

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 27. DECEMBRA 1975

ŠTEVILKA: 51.-52. LETO: XVII

Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl – Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ – Železarna Jesenice. Številki internih telefonov: urednik 483, administracija 484. Tisk: GP Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72

OSNOVNI CILJ V LETU 1976 – RAST PRODUKTIVNOSTI

Ko se nam v teh dneh izteka kadrovska in gospodarsko leto 1975 je prav, da skušamo oceniti dosežke našega gospodarstva, predvsem pa naš lasten doprinos k napredku naše družbe v celoti. Pri tem moramo biti dovolj kritični, da priznamo tudi eventuelne naše napake in neizkoriščene priložnosti pri uveljavljanju nove družbene ureditve in doseganju še višjih in bolj kakovostnih proizvodnih rezultatov.

Sprejemanje gospodarskega načrta ob koncu lanskega leta je spremljala vrsta težav, predvsem pa negotovost, kolikšen vpliv bo svetovna in evropska recesija imela na jugoslovansko gospodarstvo. Resolucija o družbeno ekonomskem razvoju naše republike, ki smo jo sprejeli tik pred koncem leta, je predvi-

devala nadaljnjo dinamično rast družbenega proizvoda in industrijske proizvodnje in tudi dokaj visoko stopnjo zaposlovanja, pri tem pa naj bi produktivnost dela narasla najmanj za 3 %. Te napovedi smo vsaj na začetku skušali podpreti z nekaterimi posebnimi pogoji, v katerih delujemo. Pozneje se je izkazalo, da je recesija le prevelika, saj je sedaj ob koncu leta očitno, da ne bodo dosegli predvidene rasti družbenega

proizvoda in bodo celo padli izpod ravni 1974. leta. Zato je tudi v našem gospodarstvu prišlo do zastoja. Družbeni proizvod ne bo prerasel okvira 4 %, čeprav bo industrijska proizvodnja zaostajala za predvidenimi dosežki nekoliko manj. Izredno neugodno pa bomo zaključili leto na področju produktivnosti dela, ki je zaradi pretiranega zaposlovanja padla izpod ravni leta 1974. Temu primerno so se gibale ostale dejavnosti kot so izvoz, uvoz itd.

Pomanjkanje jeklenih proizvodov na jugoslovanskem tržišču in iz tega izhajajoča tržna analiza je bila osnova za ambiciozni gospodarski načrt Železarne v letošnjem letu. (Nadaljevanje na 2. str.)

SKLICANA 15. SEJA DS ŽELEZARNE

Predsednik Lojze Kalan v torek, 30. decembra sklicuje petnajsto sejo delavskega sveta Železarne. V obravnavo delegatov predlaga: predlog gospodarskega načrta za leto 1976; pripojitev delovnih organizacij Kovinoservis Jesenice in Monter Dravograd k železarni Jesenice; predlog samoupravnega sporazuma o sodelovanju in poslovanju med železarno Jesenice in Universalom Jesenice; poročilo razpisne komisije in predlog za imenovanje – pomočnika glavnega direktorja za ekonomska vprašanja, direktorja sektorja prodaje, direktorja sektorja za ekonomiko in organizacijo; ugotovitvene sklepe: o združevanju sredstev TOZD za nabavo turbokompresorja, rentgenskega fluoroscenčnega kvantometra, za izgradnjo naprav za predelavo žilindre in o dopolnitvi 23. člena pravilnika o urejanju stanovanjskih vprašanj delavcev Železarne; potrditev sklepa odbora za gospodarstvo o uvozu rezilnega orodja.

V pričetku seje bodo podeljena državna odlikovanja, ob sklepu seje pa bo o delu in uspehih Železarne v letu 1975 spregovoril glavni direktor Železarne Peter Kunc.

NA PRAGU NOVEGA LETA

Zatonilo je staro leto in na obzoru je sij novega leta 1976. Živimo v ihti, ki nam z veliko hitrostjo obrača letne čase, in predno se zavemo, smo zopet leto starejši. Želje in načrti so običajno taki, da nas pri izvrševanju čas prehiti. In tako neizpeljano prenašamo naprej v novo letno ali večletno obdobje.

Letošnji prehod iz enega v drugo leto je za našo socialistično federativno republiko posebnega pomena. Leta 1975 smo sklenili preteklo petletno obdobje razvoja in napredka ter vstopamo v novo obdobje rasti proizvodnje, razvoja samoupravne socialistične družbene ureditve in zboljševanja življenjske ravni v letih 1976 do 1980.

Tudi ob tej pomembni zamenjavi letnega in petletnega obdobja smo zaostali za časom. Kljub dobri volji in nujnosti še nismo dobili vseh potrebnih in obljubljenih sistemskih zakonov, ki naj bi konkretizirali novo ustavo, nismo dobili dogovora o družbenem planu SR Slovenije za obdobje 1976 do 1980.

Tudi sprejemanje dogovora o družbenem planu SFRJ za to petletno obdobje potiskamo v prvo leto njegove realizacije. To seveda velja tudi za občine in samoupravne interesne skupnosti ter na žalost tudi za tiste, ki neposredno ustvarjajo nov dohodek in novo vrednost – za organizacije združenega dela.

Medtem ko se mi motiviramo s premalo zasnovanim, usmerjenim in načrtnim presnavljanjem naše samoupravne družbe v njenih temeljih, se ne smilimo času, ker le-ta z nezmanjšano brzino hiti dalje. Le tolažimo se lahko: kar nismo storili danes, bomo nadoknadili prihodnje dni, mesece ali celo leta. In tako

mimo nas leti tudi neustvarjeno minulo delo. (Nadaljevanje na 3. strani)

KADROVSKA POLITIKA – NEODTUJLJIVA SAMOUPRAVNA PRAVICA DELOVNIH LJUDI

V novem letu želimo uresničiti pomembno nalogo v naši samoupravni organiziranosti. Konstituiranje novih TOZD in delovnih skupnosti mora pomeniti nadaljni razvoj in krepitev socialističnega samoupravljanja v naši Železarni. Neločljiv sestavni del našega samoupravnega in družbenega razvoja je nadaljnje uveljavljanje kadrovske politike. Osnovna naloga kadrovske politike je, da soustvarja takšne družbene razmere in možnosti, v katerih se bo krepila in uveljavila oblast delavskega razreda in ki bodo omogočile vsestranski razvoj sposobnosti in ustvarjalnosti vseh delovnih ljudi in zlasti mladine v svobodne, odgovorne, ustvarjalne osebnosti, ki bodo nenehno razvijale in krepile našo samoupravno družbo.

Izhajajoč iz osnovne naloge kadrovske politike so nam jasni temeljni smotri kadrovske politike kot so:

– da je človek glavni dejavnik proizvodnih sil in kadrovska politika integralni in neločljivi del družbenega razvoja;

– da je poglobljeno kadrovske politike razvoj in uveljavitev človeka kot svobodne socialistične osebnosti, ki v združenem delu skladno s svojimi sposobnostmi in pridobljenim znanjem sodeluje pri

ustvarjanju in porabi materialnih in duhovnih dobrin v naši družbi;

– da stremi kadrovska politika, da se zasedajo vsa delovna mesta z ustrezno usposobljenimi kadri, s čimer bo doseženo:

- večja storilnost dela in dohodka,
- ustvarjena bogatejša materialna osnova delovne organizacije in družbe
- ustvarjena večja socialna varnost, osebno in družbeno blagostanje delovnih ljudi.

Takšna opredelitev smotrov pomeni, da je in mora postati kadrovska politika neodtujljiva samoupravna pravica delovnih ljudi in je in mora biti na vseh področjih predmet demokratičnega samoupravnega odločanja samih delovnih ljudi.

NAŠE NALOGE IN PRIZADEVANJA

Tako proklamirana kadrovska politika izhaja iz dokumentov kongresov ZK, določil ustave in družbenih dogovorov o kadrovski politiki. Vse to nas obvezuje, da izoblikujemo in sprejmemo celovite kriterije ter postopke za praktično uveljavljanje samoupravne kadrovske politike.

Pri uresničevanju dogovorjene kadrovske politike smo v preteklem letu dali posebno pozornost kadrovanju vodilnih in vodstvenih delavcev.

(Nadaljevanje na 8. str.)

LETOS 513.000 TON SUROVEGA JEKLA

Pred zaključkom redakcije novoletne številke našega glasila, smo se po telefonu pogovarjali z direktorji proizvodnih temeljnih organizacij združenega dela Železarne o tem, kako bodo v posameznih TOZD uresničili letni družbeni plan. Po posameznih TOZD predvidevajo naslednje letne rezultate v odnosu na družbeni plan:

TOZD TALILNICE: Za dan jugoslovanske ljudske armade so jeklarji dosegli 500.000 ton surovega jekla, količino, ki so jo lansko leto dosegli 30. decembra. Tako bo letošnja proizvodnja surovega jekla znašala okrog 513.000 ton. Največji delež k temu so prispevali elektrojeklarji, ki so 25. decembra dosegli letni družbeni plan in bodo tako letos izdelali 10.000 ton surovega jekla več kakor lani. Martinarji bodo za okrog 10.000 ton zaostali za družbenim planom, vendar pa bodo izdelali okrog 3.000 ton več jekla kakor lani. Tudi plavžarji bodo za okrog 4.500 ton zaostali za družbenim planom. Pri tem moramo poudariti, da so, 19. decembra, na plavžu 1 dosegli doslej največjo dnevno proizvodnjo in sicer 312 ton. Oba plavža skupaj pa 535 ton dnevne proizvodnje ali tri tone manj kot je dosegli največji dosežek s 4. decembra 1974. Livarji bodo predvidoma v ponedeljek, 29. decembra dosegli letni družbeni plan, ki znaša 1.800 ton, sodelavci v šamotarni pa bodo za okrog 200 ton zaostali za letnim planom.

TOZD VALJARNE: Poleg valjarne profilov, o čemur smo že poročali, je 26. decembra izpolnila letni družbeni plan tudi valjarna 2400. Pod planom bosta valjarni blumingštel, čeprav bosta proizvedli več kakor lansko leto, in valjarna žice, ki ne bo dosegla lanskeletne skupne in blagovne proizvodnje. V temeljni organizaciji združenega dela Valjarne bodo predvidoma družbeni plan v skupni proizvodnji dosegli z okrog 97,6 %, ali v odnosu na lansko leto 103,6 %, blagovno proizvodnjo pa okrog 93,7 %, ali v odnosu na lansko leto 104,3 odstotka.

TOZD HLADNA PREDELAVA: Jeklovlek je letni družbeni plan že dosegel, o čemer smo že poročali, oziroma ga bo letos presegel za okrog deset odstotkov. Letni plan bodo predvidoma dosegli in presegli tudi pri hladno valjanih trakovih, profilih in v elektrodnem obratu, medtem, ko bodo v ostalih obratih pod planom. Letni družbeni plan skupne proizvodnje bodo v TOZD dosegli s 95,3 %, če pa od plana odštejemo tujo predelavo, ki je ni bilo, bila pa je planirana, potem pa bi znašala izvršitev plana skupne proizvodnje 97,2 %. Plan blagovne proizvodnje bo dosežen s 97,8 %, če pa izključimo tujo predelavo pa okrog 100 odstotkov. Pomanjkanje naročil za hladno valjane trakove in težje profile je povzročilo izpad proizvodnje v obratih, ki sta devet mesecev letošnjega leta izpolnjevala planske obveze. Z negativno bilanco v odnosu na družbeni plan bodo leto zaključili le pri proizvodnji žice, žičnikov in vratnih podbojev. V primerjavi z rezultati preteklega leta, brez tuje predelave, pa so v TOZD Hladna predelava na približno istem nivoju.

Podrobne rezultate o doseženi skupni in blagovni proizvodnji v mesecu decembru in v letu 1975 s komentarji direktorjev TOZD, boste lahko prebrali v naši naslednji številki Železarja, ki bo izšla 8. januarja 1976.

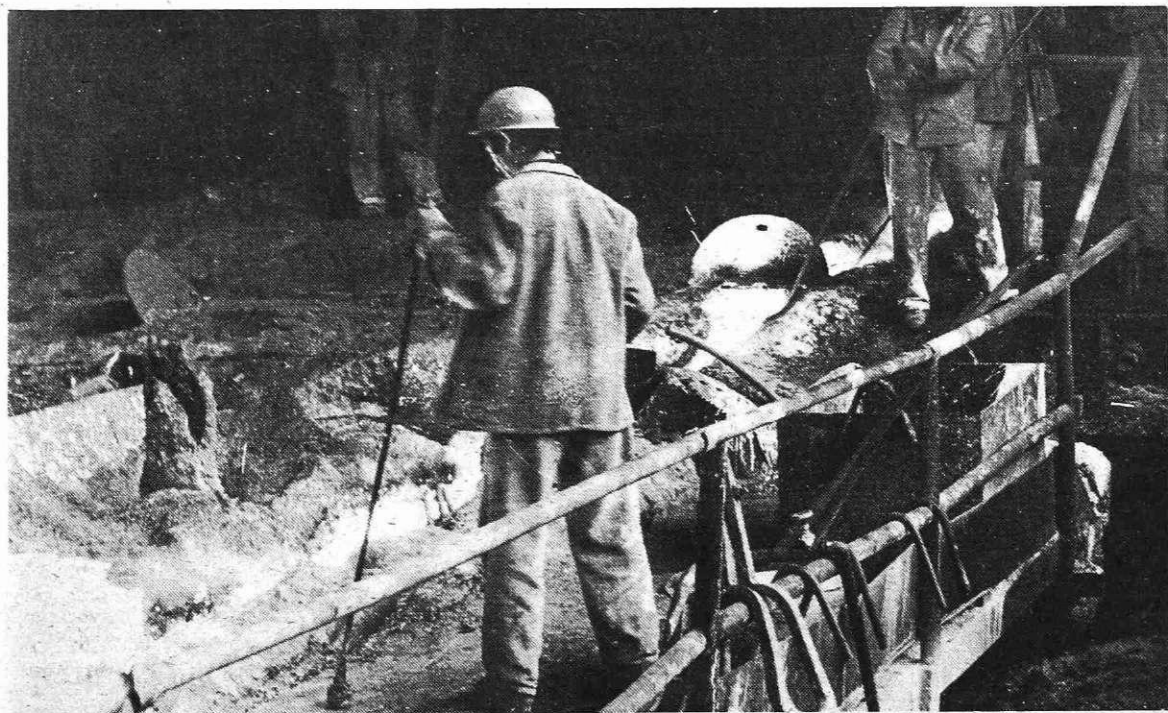
SREČNO

1976

ŽELIJO

vsem delavcem v temeljnih organizacijah združenega dela in delovni skupnosti Skupne službe, njihovim svojcem, upokojemcem, sodelavcem na odsluženju JLA, poslovnim prijateljem in vsem občanom

vodstva, samoupravni organi in družbeno-politične organizacije TOZD in DS SS ter Železarne in uredništvo Železarja

OSNOVNI CILJ V LETU 1976 – RAST PRODUKTIVNOSTI

(Nadaljevanje s 1. str.)

Prav v težavah z devizno bilanco se je pokazalo, da smo pravilno skleпали. Ob lanskoletni rekordni proizvodnji surovega jekla, ki je v celoti izpraznila skladišča osnovnih surovin, je bilo pričakovati, da bomo v letošnjem letu imeli več težav pri oskrbi talilnic za še večjo proizvodnjo. Večino tega smo srečno rešili, tako da bo letošnja proizvodnja surovega jekla še nadalje porasla na 512.000 ton, kar kaže na visoko zavest naših jeklarjev. Ta dosežek je še toliko pomembnejši, ker smo ga dosegli ob spremenjenem asortimentu jekla in ob redukcijah električne energije. V letošnjem gospodarskem načrtu je pripadla najvažnejša naloga valjarni bluming, ki je morala od lanskoletnih 427.000 ton blagovne proizvodnje povečati svoj dosežek v letošnjem letu za več kot 5 %. Kljub delu na praznike bo za predvidevanji rahlo zaostajala, vendar pa se bo približala proizvodnji 445.000 ton. Na ta dosežek moramo biti vsi železarji ponosni, saj je prav proizvodnja na blumingu omogočila valjarnam in tudi hladni predelavi oresegači lanskoletne dosežke.

Večjo proizvodnjo smo dosegli predvsem na račun povečanega zaposlovanja. Nekaj dodatno zaposlenih gre na račun izgradnje hladne valjarne, vendar pa se opaža, da tudi znotraj obratov in temeljnih organizacij združenega dela raste število zaposlenih. Rast zaposlenih pa je od obrata do obrata različna.

Na izvozno-uvoznem planu bomo zaradi letošnjih izjemnih akcij dosegli nekoliko manjši uvoz ob približno enakem izvozu kot lansko leto. Ob sedanjih cenah, ki jih dosegamo na izvozu, pa je deset milijonov dolarjev izvoza velik uspeh in nas uvršča med izvozne delovne organizacije, čeprav to po svoji osnovni proizvodnji nismo. Znatno delež pri tem izvozu predstavljajo elektrode in vlečeno jeklo. Zato je treba to proizvodnjo še prav posebno razvijati.

Likvidnost Železarne je v letošnjem letu nekoliko slabša kot je bila v pretečenem letu. Fakturirana realizacija 3,4 milijarde bo sicer za 34 % večja od lanskoletne, vendar zaostaja plačana realizacija, ki jo dosegla e 3,2 milijarde, tudi to je več od lanskoletne realizacije, vendar zaostaja za fakturirano kar za 200 milijonov lin. Po novem zakonu bomo prešli na obračunavanje po plačani realizaciji, pa bo zato potrebno skrbeti predvsem za proizvodnjo tistih proizvodov, katere so kupci sposobni in pripravljeni plačati v predvidenem računskem roku.

Razumljivo je, da smo v letošnjem etu prešli z minimalnimi zalogami nedafzne proizvodnje, vendar je porast ob koncu letošnjega leta le nekoliko zaskrbljujoč, saj znaša celo 17.000 ton. Potrebni bodo izjemni ukrepi, da bi medfazno proizvodnjo predelali v končne proizvode.

V letošnjem letu smo vpeljali tudi novo metodo za spremljanje in voljenje akcij, tako pri izpolnjevanju našega gospodarskega načrta kot udi dodatnih akcij za varčevanje in povečanje izvoza. Metoda zasledovanja rezultatov s pomočjo vodenih siljev omogoča dosegati boljše rezultate, ker so znani načini in odgovorne osebe za doseganje zastavljenih ciljev.

V tem letu smo skušali urediti naše vrste tudi skladno z določili nove ustave. Ob zamudi pri sprejetju zakona o združenem delu, so naši napori bili bistveno večji kot smo predvidevali, vendar nismo v ce-

loti uspeli. Poglobili pa smo samoupravne odnose v okvirih sedanje organiziranosti in predložili službi družbenega knjigovodstva zaključne račune po posameznih temeljnih organizacijah združenega dela – torej prešli na ugotavljanje dohodka na nivoju temeljnih organizacij.

Ob vseh teh dosežkih pa moramo biti samokritični in se vprašati ali smo dosegli vse tisto, kar nam je bilo dano z ozirom na pogoje, ki jih je dala resolucija in pozneje posamezni ukrepi. Prav tako se moramo vprašati, ali smo izpolnili znotraj Železarne vse tisto, kar nam je omogočilo tržišče, naše delovne naprave in izkušnje, ki jih imamo ob našem dolgoletnem delu.

Ob dovolj kritičnem razmišljanju moramo priznati, da tu nismo bili povsem dosledni nalogam, ki so nam v naši družbi naložene. Samo nekaj primerov:

– le prevečkrat smo se izgovarjali na zunanje vplive, ko nismo izpolnili svoj del nalog;

– tudi smo kar precejšen del proizvedenega jekla ponovno vrnili v peč;

– našim kupcem smo poslali po kakovosti neustrezno jeklo – češ, ga bodo že porabili;

– niso bili vsi naši sestanki dovolj plodni, prav tako pa tudi nismo polno izkoristili naših naprav ter pripravljenosti trga, da naše proizvode kupi.

Načrti za leto 1976 so prav tako zelo napeti in zahtevni skladno s časom, v katerem živimo. Za nadaljnjo rast proizvodnje bomo morali storiti marsikaj, da nas ne bodo stroški

proizvodnje ugonobili in da bomo na obstoječih napravah proizvedli ob približno enakem številu zaposlenih približno 4 % več proizvodov. To pa pomeni tudi za 4 % povečano produktivnost. Prav rasti produktivnosti je dan v gospodarskem načrtu za leto 1976 največji poudarek. Nujnost skladne rasti gospodarstva in družbene aktivnosti je možno doseči le, če bo gospodarstvo zmoglo odvajati več sredstev za boljše šolstvo, varstvo, učinkovitejšo in obsežno raziskavo, za razvijanje športa, kulture itd. Samo večja realna produktivnost je tista, ki ustvarja presežek vrednosti, iz katere se potem napaja tako naša razširjena reprodukcija kot tudi družbena nadgradnja. Z ozirom na zaostanek v letošnjem letu pri rasti produktivnosti, je ta naša naloga daleč najpomembnejša pa tudi najtežja. Temu cilju bomo morali podrediti vso drugo našo aktivnost znotraj Železarne.

Trdo vsakodnevno delo, predvsem pa strokovni pristop, pri čemer bomo morali zahtevati tudi podporo širše družbene skupnosti, bodo omogočili, da bomo zastavljene naloge v naslednjem letu izpolnili. Prepričan sem, da bomo kljub grozečim oblakom tudi to viharo leto prešli z novimi delovnimi zmagami in s še višjimi proizvodnimi dosežki. Na poglobljenih samoupravnih principih sprejete smernice in gospodarski načrt so močno zagotovilo, da bomo naloge izpolnili. Le s tem bomo železarji dosegli, da bo naš položaj ob koncu naslednjega leta trden in deležen ustreznega družbenega priznanja.

VSEM ZAPOSLENIM IN NJIHOVIM SVOJCEM ŽELIM SREČNO, ZDRAVO IN USPEŠNO NOVO LETO 1976!

PETER KUNC
glavni direktor

VODNO GOSPODARSTVO NA GORENJSKEM

Skupščina Območne vodne skupnosti Gorenjske, kjer ima železar-na Jesenice šest delegatov, bo zasedala 14. januarja 1976. Na seji bodo obravnavali:

– srednjeročni program razvoja vodnega gospodarstva območne vodne skupnosti Gorenjske v obdobju od 1976–1980,

– predlog samoupravnega sporazuma o zagotovitvi sredstev za izvedbo srednjeročnega programa razvoja vodnega gospodarstva Območne vodne skupnosti Gorenjske za obdobje 1976–1980 ter

– program vodnogospodarskih del in sprejem začasnega finančnega načrta za leto 1976.

Predlog samoupravnega sporazuma o zagotovitvi sredstev za izvedbo srednjeročnega programa razvoja vodnega gospodarstva za obdobje 1976–1980 predvideva, da bodo ustanovitelji območne vodne skupnosti Gorenjske (med njimi je tudi železarna Jesenice) z združenimi sredstvi omogočili nemoten razvoj vodnega gospodarstva v prihodnjem petletnem obdobju. Na Gorenjskem bo celotna vsota sredstev, ki se bo zbrala v petletnem obdobju, znašala okrog 224 milijonov dinarjev. Ta sredstva, ki bodo

zbrana z vodnim prispevkom, naj bi predstavljala okvir pri sestavljanju srednjeročnega programa razvoja vodnega gospodarstva na Gorenjskem. Vodni prispevek pa bodo plačevale temeljne organizacije združenega dela, ki opravljajo gospodarsko ali komunalno gospodarsko dejavnost ter občani, ki opravljajo obrtno ali drugo dejavnost. Vodni prispevek se plačuje od naslednjih osnov:

– od doseženega dohodka,

– od količine izkoriščene ali porabljene vode oziroma od količine proizvedene električne energije,

– od količine in stopnje onesnaženosti izpuščene onesnažene vode oziroma od količine izpuščenih drugih snovi, ki onesnažujejo vodo ter

– od količine odvzetega peska, mivke in proda iz strug, brežin in priobalnih zemljišč.

V spodnji tabeli navajamo nekaj primerjalnih tarif za osnove, od katerih se plačuje vodni prispevek.

vrsta prispevka	1. 1975	tarifa	1. 1976	tarifa za ŽJ	1. 1976
voda za proizvodnjo električne energije	0,0028 din/kWh		0,003 din/kWh		0,003 din/kWh
uporabljena voda	0,05 din/kub. m		0,75 din/kub. m		0,08 din/kub. m
onesnažena voda	6,00 din/E		25,00 din/E		12,00 din/E

Pri tarifah za uporabljeno in onesnaženo vodo, ki se bodo po predlogu sporazuma prihodnje leto torej precej povečale, predvideva predlog sporazuma popust le za železarno Jesenice.

Začasni finančni načrt območne vodne skupnosti Gorenjske za leto 1976 predvideva, da se bo z vodnim prispevkom zbralo na Gorenjskem približno 41 milijonov dinarjev, kar je skoraj še enkrat več, kot pa se je moralo zbrati sredstev za leto 1975 (23 milijonov dinarjev).

Program vodnogospodarskih del na Gorenjskem predvideva za prihodnje leto vrsto nalog, od katerih pa navajamo le tiste, ki jih bo po programu območna vodna skupnost Gorenjske izvedla v občini Jesenice:

– vzdrževanje obstoječih objektov prodne pregrade na Savi na Hrušici ter namestitve gibljivega nastavka na glavno pregrado, ki bo omogočil večje zadrževanje proda,

– zaključili bodo desnoobrežno zavarovanje nad hokejskim mostom na Savi na Jesenicah,

– sistematično bodo uredili vodni režim na odseku Save med Mojstrano in Kranjsko goro.

Območna vodna skupnost Gorenjske pa bo tudi sofinancirala izgradnjo kanalizacijskega kolektorja in čistilne naprave za železarno Jesenice.

legiranih jekel, da se bo potrošnja ferolegur na bazi silicija in kroma podvojila. To postavlja pred tovarno dušika Ruše v srednjeročnem obdobju nalog, da novim zahtevam prilagodi svoje proizvodne kapacitete.

Partnerja sta se dogovorila tudi za usklajen nastop na zunanjih tržiščih, s čimer želita ustvariti pogoje za povečan izvoz izdelkov tovarne dušika Ruše in boljše oskrbo Slovenskih železarov s plemenitimi ferolegurami.

Ob podpisu sporazuma se je prvič sestal tudi poseben koordinacijski odbor, ki sta ga partnerja ustanovila iz vrste strokovnjakov z namenom, da v duhu določil samoupravnega sporazuma usklajuje poslovno in razvojno politiko.

V LETU, KI JE IZTEKA, SO SKUPAJ Z VAŠIM PRISPEVOM PRISPELI NAŠI ŽELEZARNI NAŠE NALOGE OB 50-LETNICI IZHAJANJA KOMUNISTA. ZA VAŠ TRUD IN PRISPEV SE VAM PRISTOJNO ZAHVALJUJEMO. HKRATILNOSTI VAM ŽELIMO OBILNOSTI DELOVNIH USPEHov IN DOBRIM SREČAM V NOVOLETU. KOLEKTIV SLOVENSKE IZDAJE KOMUNISTA

Pismo uredništvu Železarja

NOVATORJEM ZA SPODBUDO

Izteka se leto TILL 75, to je leto tehničnih izboljšav in industrijske lastnine. S tem pa ni zaključena široko zasnovana družbena akcija, ki naj omogoči skokovit razvoj novatorstva in izumiteljstva kot ene izmed osnovnih sestavin družbene ustvarjalnosti. Novatorji, člani društva izumiteljev in avtorjev tehničnih izboljšav, smo tudi na svojem zadnjem običnem zboru sklenili, da ne smemo zaostati na pol poti, da bomo nenehno in odločno spodbujali to dejavnost na vse mogoče načine. Tak namen imajo tudi zaključki običnega zbora, na podlagi katerega izdelujemo delovni načrt za leto 1976. V osnovnih črtah ta načrt sloni na naslednjih osnovah:

– Operativno bomo povečevali razvoj množične inventivne dejavnosti v osnovnih celicah našega strokovnega združenja, v aktivnih novatorjih. Te aktivne bomo ustanovili v posameznih TOZD in celo po strokovnih področjih. Računamo, da bi bili taki aktivni osnova za večji razvoj programirane inovacije in možnost za reševanje sibihih točk proizvodnje neposredno med najboljšimi poznavalci, na samem delovnem mestu in okoli delovnega mesta.

– Vedno pogostejše so zamisli o mentorstvu tehničnega kadra pri realizaciji in prijavljanju novosti in predlogov. DIATI take zamisli zelo podpira in v ta namen imamo že konkretno ponudbo sodelavcev oddelka OPTIO, članov društva strojnih inženirjev in tehnikov. Sodelovanje naj ne bi temeljilo samo na entuziazmu in dobri volji posameznikov. Kot povsod se tudi pri tem delu zavzemamo za ekonomsko razčiščene odnose, za stimulacijo sodelovanja. Zato tudi podpiramo predloge strokovne službe oziroma referata o stimulaciji vodilnih kadrov v deležu od finančnih učinkov izvedenih in v prakso vpeljanih izboljšav. Seveda pa računamo o tako načrtovani ustvarjalni klimi precej večje obremenitve referata in tudi članov upravnega odbora DIATI ter jasno vodij dela v neposredni proizvodnji.

Naloge so popolnoma jasne in delo določeno. Treba bo le več in bolje delati. V upravnem odboru upamo, da se člani v celoti zavedajo svoje odgovornosti do društva in družbe in da bodo svoja prizadevanja v novatorstvu še boljše in hitrejša izvajali. Zelo jasno se kaže tudi potreba po okrepitevi referata, ki v sedanji obliki in nivoju verjetno ne bo več zadostoval. Ravno tako kot ni bil prejšnji sekretariat samoupravljanja več kos stopnji rasti samoupravnih odnosov, se sedaj kaže s popolnoma enako družbeno upravičnostjo potreba po ustrezno zasnovani in tretirani službi za industrijsko lastnino.

– Novatorsko misel in idejo moramo nujno razširiti in popularizirati med delovnimi ljudmi in občani, od osnovnošolske mladine naprej. Tehnično snovanje mora nujno zavzeti pomembnejše mesto v željah in snovanjih učeče se mladine in v družbi kot celoti, kot pomemben dejavnik našega razvoja.

Ravno v ta namen že dalj časa snujemo idejo o izvajanju take naloge. Imamo kar dobre in zanimive možnosti, ki pa bodo dobile svoj odraz le v skupnih in splošnih prizadevanjih vseh družbenih dejavnikov, predvsem tistih, ki so nosilci gospodarskega in političnega utripa naše samoupravne družbe. Mislimo namreč, da ni društvo edino poklicano za nosilca tako pomembnih dejavnosti, če nečemo, da ne bo izgubilo svojega prvotnega in osnovnega namena. Ravno tega pa nam na Jesenicah manjka in zato se v društvu bojimo, da bi naša prizadevanja izžvenela v prazno.

V Železarni smo s sprejetjem novega samoupravnega sporazuma v okviru Slovenskih železarov in s sprejetim aneksom o financiranju

DIATI, dosegli pomemben uspeh in spodbudno osnovo za nadaljnji razvoj. Torej formalno je vse v redu. Za spremembe v miselnosti in odnosov do teh vpašanj, pa bo potrebno bistveno več naporov.

V občini imamo še druga podjetja in v njih odgovorne izvršilne organe, o katerih se res ne moremo pohvalno izraziti, glede njihovega odnosa do inventivne dejavnosti. Glede na poudarek zveznih organov do leta TILL, bo treba tudi v tej smeri preverjati politično in družbeno zrelost tehničnih in upravnih kadrov. Neizpodbitno je namreč to, da se sposobnost družbe kaže v vzporedni razvitosti materialne ustvarjalnosti in družbenih odnosov.

Pri tem bodo seveda morali sindikat, Zveza komunistov, SZDL, ZSMS dosti več sodelovati kot doslej. Mislimo, da bodo v nasprotnem primeru vsa prizadevanja za večjo obrambno sposobnost, osvoboditev človeka in dela ter sploh humanizacijo naših medsebojnih odnosov, vzodenela v slabi materialni vitalnosti in premajhni akumulacijski sposobnosti družbe kot celote.

Kakšen delež načrtuje DIATI v teh skupnih prizadevanjih? Ob 30-letnici društva bomo v ustrezni publikaciji bolj podrobno seznanili sedanje in bodoče novatorje ter široko javnost o delu in uspehih jesenjskega novatorja v preteklosti in z načrti za bodočnost. Skupaj z drugimi zainteresiranimi dejavniki bomo sodelovali pri organizaciji gorenjske razstave tehnične ustvarjalnosti in zbirali gradivo za ustanovitev novatorskega oddelka v tehničnem muzeju Železarne, ki je odlična in spodbudna zamisel.

Med mladimi člani ljudske tehnike in tehničnih krožkov mislimo s kratkimi razgovori in stimulativnim finančnim sodelovanjem izvesti propagando in obdržati več ali manj stalen stik z njimi. Med novatorji-mladinci, nameravamo razpisati natečaj za najuspešnejšega mladega novatorja in ga nagraditi z enotedensko specializacijo v njegovi stroki. Podobne načrte imamo za najboljši novatorski team.

Za 30-letnico društva bomo razpisali natečaj za društveni znak v štirih izvedbah. Zlataga bo imel pravico nositi samo priznani izumitelj.

Iz vsega tega se vidi, da nam dela ne bo zmanjkalo, kakor nam tudi idej ne manjka. Še največje pomanjkanje imamo pravzaprav v številu predlogov in izumov, kjer pa resno upamo, da se stanje da bistveno izboljšati, posebno z večjim združevanjem vseh novatorjev okoli DIATI, kjer bomo združeni, enotni in močni dali še več družbi in sebi ter tako dokazali, da smo sposobni nasledniki naših slavnih predhodnikov – izumiteljev in vredni ustvarjalci razvoja socialistične in samoupravne skupnosti.

Priliko izrabljajmo za iskreno čestitko v imenu UO DIATI vsem sodelavcem sedanjim in bodočim novatorjem ter vsem, s katerimi smo imeli v preteklem letu ustvarjalne strokovne stike in ravno tako ostalim delovnim ljudem.

Predsednik UO DIATI
Janez Faletič

SPORAZUM MED TOVARNO DUŠIKA IN SLOVENSKIMI ŽELEZARNAMI

Predstavniki SOZD Slovenske železarne in tovarna dušika Ruše so v sredo, 24. decembra podpisali samoupravni sporazum o poslovno tehničnem sodelovanju. S podpisom tega sporazuma želita partnerja dosegati optimalni in usklajen razvoj proizvodnih zmogljivosti, pokrivanje perspektivnih potreb Slovenskih železarov s ferozlitinami na bazi silicija in kroma ter skupno reševanje surovinskih in energetskih vprašanj.

S tem se pogloblja dosedanja poslovna zveza med glavnim dobaviteljem s področja ferolegur tovarno dušika Ruše in potrošnikom SOZD Slovenske železarne. Že v letu 1976 bodo Slovenske železarne kupile v tovarni dušika Ruše približno 70 odstotkov potrebnih ferolegur na bazi silicija in kroma, v vrednosti okrog 100 milijonov dinarjev. Tovarna dušika Ruše bo kvalitetno svojih proizvodov prilagodila tehnološkim potrebam Slovenskih železarov. Usklajen proizvodni program do leta 1980 pa upošteva, da bo proizvodnja Slovenskih železarov znašala okrog milijon ton surovega jekla, v tej količini pa bo toliko narasel delež

KADROVSKA POLITIKA – NEODTUJLJIVA SAMOUPRAVNA PRAVICA DELOVNIH LJUDI

(Nadaljevanje s 1. str.)

V avgustu so odbori za kadre in medsebojna razmerja na priporočilo družbenopolitičnih organizacij Železarne in v skladu z družbenim dogovorom o kadrovski politiki sprejeli naslednje sklepe:

1. V prizadevanju za uveljavitev celovite kadrovske politike in postopka javnega in demokratičnega izbora najodgovornejših ključnih delavcev bomo za vsa izpraznjena, nezasedena ali začasno (v. d.) zasedena delovna mesta navedena pod točko 3 dosledno uveljavili:

– postopek javne objave v glasilu Železar z navedbo celovitih pogojev za izbiro najustrežnejšega delavca, – poleg zahteve strokovne uspešnosti bomo spoštovali oceno ustreznosti kandidata, ki jo bodo za posameznika podale družbenopolitične organizacije v TOZD oz. DSSS.

2. Načelo celovitosti kadrovske politike ter javnosti in demokratičnosti izbire delavcev za navedena delovna mesta iz točke 3 vključno z načelom reelekcije, naj se vključi v ustrezni samoupravni akt novih TOZD, DSSS in OZD Železarne.

3. Odgovorna vodstvena delovna mesta, ki so skupnega pomena za TOZD in OZD Železarne so: vsi obratovodje, vodji oddelkov, šefi služb. (Po sprejetem seznamu delovnih mest skupno 60).

V pripravi na konstituiranje novih TOZD in delovnih skupnosti so vodstva družbenopolitičnih organizacij v novembru razpravljala o osnovnih izhodiščih in kriterijih za izbiro individualnih poslovnih organov in delavcev na vodilnih delovnih mestih.

KAJ ŽELIMO DOSEČI?

Osnovna izhodišča: Pri izoblikovanju celovitih kriterijev za izbor vodilnih kadrov je potrebno med drugim izhajati:

1. Z novimi TOZD želimo doseči, da le-te resnično postanejo osnovne oblike združenega dela z vsemi pravicami, obveznostmi in odgovornostjo do zaupanih družbenih sredstev kot za vsa družbeno ekonomska in samoupravna vprašanja. Eden izmed pomembnih pogojev za uresničevanje teh ciljev so vodstveni kadri TOZD. Za uspešnost vodenja TOZD in drugih vodilnih mest je pomembna tako širina znanj in sposobnosti ter lastnosti, kakor tudi moralno političnih kriterijev in zavesti. Hudo napako bi storili, če bi le formalno samo preimenovali sedanje vodje proizvodnih enot, ne da bi pri tem ocenili njihovo delo in sposobnosti ter ustvarjalni odnos tako na tehnično-proizvodnem, organizacijskem, ekonomskem in ne nazadnje družbeno-samoupravnem področju dejavnosti. V kolikor bi se pri tem podredil nekim tradicionalnim hierarhičnim nepisanim pravilom napredovanja, preti nevarnost, da se nove TOZD le formalno družbenopolitično konstituirajo, dejansko pa bi po vsebini dela ostale na nivoju sedanjih proizvodnih enot. (Izpolnjevanje proizvodnih nalog ip., ostalo stvar uprave.) Take odločitve bi imele tudi drugo nevarnost: koncentracije moči in odločanja na nivoju Železarne. Pri tem ne mislimo tistih dejavnosti, za katere se zaradi solidarnosti, racionalnega dela itd. zavestno odločamo, da se enotno vodijo, temveč gre pri tem za temeljne pravice, obveznosti in odgovornosti, ki morajo postati neločljivi del samoupravnih pravic delavcev v TOZD.

2. Doseganje teh ciljev zahteva miselne in praktične revolucionarne premike v uresničevanju kadrovske politike. Vsaka sentimentalnost in popuščanje pri kadrovanju (izboru) ne bo samo slaba usluga za širšo skupnost (Železarne in TOZD), temveč prej kot slej tudi za posameznika. Izostreni kriteriji kadrovanja vodilnih delavcev pa nas v skrbi za kadre – za človeka obvezujejo, da posamezne neuspele kandidature oz. posamezne kadre – delavce obravnavamo in preusmerimo na druga odgovorna področja dela z vsem spoštovanjem njihovih znanj in sposobnosti, njihovega doprinosa v minullem delu, tako da zagotovimo ne samo materialni status posameznika, temveč in predvsem osebni in strokovni status tako glede na težo odgovornosti ter strokovne pomembnosti novih nalog. Vsak občutek posameznika, da je potisnjen na »slepi tir«, bo imel zelo negativne posledice za prizadetega in širši kolektiv. Pri tem bo potrebno zločiti še vedno močno prisotno pojmovanje, ki ga moderna organizacija dela ne pozna, da preusmeritev iz operativne vodstvene funkcije že apriori pomeni nazadovanje in nezadovoljstvo. (Izstop iz klasične hierarhije.)

3. Kakšnega profila naj bo vodja TOZD ali drugi vodilni kadri? V dokumentih in razpravah več ali manj splošno govorimo o celovitosti osebnosti za taka delovna mesta. To celovitost osebnosti pojmuje kot: strokovne sposobnosti, družbenopolitične kvalitete in moralno etične lastnosti. Praksa pogosto te celovite kriterije poenostavlja in jih zožuje na: diplomu, potrdilo o praksi, članstvo v političnih organizacijah ip. Vsak formalizem, vsako poenostavljanje gre v smeri primitivnega in ne konstruktivnega kadrovanja. Kakor si ne moremo predstavljati vodilnega delavca, ki je lahko visoko priznan strokovnjak (v ožjem smislu poklica) in so mu tuje pridobitve socialistične revolucije in s tem samoupravljanje, tako si ne moremo predstavljati na sedanjem nivoju razvoja proizvodno-tehnoloških ekonomskih in drugih procesov vodilnega delavca, ki ima vse moralno-politične kvalitete, a je brez širšega strokovnega znanja. Razumljivo je, da idealnih ljudi ni, ki bi izpolnjevali v celoti vse zahtevane kvalitete, vendar celovitost kriterijev pomeni:

- prizadevati se, da izbiramo najprimernejše ljudi, ki so s svojim delom že dokazali svoje strokovno-poslovne in družbenopolitične-samoupravne kvalitete;
- da izbiramo ljudi, ki kažejo pripravljenost tudi do lastnega stalnega izobraževanja in izpopolnjevanja;
- zelo pomembno pri izoblikovanju kriterijev in izboru je, da damo poseben poudarek na kadre, ki imajo ustvarjalni odnos do dela, da imajo mladosten elan in miselnost, da želijo v polni meri uveljaviti svoje sposobnosti v cilju uspešnega vodenja.

KRITERIJI ZA IZBOR INDIVIDUALNIH POSLOVNIH ORGANOV IN DELAVCEV NA VODILNIH DELOVNIH MESTIH

Po družbenem dogovoru o kadrovski politiki imamo tri osnovne kriterije:

- strokovne – poslovne kvalitete,
- družbenopolitične kvalitete in
- moralno etične lastnosti.

1. STROKOVNE POSLOVNE KVALITETE

Osnovni pogoji:

Po samoupravnem sporazumu se zahteva:

- da ima kandidat visoko izobrazbo tehnične, ekonomske ali pravne smeri in pet let uspešnega dela v gospodarstvu (v stroki, vodenju ali organiziranju dela).
- (Pri izboru vodilnih kadrov praviloma spoštujemo zahteve samoupravnega sporazuma, vendar glede na kadrovske potenciale je možno, da za eno stopnjo izobrazbe odstopamo.)

Ostale strokovne – poslovne kvalitete:

- obvladanje znanj iz osnov ekonomike podjetja;
- poznavanje samoupravne ureditve, organiziranosti in komunikacij v Železarni, skupščinskem sistemu in samoupravnih interesnih skupnostih;
- poznavanje osnovnih tehnoloških procesov, planiranja, organizacije dela, priprave dela in kontrole;
- poznavanje varnostnih predpisov, kadrovske politike in izobraževanja, sporazuma o medsebojnih razmerjih in odgovornosti delavcev v TOZD;
- poznavanje dolgoročnih ciljev Železarne in TOZD.

2. DRUŽBENOPOLITIČNE KVALITETE

Da ima ustvarjalni odnos do pridobitve socialistične revolucije in si prizadeva:

- za uresničevanje zgodovinskih interesov delavskega razreda;

– za krepitev bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti;

– za nadaljnje uveljavljanje samoupravljanja in delitve po delu;

– za aktivno delo v družbenopolitičnih in samoupravnih organih in organizacijah.

3. MORALNO ETIČNE LASTNOSTI

Presoditi ali je kandidat za vodilno delovno mesto:

- samostojen in odločen pri izpolnjevanju dolžnosti in odgovornosti, vse do ukrepanja (sankcioniranja) do posameznikov, ki ovirajo ali ne izpolnjujejo svojih nalog;
- human do ljudi in sodelavcev ter ne glede na njihov status spoštuje človekovo osebnost;
- se nesebično prizadeva za razvoj socialističnih odnosov, kar pomeni nesebično prizadevanje in pripravljenost na žrtvovanje za interese delovne skupnosti, skratka je nesebičen, solidaren, ima pripadnost delovni skupini in se prizadeva za medsebojno zblizevanje kolektiva;
- človekoljub, medsebojno zaupa, goji prijateljske odnose (nefamiliarne), se kulturno obnaša, je konstruktiven v kritiki z namenom ustvarjanja ugodne klime delovnega vzdušja;

– osebnost, ki neguje človeške vrednote kot so poštenje, pravičnost, vzornost, značajnost, usmerjenost, samodisciplina in osebno izpopolnjevanje;

– človek, ki spoštuje zakonitost in še ni bil kaznovan zaradi nepravilnega dela in ponašanja ali da bi s svojim slabim vodenjem pripeljal delovno enoto, ki jo je vodil v stanje stagnacije in nazadovanja;

– osebnost, ki ima družbeni ugled, ki izhaja iz njegovega dela in rezultatov dela;

– osebnost, ki zna voditi in mobilizirati ljudi za poln delovni učinek, jih pravično stimulira in usmerja k višji produktivnosti dela, k večji učinkovitosti in ekonomičnosti, skratka zna voditi in usmerjati delovno skupnost v smeri ustvarjanja višjega dohodka in višjega standarda.

Navedena izhodišča in kriteriji pomenijo osnovo za dokončno izoblikovanje meril kadrovske politike, kot sestavnega dela naših samoupravnih normativnih aktov. Za uresničevanje takih meril kadrovske politike bo nujno že v prvih mesecih novega leta izoblikovati ustrezno metodologijo, postopke in opredelitev odgovornosti pristojnih samoupravnih organov, posameznikov, kakor tudi družbenopolitičnih organov predvsem zveze sindikatov.

TONE VARL

**GLAS
je vaš
najcenejši
poltednik**

POPRAVEK

V sestavku NOV PROIZVOD KOVINOSERVISA, objavljenem v 50. številki našega glasila, 18. decembra na drugi strani, je prišlo do tiskovne napake, ki jo s tem popravljamo in se hkrati oprostamo bralcem in dopisniku. V sredini drugega odstavka, bi se stavek pravilno moral glasil:

»Ker je izdelava opažev vezana 80 % na materiala – HOP profile in tegnjeno pločevino, ki jih proizvaja Železarne, in ker je v interesu Železarne FINALIZACIJA (ne financiranje) njenih proizvodov, sta se obe OZD odločili za priključitev KOVINOSERVISA k Železarni, ki je v teku.«

DELOVNEMU KOLEKTIVU

ŽELEZARNE JESENICE

Srečno Novo leto 1976 in veliko uspeha pri samoupravljanju

želi

Leskošek Franc-Luka

Leskošek Franc-Luka

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 29. 12.	KRAPEŽ BERTI	JELOVČAN JOŽE
TOREK – 30. 12.	NOČ VINKO	ERŽEN STANE
SREDA – 31. 12.	LOGAR IGOR	MENCINGER STANE
ČETRTEK – 1. 1.	TORKAR STANE	GMJANAR JANEZ
PETEK – 2. 1.	BAK DUŠAN	DROLČ MARJAN
SOBOTA – 3. 1.	VARL ALOJZ	BURJA ANTON, st.
NEDELJA – 4. 1.	ENIKO VANDA	PRAPROTNIK NIKO
PONEDELJEK – 5. 1.	SLIVNIK ALOJZ	ARNEŽ FRANC
TOREK – 6. 1.	MLAKAR FLORIJA	KAVČIČ IVAN
SREDA – 7. 1.	ISKRA BRANE	ROZMAN JANEZ
ČETRTEK – 8. 1.	TUMA SLAVKO	LEBAR ALOJZ
PETEK – 9. 1.	FALETIČ JANEZ	MARKEŽ VALENTIN
SOBOTA – 10. 1.	STARE BRANKO	RAVNIHAR PETER
NEDELJA – 11. 1.	ROTAR VINKO	DOLINAR SAŠO

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je:	358
vezni telefon je:	410
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni	od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa	od 18.00 do 6.00 ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:	
dnevni dežurni	od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa	od 18.00 do 6.00 ure
Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni zgradbi TOZD-VET.	

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 29. decembra 1975 do 3. januarja 1976 bodo delale naslednje obratne ambulante:

dopoldan: I. obratna ambulanta
popoldan: II. obratna ambulanta
V soboto, 3. januarja 1976, samo dopoldan I. obratna ambulanta.
V soboti, 3. januarja, zobna ambulanta samo popoldan, I. zobna ambulanta je na dopustu.
V soboto, 3. januarja, zobna ambulanta ne dela.

V dneh od 4. do 10. januarja 1976 bodo delale naslednje obratne ambulante:

dopoldan: I. in II. obratna ambulanta
popoldan: IV. obratna ambulanta
V soboto, 10. januarja 1976, IV. obratna ambulanta
V zobni ambulanti:
dopoldan: II. zobna ambulanta
popoldan: I. zobna ambulanta
V soboto, 10. januarja 1976, samo dopoldan II. zobna ambulanta.

ŽELEZARSKI IZOBRAŽEVALNI CENTER JESENICE

RAZPISUJE

za nedoločen čas naslednja prosta delovna mesta na strokovnih šolah ŽIC:

- 2 učitelja za poučevanje strojnih predmetov
- 2 učitelja za poučevanje metalurških predmetov
- 1 učitelja za poučevanje obrambe in zaščite

Pogoji za sprejem:

- diplomirani inženir strojništva (absolvent II. stop.)
- diplomirani inženir metalurgije (absolvent II. stop.)
- priznana strok. usposobljenost

Nastop službe takoj, oz. po dogovoru. OD po pravilniku ŽIC. Na razpolago imamo stanovanja. Vloge poslati tajništvu ŽIC.

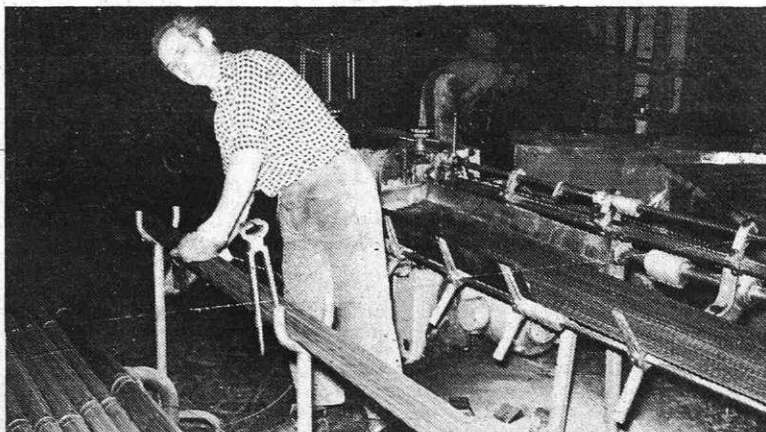
ČESTITKA OB NOVM LETU

OB NOVM LETU 1976 ČESTITAMO VSEM SODELAVCEM Z ŽELJO, DA BI ŠE NAPREJ USPEŠNO SODELOVALI

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu januarju praznujejo 50 let svojega življenja naslednji naši sodelavci: Matko MEDJA, strojne delavnice – 2. januarja, Emil ŠUŠTARŠIČ, jeklovlek – 3. januarja, Tomaž KLINAR, žičarna – 3. januarja, Anton DOLES, valjarna Bela – 8. januarja, Elica ZUPEC, elektroodni obrat – 9. januarja, Karel FARTEK, žičarna – 11. januarja, Mihael KRZNARIČ, elektro toplotna energija – 13. januarja, Mehmed CIMIRATIČ, martinarna – 15. januarja, Anton MIKELJ, valjarna Bela – 18. januarja, Vinko POLJUKAR, žičarna – 22. januarja, Janez VILMAN, žeb-ljarna – 22. januarja, Ivan ZUPAN, transport – 24. januarja, Francka CRNKOVIC, elektro toplotna energija – 28. januarja in Dora STENKO, VEN – 31. januarja.

VSEM SODELAVCEM ISKRENO ČESTITAMO!

Sodelavec v žičarni

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Hladna predelava

27. SEJA ODBORA ZA KADRE IN MEDSEBOJNA RAZMERJA

V petek, 19. decembra, je predsednik odbora za kadre in medsebojna razmerja v TOZD Hladna predelava Rok Globočnik sklical 27. sejo odbora. Odboru je v obravnavo predlagal: pregled sklepov prejšnje seje, poročilo o gibanju delovne sile v mesecu novembru, sprejem in obračun delavcev, premetitve in reševanje prošnji.

Pri pregledu sklepov zadnje seje so ugotovili, da so bili vsi sklepi izvršeni.

Iz poročila o gibanju delovne sile v mesecu novembru je bilo razvidno, da se je negativna razlika med staležem in normativom povečala za pet delavcev in sicer iz 104 na 109 ali v odstotkih od 8.1 na 8.5 odstotka. Pozitivna razlika med planom in staležem pa se je zmanjšala v odstotkih od 1.3 na 10.9 odstotka. Tako plan predvideva 1161 zaposlenih, stalež pa je 1173. Negativna razlika proizvodnih delavcev je večja za 0.3 odstotka in znaša 123 delavcev.

Glede pomanjkanja delavcev sta najbolj kritična obrata profilarna in elektrodni obrat. Elektrodnemu obratu primanjkuje moške delovne sile za dela pri proizvodnji praškov.

V profilarni pa primanjkuje delavcev pri predelavi.

V mesecu novembru je bil v temeljno organizacijo združenega dela Hladna predelava sprejet samo en delavec, ki je bil razporejen v obrat jeklovlek. Lastnost delavca v združenem delu pa je prenehala šestim delavcem iz naslednjih obratov:

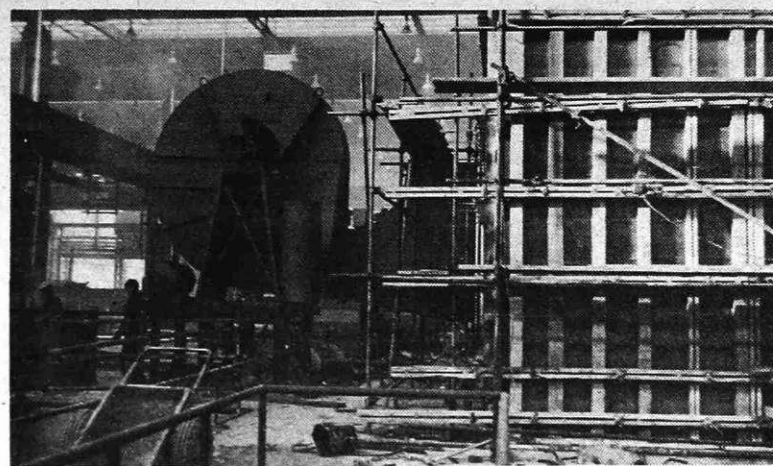
hladna valjarna	1
žičarna	1
profilarna	1
jeklovlek	1
žebeljarna	2

Od teh šestih so bili trije obračunani zaradi odhoda v JLA, eden je bil invalidsko upokojen, dva pa sta odšla na podlagi izjave.

Odbor je v nadaljevanju obravnaval premetitve, ki so jih predlagala obratovodstva ter jih v celoti potrdil. Franju Kragolniku iz žičarne, ki je podal odpoved delovnega razmerja so odobrili skrajšani odpovedni rok. Ker bo imenovani prevzel novo delovno dolžnost v občinski konferenci ZSMS Jesenice, so njegovo odpoved odobrili s 1. januarjem 1976.

Obravnavali so tudi prošnjo za ponovni sprejem, vendar le-te niso ugodno rešili, ker trenutno v okviru TOZD Hladna predelava ni prostih delovnih mest za žene.

Na seji so govorili tudi o predlogu kriterijev za izbor individualnih poslovnih organov in delavcev na vodilnih delovnih mestih. Ugotovili so, da so kriteriji izdelani v skladu s kadrovske politiko občine in se kot taki lahko vnesejo v samoupravne akte. JS

Ventilator in del strojnice Sendžimir ogrinja

pa da naj ostane na letošnji ravni. V valjarni 2400 pa so se vprašali, kako bo zagotovljen vložek za njihov obrat ko bo začela obratovati nova hladna valjarna, ko jim ga že sedaj primanjkuje.

TOZD HLADNA PREDELAVA

1. Občasni višek proizvodnih zmogljivosti vzdrževanja bo treba porabiti doma, namesto da bi dela predajali drugim izvajalcem izven tovarne.

2. Osebnih dohodov naj bo v večji meri odvisen od rezultatov dela.

3. V hladni valjarni so kritično gledali na plan, ker bo z novo valjarno veliko delavcev odšlo tja, njihova proizvodnja pa je tehnološko že zastarela.

4. V žičarni so menili, da je problematična prodaja pramen za prednapeti beton. Glede politike raziskovalne dejavnosti pa so menili, da bo treba pri vrednotenju reklamacij upoštevati tudi druge faktorje, ki v zadnjem času vse bolj vplivajo na porast reklamacij, kot so odlaganja plačilnih rokov, iskanje raznih popustov, zmanjševanje lastnega rizika in podobno.

5. V elektrodnom obratu opozarjajo, da bo nujno treba nabaviti novo linijo za oplasčevanje elektrod. Pripombe imajo na povečan izvoz elektrod, medtem ko jih na domačem trgu primanjkuje.

6. V profilarni predlagajo zadostno preskrbo naročil, združitev dimenzij profilov zaradi redkejših menjav, zadovoljiv vložek, boljše privarovanje oblikovnih valjev in zamenjavo stare oblikovne proge 1.

7. V žebeljarni predlagajo obnovo strojnega parka, ker bodo le tako lahko zadovoljili planirani količini in kvaliteti. Menijo, da bo v naslednjem letu treba v celoti obnoviti čistilnico in tam zboljšati tudi delovne pogoje, saj je sedaj čistilnica velikokrat ozko grlo proizvodnje.

8. V tej TOZD je bilo več pripomb na to, da je treba zagotoviti dobre pogoje obratovanja, zlasti pa je treba skrbeti za vložek, rezervne dele in boljše vzdrževanje.

TOZD VET

1. Določiti bo treba čisto določene ukrepe proti tistim odgovornim delavcem, ne glede na katerem delovnem mestu so, ki se ne bodo prizadevali za izpolnjevanje plana zaradi osebnih razlogov.

2. Ker se v politiki nagrajevanja predvideva izpolnitev kategorizacije delovnih mest smatrajo, da je to primeren trenutek, da se izdela enoten sistem kategorij za vse delavce v Železarni, od glavnega direktorja do najnižje ovrednotenega delovnega mesta. Smatrajo, da v združenem delu ne smeta obstajati dva ločena sistema delovnih mest.

3. V elektro in toplotni ter v plinski in vodni energiji menijo, da so

njihove naprave tako po zmogljivosti kot po zastarelosti že na vrhnji meji. Zato jih bo potrebno obnoviti in povečati zmogljivosti.

4. Več pozornost bo treba posvetiti novim proizvodnim energijam in jih osvojiti, če bo tržišče pokazalo, da jih bomo lahko tudi prodali.

5. Obratom v energiji bo treba zagotoviti potrebne kadre, da bi s tem zmanjšali prekomerno delo. Kadre bo treba zagotoviti tudi za nova delovna mesta, ki jih bo treba odpreti, ko bodo začele obratovati nove naprave.

6. Energijo in goriva bo treba čimbolj gospodarno koristiti in iskati možnosti za prehod na druge vrste, ki jih sedaj v železarni še ne uporabljamo.

7. Menili so, da bi morali ponovno začeti izdelovati cevi, saj jih v Železarni veliko porabimo, pa tudi na tržišču jih primanjkuje.

8. Samotarno in valjarno profilov ne bi smeli ukiniti, temveč bi jih morali modernizirati.

9. Za izpolnjevanje ciljev in plana je treba zagotoviti večjo osebno odgovornost, originalne rezervne dele in usposobljen kader.

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB

1. V raziskovalnem oddelku želijo vpogled v podrobnejše plane kvaliteta asortimenta zaradi usklajevanja raziskovalnega dela in plana. Menili so tudi, da je v planu prevelik poudarek količini proizvodnje manj pa kvaliteti, tehnološki disciplini in samokontroli.

2. Investicijski politiki je treba dodati tržno analizo ocene uspešnosti in primernosti investicije. Pri prodajni politiki pa je treba posvetiti posebno skrb novim proizvodom.

3. V tovarni se bo treba odločiti za namestitve kontrolorja bolnikov, tudi samoupravna delavska kontrola bo morala pregledati visoko odsotnost zaradi bolovanj, ki je prav gotovo pogojena s privatnimi in honorarnimi deli.

4. Organizacija kantin naj bi se izpeljala po že pred leti predloženem planu centralnih kantin. Začetna investicija bi resda bila nekoliko večja, vendar bi le prišli do organiziranosti, higieničnosti in eksplativnosti dela v kantinah.

5. Kategorizacija delovnih mest bi morala biti bolj učinkovita.

6. Zaloge rezervnih delov se lahko zmanjšajo le v dogovoru z obrati.

7. Bilo je tudi nekaj vprašanj, kdaj bo ukinjeno nočno delo žena, kakšna je ekonomska upravičenost ukinitve šamotarne saj je obratovodja tega obrata letos dobila nagrado NOVATOR LETA, ali je treba za vsako ceno forsirati izvoz, če na tujem ne dosegamo cen, ki bi jih sicer dosegli na domačem tržišču.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje

CILJI IN POSLOVNA POLITIKA ŽELEZARNE TER PRELIMINARNI PLAN SKUPNE IN BLAGOVNE PROIZVODNJE ZA LETO 1976

MNENJA, STALIŠČA IN PREDLOGI SAMOUPRAVNIH DELOVNIH SKUPIN TER SAMOUPRAVNIH ORGANOV V TOZD IN DSSS

TOZD TALILNICE

V tej temeljni organizaciji združenega dela je delavski svet sprejel naslednja stališča oziroma pripombe samoupravnih delovnih skupin:

1. Ker še ni določeno ali bo na plavžu II. normalni ali veliki remont, je treba plan vezati na 40-dnevni remont, to pa je 153.000 ton, če bo veliki remont, potem bo remont trajal 60 dni in bo plan za 4.000 ton manjši.

2. Samoupravne delovne skupine elektrojeklarne plana ne sprejemajo razen, če ne bo več redukcij električnega toka in bo preskrba z vložkom normalna.

3. V skladu s cilji in poslovno politiko je, da zmanjšujemo prekomerno delo, zato samoupravne delovne skupine livarne predlagajo plan 1.800 ton.

4. Samoupravne delovne skupine martinarne menijo, da bodo cilje in plan dosegli le, če bodo imeli na

razpolago dovolj dobrih surovin in zadostno število delavcev.

5. DS TOZD je zahteval od odgovornih služb, da dajo izjavo, da bo preskrba z bogato rudo in kvalitetnim starim železom enakomerna in normalna. Če tega ni mogoče zadovoljiti, je treba plan rebalansirati.

TOZD VALJARNE

DS te temeljne organizacije združenega dela je cilje in plan sicer sprejel brez pripomb, samoupravne delovne skupine pa so imele k planu naslednje pripombe oziroma predloge:

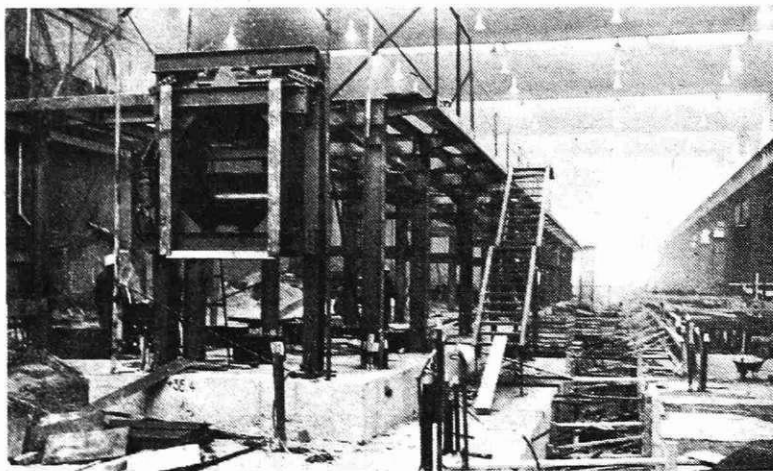
1. Storilnost je mogoče dvigniti z nedeljivim vlaganjem v moderne naprave in s tem da se ne poveča število administrativnih in režijskih delavcev. Storilnost je mogoče dvigniti tudi z boljšim vzdrževanjem proizvodnih naprav, z zmanjšanjem zastojev, kar pa se lahko doseže z bolj organizirano zalogo rezervnih delov in z okrepitevijo vrst vzdrževalcev.

2. Plan bodo lahko dosegli le na ta način, če bo na razpolago dovolj kvalitetnega vložka, zato predlagajo, da naj o tem skrbijo posebno določen odgovorni delavec.

3. Izvoz je treba planirati skladno z naročili in ne tako kot sedaj, da morajo plan izvoza med letom večkrat popravljati zaradi pomanjkanja naročil. Prodajni sektor bo moral vložiti več naporov za iskanje kupcev tudi v tujini.

4. Glede ukinjanja obratov smatrajo, da bo v bodoče treba to bolje pripraviti zlasti pa boljše ekonomsko utemeljiti. Sedanji način povzroča samo nesigurnosti in nezadovoljstvo delavcev v obratih, ki so predvideni za ukinitve.

5. Nekatere skupine so menile da je plan previsoko postavljen, druge

Podporna konstrukcija SCAP v novi hladni valjarni

PREGLED SESTANKOV SDS

Samoupravne delovne skupine, ki so se sestale v prejšnjem tednu so se obravnavale: predlog ciljev poslovne politike železarne Jesenice za leto 76 in preliminarni plan blagovne in skupne proizvodnje za leto 76. Izvolile so tudi delegate za ocenjevanje delovne uspešnosti.

Samoupravne delovne skupine, ki so obravnavale predlog ciljev poslovne politike in preliminarni plan blagovne in skupne proizvodnje so soglašale s predlogom.

TOZD TALILNICE

V obratu martinarna so imele sestanek samoupravne delovne skupine: staro železo 1, 3, 4, livna jama 4, SM peči 3 in ponvični zidarji. Samoupravne delovne skupine ponvični zidarji, SM peči 3 in staro železo 1, 4, so obravnavale vprašanja našeta v uvodu. V samoupravni delovni skupini livna jama 1 so obravnavali izvajanje programa varčevanja v mesecu novembru in izvolili delegate za sindikalno konferenco. V samoupravni delovni skupini staro železo 3 so izvolili delegate za sindikalno konferenco. V samoupravni delovni skupini staro železo 4 so tudi obravnavali varnost pri delu in zaščitna sredstva. Člani delovne skupine predlagajo, da bi namesto bund nabavili telovnike, ker so pri delu v bundah okorni.

V obratu livarna so imele sestanek samoupravne delovne skupine: obratovodstvo, modelna mizarna, jeklovilarna 1, 2 in kovinilivarna, ki so obravnavale vprašanja našeta v uvodu.

V obratu elektrojeklarne je imela sestanek samoupravna delovna skupina elektro peči 3, ki je obravnavala vprašanja našeta v uvodu.

TOZD VALJARNE

V obratu valjarna Bela-bluming je imela sestanek samoupravna delovna skupina bluming 3, ki je obravnavala vprašanja našeta v uvodu.

V obratu adjustaža bluming so imele sestanek vse samoupravne delovne skupine, ki so obravnavale: delovne naloge za mesec december in pregled rezultatov za mesec november, analizo nezdov in varnost pri delu, sindikalna vprašanja in ostalo problematiko. V mesecu novembru so dosegli planirano proizvodnjo in bi lahko naredili več, če ne bi bilo okvar na žerjavih. V mesecu decembru dvomijo, da bodo dosegli plan ker so še okvare na žerjavih.

TOZD HLADNA PREDELAVA

V obratu hladna valjarna je imela sestanek samoupravna delovna skupina hladna valjarna 3, ki je izvolila delegata za ocenjevanje delovne uspešnosti.

V obratu žebeljarna je imela sestanek samoupravna delovna skupina obratovodstvo, ki je obravnavala vprašanja našeta v uvodu, razen tega pa še srednjeročni program za zdravstveno varstvo, izgube na železnici in elektrogospodarstvu. Člani delovne skupine ne soglašajo s predlogom za pokrivanje izgube na železnici. Izgube na potniškem prometu ne more pokrivati gospodarstvo in ne morejo priznavati nakazane visoke amortizacije. Za izgube v elektrogospodarstvu smatrajo, da nakazani zneski niso povsem utemeljeni in smatrajo da bi

morali biti elektrogospodarstvo bolj vezano s samoupravnimi sporazumi na potrošnike energije, ki morajo sodelovati v investicijskih programih.

TOZD VZDRŽEVANJE, ENERGIJA IN TRANSPORT

V obratu strojno vzdrževanje so imele sestanek samoupravne delovne skupine SV žerjavi 1, 2, SV montaža 1, ki so obravnavale vprašanja našeta v uvodu.

V obratu transport sta imeli sestanek samoupravni delovni skupini: promet in vleka 2, 3. Samoupravni delovni skupini sta obravnavali vprašanja navedena v uvodu. V samoupravni delovni skupini promet vleka 2 so predlagali, glede novih omarič naj bi dobili vsak po dve omariči. Naredijo naj tudi več tušev za tuširanje.

DELOVNA SKUPNOST SKUPNE SLUŽBE

V delovni skupnosti skupnih služb sta imeli sestanek samoupravni delovni skupini: finančno računovodski sektor in odd. za sisteme in oddelek za ekonomske analize in planiranje in sta obravnavali vprašanja našeta v uvodu.

V samoupravni delovni skupini finančno računovodski sektor so tudi obravnavali: organizacijo TOZD in samopripravek za šolstvo. O samopripravi za šolstvo menijo, da je odstotek samopripravek previsok, da pa bi z referendumom uspešni, naj bi se s samopripravo reševala tudi druge potrebe za dvig standarda in rekreacijo delovnega človeka.

Pregled sestankov samoupravnih delovnih skupin je narejen na osnovi zapisnikov samoupravnih delovnih skupin, ki smo jih prejeli v prejšnjem tednu. Pregled naredila: Vlasta Vidic

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje

NAŠA RUBRIKA ZA LETO STAREJŠA

Spet se je leto zavrtelo in pred nami je zadnja mladinska rubrika v letu 1975. Iz tedna v teden smo se srečevali na teh straneh; enkrat bolj uspešno drugi manj. Naša prizadevanja so bila vseskozi usmerjena v to, da mlad delavec, dijak ali študent najde na tej strani nekaj zase. Koliko smo pri tem uspeli, najbolj objektivno presodite mladi bralci sami. Če v grobem ocenimo rubriko v letošnjem letu, lahko rečemo, da je vsebinsko napredovala. Z nekaterimi novimi sodelavci smo dosegli predvsem to, da podajanje informacij ni več zgolj enostransko. Zadovoljni smo s tem sodelovanjem, isti hip pa spet pozivamo, da ga še bolj okrepimo.

Nasprotno, nikakor nismo zadovoljni z načinom podajanja informacij v rubriki. Te so navadno le vtisi in mnenja z najrazličnejših sestankov, za katere lahko mirno rečemo, da jih je v organih ZSM polovico preveč. Skozi vse leto smo pogrešali mnenj, komentarjev, stališč do najrazličnejših problemov. S tem bi rubrika pridobila na pestrosti, dosežen pa bi bil predvsem poglobitvi cilj, in sicer, da se problem objavi.

PLODNO SODELOVANJE

V letošnjem letu, ko mineva 30 let svobodnega razvoja naše domovine, smo se učenci osnovne šole Koroška Bela pridružili praznovanju dneva republike in prazniku JLA še z večjo pozornostjo. V okviru krajevnih skupnosti sta bili obakrat proslavi v kulturnem domu Julke in Albina Pibernika, ker šola nima prostora za kulturne prireditve. Osrednje točke so pripravili učenci osnovne šole. Po dolgih letih je spet zaživel pevski zbor pod vodstvom Davorina Rostoharja, ki je v razmeroma kratkem času od začetka letošnjega šolskega leta dosegel lepo ubranost. Program so poživljale glasbene točke učencev jeseniške glasbene šole. Za 29. november so nastopili posamezniki, 22. decembra pa harmonikarski zbor pod vodstvom Janka Pribošiča. Na obeh proslavah so telovadci šolskega športnega društva in TVD Partizan Javornik – Koroška Bela pokazali nekaj vaj v parterju in na orodju, karateisti pa so pokazali nekaj svojih veščin.

Posebno pozornost je pritegnil tudi nastop graničarjev s karavle v Javorniškem rovtu, ki so predstavili za dan republike krajši recital v srbohrvaščini. Za dan JLA pa vsako leto učenci obiščejo karavlo, da s kulturnim programom in športnim srečanjem pokažejo graničarjem, da niso sami. Letos pa je vodnik zavrtel na šoli še film o formiranju prve proletarske brigade ter o Titu. Ob dnevu JLA so nas prejšnji teden obiskali tudi člani ZB NOV in s svojim pripovedovanjem oživili del naše zgodovine, ki so jo sami doživljali in ustvarjali.

Katarina Torkar

Nadalje ne moremo biti zadovoljni z delom mladih informatorjev v OO ZSMS. Ponekod jih vodstva osnovnih organizacij še vedno niso določila, čeprav je komisija za informiranje pri OK ZSMS pred nedavnim poslala četrti(!) dopis. Kaže, da ponekod mislijo, da jim bo informatorja izbrala občinska komisija za informiranje, ki ga bo potem na koncu vsega še dan za dnem nadlegovala, da obvešča javnost o delu osnovne organizacije. Na prste lahko preštejemo informatorje, tako v Železnari kot tudi v občinskem merilu, ki so nam v letu 1975 poslali kakršenkoli prispevek o delu OO ZSMS.

Ceprav morda ta prednovoletni klepet ni najbolj primeren za

SEJA KONFERENCE MLADIH DELAVCEV

V četrtek, 18. decembra, je bila v sejni sobi občinske skupščine na Jesenicah 3. seja konference mladih delavcev, ki deluje pri OK ZSMS Jesenice. Kljub temu, da ima vsaka OO ZSMS iz delovnih organizacij po eno delegatsko mesto v tej konferenci, je bilo na seji le 25 delegatov.

Po izvolitvi delovnega predsedstva je predsednik konference Franjo Kragolnik poročal o delu konference v preteklem obdobju. Skoraj vse akcije iz operativnega plana so bile izvedene, razen tistih, ki so vezane na daljše obdobje. Predsednik nas je seznanil z najosnovnejšimi informacijami o pripravi referenduma za samoprispevek za izgradnjo šolskega centra na Plavžu. Delegati na konferenci so podprli uvedbo samoprispevka, saj v tem vidijo rešitev problemov, ki so se pojavili na področju izobraževanja v naši občini.

Na seji so sprejeli operativni program za naslednje polletje. Razpravljali so tudi o gradnji domov za učence in študente v SR Sloveniji. Podprli so predlog za izgradnjo dijaških domov in soglašali z načinom zbiranja sredstev, ki ga je predlagala republiška skupnost za izobraževanje, ko so govorili o vprašanju kadrovskih štipendij, so ugotovili, da precej delovnih organizacij teh štipendij ne razpisuje.

V predsedstvo konference mladih delavcev so bili predlagani štirje

SEMINAR ZA SPOŠNI LJUDSKI ODPOR

Občinska konferenca ZSMS in delavska univerza Jesenice, sta pripravili v soboto, 20. decembra, za člane ZSMS o vlogi in temeljnih načelih splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Sedemurnega seminarja se je udeležilo 40 slušateljev. Najprej je predaval Marko Udir o vlogi splošnega ljudskega odpora v samoupravni socialistični družbi. Nato je Alojz Rakuše govoril o družbeni samozaščiti v naši družbi. Zadnje temo tega seminarja, vloga ZSMS pri uveljavljanju načel splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, pa je predaval Andrej Anžič, član republiške konference ZSMS. NJ

kritiko z naše strani, smo vendarle prepričani, da jo boste sprejeli kot dobronamerno. S strani mladih bralcev pa je vsak teden v rubriki dovolj prostora, da odkrito napišejo, kaj ni dobro, kaj se da izboljšati ipd.

Za leto, ki je pred nami, upamo, da bo boljše in uspešnejše. Skušali se bomo popraviti vsi skupaj, kajti le s skupnimi napori bomo sposobni dosegati dobre rezultate. Naj bo naša letošnja čestitka hkrati poziv k tesnejšemu sodelovanju. V upanju, da naš poziv ne bo brez odmeva, želimo mladim železarjem in ostalim mladincem v občini srečno, predvsem pa delovno novo leto 1976.

Janko Rabič

novi člani: Vida Mulej, Marjeta Dolenc, Boris Višnar in Branko Pagon (za predsednika). Zaradi nesklepnosti seje konference volitev ni bilo mogoče izvesti in so preložene na naslednjo sejo KMD.

Marjeta Dolenc

ŠPORTNO SREČANJE UČENCEV IN PRIPADNIKOV JLA

Za praznik Jugoslovanske ljudske armade so se učenci osnovne šole Koroška Bela na karavli Karavanskih kurirjev v Javorniškem rovtu pomerili s pripadniki JLA v šahu in streljanju z zračno puško. Pred tekmovalnim so učenci izvedli krajši kulturni program. Komandant karavle vodnik Klanica pa je najbolj zaslužnim vojakom razdelil pohvale. Prisotni so bili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij krajevnih skupnosti Javornik – Koroška Bela.

Doseženi so bili naslednji rezultati:

Strelski dvoboj: karavla Karavanskih kurirjev – 147 krogov osnovna šola Koroška Bela – 118 krogov.

Posamezni rezultati: 1. – 2. Čelesnik, Zorjanin, 3. Meškič, 4. – 5. Georgijev, Puhek, 6. Bešič, 7. Smolej, 8. – 9. Selakovič, Bešič, 10. – 11. – 12. Džukič, Pihler, Smolej, 13. Rabič, 14. Puhan, 15. Karamuja, 16. Simnic.

Šahovski dvoboj: osnovna šola Koroška Bela – karavla 3:3.

Posamezni rezultati: Resman : Džukič 1:0, Resman : Salej 1:0, Janc : Zorjan 0:1, Jotič : Salej 1:0, Krašovec : Hot 0:1, Vezzosi : Petroševski 0:1. Tomo Čelesnik

**Gorenjci,
berite GLAS!**

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje ...

Tito

Z MAJHNIMI SILAMI JE MOŽNA USPEŠNA OBRAMBA IN UNIČENJE VEČJIH ENOT

d) če se je nekdo odločil za boj, bo vselej našel sredstvo in način boja,

e) sovražnika je treba napasti povsod, na vsakem kraju in ob vsakem času.

General DŽAP poudarja, da gverilski način vojskovanja omogoča uspehe z najbolj enostavnimi orožji (kopje, lok, puščica, srp, gozdna past, zaseda itd.). Pomemben je učinek – ne pa velikost orožja. Vojno gospodarstvo v Vietnamu je temeljilo predvsem na drobnem kmečkem gospodarstvu, na bazah odpora v vaseh. Vase baze v Vietnamu so pripravljali za samostojno obrambo z različnim sistemom opazovanja, signalizacije, alarmiranja, z omrežjem rovov in podzemeljskih predorov. V teh predorih so manevrirale krajevne gverilske enote. Učinkovito lastno obrambo vasi so dosegali z jamami t. j. z zasedami s koničastimi kolci iz bambusa.

Pri organiziranju dovoza velikih množin vojnega materiala med večjimi operacijami (bitka za DIEN BIEN FU) so poleg konvojov tovornjakov odigrala odločilno vlogo mala drobna sredstva – konvoj več tisočev dvokoles, čolnov, splavov in tovarne živine.

ZAŠČITNA MALA SREDSTVA

Mala sredstva delimo v:

- naravna (zemljišče, reke, morje) ali umetna (tehnične naprave),
- primitivna (leseni sod v zemlji ali vodi) ali sodobna (kontejnerji iz plastike v zemlji ali vodi),
- zaščitna (podzemeljske jame, zemljanke ali napadalna puščica).

Kitajski vojaški teoretik SUN CU VU je že pred 2500 leti učil takole:

»Zemlja pomeni velike in majhne razdalje, obenem pa nevarnost in varnost – izgleda za življenje ali za pogin.«

Svobodna narava ima predvsem obilico raznovrstnih in uporabnih formacij, kot so gozdovi, ozke soteske, reke, jezera, morje, močvirja in podzemeljske jame.

Danes se težko zvičujemo v možnost popolnega in dolgotrajnega premeščanja večjih enot v surove razmere narave. Ponovna odvisnost človeka od narave bi bila v vojni pogostna in drastična. Morala in vojna sposobnost borca, ki ne bi bil pripravljen na to, bi terjala težke preskušnje.

Gozdovi so imeli od nekdaj velik pomen pri vojskovanju kot naravni pogoj za izvrstno maskiranje. Z gozdom je pokritih 34 % površine SFRJ.

Podzemeljske jame predstavljajo skupaj s prepadi tipično kraško obliko. V predzgodovinski dobi so služile kot stalna zaklonišča – prebivališča jamskega človeka. V razdobju med prvo in drugo svetovno vojno so pričele številne države organizirano proučevati podzemeljske jame z vojaškega stališča npr. v Franciji (linija MAGINOT), Češkoslovaški, Jugoslaviji in drugod. Neposredno pred drugo svetovno vojno so v podzemeljske jame nastanili celotne letalske tovarne, vojaške orožarne, vojašnice in pomorske baze. V začetni dobi druge svetovne vojne so večino urejenih podzemeljskih jam zapustili zaradi manevrskega značaja vojne, pozneje pa so jih dobro uporabili (Sovjeti v Sevastopolju leta 1941/42, Nemci v Neaplju in v Jugoslaviji – Postojna).

Med NOV v Jugoslaviji so bila v podzemeljskih jamah skladišča, bolnice, tiskarne in komandna mesta (Vrhovni štab v Drvarju, na otoku Visu in na več ostalih mestih med premikom med IV. in V. ofenzivo).

Jugoslavija je dežela, katere 1/4 celotne površine zavzema kras. Po približni oceni imamo pri nas ca. 40.000 različnih jamskih objektov. Raziskanih je samo 5000 jam.

Narava nam nudi pomembne vire prehrane (vitaminov, mineralov, beljakovin), ki jih vsebuje divja flora in favna. Nekaj stotin divjih bilk, ki so registrirane in laboratorijsko raziskane, so primerne za pripravljanje zelenjavnih prikuh, kruha, čajev in vitaminskih pijač. Gobe so v izjemnih pogojih glavni nosilec beljakovin. Važni užiti predstavniki živalskih vrst so: polži, žabe, nekateri plazilci (kače in kuščarji, mravljinčja jajca oziroma ličinke), nekateri glodalci in školjke. Rezerve teh živil so najbogatejše prav na hribovsko-planinskem območju.

(nadaljevanje)

MALA ŠOLA SAMOUPRAVLJANJA – MALA ŠOLA SAMOUPRAVLJANJA – MALA ŠOLA SAMOUPRAVLJANJA – MALA ŠOLA S

Zapiski iz obdobja Neodvisne delavske partije Jugoslavije na Jesenicah

Spomini prve generacije jeseniških komunistov

75

In nato Masaryk pripoveduje o svojem prihodu v Kijev. »Ko sem se potem iz Moskve odpeljal v Kijev, sem zašel, ko so boljševiki oblegali Kijev, v francoski hotel na Kreščatiku, torej v kraj, ki je bil že po svoji legi nevaren (tudi v hotel je med posvetovanjem v sosednji sobi tresčila granata, ki pa ni eksplodirala), na željo prijateljev sem se preselil v sanatorij, ali zaradi tega ni bila nevarnost nič manjša, ker sem prihajal na sejo družine in so streljali udarjali tudi v sanatorij v mojo sobo. Nekega dne sva s Huzo tekla skozi pravo točo boljševiških krogel ... Še danes, ko se po letih izkušnje spominjam boljševiškega obleganja glavnih mest Rusije, se mi zdi vse to kakor tesnoba sen.«

Masaryk je oktobrska revolucija seveda zanimala predvsem zaradi češkega korpusa in vojaških načrtov le-tega na strani antante, zakaj kmalu je postalo jasno, da bodo boljševiki hočeš nočeš sklenili z Nemci mir. Njegovo prepričanje, tako pravi v citiranem delu (str. 171) je bilo trdno, da se Čehi ne smejo vmešavati v ruske notranje zadeve, ki jih je povzročila revolucija, in menil, da bi bilo treba češki korpus prepeljati v Francijo, kakor se je Masaryk s francosko vlogo že pogodil. Francija oziroma antantne sile pa so ta korpus, kakor bomo videli, kmalu uporabili v kontrarevolucionarne namene.

»Ko so boljševiki pod Muravjevom primarširali na Ukrajino proti buržoaznemu Centralnemu svetu in da bi zavzeli Kijev, smo sklenili z njimi pogodbo: zagotovili so nam oboroženo nevtralnost in prost odhod iz Rusije v Francijo. S prizna-

njem oborožene nevtralnosti smo bili (Narodni svet) priznani za redno in samostojno armado in vlado,« piše v cit. delu Masaryk in pravi, da so boljševiki zavzemali Kijev 8. februarja 1918, on pa je dan poprej po dogovoru s francosko vojaško misijo proglasil armado (češki legionarski korpus) za del francoske armade. »Muravjev sam je skušal svoje obveze izpolniti,« nadaljuje Masaryk, »toda kijevski boljševiški svet, baje brez vednosti Muravjeva, poslal češke agitatorje k naši vojski, da bi prestopila k Rdeči armadi.«

Rdeče armade vsaj uradno takrat še ni bilo, saj se je ta ustanovila šele 23. februarja 1918, res pa je, da so k češkim legijam poslali agitatorje, ne samo bivše avstrijske ujetnike Čehi, ki so se pridružili sovjetskim revolucionarnim silam, marveč tudi bivše avstrijske ujetnike drugih narodnosti, med njimi tudi Slovenec, kakor se je spominjal jeseniški udeleženec oktobrske revolucije Franc Mežek, ki so ga v prvih dneh februarja 1918 dodelili oddelku, ki je bil poslan v Penzo z nalogo, da tam počaka češke legije. Boljševiki bi jih radi pridobili zase, Čehi pa se jim niso hoteli pridružiti (vedeti je treba, da so bili med češkimi legionarji večinoma nacionalistično usmerjeni Čehi). Izgovarjali so se, da se v ruske notranje zadeve nočejo vmešavati, marveč zahtevajo prost prehod preko Sibirije v Vladivostok, kar so jim boljševiki tudi omogočili, čeprav je potem češka legija izkoristila kontrarevolucijo in jih nagnala v boj proti boljševikom.

Tako se je spominjal nekdanji jeseniški delavec in udeleženec oktobrske revolucije v Rusiji Franc Mežek, katerega oddelek so potem iz Penze poslali v Harkov v Ukrajino, od tam pa v Poltavo. Tu bi morali minirati neki most čez Dnjeper pri Kremenčuku. Onstran Dnjepra se je namreč pojavila nemška vojska.

To je bil čas, ko so se pretrgala mirovna pogajanja med mlado Sovjetsko republiko in Nemci. Ta pogajanja, kakor vemo iz zgodovine, so se pričela 3. decembra 1917, dva dni kasneje – dne 5. decembra 1917 – pa je bil podpisan sporazum o začasnem premirju in prenehanju vojnih operacij. Rusko gospo-

darstvo je bilo takrat v razsulu, med vojaki na fronti pa je bila vojna utrujenost, vojaške enote so zapuščale fronto, ki je zaradi tega razpadla. Nemški imperialisti so vse to hoteli izrabiti za to, da bi si prisvojili velika ozemlja bivšega carskega ruskega imperija, Poljsko, Ukrajino in baltičke dežele pa so nameravali pretvoriti v države v celoti odvisne od Nemčije.

Nadaljevati boj proti centralnim silam bi pomenilo ogroziti obstoj komaj nastale sovjetske republike in je bilo zato nujno sprejeti težke pogoje miru in se umakniti pred takrat najbolj nevarnim in najbolj roparskim nemškim imperializmom, da bi se mlada sovjetska država lahko oddahnila, utrdila sovjetsko oblast in ustvarila svojo Rdečo armado, sposobno bojevati se proti zunanemu imperialističnemu sovražniku. Taka je bila Leninova ocena, a so se ji postavili po robu tako imenovani levi komunisti, ki so zahtevali, naj se vojna proti imperialističnim centralnim silam nadaljuje. Prav zaradi tega, kakor že vemo, so se 10. februarja 1918 pretrgala mirovna pogajanja v Brest Litovskem. Nemci so pa potem, ko je 18. februarja 1918 CK boljševiške partije sprejel Leninov predlog o takojšnji sklenitvi miru s centralnimi silami, postavili še težje mirovne pogoje, ki pa jih je bilo treba sprejeti. Proti nasprotnikom Leninovega predloga je Lenin dejal, da so ti »dejansko pomagali nemškemu imperializmu in zavrnili naraščanje in razvoj revolucije tudi v Nemčiji.« Iz zgodovine prve svetovne vojne vemo, da je prav v času pogajanj v Brest Litovskem naraščalo revolucionarno gibanje tudi v drugih evropskih državah. Januarja 1918 je zajelo Nemčijo stavkovno gibanje v oboroževalni industriji Nemčije in Avstro-Ogrske, množične stavke so izbruhnile zlasti v Berlinu in na Dunaju, februarja je prišlo do upora avstro-ogrskih mornarice v Kotoru, februarja in marca 1918 pa so izbruhnile množične stavke v Franciji v protest proti antantni intervenciji v Rusiji, katere začetki segajo v januar 1918.

(se nadaljuje)

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

SEJA IZVRŠNEGA ODBORA SINDIKATA ŽELEZARNE

V torek, 23. decembra, je bila seja izvršnega odbora sindikata Železarne. Seje se je udeležil tudi vodja oddelka za družbeni standard Pavel Lotrič, ki je izvršnemu odboru posredoval nekaj uvodnih misli k pravilniku o kreditiranju stanovanjske graditve. Omenjeni pravilnik je v javno razpravo posredovala samoupravna stanovanjska skupnost Jesenice.

Med živahno in učinkovito razpravo so člani izvršnega odbora sindikata Železarne sprejeli nekatera dopolnila k posameznim členom pravilnika, poleg tega pa za nekatere člene želijo tudi širša pojasnila.

Izvršni odbor sindikata Železarne bo vse pripombe k pravilniku o kreditiranju stanovanjske politike posredoval samoupravni stanovanjski skupnosti oziroma našim delegatom, ki nas zastopajo v tej skupnosti.

Ob sklepu seje so se rešili še nekaj tekočih zadev in odobrili denarno pomoč našim sodelavcem iz solidarnostnega sklada.

DRUŽBENA PREHRANA

V ponedeljek, 8. decembra, je bila v Kazini na Jesenicah delovna konferenca osnovne organizacije sindikata. Poročilo o opravljenem delu je prebrala predsednica odbora osnovne organizacije sindikata Tina Kerne, in povedala, da so imeli poleg konstituantne seje še pet rednih sej odbora osnovne organizacije sindikata. Sprejet je bil delovni načrt, sicer pa so bili člani sindikalnega odbora razporejeni po komisijah.

Na športnem področju so tekmovali v kegljanju na asfaltu, namiznem tenisu ter na medobratnem tekmovalstvu Železarne. Organizirali so izlet v Crikvenico ter piknik v Završnici. Enaindvajset članov kolektiva se je udeležilo higienskega tečaja. Denarno pomoč so dodelili sedemnajstim članom sindikata in prav tako tudi denarno pomoč socialno šibkim članom sindikata.

O poslovanju delovne enote družbene prehrane je poročal vodja Stane Pretnar, razpravljali pa so o poslovanju kantin. Med razpravo je bilo poudarjeno, da delavci prihajajo k malici neorganizirano in zato ni mogoče obdržati potrebnega reda. Kantinerke se trudijo, da bi bila postrežba čim hitrejša. Vodstvu DE so predlagali, naj skupaj z ostalimi

obrti v Železarni uredi, da bo prihod delavcev na malico bolj organiziran. Dalj časa so razpravljali o delu mladinske organizacije ter o predvidenem referendumu za zbiranje sredstev za potrebe šolstva. Ob sklepu delovne konference so razdelili brezplačne vstopnice za ogled jugoslovanskega barvnega filma »Dr. Mladen«.

FINANČNO RAČUNSKI SEKTOR

Šesta seja odbora osnovne organizacije sindikata je bila v četrtek, 11. decembra. Največ pozornosti so posvetili pripravi za delovno konferenco. Naloge, ki jih bo morala opraviti sindikalna organizacija so zelo zahtevne in bo zato morala biti sindikalna organizacija navzoča pri obnavljanju vprašanj na področju nagrajevanja in napredovanja.

V celoti podpirajo predlog za izvedbo samoprispevka za zbiranje sredstev za potrebe šolstva. Pripominjajo, da je dvo odstotna stopnja samoprispevka previsoka in priporočajo 1,5 odstotno stopnjo samoprispevka. Sprejet je bil sklep o dodelitvi denarne pomoči sodelavki Heleni Božič, ki že dalj časa boluje in o družabnem srečanju, ki naj bi ga organizirali ob odhodu dveh sodelavcev v poko.

LIVARNA

Delovna konferenca osnovne organizacije sindikata v livarni je bila v petek, 12. decembra. Razen članov sindikata livarne je bil na konferenci prisoten tudi zastopnik izvršnega odbora sindikata Železarne Vlado Repe.

Predsednik osnovne organizacije sindikata Anton Aubar je poročal o opravljenem delu. Desetmesečno poročilo o obratovanju livarne je posredoval konferenci obratovodja Jože Bertonec, o finančnem poslovanju pa je poročal blagajnik.

Iz poročila obratovodje povzamemo, da so z doseženimi rezultati zadovoljni in da tudi v prihodnjem letu pričakujejo dobre rezultate, in da z naročili ne bodo imeli večjih težav.

Iz poročila predsednika Aubarja je razvidno, da so imeli v minulem obdobju sedem sej izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Na sejah so razpravljali o stabilizacijskem načrtu obrata in Železarne, poleg tega pa so organizirali dnevni izlet z letalom v Pulj, ki je

lepo uspel in si takih izletov v livarni še želijo.

Kot je povedal predsednik Aubar bodo v prihodnjem letu posvetili več pozornosti stabilizaciji, podpirali bodo tudi športno kulturno dejavnost. Kot doslej bodo tudi v prihodnje posvetili vso pozornost članom sindikata, ki že dalj časa bolujejo.

Med razpravo je bilo postavljeno vprašanje ogrevanja delovnih prostorov in glede prostora, ki naj bi ga v prihodnje namenili jeklovilarni II. Ustrezno pojasnilo je posredoval obratovodja. Razprava se je nanašala tudi na nagrajevanje, ki v livarni še ni povsem urejeno, saj imajo v nekaterih obratih že izvoljene delegate za ocenjevanje na delovnem mestu. O tej problematiki na izvršnem odboru sicer niso razpravljali, pač pa so o tem bili obveščeni vodje SDS ter obratovodstvo z delovodji. Razpravljali so še o delu mladinske organizacije v livarni, nato pa so za novega predsednika osnovne organizacije sindikata izvolili dosedanjega podpredsednika Milana Kerina.

VRATNI PODOBJI USTANOVNA KONFERENCA

V ponedeljek, 15. decembra, so imeli ustanovno konferenco osnovne organizacije sindikata v obratu vratnih podbojev.

Navzočim je bilo posredovano poročilo o opravljenem delu osnovne organizacije sindikata profilarne in podbojarne za leto 1975, kakor tudi finančni plan za leto 76. Poročilo o desetmesečnem poslovanju je prebral predsednik Andrej Vidmar. Govoril je o dodeljevanju denarne pomoči delavcem, ki so dalj časa bolovali, o letovanju v počitniških domovih in o športni dejavnosti.

V razpravi je sodeloval tudi direktor TOZD Hladna predelava Franc Vičar. Dalj časa se je zadržal pri problematiki novega obrata in dejal, da se bodo zavzemali zato, da kovinske vratne podboje še bolj uveljavimo.

Ob sklepu ustanovne konference so izvolili petčlanski izvršni odbor osnovne organizacije sindikata. Za prvega predsednika je bila izvoljena Darja Vengar.

SEJA KOMISIJE ZA PROŠNJE IN SOCIALNA VPRAŠANJA V TOZD VALJARNE

V četrtek, 18. decembra, je bila peta seja komisije za prošnje in socialna vprašanja pri osnovni organizaciji sindikata TOZD Valjarne. V razpravi so imeli več predlogov. Enkratno denarno pomoč so odobrili sedelavki Marti Kraševac iz valjarne 2400. Prav tako so odobrili denarno pomoč Jaku Praprotniku, Zlati Homec, Francu Jekovcu, Bredi Zorc, Jožetu Manfredu in Francu Logarju.

HLADNA VALJARNA

V četrtek, 18. decembra je bila osma seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata v hladni valjarni. Predvidoma bo delovna konferenca 9. januarja. Takrat bodo posredovali članom sindikata poročilo o dosedanjem delu izvršnega odbora in program za prihodnje leto. Poslovno poročilo bo pripravilo obratovodstvo.

Člani izvršnega odbora so bili seznanjeni s predlogom samoprispevka za zbiranje sredstev namenjenih izgradnji šolskega centra na Plavžu. Denarno pomoč ob novoletnih praznikih so odobrili petim sodelavcem, medtem ko bosta denarno pomoč prejela še Štefan Pesjak in Ivan Stanko.

ZAKLJUČKI KONFERENCE OO SINDIKATA ŽELEZARNE IZ VARSTVA PRI DELU IN DELOVNIH POGOJIH

- 1 -

Konferenca OO sindikata Železarne ugotavlja, da so bila v zadnjih letih v železarni velika prizadevanja na ustvarjanju boljših pogojev in delovnih razmer. V ta namen so bila vložena tudi ogromna finančna sredstva. Rezultati teh prizadevanj so vidni pri zniževanju poškodb pri delu in odsotnosti z dela zaradi poškodb.

- 2 -

Varstvo pri delu je kadrovska proizvodna funkcija in mora biti sestavni del vsakega dobro organiziranega tehnološkega procesa. To pa pomeni, da za varstvo delavcev pri delu morajo skrbeti in biti odgovorni vsi tisti, ki delo organizirajo, vodijo in nadzirajo.

- 3 -

OO sindikata v TOZD morajo v bodoče vsaj enkrat letno obravnavati problematiko varstva pri delu v TOZD, posebno pa oceniti vzroke in posledice vsake hujše ali smrtne nesreče pri delu.

- 4 -

Konferenca priporoča samoupravnim delovnim skupinam, da na svojih sestankih več obravnavajo problematiko delovnih in življenjskih pogojev na delovnih mestih in v delovnih prostorih, saj je z novo ustavo in novimi predpisi o varstvu pri delu to postala pravica in obveznost ter odgovornost vsakega zaposlenega delavca v TOZD.

- 5 -

Samoupravne delovne skupine naj na svojih sestankih obravnavajo, predlagajo in zahtevajo predvsem reševanje problemov v zvezi s težkim, nevarnim in zdravju škodljivim delom z uvajanjem sodobne mehanizacije. Odgovorne osebe v oddelkih in TOZD kot v delovni skupnosti Skupne službe, so dolžne skrbeti za realizacijo teh potreb z enakim prizadevanjem kot za doseganje višje proizvodnje. Vsaka smotrna investicija za varstvo delavcev na delovnih mestih in v delovnih prostorih, kakor tudi za varstvo okolja ima dolgoročni pomen in se bogato obrestuje pri dvigavanju produktivnosti in kvalitete dela.

- 6 -

Še bolj organizirano in kvalitetno je treba nadaljevati in razvijati izobraževanje ob delu s poudarkom na varstvu pri delu. Posebno je to pomembno za novospregate delavce brez ustreznih kvalifikacij in industrijske oziroma železarske tradicije. Na delovnih mestih s povečano nevarnostjo za poškodbe in zdravstvene okvare pa je treba dosledno, v skladu s predpisi, izvajati preverjanje znanja zaradi varstva pri delu neposrednih izvajalcev del, kakor tudi njihovih neposrednih vodij dela.

- 7 -

Konferenca opozarja, da v Železarni nekontrolirano in neodgovorno trošimo preveč osebnih zaščitnih sredstev. Letni stroški za ta sredstva se približujejo eni milijardi starih dinarjev. Posebno se troši preveč takih sredstev, ki jih posamezniki želijo imeti ne glede na to, ali jih varujejo pred poškodbami pri delu, ali ne (bunde, lahki čevlji, rokavice).

Zato si moramo prizadevati za ustvarjanje boljših delovnih pogojev s tehničnimi ukrepi, osebna zaščitna sredstva pa kontrolirano in odgovorno dodeljevati in dosledno uporabljati le tam, kjer je to nujno in se s tehničnimi ukrepi nevarnosti ne dajo odpraviti.

Poostriiti je treba dodeljevanje raznih bund, predvsem strokovnim delavcem, ki opravljajo delo v pisarnah oziroma v zaprtih prostorih in le občasno opravljajo svoje delo na terenu.

- 8 -

Sanacijske programe, ki jih pripravljajo delavci službe varstva pri delu samostojno, ali v sporazumu z odgovornimi delavci v oddelkih in TOZD, se mora dosledno izvrševati. Ti programi so idejno značajni. Odgovorni vodje v obratih so dolžni pripraviti projekte, ki so v zvezi s sanacijskim programom in tako pripravljeno dokumentacijo predložiti samoupravnim organom (odbor za varstvo pri delu, odbor za gospodarstvo in DS), ki odobrijo projekt in potrebna denarna sredstva za realizacijo projektov.

- 9 -

Konferenca opozarja, da v nekaterih obratih še vedno opravljajo težko fizično delo ženske in to celo na tri izmene. Več je potrebno delati na odpravi težkih fizičnih del za ženske. V skladu s predpisi in našimi že sprejetimi sklepi pa si moramo prizadevati, da čimprej odpravimo nočno delo žena.

- 10 -

Konferenca na osnovi razprave zahteva podrobno analizo delovnih pogojev na delovnih mestih na katerih se delovna doba šteje za benefikacijo. Potrebno je uskladiti vložena finančna sredstva za sanacijo delovnih pogojev, ki niso majhna in zahteva po benefikaciji. To mora opraviti strokovna služba v roku šestih mesecev.

- 11 -

Konferenca ugotavlja, da otežkočeni dodatek ne predstavlja več tisto kar je pred leti z ozirom na sanacijo delovnih pogojev, zato morajo odgovorni delovodje ta dodatek priznati samo v upravičenih primerih. Za spremljanje in ukrepanje glede dodatka so odgovorni vodje posameznih oddelkov.

- 12 -

Konferenca postavlja pred službo iz varstva pri delu, da na osnovi vseh zaključkov in razprave na konferenci izdela vrstni red sanacijskih posegov in z njim po samoupravnih organih obvesti delavce po TOZD.

Komisija za zaključke

V sredo, 24. decembra, je predsednik občinske skupštine Jesenice Slavko Osredkar podelil državna odlikovanja naslednjim sindikalnim delavcem: — red dela z zlatim vencem: Janku Burnku; — red zasluga za narod s srebrno zvezdo: Metodu Baldermanu, Aleksandru Kovaču in Valentinu Ženu; — red dela s srebrnim vencem: Milanu Budji, Jožu Frečetu, Veri Svēt in Francetu Pogačniku.

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

PROBLEMI NADZVOČNEGA LETALSKEGA PROMETA

1

Dne 21. januarja 1976 bo pričelo obratovati na redni liniji Pariz—Rio de Janeiro prvo nadzvočno potniško letalo »Concorde«. S povprečno hitrostjo 2200 km/h bo prevozilo to razdaljo v sedmih urah. Nekoliko kasneje predvidevajo tudi linijo Pariz — New York, ki jo bo »Concorde« prevozil v treh urah in pol.

Tudi v Sovjetski zvezi bodo z novim letom pričeli uporabljati nadzvočna letala na rednih notranjih linijah. Prva linija, na kateri bo pričelo voziti sovjetsko nadzvočno letalo TU-144 bo Moskva—Alma-Ata, glavno mesto kazahstanske republike. To 3.100 km dolgo progo, bo prevozilo v slabih dveh urah.

Strokovnjaki potniškega letalstva in letalske družbe z zanimanjem pričakujejo ta, sicer nekoliko zamujen pričetek nadzvočnega zračnega prometa.

TEŽAVE PIONIRJEV NADZVOČNEGA PROMETA

Osnova programa »Concorde« so javnosti s pomočjo sredstev javnega obveščanja sorazmerno precej znani. Vendar je res, da so v času dolgega razvoja nastopile določene težave, ki jih ni bilo mogoče predvidevati. Med te spadajo počasnejša rast zračnega prometa, vedno večje zahteve po manj hrupnih letalih, izredne podražitve naftnih proizvodov, kakor tudi delno z naraščajočo inflacijo pogojeno močno povečanje stroškov celotnega projekta. Poleg tega ni mogoče prezreti tega, da letalska industrija ZDA ni zainteresirana za uporabo evropskega nadzvočnega potniškega letala. Vzrok je v tem, ker sama nima podobnega projekta, ki bi lahko konkuriral evropskemu. Zato je iz tega razloga potrebna določena previdnost pri oceni kritike, ki prihaja na ta račun iz ZDA.

Za sovjetsko konkurenčno letalo TU-144 kaže, da je imelo precej časa tehnične težave. Ko je bil serijski model leta 1973 popolnoma predelan, je prišlo leta 1973 med letalsko razstavo na pariškem letališču Le Bourget do težke nesreče tega letala. Vendar vsem tem težavam navkljub sta danes TU-144 kot »Concorde« v serijski izdelavi.

TEHNIČNI PREGLEDI

Zakaj zahteva razvoj potniškega nadzvočnega letala toliko naporov, ko je vendar danes brez posebnih problemov v uporabi na tisoče vojaških nadzvočnih letal? Za to sta odločujoča dva osnovna pogoja.

Prvi se veže na varnostne zahteve, ki so pri potniških letalih znatno večje kot pri vojaških. Največja neznanka je bilo obnašanje materiala samega letala in motorjev pri dolgih poletih z nadzvočno hitrostjo pri velikih višinah. Za to so bili potrebni dolgotrajni poizkusi s posameznimi deli v naravni velikosti (utrujanje in ogrevanje materiala ter podobno).

Prav tako važen pogoj je bila ekonomičnost, ki je pri nadzvočnem prometu niso bili v stanju predvideti. V tem oziru bodo odločilni obratovalni stroški (gorivo, vzdrževanje obsežnih sistemov) ter izkoriščenost sedežev med poleti.

V primerjavi z letali, ki obratujejo s hitrostjo manjšo kot je zvočna, so tudi ostale tehnične zahteve nadzvočnega letala znatno večje. Drugačne fizikalne osnove pri nadzvočnem poletu imajo za posledico še težjo izbiro aerodinamične oblike samega letala. Ta bi naj bila čim bolj primerna pri nizki, pri visoki podzvočni in pri nadzvočni hitrosti. V ZDA so skušali ta problem rešiti s pomočjo premičnih kril. Vendar jim to ni uspelo zaradi prevelikega povečanja celotne teže letala.

POMEMBNA TEHNIČNA IZBOLJŠAVA NA VALJAVNIŠKEM OGRODJU ŠTEKEL

V pričetku meseca oktobra letošnjega leta je bila na valjavniškem ogrođju štekel dokončana in predana v obratovanje zvezna regulacija hitrosti glavnega pogona.

Sedanja regulacija hitrosti v stopnjah (43, 100, 130, 160, 190, 225 vrtljajev na minuto), ki smo jo v originalni izvedbi uporabljali od pričetka obratovanja valjavniškega ogrođja štekel, pa namenu v celoti ne ustreza valjanju tako pestrega in kvalitetnega asortimenta, ki ga valjamo danes, še manj pa ustreza asortimentu, ki ga bomo morali valjati za potrebe nove hladne valjarne v bližnji prihodnosti. Prednosti zvezne regulacije hitrosti glavnega pogona valjavniškega ogrođja se glede na originalno izvedbo kažejo tako v elektromehanskem, kot v valjavskem pogledu.

Vsekakor lahko trdimo, da je že enomesečno obratovanje dalo spodbudne rezultate glede prihrankov, na več zasledovanih mestih. Tako lahko trdimo, da je predelava v celoti uspela in jo lahko smatramo kot eno najuspešnejših racionalizacij doslej.

Na sliki 2. je prikazana karakteristika hitrosti v odvisnosti od časa, ki je potreben, da se pogon pospeši na to hitrost. Stopničasta »krivulja« predstavlja originalno stanje. Razvidno je, da je pogon lahko dosegel le šest hitrosti. Nova izvedba omogoča izbiro katerekoli hitrosti na krivulji, ki povezuje vrhove stopničaste krivulje.

Bistvo izboljšave predstavlja predelava generatorja linearne funkcije RFG, ki je z blokovo shemo prikazan na sliki 3. Izločen je modul TOA 1, ki je s svojimi živosrebrnimi releji vklapljal in izklapljal kombinacije uporov in potenciometrov modula TOA 2 tako, da je modul TOA 3 dobival pet različnih napetostnih signalov, ki so ustrezali določeni hitrosti. S tem je odpadel tudi del logike v PRODAC-u, ki je posredoval komande za vklop posameznih živosrebrnih relejev. Modul TOA 2 je zamenjan s kombinacijo

Med najvažnejše elektro mehaniske prednosti sodi naslednje:

- povečana je odzivnost glavnega pogona in vseh pogonov, ki so preko pilot generatorja (PG na sliki 1) od njega odvisni;
- med valjanjem je možna stalna nazivna obremenitev glavnega motorja, ki je proporcionalna hitrosti valjanja. S tem je močno zmanjšana nevarnost izpada glavnega pogona zaradi preobremenitve, kar je bil doslej precej pogost pojav;
- zmanjšajo se energijske izgube med prehodnimi pojavi (zagon, zaviranje, reverziranje). Pri originalni izvedbi so bile v nekem merilu enake površini trikotnikov na sliki 2;
- odpade sunkovita obremenitev postrojenja, kar ugodno vpliva na življenjsko dobo naprav, tako po električni kot po mehanski plati;
- zaradi poenostavitve logike in regulacije je omogočeno enostavnejše odkrivanje in odklanjanje nastalih napak, pri čemer se občutno zmanjša tudi potrebna rezerva.

Po valjavniški plati pričakujemo in se v času obratovanja že kažejo naslednje prednosti pred originalno izvedbo:

- Hitrost valjanja, pri čemer obravnavamo samo optimalno hitrost, s katero lahko valjamo trak v posameznih prevlekih z ozirom na dovoljeno obremenitev glavnega pogona, se bistveno poveča. Kot primer lahko navedemo drugi prevlek, ki se je po originalni izvedbi valjal s hitrostjo v večini primerov 100 vrtljajev na minuto. Po originalnem stopenjskem spreminjanju hitrosti sledi naslednja stopnja hitrosti 130 vrtljajev na minuto, ki pa je pri veliki redukciji, ki nastopa pri valjanju v drugem prevleku, nismo mogli uporabiti, zaradi sunkovite obremenitve motorja glavnega pogona, ki bi prekoračila dovoljeno obremenitev in privedla do izpada glavnega pogona. Z zvezno regulacijo sunkovita obremenitev odpade, ker se hitrosti zvezno povečujejo tako, da je možno v sedanjem primeru z namesto prejšnjih 100 vrtljajev na minuto valjati s hitrostjo tudi do 140 vrtljajev na minuto. Do izpada glavnega pogona ne pride, ker se obremenitev motorja zvezno povečuje.

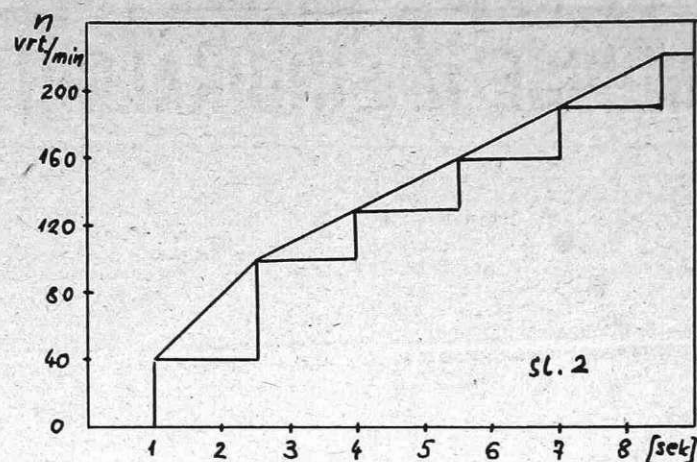
- Hitrosti reverziranja, pri čemer smatramo za reverziranje čas od ustavitve pogona po končanem prevleku do pričetka valjanja z zgoraj navedeno optimalno hitrostjo valjanja v naslednjem prevleku, so se bistveno zmanjšale. Že v tehničnem opisu je bilo navedeno, da so bile vtične hitrosti po originalni izvedbi fiksirane na hitrost 43 vrtljajev na minuto ali približno 1,4 m/sec. odvisno od premera delovnih valjev na šteklju. Po novi izvedbi je dana možnost hitrejšega vtikanja, ki ga že uporabljamo in ga bomo postopoma povečevali do optimalnih vtičnih hitrosti 70 vrtljajev na minuto kar ustreza približno 2,5 m/sec.

Obe prvi dve prednosti sta po valjavski plati bistveno povezani s povečanjem kapacitete valjavniške proge štekel. V sedanjih situacijah predstavlja glede na čas valjanja ozko grlo valjavniško ogrođje bluming za debeline trakov nad 3 mm. Za trakeve debeline pod 3 mm predstavlja ozko grlo valjavniško ogrođje štekel. Racionalizacija torej trenutno zajema samo del proizvodnega asortimenta. Z vključitvijo potisne peči v obratovanje, kar bo v precejšnji meri izvedeno v naslednjem letu, predvsem pa v letu 1977, ko bo nova hladna valjarina obratovala že s polno zmogljivostjo, bomo preko bluminga izvaljali preko 100.000 slabov v predtrak. Pri celotni količini predtrakov iz slabov pa je čas valjanja na blumingu bistveno krajši od časa valjanja na šteklju tako, da bo štekel za to dodatno količino tudi predstavljal ozko grlo.

Izplen na šteklju predstavlja veliko postavko v stroških, saj se trenutno valja na njem približno 140.000 ton trakov letno. Pričakujemo, da bo višja optimalna hitrost in hitrejša reverziranje bistveno pripomogla k višjim temperaturnam valjanja na tem ogrođju, predvsem si obetamo višje temperature koncev traku zaradi hitrejšega vtikanja.

Predvsem pričakujemo ugodnejše rezultate pri valjanju nerjavnih trakov avstenitnega tipa za potrebe nove hladne valjarne, kjer imamo sedaj največ težav predvsem zaradi prenizke temperature koncev trakov.

Izboljšanje pogojev hlajenja trakov pred navijanjem je bila možnost »lovljenja« pravilne temperature pred navijanjem, s spreminjanjem hitrosti valjanja ob zadnjem prevleku zelo picla, saj so bili razmahi med posameznimi hitrostmi preveliki tako, da smo pri valjanju večkrat izgubili kontakt s pravilnim

temperaturnim območjem. Posledica takega načina ohlajanja se je odražala na zelo spremenljivih mehanskih lastnostih pločevine po vsej dolžini traku, pri čemer v veliko primerih nismo zadostili zahtevanim mehanskim lastnostim. Pločevina z neustreznimi mehanskimi lastnostmi, se je morala vsled tega dodatno toplotno obdelati pri čemer so nastajali dodatni stroški predelave.

Z novim načinom spreminjanja hitrosti je podana veliko večja možnost in zanesljivost pri »lovljenju« predpisane območja ohlajanja, kar se bo prav gotovo poznalo

na izboljšanju mehanskih lastnosti pločevine.

Na koncu bi se rad zahvalil sodelavcem v teamu za sodelovanje, trud in mnogo strokovnega znanja, ki so ga morali vložiti v rešitev tega zahtevnega problema. Ravno tako bi se rad zahvalil valjavcem štekla, ki so s sodelovanjem omogočili hitrejšo realizacijo projekta, ki bo po svoji pomembnosti bistveno pripomogel k izpolnitvi planskih nalog tako po količini kot kvaliteti.

Obratovodja valjarne bluming — štekel Vlado Senčar

KLUB SAMOUPRAVLJAVCEV

NALOGE KUBOV SAMOUPRAVLJAVCEV

Prva pomembna naloga kluba samoupravljalcev je izmenjava izkušenj v delu samoupravnih organov in delegacij. Naloga je pomembna zato, ker so metode, organizacija in vsebina dela samoupravnih organov in delegacij svojevrstne in različne, vezane na različna okolja v katerih delajo. Ker je samoupravljanje pri nas temeljni družbeno ekonomski odnos, ki sega na vsa področja našega življenja in dela je izkušenj zelo veliko, so pa tudi zelo različne. Klub samoupravljalcev je zagotovo najprimernejša oblika in mesto, kjer se izkušnje, slabe in dobre, izmenjajo, potem pa iz njih izluščijo le dobre, ki se potem lahko uporabljajo v delu čisto določenega okolja.

Druga zelo pomembna naloga kluba samoupravljalcev je organiziranje družbeno političnega izobraževanja samoupravljalcev. Klubi samoupravljalcev pa ne bodo tisti, ki bi takšno izobraževanje neposredno izvajali. Izobraževanje bodo le načrtovali, za izvedbo načrta bodo namensko združevali sredstva in načrt nato uresničili preko delavskih univerz in drugih podobnih organizacij. Naloga je pomembna, saj imamo v Sloveniji preko 680.000 samoupravljalcev, v sedaj organiziranih oblikah družbeno političnega izobraževanja, ki ga priporočila republiški svet Zveze sindikatov Slovenije vsebuje štiri področja: samoupravljanje, gospodarjenje, subjektivne sile (družbenopolitične organizacije v samoupravni družbi) in drugi problemi sodobnega človeka. O programu bomo bolj obširno pisali kdaj drugič.

Naslednja nič manj pomembna naloga kluba samoupravljalcev je organiziranje svetovalne in druge pomoči samoupravljalcem in njihovim organom pri uresničevanju ustavne vsebine samoupravljanja zlasti na področju samoupravnih aktov, ki jih mora imeti vsaka temeljna organizacija združenega dela zaradi urejanja samoupravnih in ostalih odnosov. Veliko temeljnih in drugih organizacij združenega dela zlasti majhnih, nima dovolj strokovnih delavcev, da bi se tega dela lotili in strokovno pripravili samoupravljalcem razumljive osnutke in predloge samoupravnih aktov. Dogaja se celo, da nekatere organizacije delajo samo to in potem vzorce drago prodajajo delovnim organizacijam, ki nimajo svojih strokovnjakov. Klubi samoupravljalcev pa bodo lahko in bodo tudi morali omogočiti takšna svetovanja, na katerih si bo lahko vsak za svoje pogoje dela in delovanja ustvaril osnutek ali zamisel samoupravnega akta. Klubi bodo morali nuditi tudi pomoč na stvarnih in nazornih primerih glede na okolje v katerem samoupravljalci delajo in živijo.

Poleg teh treh osnovnih in najbolj pomembnih ter nujnih nalog imajo klubi samoupravljalcev tudi druge naloge, ki so prav tako pomembne vendar ne takšne, da bi jih morali takoj izvajati. Najbrže bomo morali za izvedbo teh nalog počakati na določene pogoje, ki pa v sedanjem trenutku ne bi smeli biti ovira pri ustanavljanju klubov. Te naloge so: organizacija dokumentacijske službe samoupravnih aktov in drugega gradiva s področja samoupravljanja, oblikovanje klubske knjižnice, dajanja pobud in predlogov raznim organizacijam in organom, izdajanje obveščevalnih objav ali drugih podobnih izdaj in ostale naloge izobraževalne ter kulturne narave.

S klubi samoupravljalcev in njihovimi nalogami se prav z ničemer ne zmanjšujejo naloge in vloga družbenopolitičnih organizacij. Naloge se ne prepletajo temveč se združujejo in dopolnjujejo. Le tako bo mogoče, da bodo klubi samoupravljalcev postali to čemur so namenjeni.

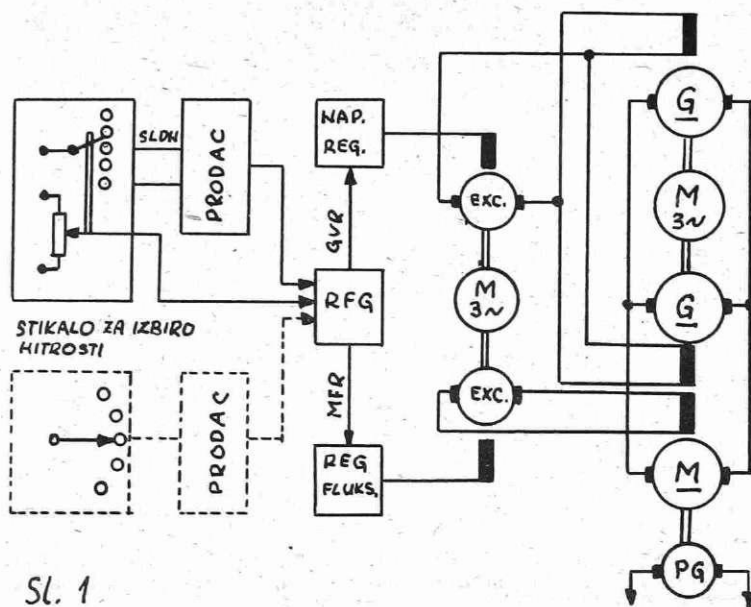
USTANOVITELJI KUBOV SAMOUPRAVLJAVCEV

Ustanovitelji klubov samoupravljalcev so delavci organizirani v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela. Ustanovitelji so lahko tudi delavci organizirani v različnih drugih samoupravnih delovnih skupnostih; lahko so to sindikalne organizacije, skupščina občine, občinska vodstva družbenopolitičnih organizacij, lahko so društva in drugi dejavniki, ki živijo in delajo v določenem okolju in se lahko tvorno vključijo v interesne aktivnosti kluba samoupravljalcev. Člani kluba so tako vsi delavci tistih temeljnih ali drugih organizacij združenega dela, ki so pristopile v klub, članstvo pa je v načelu prostovoljno. Član kluba je lahko tudi vsak drug delavec izven teh organizacij, če izjavi, da želi sodelovati v interesni dejavnosti kluba.

Ustanovitelji sklenejo samoupravni sporazum o ustanovitvi in delovanju kluba samoupravljalcev. V sporazumu je treba določiti naloge kluba, njegovo delovanje, organe kluba in njihove naloge ter sredstva za začetek delovanja, za kritje izdatkov redne dejavnosti skladno s programom dela in združena sredstva potrebna za poravnava stroškov izvajanja programa družbeno političnega izobraževanja. Samoupravni sporazum podpišejo vsi ustanovitelji preko pooblaščenih delegatov.

(Nadaljevanje v naslednji številki)

Milan Polak

Sl. 1

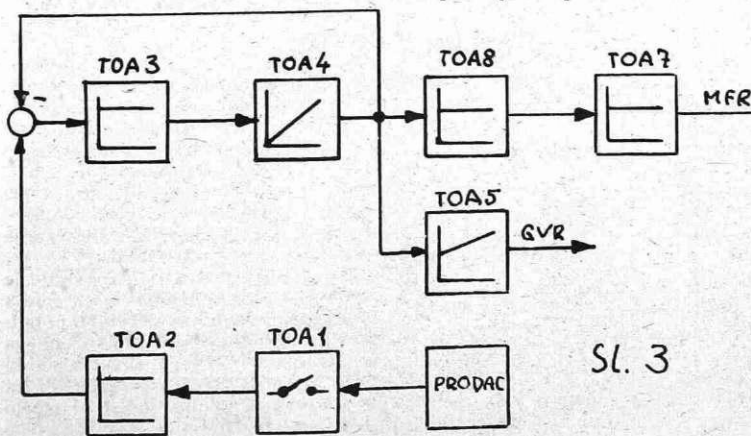
TEHNIČNA IZVEDBA PREDELAVE

Podrobnejši opis, zaradi strokovne zahtevnosti presega okvir tega članka, zato je prikazana samo groba slika izvedbe predelave.

Na sliki 1. je prikazana poenostavljena sedanja in originalna (črtkana) blokovna shema regulacijskega kroga glavnega pogona. Glavni motor M 5.000 HP, napajata dva enosmerni generatorja G s po 2.000 KW, ki ju poganja sinhronski motor 5.600 HP. Za regulacijo vrtljajev so uporabljena kompaundna navitja motorja in generatorjev, ki jih napajajo vzbujevalci EXC. Pri regulaciji sta upouporabljeni dva principa:

- napetostna regulacija od 43 do 100 vrtljajev na minuto z zvišanjem napetosti na sponkah motorja;
- regulacija z vzbujevalnim poljem od 100–225 vrtljajev na minuto, s slabljenjem vzbujanja glavnega motorja.

Vzbujevalca predstavljata močnostni ojačevalnik signalov GRV (Generator Voltage Reference — referenca generatorjeve napetosti) in MFR (Motor Field Reference — referenca vzbujanja motorja), ki predstavljata nekakšne možgane celotne valjarne štekel. Izvršno komando za spremembo hitrosti da valjavec, s pomočjo stikala za izbiro hitrosti. Originalna izvedba tega stikala je bila petstopenjska, temu pa je bil prilagojen tudi PRODAC in RFG. Tako je imel valjavec možnost spreminjati hitrost valjanja samo v petih stopnjah (100, 130, 160, 190, 225 vrtljajev na minuto), vtična hitrost pa je bila 43 vrtljajev na minuto.

Sl. 3

NA PRAGU NOVEGA LETA

(Nadaljevanje s 1. str.)

Preobrazba naše samoupravne družbe po načelih nove ustave, prevzemanje štetne palice usmerjanja družbene reprodukcije od tistih, ki v njej ustvarjalno delujejo, je dolg in zahteven proces. V tem procesu moramo izoblikovati družbeno načrtovanje. Od TOZD do družbenih planov republik in zveze moramo izoblikovati dohodkovno soodvisne reprodukcijske komplekse in razviti samoupravno odločanje od ustvarjanja do delitve dohodka. Vrsta je še zapletenih opravil, ki jim še nismo bili kos in jih prenašamo naprej, pa vendar bo za nas leto 1975 šlo med pomembna leta razvoja socialističnih sil v svetu in našega samoupravnega socializma.

NE BOJIMO SE NOVIH RODOV

Ob tem ko so naši narodi in narodnosti slavili 30-letni jubilej zgodovinske zmage nad fašizmom in osvoboditve naše domovine, je na drugi strani zemeljske oble po dolgi in mučni ter kruti vojni končno zasijalo sonce svobode indokitskim narodom Vietnamu, Kambodži in Laosu. Jugoslovanski narodi, ki so preživeli podobne tegobe, najlažje lahko cenijo veličine herojstva in zmage Vietnamcev nad reaktivnimi, ki oholo ter krvoločno hočejo zadržati čas in še v atomski dobi kolonialno vladati. Proti njihovi volji nastajajo novoosvojenosti dežele tudi v Afriki, prebujajo se narodi Latinske Amerike in širi se krog nezveznih držav, ki učinkovito razbijajo monopol in monopoliste.

Jugoslavlani, ki smo za dežele v razvoju vzor, smo svojo tridesetletno osvoboditve proslavili v znaku hvalnice na visokih rezultatih gospodarskega razvoja, dvigu življenjske in družbene ravni. Iz porušenosti smo dobili gospodarsko cvetočo, zdravstveno, socialno, prosvetno, kulturno ter športno urejeno domovino. Poleg osvoboditve je prehod na samoupravno družbeno ureditev naša največja pridobitev, ki nam poleg materialnih dobrin daje humane ter demokratske medsebojne odnose. Četrto stoletje nastajanja prve samoupravne družbe v svetu smo zaradi njenih kvalitativnih, za katere bi se vsi borili, v preteklem letu tako spontano proslavili.

Kdor hoče napredovati, se ne sme uspavati na doseženih uspehih. Stalno mora stremeti naprej, na višje življenjske dosežke, pa naj bo v gospodarstvu, kulturi ali športu. Človek je že davno spoznal, da gornje meje ni, in že davno dosegel to, kar si prej še zamisliti ni mogel. In tako povsod ter tudi pri nas vsaka naslednja generacija doseže več od predhodne. Na vseh področjih družbenega udejstvovanja se stalno rušijo rekordi.

Tudi sedanja zamenjava generacije, ki je bila prekaljena v težki narodnoosvobodilni borbi, bo pomenila višjo kvaliteto. V novem duhu vzgojena bo nova generacija jugoslovanskih narodov in narodnosti svetu pokazala vse prednosti, ki jih v družbeni reprodukciji nudi podedovano samoupravno razvijanje socializma. Naslednje dolgoročno obdobje bo zato obdobje hitrega napredovanja, rasti proizvodnje, produktivnosti, konkurenčne sposobnosti in družbenega uveljavljanja v svetu.

OPLAZILA NAS JE RECESIJA

V letu 1975 je zahodni razviti svet zajela največja gospodarska recesija po drugi svetovni vojni. Že smo bili pripravljeni, da bo ta burja šla mimo nas, pa vendar nas je oplazila. Predvsem v drugem polletju je nastala stagnacija pri prodaji izdelkov, ki je imela neugodne posledice na rast družbenega proizvoda in produktivnosti dela. Široka akcija za stabilizacijo, ki se je oživela zlasti sredi leta, je našla na visoke ovire zunanjetrgovinske blagovne menjave. Izvoz na trdnjalo zahodna tržišča je trčil na o. por. Preorientacija v državo SEV in dežele v razvoju je bila sicer uspešna, pa vendar ni mogla v celoti realizirati stabilizacijske ambicije v zniževanju zunanjetrgovinskega deficita in primanjkljaja v plačilni bilanci Jugoslavije.

Jugoslovanski proizvajalci zlasti potrošniškega blaga so se znašli pred težkim problemom nasičenosti notranjega trga in nizke konkurenčne sposobnosti v izvozu. Posledica je bila stagnacija proizvodnje, ki je zlasti v drugem polletju dosegla kulminacijo. Zaradi tega gospodarski rezultati v SR Sloveniji daleč odstopajo od predvidevanj republiške resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju ter neposrednih nalogah v letu 1975.

Ocena kaže, da bo rast celotnega družbenega proizvoda v preteklem letu v Sloveniji znašala le 3 %, industrijske proizvodnje 5 %, zaposlenost

je porasla za 5 % in produktivnost torej padla za 2 %. Izvoz je realno padel za 8 %, uvoz pa za 5 %. Sredstva za življenjsko raven so porasla za 3 %, realni osebni dohodki pa ostali na ravni leta 1974.

Torej namesto povišanja produktivnosti dela za 3 %, padec za 2 %, namesto dviga izvoza za 10 %, padec za 8 %. V takih pogojih je bilo življenjsko raven možno razvijati dalje le na račun uvoza in poviševanja primanjkljaja v plačilni bilanci s tujino. Sklenitev petletnega obdobja nam je bila zagrenjena. To pa ne pomeni, da nismo v akciji za stabilizacijo nič uspeli, pa vendar...

Zunanja likvidnost države je bila zadržana z zmanjšanim uvozom, ne pa s povečanim izvozom; umirjanje cen ni posledica boljšega gospodarjenja in zvišane produktivnosti, temveč zmanjšane povpraševanja. Vse te nadloge nas čakajo za prihodnja leta, ko bo s kvalitativnejšim gospodarjenjem treba doseči počasnejšo rast cen in ugled na zunanjih trgih.

SLOVENSKE ŽELEZARNE MANJ PRIZADETE

Tudi Slovenske železarnice se niso mogle izogniti posledicam zunanje in notranje recesije. Pohvalimo se lahko, da so te na naše delovne organizacije daleč manjše, pa vendar nismo dosegli naš osnovni cilj 800.000 ton surovega jekla, zapisanega v petletnem načrtu razvoja za zadnje leto 1975.

Slovenske železarnice so v preteklem letu dosegle okrog

- surovega jekla 790.000 ton ali 3 % več kot leta 1974,
- blagovne proizvodnje 740.000 ton ali 7 % več kot leta 1974,
- realizacije 7.175 mio din ali 46 % več kot leta 1974
- izvoza 40 mio \$ ali 5 % manj kot leta 1974,
- zaposlenih povprečno 16.440 delavcev ali 4 % več kot leta 1974.

Natančni podatki bodo znani šele v zaključnih računih.

Največji zaostanek v proizvodnji jekla je na Ravnah, ki so v drugem polletju dale 14.000 ton ali 14 % manj jekla kot v prvem. To je vplivalo na celo SOZD Slovenske železarnice, da je v drugem polletju znižala proizvodnjo za 10.500 ton. Tak padec na Ravnah je posledica zastoj v jeklarni in valjarni, kot tudi prehoda na višje kvalitete.

Podoben padec je tudi v blagovni proizvodnji, ki je v drugem polletju padla za 11.000 ton. Celotno znižanje blagovne proizvodnje je bilo v železarnah, predelovalci pa so v drugem polletju ostali na višini prvega.

Ekonomske položaj se je v Slovenskih železarnah v primerjavi z letom 1974 poslabšal, pa vendar je razmeroma še ugoden. Razvita blagovna menjava z državami SEV je omogočila zadržanje plasmajev izdelkov. S posredovanjem interne banke SZ so delovne organizacije kljub blokiranemu žiro računom na Ravnah in v Starih normalno poslovale, upvažale reprodukcijski material in izplačevale osebne dohodke. To je sigurno dokaz koristi, ki izvirajo iz poenotene finančne politike v Slovenskih železarnah.

Materialni in poslovni stroški so v letu 1975 rasti hitreje od celotnega dohodka, kar pomeni, da je akumulativnost relativno padla. Izplačanih je bilo bruto preko ene milijarde din osebnih dohodkov, kar je povečanje za 35 %. Bruto akumulacija, ki je seštevek amortizacije in ostanka dohodka, pa je bila dosežena blizu milijarde din. Tako ugotovljena akumulativnost je padla od 13,2 % v letu 1974 na 11 % v letu 1975. Akumulativnost iz seštevka ostanka dohodka in amortizacije nad predpisano pa je znašala 7 %.

LETA 1976 ZAČETEK NOVEGA RAZVOJA

V novo petletno obdobje 1976 do 1980 na žalost vstopamo le z usmeritvijo dela za njegovo prvo leto. Resolucija o družbenoekonomski politiki in razvoju SR Slovenije ter neposrednih nalogah v letu 1976, podobno kot zvezni dokument, nič takega ne predvideva, kar ni možno doseči, in nič takega, kar je dosegljivo brez truda.

- Nasproti letu 1975 predvideva:
- povečanje družbenega proizvoda za 5 %
 - povečanje industrijske proizvodnje za 6 %
 - povečanje zaposlenosti za 3 %
 - povečanje produktivnosti za 2-3 %
 - povečanje izvoza za 6 %
 - povečanje uvoza za 4 %
 - povečanje sredstev za življenjsko raven za 4 %
 - povečanje realnih osebnih dohodkov za 1 %

Zamisel družbeno ekonomskega razvoja naše republike v novem letu 1976, ki je vstopno za petletno obdobje do leta 1980, je torej realna akcija, ki najpomenei zboljšanje

strukture gospodarstva, pospeševanje deficitarne dejavnosti, zavarovanje inflacije in znižanje zunanjetrgovinskega primanjkljaja. Kljub temu da bomo s takim načrtovanjem v dveh letih dosegli le skromen napredek — v primerjavi z letom 1974 naj bi bilo leta 1976 družbenega proizvoda 8 % več, produktivnosti 1 % več, izvoza 2 % manj in uvoza 1 % manj, osebni prejemki na zaposlenega pa naj bi bili realno 1 % višji — naloge ne bo lahko speljati.

Ob tem ko govorimo, da poraba ni usklajena s proizvodnjo, da trošimo več kot proizvajamo, se vendar moramo zavedati, da je poraba gonilo proizvodnje. Izgubiti se moramo le potrate in življenja pijanega grofa, ki zapravlja svojo posest.

Iz podatkov resolucije je vidno, da se leta 1976 predvideva substitucija uvoza z boljšim koriščenjem domačih surovin in reprodukcijskega materiala. To pomeni, vsaka tona dodatnega jekla bo zaželeno in tudi tista, ki nam je leta 1975 ušla zaradi zastoj ali celo skozi dno peči. Investicijska poraba bo 7 % višja od dosežka v minulem letu in celo 15 % višja kot leta 1974. Stabilizacijsko bomo ravnali le, če bomo gospodarsko investirali v tisto, ki je deficitarno, in v zboljšanje strukture cellega gospodarstva ter oživljanje proizvodnje.

S kreditiranjem prodaje domače individualne, maloserijske in serijske opreme bomo povečali proizvodnjo domače industrije, glavni ventil porabe, ki bo na široko odprt, pa bo blago in storitve usmerjal preko meje. Izvoz je torej najširši prostor za oživljanje proizvodnje. Več bomo pri tem dosegli, bolj bomo stabilizirali naše gospodarstvo.

Naša sestavljena organizacija združenega dela je med prvimi vpejala notranjo stimulacijo za povečanje izvoza, in to predelane jekla. Premiranje izvoza je največji kvalitativni premik v Slovenskih železarnah, ki je postal primer in sestavina republiške resolucije o družbenoekonomskem razvoju v letu 1976. Ta samoupravna odločitev se bo obrestovala.

V SLOVENSKEH ŽELEZARNAH VEMO, KAJ HOČEMO

V Slovenskih železarnah vemo tudi, kaj v naslednjih petih letih hočemo. Izdelane imamo načrte, ki za leto 1980 pomenijo, da bo SOZD SZ prava reprodukcijska celota, ki bo sama dala preko milijon ton jekla, ga v dohodkovni soodvisnosti TOZD in delovnih organizacij predelala toliko, da bodo preko polovice realizacije dali končni izdelki kovinskih predelovalne 117. panoge in da bo doseženo devizno samofinanciranje. To je zasnova politike novega petletnega obdobja in s to je usklajeno tudi načrtovanje proizvodnje v letu 1976.

Načrt predvideva 805.300 ton surovega jekla, 750.000 ton blagovne proizvodnje, 8 milijard din realizacije in 50 milijonov dolarjev izvoza. Da bi dosegli primerno povečanje produktivnosti, se predvideva skromno povišanje zaposlenih, ki jih bo povprečno 16.600. Z našim načrtom se torej vgrajujemo v republiško resolucijo družbenoekonomskega razvoja Slovenije v letu 1976. Ker v tem letu še ne bomo imeli novih zmogljivosti, nova hladna valjarna na Jesenicah pa bo dala šele prve tone proizvodnje, bo povečano proizvodnjo treba doseči z dobrim vzdrževanjem in boljšim koriščenjem obstoječih potencialov. Povečevanje proizvodnje je najučinkovitejša metoda reševanja ekonomskega položaja industrijske dejavnosti, saj fiksni stroški ostajajo nespremenjeni in v enoti izdelkov padajo. V tem je tudi razlog, zakaj se predelovalna industrija zvija v kričih, saj se večimensko delo, ki pomeni boljše izkoriščanje strojev in naprav, zmanjšuje namesto širi. Modernizacija opreme in tehnologije je imperativ napredka, vendar le, če sta boljše izrabljeni od stare.

V železarstvu smo navajeni na 3- in 4-izmensko delo, v kovinski predelovalni industriji pa nekatere delovne organizacije nabavljajo drage avtomatske numerične stroje zato, da opustijo dvoizmensko delo. Tudi znotraj Slovenskih železarn so taki pojavi, zato bo tudi pri nas pred zahtevo za povišanje cen in nove investicije treba izvelči rezerve z večimenskim delom.

SAMOUPRAVLJANJE GONILLO NAPREDKA

Ogromne so rezerve, ki jih vsebujejo samoupravni družbeni odnosi. Samo od nas je odvisno, koliko jih bomo odkrili in sebi v dobro ter v korist celotnega človeštva dokazali prednosti demokratičnega in humanega razvijanja socializma.

Kljub neprestanemu napredovanju socialistična družbena ureditev še ni dokazala prednosti v ekonomiki. Samoupravni socialistični družbeni odnosi bi morali prvi konkurirati kapitalizmu, ki se ciklično zvija v krčih recesij in se prepoten še vedno ponovno ozdravi. Prav krize v kapitalizmu pospešijo odkrivanje racionalnejših tehnoloških postop-

kov, združevanje kapacitet, izpeljavo specializacije, modernizacijo sredstev za delo — vse za večjo ekonomičnost, rentabilnost in produktivnost.

Napredek se torej dosega predvsem v času stiske, nizkih cen in težjih pogojev prodaje, ko je v borbi za obstoj treba dokazati svojo sposobnost.

Naš demokratični samoupravni socializem priznava tržišče kot gonilno silo proizvodnje, s svojo plansko komponento pa usklajuje proizvodnjo s porabo. Njegova prednost je torej v tem, da ima borbo za rentabilnost vgrajeno v sistem, le v njo se je treba vključiti.

Napredek, ki je v delovnih organizacijah Slovenskih železarn bil na področju poglobljanja samoupravnih odnosov, je dal dobre rezultate. Že prva faza ustanavljanja TOZD se je pokazala, da ta približuje upravljanje s sredstvi in dohodkom neposrednemu proizvajalcu, sedaj pa je v oblikovanju presnavljanje samoupravnih odnosov po ustavi in nov pristop k oblikovanju TOZD. Razprava med delavci naj da najboljšo končno rešitev, ki naj pomeni tako število in obseg TOZD, da bodo delavci imeli večjo možnost pri samoupravnem odločanju.

Pri zahtevah za ustanavljanje TOZD pa se je treba držati ustavnih izhodišč in se omejevati na tiste

tehnološko in blagovno sklenjene celote, ki so resnično dohodkovni centri, ne pa TOZD ustanavljati v strokovnih službah, kjer se naj oblikujejo delovne skupnosti. Le na ta način ne bomo kompromitirali namena in kot marksisti rekli bobu bob.

Ob delitvi premoženja pa ne smemo pozabiti tudi na moč umskega kapitala. Ne bomo dosegli namena, če osnovna samoupravna celica ne bo imela pogoja za delo, zato optimalnost rešitve rentabilnega poslovanja ne smemo iskati v preveliki koncentraciji umskih potencialov na račun siromašenja kadrov v TOZD in SOZD na ravni delovnih organizacij. Zavedati se moramo predvsem, da so proizvodne TOZD namen, ostale TOZD in delovne skupnosti pa posledica, zato je treba temelju dejavnosti posvetiti posebno pozornost.

V novem letu nas torej čakajo odgovorne naloge, ki morajo pomeniti razvoj samoupravnih odnosov, večje materialne in dohodkovne dosežke, zboljševanje življenjske ravni in večje zadovoljstvo vseh zaposlenih. Z željo, da bomo to tudi dosegli

vsem zaposlenim v Slovenskih železarnah in vašim družinskim članom želim

srečno, zdravo in uspešno novo leto 1976

Gregor Klančnik

TEŽAVE IN NAPAKE ŠTIPENDIRANJA V OBČINI

Izvršni odbor skupne komisije podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendiranju učencev in študentov v občini Jesenice se je letos srečeval z množico nerešenih načelnih vprašanj, kar je dokaj oviralo kvaliteto delo. V tem sestavku ne želimo govoriti o tem, ampak bomo analizirali nekaj zaključkov krajše analize za šolsko leto 1974/75 (do 31. 8. 1975), ki smo jo pripravili na kadrovskega sektorja Železarnice. Menimo, da so rezultati brez podrobnih komentarjev toliko zgovorni, da se velja nad njimi temeljito zamisliti.

PREVLADA NETEHNISNIH POKLICEV NAD TEHNISNIMI

Večkrat smo že pisali in opozarjali na dejstvo, ki se v našem šolstvu iz leta v leto bolj razrašča: prevladovanje netehničnih oz. družboslovnih smeri nad tehničnimi. Očitno so

združena sredstva še posebej orodje takih težej, kar zgovorno kaže naslednja tabela:

Delež štipendij med družboslovnimi in tehničnimi študijem na višjih in visokih solah:

Štipendije	Razlike do življ. minimuma		Skupaj	
	štev.	%	štev.	%
družboslovje oz. netehnični profili	63	81.82	18	42.86
tehnični profili	14	18.18	24	57.14
Skupaj:	77	100.00	42	100.00

Iz tabele je razvidno, da pri štipendistih prevladujejo družboslovni oz. netehnični poklici (okrog 81:18), medtem ko je pri »razlikah« manjša prednost tehničnih poklicev. Celota pa kaže izrazito premoč netehničnih poklicev (okrog 68:32).

Menimo, da je tako neskladje v nasprotju s splošnimi družbenimi stališči o tem razmerju (kjer je že razmerje 50:50 kritično) in da hkrati podira tudi kadrovskega politiko organizacij združenega dela.

ŠOLSKA USPEŠNOST ŠTIPENDISTOV

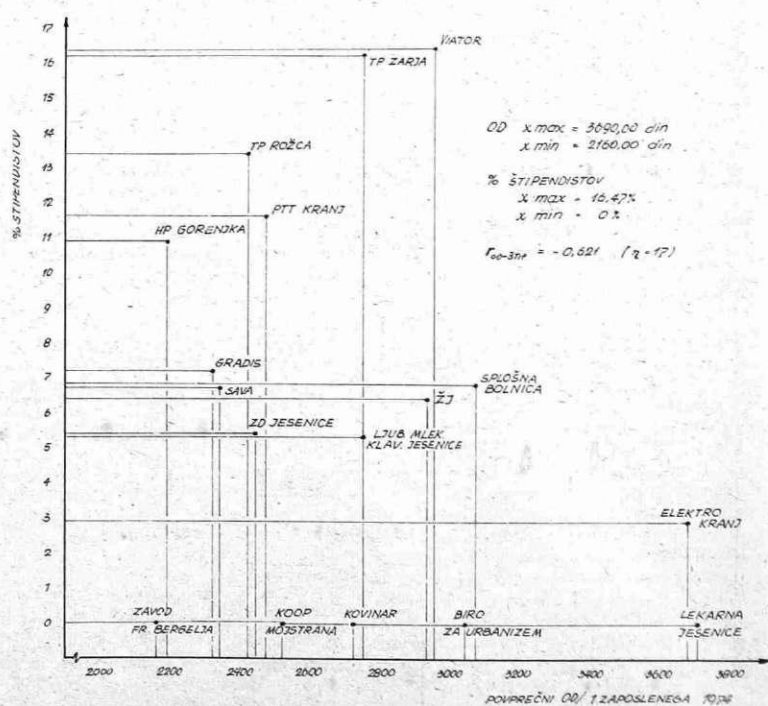
Ne glede na dokazano relativnost šolskih ocen ugotavljamo, da je šolska uspešnost štipendistov iz združenih sredstev zadovoljiva, saj znaša povprečna ocena M = 3.61, standardna razpršitev okoli sredine SD = 0.89.

Rezultati pa kažejo, da sta šolska uspešnost in letnik študija v pomembni negativni zvezi (r = -0.66), kar pomeni, da se šolska uspešnost znižuje z napredovanjem v višje letnike.

NESPREJEMLJIVI ODNOSI NEKATERIH ORGANIZACIJ ZDRUŽENEGA DELA DO ŠTIPENDIRANJA

Če primerjamo zvezo med odstotkom podeljenih kadrovskih štipendij in povprečnim neto osebnim dohodkom na enega zaposlenega v letu (podatki: občinska skupščina Jesenice, odd. za gospodarstvo, št. 053-01/63-2), dobimo presenetljivo sliko, ki jo nazorno kaže naslednji grafikon:

(Nadaljevanje na 9. str.)

DESET LET OBRATOVANJA KISIKARNE SAVA

Te dni so sodelavci kisikarne SAVA ob prisotnosti predstavnikov TOZD Vzdrževanje, energija in transport ter delovne organizacije Železarne, skromno proslavili desetletnico obratovanja kisikarne Sava. To je tudi razlog, da v današnji številki namenimo nekaj več prostora temu obratu.

Te dni mineva deset let od kar so se prvič oglašili značilni zvoki turbokompresorjev v okviru tedaj najmodernejše naprave v Jugoslaviji za razdeljevanje zraka na svoje komponente: KISIK, DUŠIK IN ARGON.

Če to pridobitev vzporejamo z obdobjem pred desetimi leti, ko je v Železarni vladala nepojmljiva revščina na področju proizvodnje in dobave kisika, šele spoznamo kakšen napredek je predstavljala izgradnja nove kisikarne.

Železarna si je želela napredovanja v metalurški tehnologiji in stopiti v korak s sodobnimi kisikovimi postopki pridobivanja jekla, vendar zaradi pomanjkanja kisika to ni bilo mogoče. Z največjimi napori je obrat plinske in vodne energije na čelu s takratnim obratovodjem Lojzetom Mrakom, povečeval proizvodnjo kisika na ta način, da je osvojil proizvodnjo manjših domačih kisikarn tipa GORENJKJA.

Razvoj proizvodnje z domačimi napravami je bil dolgotrajen in dosežen z velikimi napori. Poleg kolon, ki smo jih imeli izpred vojne, smo pričeli izdelovati in razvijati zelo male enote in sicer kapacitete 8, 12, 22, 24 in končno kot največjo enoto 70 normalnih kub. metrov na uro. Za to delo je bila formirana majhna ekipa VK strokovnjakov 15 do 20 delavcev, ki so izdelovali take kolone že za vso Jugoslavijo. Pojavili so se tudi prvi inozemski kupci v nerazvitih državah.

Ta dejavnost bi nam v sedanjosti usmeritvi Železarne, ob vedno večji finalizaciji našega jekla še kako prav prišla. Železarna pa je leta 1962 to licenco z dokumentacijo in vsemi pripravi prodala v Mariboru, kjer je v nekaj letih proizvodnja propadla. Tako se je končalo obdobje pred izgradnjo nove kisikarne. Seveda smo v tem obdobju zgradili najprej za domače kisikarne več naprav. Toda vse domače naprave, ki jih je bilo instaliranih devet z zmogljivostjo po 70 norm. kub. metrov na uro, niso zadostovale za nove moderne kisikove procese pridobivanja jekla v SM pečeh.

Takrat smo proizvajali z navedenimi devetimi enotami 21.600 kg kisika na dan pri idealnem delovanju vseh naprav. Če je prišlo do manjše okvare, je kisika seveda takoj primanjkovalo.

Šele z novo kisikarno Sava je bila ta vrzel odstranjena. Na razpolago je bilo dovolj kisika, za vse metalurške procese in za vse ostale potrošnike.

Kisikarna Sava je bila prvič poizkusno pogonjena dne 2. 11. 1965. Poizkusno je obratovala dober mesec, ko je konec decembra leta 1965 začela z redno proizvodnjo in z rednim oskrbovanjem obratov s kisikom.

Gradnja kisikarne se je pričela že leta 1964. V začetku leta 1965 je bila stavba gotova in pripravljena za montažo prve opreme. Stavbo in vsa gradbena dela je zelo solidno izvedlo domače splošno gradbeno podjetje Sava. Ker je objekt gradilo podjetje Sava in ker teče ob njej naša najdaljša reka Sava in ker leži na območju, ki se mu je včasih reklo

Sava, je tudi kisikarna poimenovana z imenom KISIKARNA SAVA. Seveda je bilo to potrebno tudi zaradi tega, da smo ločili med seboj, sedaj že tri kisikarne na Jesenicah in Javorniku.

V zimi 1964/65 je prispela tudi vsa oprema iz ZDA in z njo tudi monter firme APC — Mr. Aldrich. Bil je zelo natančen in vsi, ki so z njim delali, so mislili, da je preveč pikolovski, toda pozneje se je pokazalo, da je pravzaprav zagrešil zelo malo napak. Kisikarna je stekla s prvim zagonom, kar je zelo redek slučaj pri tako velikih in kompliciranih napravah.

Montaža opreme je bila zaupana mariborski firmi Hidromontaža, ki je svojo nalogo tudi uspešno opravila. Že na samem začetku montaže je obrat moral oddvojiti prve kadre za poznejše operaterje — vodje procesa in strojnike. To je bilo takrat zelo težko, ker je tudi takrat, ravno tako kakor danes, primanjkovalo strokovne delovne sile, obratovati pa sta morali tudi obe obstoječi kisikarni na Jesenicah in na Javorniku. Vendar je to bilo nujno potrebno.

Montaža opreme se je razmahnila. Težka in zapletena oprema je zahtevala zelo mnogo strokovnega znanja. Glavna kolona je npr. težka 70 ton in je visoka 22 m. Tudi transport opreme od pristanišča do kisikarne je bil zelo zahteven.

Ko so se med montažo začeli pojavljati prvi obrisi naprav in so bili vidni prvi instrumenti, so sodelavci zelo pesimistično zrlj nanje in se spraševali: kdo se bo naučil upravljati s to komplicirano opremo in s temi instrumenti. Sodelavci so se takrat posebno bali okvar na ogromni množici soodvisnih instrumentov in naprav ter kako bodo to vzdrževali. Mislili so, če se med temi tisoči instrumenti pokvari vsak teden samo eden, bodo imeli ogromne zastoje, ki pa bodo povzročili ogromne izpade v proizvodnji jekla in s tem veliko škodo podjetju. Sodelavcem je preostalo samo eno: čimbolj se seznaniti s celotnimi napravami in z vsako napravo posebej ter s samo tehnologijo procesa razdeljevanja zraka na svoje komponente.

Menjavati so morali celotni koncept njihovega znanja in izkušenj o pridobivanju kisika. Tukaj so bili turbokompresorji namesto batnih, ki smo jih bili vajeni. Ekspanzijske turbine namesto batnih ekspanzderjev. Predvsem pa nobenega kemičnega čiščenja zraka, ki so ga bili vajeni. Ogromne pretočne količine so tudi vplivale na strah, ki so ga imeli v začetku do naprave. Ravno 50 naših starih, dobrih »Markotov« bi moralo obratovati, da bi dobili toliko zraka, kot ga daje sedaj en sam turbokompresor. Bilo je potrebno veliko truda in učenja pri obdelovanju nove tehnologije.

Prakse v tujini ni bilo in obratovodstvo se je odločilo, da gredo v novo kisikarno starejši, izkušeni kisikarji, ki se jim ne bo potrebno učiti vsega od začetka. To je bilo takrat težko izvedljivo, ker sta morali obratovati še obe kisikarni, vendar se je to pokazalo kot edino

pravilno. V kisikarni so organizirali tečaj in se učili. Učili so se o delu s tekočimi plini pod zelo nizkimi temperaturami. Eno najvažnejših poglavij pa je bilo, kako zagotoviti varno obratovanje kisikarne. Vedeli so, da je dovolj narediti samo enkrat generalno napako, pa kisikarne najbrž ne bi bilo več.

Z dobrim sodelovanjem s takratno upravo osnovnih sredstev, se je sodelavcem posrečilo dobiti tudi prve izpade prevedenih obratovnih navodil, kar jim je pomagalo spoznati zapleteno tehnologijo. Vsa ostala dokumentacija je bila v angleščini, kar jim je povzročilo precej težav.

Spominjam se prvega zagona glavnega zračnega turbokompresorja. Zaradi ogromnega odvzema električne energije iz omrežja (el. motor ima 2250 HP), so pričele utripati vse luči, stroji, ki so pa že obratovali, so izpadli. Stikalničarji v elektro energiji so imeli polne roke dela, da so zagotovili dovolj električne energije. Kot ilustracijo navajam, da je kisikarna tretji največji porabnik električne energije v Železarni in sicer takoj za električnimi pečmi in valjarno bluming.

Prvi kubični metri kompromirane zraka, ki so ga spuščali na prosto, so zaradi neprijetnega življenja vznemirjali tudi okoliške prebivalce in jim odžirali miren počitek. Zaposleni v novi kisikarni smo z zanimanjem prisluhnili značilnim zvokom turbostrojev in se spraševali, kdo bo vzdržal tak ropot, ki je bil po meritvah ravno na robu dovoljene; po lestevici o ropotu 85 decibelov. Seveda so se sodelavci morali privaditi na to.

Za dosego proizvodnje kisika je potrebno 84 ur neprekinjenega dela zunaj na kolonah in znotraj kisikarne. Za ohlajitev ogromnih mas kolon pa so potrebne tudi ogromne količine energije. Šele potem so analizatorji v komandnem prostoru zaznali prve količine čistega kisika.

Vse težave so bile uspešno premagane. Vsi napori in vse tegobe so bile pozabljene, ko je pred desetimi leti prvič pritekel kvaliteten kisik iz nove kisikarne v obrate, predvsem v martinarno. Martinarji so ga imeli toliko, da niso vedeli kam z njim. Kisika je bilo naenkrat preveč. Ustavili smo obratovanje stare kisikarne Jesenice.

Stanje s kisikom v Železarni pa se je bistveno spremenilo. Nastopilo je novo obdobje obilja s kisikom.

Poizkusno obratovanje kisikarne je potekalo v splošnem zadovoljivo. Presenečeni smo bili nad zanesljivostjo delovanja vseh instrumentov in naprav. Seveda so nastopile tudi nekatere težave, ki smo jih vse uspešno premagali. Ena največjih nevšečnosti so bili pogosti izpadi električne napetosti. Ta kisikarna je grajena za stabilno el. omrežje, kakršnega imajo v ZDA, kjer skorajda ne poznajo izpadov električne energije. Pri nas je seveda drugače. Pogosti izpadi so zelo zmanjševali učinkovitost zanesljive opreme in avtomatike. Tudi to so pozneje uspešno rešili delavci iz elektro energije. Kot smo takrat imeli tudi po več izpadov na dan, teden pa nikakor ni minil brez izpadov, sedaj včasih mineta tudi po dva meseca, da ni nobenega električnega izpada.

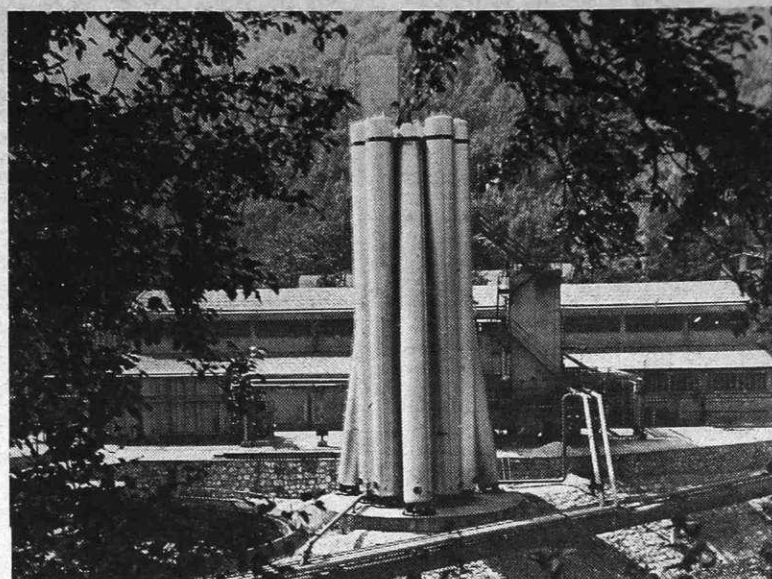
Poizkusno obratovanje je pokazalo, da je to solidno zgrajena kisikarna in da je firma Air Products And Chemicals zelo solidna firma, ki ima tradicijo in izkušnje v proizvodnji takih naprav z zelo modernimi tehnološkimi rešitvami in opremo, ki je kvalitetno izdelana.

Tako kisikarno je obrat prevzel v začetku leta 1966. Organizirana je bila komisija za oblastveno tehnični prevzem kisikarne, katere predsednik je bil sedanji glavni direktor Železarne Peter Kunc. Prevzem je bil izveden brez bistvenih pripomb in brez večjih pomanjkljivosti. Ko je bila izvedena še kolovdacija, je objekt kisikarne predstavljal vrednost 3.000.000.000 starih dinarjev.

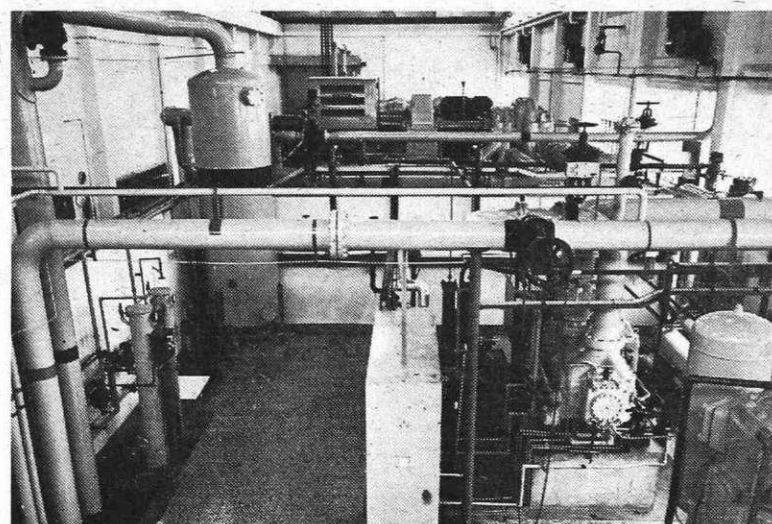
Kisikarna je v teh desetih letih obratovala dan in noč ter vse praznike razen v dneh rednih letnih remontov, ki pa so zelo kratki. Od možnih 87.600 ur po koledarskem času, je kisikarna obratovala 86.000 ur ali 98,17 % koledarskega časa. V tem času je proizvedla nad 350 milijonov kg kisika. Produktivnih ur pa je imela 83.683 ali 95,53 % (na dan 2. 11. 1975).

V tej obilici kisika pa se je vseeno pojavljala čisto specifičen problem pomanjkanja kisika. Namreč pri pihanju kisika v peči so nastopile »špice« pri porabi. Te »špice« so nastopale zaradi istočasnega pihanja v več peči in dosegale porabo nad 5000 norm. kub. metrov na uro, čeprav vemo, da je kapaciteta kisikarne samo 3.000 norm. kub. metrov na uro. Potrebno je bilo zgraditi rezervoarje, ki bi dovoljevali za krajši čas tudi večjo porabo, kot jo premore tekoča proizvodnja.

Dolgo časa ni bilo denarja za rezervoarje. Potem pa smo ga le

Kisikarna Sava

Kisikarna Sava — del notranjih naprav

dobili in naročenih je bilo devet rezervoarjev in s tem 16.000 norm. kub. metrov rezervnega kisika za »špice« in problem je bil s tem rešen.

Zgradili smo tudi cevovod za kisik na Belo in Javornik in tako povezali vso tovarno — vse obrate porabnike ki jih sedaj napajamo iz enega centra, t. j. iz kisikarne Sava.

Še vedno je bilo kisika preveč. Železarna ni vsega porabila. Zato je Železarna sklenila s podjetjem VODOVOD pogodbo o prodaji in distribuciji našega kisika. VODOVODU je uspelo v nekaj letih organizirati uspešno mrežo za distribucijo in poseben obrat, ki se ukvarja samo s tehničnimi plini. Poleg distribucije se ukvarja s polnjenjem vseh tehničnih plinov v jeklenke, z vzdrževanjem embalaže in v novem času tudi z manipulacijo tekočih tehničnih plinov. Na tem področju je obrat naredil velik korak naprej. Vendar so za moderno tehnologijo distribucije tekočih plinov potrebne visoke investicije, kar zadržuje še hitrejši napredek.

Kisikarna je imela še eno veliko hibo, ki pa smo jo tudi odpravili. Po ameriških zagotovilih bi kisikarna morala obratovati brez regeneracije eno leto. Toda pri nas so se kolone zamašile s CO₂ in vlago že po šestih mesecih. Poizkušali smo na vse načine, da bi podaljšali ciklus obratovanja med eno in drugo regeneracijo na eno leto, toda ni nam uspelo.

Po dveh letih obratovanja s pogostimi regeneracijami, kar nam je v precejšnji meri dvigalo neproduktivni obratovni čas, smo reklamirali pri firmi, ki je kisikarno dobavila. Predlagali so predelavo kolone, izdelali načrte in poslali strokovnjaka z materialom. Oktobra 1968 smo predelali utekočinjevalec zraka na glavni koloni in s tem rešili problem prehitre zamašitve tako, da sedaj izvajamo regeneracijo samo ob remontih enkrat na leto.

To bi lahko imenovali prvo obdobje obratovanja kisikarne Sava. Popolnoma novo obdobje pa se je pričelo z izgradnjo vodikarne v HVŽ. Vodikarna je bila zgrajena za proizvodnjo zaščitnega plina pri tehnični obdelavi jekel.

Seveda je na vodik že pet let čakala tudi naprava za proizvodnjo argona. Vodikarna in kisikarna sta zelo odvisni druga od druge. Vodikarna rabi iz kisikarne dušik za proizvodnjo, mešanice zaščitnega plina — vodik; dušik; kisikarna pa rabi vodik za proizvodnjo, oziroma čiščenje argona. Do takrat, t. j. do leta 1971 smo tudi že proizvajali dušik za potrebe raznih potrošnikov zunaj Železarne (kmetijske zadruge za zamrzovanje semena bikov, instituti za najbolj zahtevne analize in druge) vendar smo za potrebe naše tovarne pričeli uporabljati večje količine dušika pele po izgradnji vodikarne.

Šele takrat se je dušik vključil v tehnološke procese oplemenitenja jekel. Dušik je postal važen faktor pri proizvodnji kvalitetnih jekel v HVŽ. Še večjo veljavo pa bo pridobil

z izgradnjo nove vodikarne za potrebe nove hladne valjarne.

Posebno, zelo zanimivo poglavje obratovanja kisikarne predstavlja proizvodnja argona. Obrat plinske in vodne energije je moral dolgo časa dokazovati potrebo po kompletiranju naprav za proizvodnjo argona. Kot je znano je bila argonska naprava dobavljena skupaj s kisikarno od firme APCI, vendar ni bila kompletna.

Leta 1971 je manjkajočo opremo dobavila firma AGA iz Švedske. Ker je bila istega leta zgrajena vodikarna, so bili dani vsi pogoji za proizvodnjo argona. Pred proizvodnjo domačega vodikarja bi morali ves vodik potreben za proizvodnjo argona dovažati od najbližjega proizvajalca vodikarja in ta je bil v Jajcu v Bosni. To pa bi bila preveč neekonomična in nezanesljiva proizvodnja.

Proizvodnja argona je še bolj zapletena in še bolj nevarna od proizvodnje kisika in dušika. Toda naši delavci so jo po začetnih težavah vendarle hitro osvojili.

V začetku je bila planirana proizvodnja in prodaja argona okrog 100.000 kg na leto, kar je bilo takrat nekako realno glede na jugoslovanski nerazviti trg. To proizvodnjo je možno doseči z našo napravo z lahkoto. Toda pokazalo se je, da se jugoslovanske potrebe večajo, da se trg razvija. Od skromnih začetkov smo dosegli v tem letu prodajo čez 400.000 kg. To pa je že spoštovanja vredna količina, če upoštevamo, da je argon zelo zlahten in zato tudi zelo drag plin.

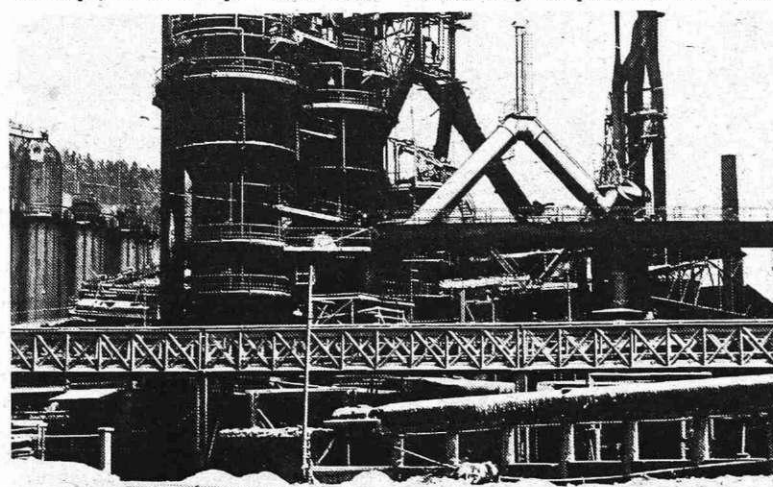
V ilustracijo navajam, da je čisti dohodek, ki ga dobi Železarna od prodaje argona, nekako enak bruto osebnim dohodkom vseh zaposlenih v PIV energiji. To pomeni, da bi bili vsi delavci v tem obratu, ki jih je 110, plačani od prodaje argona.

Tudi distribucijo argona je prevzelo podjetje VODOVOD Jesenice. Iz skromnih začetkov, ko smo naš argon dobavljali večinoma samo po Sloveniji, danes razvažajo naš argon v vse kraje in večje industrijske centre v Jugoslaviji kot so Zagreb, Beograd, Sarajevo pa vse do Titograda in Skoplja. Kot zanimivost naj povem, da so pred kratkim prišli po naš argon celo iz Turčije.

Vsega tega pa nedvomno ne bi dosegli brez ustreznih kadrov, čeprav mislim, da za kadre na energetskih objektih nasprotno premalo skrbimo. Obrat PIV energije sicer ima svoj sistem vzgoje novih strokovnjakov tako, da občasni, nekako na dve leti, organizira preko našega ZIC kratke tečaje za strojnike vseh vrst energetskih postaj. Po izgradnji tolikih novih energetskih objektov smo si namreč morali poglobiti tudi teoretično znanje.

S takimi tečaji se vedno seznanjamo z najnovejšimi dosežki tehnike na našem področju. Zato mislim, da je treba obdržati tako obliko izobraževanja. Tehnologija na energetskem področju se namreč spreminja še hitreje kot v drugih vejah tehnike.

Zlatko Novak

Plavža v pricm snegu

TEŽAVE IN NAPAKE ŠTIPENDIRANJA V OBČINI

(Nadaljevanje z 8. str.)

Izračun pokaže, da je zveza pomembno negativna ($r = -0.621$; $n = 17$) in da torej v povprečju velja: čim višji osebni dohodek ima OZD, tem manjše število kadrovskih štipendij podeljuje. Glede na to, da vse OZD in SIS v skladu s samoupravnim sporazumom odvajajo 0,5 % od bruto osebnega dohodka, je jasno, kakšne nepravilnosti ali celo spekulacije so začele obremenjevati štipendijski sklad iz združenih sredstev v občini Jesenice (in najbrž so podobne težnje tudi drugje).

V politiki štipendiranja iz združenih sredstev bo torej treba marsikaj spremeniti: od osnovnega konflikta med kadrovsko in solidarnostno štipendijo do množice »lukuženj«, od katerih lagodno živijo nekateri štipendisti sklada, in to kljub velikemu prizadevanju izvršnega odbora. Menimo, da smo dolžni s temi problemi seznaniti javnost in zlasti bazo, iz katere kot delegati prenašamo in oblikujemo njihova stališča.

Franc Belčič
Lilijana Markež

Gospodar je napajal živino, ko je zaslišal ugovarjanje na dvorišču. Takoj je vedel, da so Nemci. Krava, ki ji je držal škaf, je kar prehitro pila. Moral bo ven in se srečati z izdajcem. Ta trenutek bi rad čim dlje odložil. Najraje bi videl, da bi šli mimo, ne da bi se srečali. Kar naprej je tiščal prazen škaf kravi pod gobec, čutil je, da s tem podaljšuje srečanje in najbrž svoj konec. Pobožal je Lisko po vratu, kot da bi se hotel posloviti od nje. Čutil je, da se bliža tudi njegov konec. S strahom, vendar pa odločno je stopil na plano da ponovno zajame vodv v koritu.

»Dobro jutro, gospodar!« ga je ogovoril Kreiner. »Imaš kaj domačega za naše fante?« in se pri tem zarežal ter s tem hotel pokazati svojo oblast, čeprav je izpadel kot klavarna izdajalska podlasica.

»Jutro« je skozi zobe odgovoril gospodar in prezirljivo pogledal Kreinerja. Zavedal se je svojega položaja, zato se je premagal in mu brezbarvno odgovoril: »Nekaj se bo že našlo.«

»Prinesi, mu je ukazal. Gospodar je stopil v kamro, vzel dve steklenici žganja in jih odnesel ven.

»Morda bo premalo« ga je opomnil Kreiner in odklonil ponujen kozareček. »Fantje bodo kar iz steklenice, se manj vidi koliko steče v grlo.« Ponudil je steklenico oficirju. Steklenici sta bili kaj hitro prazni. Gospodinja je med tem prinesla v vedrlici mošta, ki pa se ga ni nihče dotaknil. Gospodar je nekajkrat odšel v kamro s praznimi in se vračal s polnimi steklenicami.

Sonce je bilo že precej visoko, ko je oficir ukazal zajtrk. — Odprli so konzerve in ker jim vojaški kruh ni dišal, je Kreiner zahteval od gospodarja naj prinese nekaj hlebecv domačega kruha. Po zajtrku so popili tudi mošt in pozno popoldne so odšli proti Skofji Loki. Stražar, ki je stal precej visoko v bregu, je nekaj zapil in pokazal z roko proti zahodu.

Tudi Zalubnikar se je neopazno ozrl v to smer in videl najprej rdečo in za njo še zeleno raketo. Oficir je rezko ukazal odhod, kar je Zalubnikar dobro razumel, ker je znal nekaj

Obveščevalec

nemških komand. Od srca se mu je odvalil težek kamen. Morda pa le ni konec.

»V bodoče pazi, lahko bi bilo huje. Ponoči imej dobro zaprta vrata in ne odpiraj vsakomur«, ga je pri odhodu opomnil Kreiner.

»Ne boma« je zamrmral gospodar, pri sebi pa si je mislil svoje. Odprl bom komur bo meni volja, najbrž pa tebi nikoli več.

Kurirji, ki so že v Suši zvedeli za hajko Nemcev, so se spustili v potok

in šli preko Zadobja na Gabrsko Goro, ter skozi gozdove na Četeno Ravan, obšli Stari in Mladi Vrh in pri Koprivniku prekorčili vojaško cesto. Z mrakom so prispeli utrujeni, vendar zadovoljni, ker nihče ni manjkal k Magušarju, kjer jim je gospodinja postregla z žganci in mlekom.

Dober mesec po teh dogodkih sta vstopila dva potnika na vlak proti Dunaju. Izdajalca Kreiner in Savnik sta s pomočjo svojih gospodarjev pobegnila pred kaznijo. Vedela sta, da ju v Kranju slej ko prej čaka plačilo za njuno izdajalsko početje. Savnik se je skrival na Dunaju, Kreiner pa v Avstraliji. Tujina, prezir in domotožje, so zanju večja kazen kot smrt, ki jo plačujeta za svoje izdajalstvo.

Konec

TOMAŽ ISKRA

4

KROKODILOV PA NI VEČ

Vodo sem spustil kar po sebi, whisky, ki me je še čakal iz letala na mizici pa v sebe. Isto so storili tovariši iz biroja: Jože, Martin, Janez in Brane, ki so očitno že pozabili na svoje projekte, o avtomatskih regulacijah strojev, varnosti in podobno, kajti tu v Afriki imaš že s hotelskim dvigalom toliko opravil, kot z najmodernejšim kompjuterjem: pritisneš na peti gumb, pa te povleče v osmega, tam potem butaš po prvem, pa te zanesse v tretjega. Nazadnje odpreš vrata, če niso blokirana in jo udariš kar peš v jedilnico, kjer ti ponudijo limonado, riž, nekaj koščkov hladnega krompirja in kamelje meso. Še zdaj ne vem koliko je bilo tisto prvo kosilo okusno, to vem, da sem vse pojedel, kako ne, bil sem res strašno lačen.

»Veš kaj,« pravi Janez, moj sostanovalec, ravno, ko sem molil vse štiri od sebe.

»Popoldne gremo v mošejo Ali Mohameda.«

»A, ta boksar ima v Egiptu še mošejo?!« sem bil radoveden.

»Daj no, ne bodi nor, pa ja ne misliš na tistega, ki je dotolkel Freizerja. Ta vročina ti je pa res zabrisala pamet. Mošeja Ali Mohamed bo od kakšnega svetnika, daj vzdigni že zadnjico, greva pogledat tisto reč.

Drugi so že šli, se je hudoval Janez. »Pa romajva do tja,« sem se napolnjen vdol, čeprav bi se najraje spravl k sanjskim bukvam.

ALI MOHAMED MOŠEJA IN ŠE KAJ

In smo spet v nepreglednem vrvežu Kaira. Trgovine in bazari brziyo mimo nas, in seveda si zaman prizadevamo, razvozljati njihovo pisavo, ki je za nas toliko razumljiva kot hieroglifi na reliefih v muzeju. Le nekaj modernih hotelov je nosilo imena, ki jih lahko hitro razberemo: Mediteran, Hilton, Elborg... in že se peljemo mimo Al Ahrama, največje časopisne hiše, slede še Egiptian Garzzete. La Bourse, ki tiska časopis v francoščini. Novejše stavbe so prostori radia in televizije, ki služijo Egiptanom za najvažnejši vir informacij, kot pač drugod po svetu.

Iz centra se prebijemo mimo palače Abidin, proti staremu delu mesta po cesti Sh. el-Kalaa, na naši levi nas premilajo mošeja AK-Sunkar, El-Nisam, Sultan Hasan..., vse imajo več kot deset metrov visoke stolpe in kupole, ki se v sončnem zatonu bohotijo v zlatu.

Če se je naš avtobus za hip ustavil, se je pognala gruča otrok proti lepemu modernemu mercedesu in grozno mahala z ročicami, in takrat bi kakšna naša sopotnica vrgla zavojček bonbonov, upitje bi narastlo, in se šele poglelo, ko bi se avtobus izmotal iz prometne gneče, ki trobi, cvili in hrope, kot nilski konj.

Stari del mesta nas pozdravi z visokimi ozkimi ulicami in Arabci v gelabijah, ki ponujajo koralde, zaplestnice in znamke s tisto vztrajno vsiljivostjo, ki se je moraš sčasoma privaditi, da na tem črnem kontinentu sploh lahko premaguješ suhost krajine in obenem vonj po tisočih rastlinah tega subtropskega podnebjja. Nekoliko smo se ohladili le v Kopski cerkvi, ki kot ostanek krščanstva sameva med muslimanskim mitom Mohameda, vsevernega boga, ki strašno ljubi higieno. To smo se takoj prepračili, saj smo morali pri vstopu v mošejo Mohamed Ali obuti copate. Arabci so sedeli v senci in nam jih natikali, zraven pa šepetali

(nadaljevanje)

Toda policist, ki je vstopil prvi, ni zapvil njegovega imena. Niti rekel kaj drugega, temveč je samo odprl vrata, se vstopil zanje, potem pa so v zatohli prostor začeli prihajati novi zaporniki. Da so novinci, jih je izdajalo njihovo vedenje, začudene in vprašujoče oči, blede in neprešpani obrazi. Aleš je vznemirjen dvignil glavo, kajti večino izmed njih je poznal. Bili so iz njegovih krajev. Vmes so bili tudi taki, ki so le kdaj pa kdaj dali kako marko ali kos kruha za partizane. Smrtno blede se je ob stenih malo privzdignil in štel. Bili so tisti, ki jih je videl na zadnjem sestanku, manjkali so le Jurč in Jesenovec, ki sta ušla, Marinč in Pečar, ki so ju imeli v nekem drugem zaporu ter Filip. Zato je samo z zadržanim dihom čakal, kdaj se bo prikazal še on. Pravzaprav tega ni pričakoval. Zdal se je v njem še bolj utrjevalo mnenje, da se glede Filipa ni motil. To bodo morali opaziti tudi drugi. A kaj je potem z Martino? Tudi nje še ni videl med novimi. Prignali so same moške. Koritnika tudi ni bilo vmes. Kako je to zrežirano? Je tu torej tudi zato, da ga bodo videli vsi tile? V sobi je nastala gneča. V prostoru, kjer je moglo biti kakih štirideset ljudi, se jih je zdaj gnetlo najmanj še enkrat toliko. Kakor bi prišli na zanimivo zborovanje ali predavanje. Srečanje znancev je navadno veselo, tu pa je zavladalo pravo nasprotje. Vsak novi prišlec je prinesel s seboj nevarnost za drugega. Kar je kdo vedel in nosil v sebi, mu bodo morda z mučenjem iztrgali gestapovci: to pa naj bi bila vstopnica v smrt ali vsaj v taborišče. Zato ni bilo stiskov rok, ne zadovoljstva ob snidenju. Drug pred drugim so se skušali vesti, kot da se še nikoli niso videli. To je bil boj za samoohranitev in zaščito zvez, ki so bile zdaj brez dvoma do nadvladane znane gestapu. Treba bo neomajno tajiti. Po izkušnjah drugih so že vedeli, da jih morda lahko reši le to. Ničesar vedeti, nikogar poznati, če res nista iz iste vasi. To si je vtepel v glavo vsak, brž ko so ga zajeli, toda to ni bila lahka igra. nekateri so se izdajali s pogledi. Izkušenemu očesu tega ni bilo težko opaziti.

Tudi Aleš so ta srečanja in ugotovitve zmede bolj, kot bi ga moglo pretepanje. Skoraj vse so zaprli. Kako je z Martino, če je Filip zunaj? Kako je z drugimi?

Vsi so ga poznali. Ogledoval je vsakega posebej in čutil, da bi zlahka prenesel vse bolečine, ki so namenjene njim, samo če bi njihova mreža ostala cela. Zalotil se je, da pričakuje še nove znance, morda bodo prignali tudi njegove domače. Prav lahko jih privlečejo

IVAN JAN 31

MRTVI NE LAŽEJO

sem iz Nemčije. Morda je bilo res najbolje, da so jih izselili med prvimi. Kljub temu pa je še čakal, kajti vse globlje je spoznaval prefinjenost gestapovskega delovanja. Ni izključeno, da ga bodo uničili pred očetom in materjo.

Mora se brzdati. Bolečino zaradi domačih, ki so jih izgnali zaradi njega, je že prebolel, čeravno je čutil in vedel, da ga mati obtožuje. Vedno mu je v neprikrito izkazovani ljubezni prigovarjala naj se odpove tvegani politiki, češ da bo škodila najprej njemu, potem pa vsem po vrsti. Le z zavestjo da je vsega kriv nasilni osvajalec, je našel zdravilo zoper občutek krivde. To mu je v tem trenutku sprožilo novo, docela jasno misel: močnejši bom ker je to že za menoj! Tudi s tem me ne bodo mogli presenetiti, pa naj bodo starši v taborišču ali pa če jih priženejo predme! Strah za svojce, za družino je močno orožje, ki ga znajo gestapovci dobro sukati.

Zato je zavladala v veliki in natalačeni sobi mučna tihoata. Ob prvem pogledu na znanca je že marsikdo nehote odprl usta, da bi ga z vzklikom pozdravil, pa se je v hipu zavedel, da tega ne sme. Počasi so se toliko umirili in preudarili, da ne bi imelo nobenega pomena, celo neumno bi bilo videti in zato še bolj sumljivo, če sosed ne bi hotel poznati sosedu, vaščan sovaščana. Ljudje na deželi se med seboj vendar poznajo in vedo za vse daleč naokoli: koliko jih je pri kaki hiši, kako žive, kaj mislijo, kako gospodarijo in celo, kaj največkrat jedo. Nekaj drugega pa je vprašanje, kako se bodo zadržali pri zaslišanju. Ni nujno, da je sosed podpiral partizane zato, ker je morda imel zveze z njimi drugi.

Tako so se novinci, sicer nezaupljivo, začeli med seboj potihem pogovarjati, potem pa so se skoraj vsi pogledi obračali proti Alešu. Nekateri so se z njim že večkrat srečali, drugi so ga poznali le po govorjenju. Ugibali so, kako se je kaj takega moglo zgoditi človeku, za katerega je veljalo, da se ga niti krogla ne prime. V tem je morala biti prevara. Ni bil redek, ki ga je s pogledom prebodel, udaril in obtoževal, češ, zakaj si dovolil, da nas je prišlo na sestanek toliko skupaj? Poglej, kaj si sprožil! Kdo je zdaj tisti, ki nas je zatožil Nemcem? Ga bomo kdaj dobili, bo kdaj dajal odgovor? In kaj, če je vsa ta igra taka, da si nas celo ti spraviš sem?

Aleš ni vedel ali so te obtožbe v njem samem, ali res gore v njihovih očeh.

Podoficir, ki jih je zastražene vodil skozi hodnik, jim je tik pred vrati nekako domače, kakor da je vse skupaj le njihova zadeva, in z glasom, ki je hotel izraziti obžalovanje, rekel:

— Tu notri, kamor vas bomo nekaj časa zaprli, se boste srečali s tistimi, ki vam je povzročil neveselost!

Ko se je vse to zrušilo nanje, ni bilo čudno, da so v njih vrtala sumničanja, obtožbe in obžalovanja. Nekateri so resnično zdvomili, drugi so le ugibali in nihali med različnimi skrajnostmi, kajti če se je Nemcem posrečilo pridobiti in zlomiti Aleša potem je bilo vse zaman. Šli so na tanek led. Aleš je čutil neme obtožbe svojih rojakov tako, kot bi bil privezan na sramotni steber. In čutil se je kriv! Ne tako, kakor so menili nekateri, toda vendarle kriv.

Kairo tone v mrak

SIMON REŠEK

NI VAŽNO KAJ ČLOVEK IZGUBI, VAŽNO JE TO KAR MU OSTANE...

14

Za prst debel košček margarine ali tenak košček vodene salame so živila, ki ne dajo organizmu energije za obnavljanje.

ZLIZANI TLAK

Granitne kocke taborišča Dachau so zlizane in zgajene. Saj ni čudno. Že deset let vlačijo utrujene noge utrujenih ljudi — številki, po njih lesene cikle. Ta granitna cesta med taboriščem in deloviščem je košček mojega taboriščnega življenja. Ker sem hodil po njej več mesecev štirikrat dnevno, sem odnesel z nje tudi jaz s svojimi lesenimi cikli nekaj atomov granita. Obrabili so se moji leseni podplati in del mene samega. Marsikaj mi je rojilo po glavi na tej poti. Pogostokrat sem mislil na izmzgane sužnje, ki so obrabili ta granit in sebe. Na tej poti sem premišljeval in marsikaj čutil. Prenekatera deževna kaplja je prilepila moje cape k naježeni koži. Marsikatero jutro mi je mraz pretresal izrpano telo. Tisti hlad je najhujši, ko se prične

dan ločevati od noči in ko nebo na vzhodu zažari. V poletnih mesecih pa meče sonce upognjene sence sužnjev na taboriščni zid. Te upognjene sence se mi vedno zde kakor izmučene duše iz Dantejevega PEKLA.

Korak, ki je zlizal dachauski granitni tlak je posebne vrste. To je korak utrujenih sužnjev, ki se brezdušno vlačijo kot roboti. Ko tako gledam naše sence, ki se premikajo vzdolž dolgega taboriščnega zidu, dobivam vtis, do koraka po dolgem filmskem traku zbrano gorje vseh trpečih in zaslužnjenih narodov dvajsetega stoletja.

Jesen je zavladala nad naravo. Upognjenih senc ni več. Sedaj korakamo zjutraj skozi mrak, poln neprijetnega vlažnega hladu. Zvečer se vračamo zopet v poltemi, ki jo režejo snopi reflektorjev s stražnih stolpov. Spremljajo nas oboroženi stražarji s psi. Včasih se potihlo pogovarjam s prijateljem poleg sebe. Največkrat niti ne govorim, niti ne mislim. Podzavestno korakam z množico, ki po taktu štoriklja z lesenimi cikli. Tedaj se mi dozdeva, da stojim, zlizane kocke pod menoj pa se premikajo. Enako, kakor če gleda človek z drvečega vlaka železniško progo.

LIZAVCI KOTLOV

Ustavljam se pri njih in opazujem njihovo lizavsko delo. V duhu sem deležen njihovega grizljaja in deležen tudi udarcev. To dvoje namreč spada skupaj kot solata in pečenka. Samo da se tu v Dachau te »solate« v obliki udarcev in brč internirancelizavci ne želijo. Vedo pa že vnaprej, da ne bo šlo brez tega, če hočejo pojediti kakšen košček repe, ki se je prilepila na stene pločevinastih kotlov.

Včeraj sem prvokrat videl, da ližejo lizavci tudi umazano ploščad voza. Pri nakladanju, med vožnjo in pri razkladanju se vedno kaj razlije po umazanih deskah voza. Lizavci so dinamični. Hrano krađejo taboriščni policiji in vratarjem z rdečimi trakovi na rokavih. Vratarji so večinoma enoroki invalidi. V edini preostali roki držijo vratarji gorjačo. Lizanje kotlov je prepovedano. Lizavec sicer ne liže kotla z jezikom, temveč s posebnim kartonom, širokim za dlan roke.

Okoli poldneva, ko prinesejo prazne kotle pred barake, se prične obred. Lizavci pripravijo svoje orodje in hrbe, policaji in vratarji pa svoje gorjače. Tisti, ki udrihajo po njih, pustijo lizavce nekaj časa v miru. Ko se lizavci zatope v svoje delo, prično udrihati z gorjačami po njihovih hrbitih. Toda nobeden se ne ozre, niti ne umakne. Vsaka odvečna kretnja pomeni izgubo nekaj dragocenih pategljajev po pločevinasti steni kotla. Kaj more človek — strast je strast! Obleda na njihovih prsih je prepojena z juho. Kolena imajo ranjena, saj opravljajo svoje delo kleče. Rokavi so lepljivi in umazani, ta taboriščni prtiček se nikoli ne pere. Moje simpatije so na strani lizavcev, čeprav opravljajo obupno delo. Toda opravljajo ga kljub temu, da trpijo in so tepeni. Nikomur pravzaprav ne odvzamejo grizljaja, segajo po tistem, ki bi tako ali drugače odplavalo v taboriščno kanalizacijo.

HIJENE, MRHOVINARJI, UBIJALCI...

Nacisti so velikodušno dali taborišču Dachau nekajšno avtonomijo. Za njih bi namreč bilo utrudljivo delo, ko bi sami pretepali in mučili neštete žrtve. Nacisti poznajo realne račune. Oni uničevanje samo nadzorujejo. Naj številke mučijo so številke.

(se nadaljuje)

25 LET SGP SAVA

Splošno Gradbeno podjetje Sava je te dni slovesno proslavilo 25-letnico svojega obstoja. V podjetju je zaposlenih okrog 900 ljudi, od tega jih je z visoko izobrazbo 18, 22 imajo tehnikov, 111 visoko kvalificiranih delavcev in 200 kvalificiranih delavcev. Gradbeno podjetje Sava je sestavljeno iz dveh temeljnih organizacij: združenega dela in iz samoupravne skupnosti skupne službe. Podjetje ima svoja gradbišča na Jesenicah, v Kranjski gori, Bohinju, Radovljici, na Bledu, v Kranju in Ljubljani. Zaradi boljšega poslovanja in povezovanja ter zaradi skupnih nastopov na tržiščih, so bili med ustanovitvi poslovnega združenja GIPOSS. Letos poteka že deset let od te ustanovitve, pred dvema letoma pa so podpisali samoupravni sporazum o združitvi v združeno podjetje GIPOSS. Rezultati kažejo, da je sodelovanje v okviru GIPOSSa uspešno.

Poleg neposrednega dela v gradbeništvu pa preko 100 deincev deluje tudi v samoupravnih organih te delovne organizacije. Razen tega pa v samoupravnih interesnih skupnostih in kot delegati v krajevnih skupnostih deluje prav tako okrog 100 delavcev. Kot delegati v sindikalnih organizacijah ter delegati v sestavljeni delovni organizaciji GIPOSSa, deluje tudi okoli 100, tako da sodeluje v družbenopolitičnem življenju približno 300 delavcev, to je ena tretjina vseh delavcev delovne organizacije SAVA, kar je dosti velik delež zaposlenih. R.

ČETRTA SEJA SKUPNOSTI OTROŠKEGA VARSTVA

V petek, 19. decembra je bila četrta seja skupščine skupnosti otroškega varstva Jesenice, ki so se udeležili delegati zbora izvajalcev in zbora uporabnikov. Po potrditvi zapisnika so razpravljali o osnutku družbenega načrta občine Jesenice v naslednjem petletnem obdobju. Delegati so soglašali z osnutkom, predlagali so le, da je potrebno v program kot dopolnitev oziroma v resolucijo k programu skupnosti otroškega varstva vključiti še izgraditev dveh igralnic v Mojstrani ter ureditev igrišča v Zirovnici.

Ko so razpravljali o programu razvoja otroškega varstva v naši republik v naslednjih petih letih, so imeli k programu nekaj pripomb, med drugim, da je potrebno lestvico za oskrbnine v vzgojno varstvenih enotah v Sloveniji poenotiti. Razpravljali so tudi o predlogu programa skupnosti otroškega varstva Jesenice in o izpeljavi nalog s področja solidarnosti na področju otroškega varstva v prihodnjem letu. Delegati so sprejeli predlog programa skupnosti otroškega varstva Jesenice, vendar so imeli nekaj pripomb, predvsem, da je republiška skupnost otroškega varstva v predlogu programa prekoračila dovoljena sredstva. Kajti najprej je potrebno pokriti zakonske in druge obveznosti, nato anuitete in pogodbenne obveznosti. Šele potem pride na vrsto dogovorjeni del programa.

Ko so razpravljali o solidarnosti izpeljavi nalog na področju otroškega varstva v prihodnjem letu, so sprejeli samo vrstni red nalog, finančni del pa bodo sprejeli na skupščini prihodnje leto. Razpravljali so tudi o rebalansu finančnega načrta skupnosti otroškega varstva Jesenice za letošnje leto in med drugim ugotovili, da je diferencirano plačevanje oskrbnin pokazalo uspehe in da je dokaj učinkovito. Govorili so tudi o gradnji vrta na Koroski Beli, kjer so storili že vse potrebno, da se bo z gradnjo čimprej začelo. Veliko dela pa je še odvisno od raznih strokovnih služb in predpsov. Vrt na Koroski Beli naj bi predvidoma veljal 720 starih milijonov, imel pa bo sedem igralnic za 140 otrok.

Delegati so sprejeli tudi samoupravni sporazum o ustanovitvi zveze skupnosti otroškega varstva v naši republik in statut zveze skupnosti otroškega varstva v naši republik. R.

ZAPOSLENOST ŽENSK

Po podatkih samoupravne interesne skupnosti za zaposlovanje Kranj, je bilo na območju petih gorenjskih občin zaposlenih v družbenem sektorju v mesecu oktobru 34.236 žensk, v zasebnem sektorju pa 570 žensk, skupaj torej 34.812 žensk. Povprečno je bilo v prvih desetih mesecih tega leta zaposlenih v družbenem sektorju 33.490 žensk, v zasebnem sektorju pa 559.

V jeseniški občini je bilo v mesecu oktobru zaposlenih 5.199 žensk, v zasebnem sektorju pa 65 žensk.

V radovljiški občini pa je bilo oktobra v družbenem sektorju zaposlenih 5.846 žensk, v zasebnem sektorju pa 161. Skupaj je bilo torej v istem obdobju zaposlenih 5.264 žensk.

Povprečno je bilo v prvih desetih mesecih tega leta zaposlenih 34.049 žensk, v enakem obdobju lanskega leta pa jih je bilo 32.730. R.

REPREZENTANCA IN STABILIZACIJA

Zdaj ni nobenega dvoma več, da prizadevanja za stabilizacijo niso enodnevna muha, kakor je še včasih slišati v kuloarjih in da postajajo napore v tej smeri vse bolj resni in trajni. Žal pa kljub vsemu o stabilizaciji še več govorimo, kakor pa si resnično prizadevamo za njeno uresničitev. S to ugotovitvijo ne mislimo reči, da v gospodarstvu in družbenih službah ni bilo nič narejenega, ampak nasprotno. Vloženi so veliki napore, ki so marsikje dali že vidne sadove. Vendar pa vseeno še nismo presegli inflacijske miselnosti, saj je še povsod prisotno mnenje: uvozi ne glede na to ali nujno potrebuješ ali ne, investiraj, če boš le uspel priti skozi vse ovire, kupi danes, jutri bo dražje in tako naprej. Doslej je več naredila za stabilizacijo administracija zveznih in republiških organov, služba družbenega knjigovodstva, politika bank, različne inspekcije in drugi, kakor pa miselnost, da damo lahko višjo vrednost dinarju edino mi sami, če bomo prav cenili in prav obračali.

Ko stvar postavimo tako, se včasih izpostavimo odkriti ironiji, če poudarjamo, da je potrebno varčevati vselej in povsod in pri slehernem dinarju.

Vendar izdamo tudi tam, kjer se nam na videz zdi do konca nepomembno, velikanske zneske. Kar pogledamo nekaj podatkov. Lani je bilo za reprezentanco v družbenih službah porabljenih v Jugoslaviji 2.255 milijonov dinarjev. To pa je 14 odstotkov več, kakor so znašale skupne investicije v šolstvu in 26 odstotkov več kakor je bil znesek skupnih investicij v zdravstvene ustanove. Hitro nas proglasijo za ljudi, ki lovijo muhe namesto slonov, če spomnimo takšne stvari. Vendar nam je iz povedanih podatkov najbrž do konca razumljivo, koliko šol in bolniških postelj smo lani zapravili na sprejemih, izletih, skupnih kosilih, pri kavicah, na seminarjih in simpozijih. In vendar smo navedli zgolj podatke o reprezentanci v družbenih službah. Kje so šele izdatki o reprezentanci v gospodarstvu, saj smo brali o primeru

Union inženiringa, ki je za proslavo na Čehoslovaškem porabil milijon novih dinarjev.

Približni podatki, s katerimi razpolagamo, nas pouče, da stroški za reprezentanco v gospodarstvu in družbenih službah v jeseniški občini še daleč niso takšni, da bi dosegali povprečje nekaterih drugih sredin, kar pa ne pomeni, da zdaj, ko bomo sprejemali družbene načrte, ni treba biti pozoren na te vrste izdatke tudi na domačih tleh. Z.

SZDL IN STABILIZACIJA

V programu dejavnosti občinske konference socialistične zveze delovnega ljudstva Jesenice so tudi naloge s področja stabilizacije gospodarstva. Nosilec akcije za stabilizacijo mora postati delavec v združenem delu na podlagi spoznanega interesa za stabilne razmere, na podlagi osebno spoznanega interesa, da so v bistvu njegov razvoj, položaj v družbi, gotovost in stabilnost njegovih socialnih in materialnih razmer pogojeni s stabilnimi razmerami v družbi.

Da bi to osebno zvezo in položaj v naši družbi vzpostavili pa je potrebno politično delo v bazi.

Naloga koordinacijskega odbora za usmerjanje družbenopolitične aktivnosti za uresničevanje ciljev družbe — ekonomske politike pri SZDL je daljnosežna. Nujno bo potrebno upoštevati problem produktivnosti dela, ki je tesno povezana z zaposlovanjem. Hkrati pa je potrebno obravnavati in reševati vsa vprašanja, ki so pomembna tako za nadaljni razvoj in poglobljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov kot stabilizacijo gospodarstva in da v vsaki temeljni organizaciji združenega dela, v krajevni skupnosti in samoupravni interesni skupnosti, v praksi uveljaviti in utrditi spoznanje o soodvisnosti med razvojem samoupravljanja in uresničitvijo politike ekonomske stabilizacije. Delavci v TOZD morajo v večji meri kot doslej usmeriti svojo dejavnost v dolgoročneje odpravljane vzrokov gospodarske nestabilnosti, v to akcijo pa se morajo vključiti predvsem delovni ljudje in občani neposredno, ne pa kot doslej samo vodilni strokovni in politični delavci.

Posebno skrb bo treba posvetiti tudi problemom življenjskega standarda. Vsaka TOZD pa mora izdelati tudi stabilizacijske programe, vse tiste TOZD, ki pa imajo izgubo, prekomerne zaloge in problem nelikvidnosti, pa morajo izdelati sanacijske programe. R.

NEPOSREDNE NALOGE V PRIHODNJEM LETU

V torek je bila 69. seja izvršnega sveta občinske skupščine Jesenice, na kateri so med drugim razpravljali o osnutku družbenega dogovora o zagotavljanju sredstev za delo državnih organov v naši republik, o predlogu družbenega dogovora o splošni porabi v občinah za leto 1976, o predlogu za izdajo soglasja delovni organizaciji Kovinar k novim cenam storitev zimske službe. Pregledali so tudi realizacijo dohodkov proračuna občine Jesenice, nekaterih samoupravnih interesnih skupnosti in skladov ter računov od 1. januarja do 30. novembra letos. Precej časa pa so posvetili razpravi o predlogu resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju naše republike ter o neposrednih nalogah v letu 1976.

Izvršni svet se je načeloma strinjal s predlogom družbenega dogovora o splošni porabi v občinah za leto 1976, vendar meni, da so nekatere obveznosti precej zaostrene, na primer davki, predlogi družbenega dogovora in osnovnih meril za ugotavljanje sredstev, namenjenih za komunalno dejavnost, ne dajejo možnosti količinskega ugotavljanja splošne porabe. Izvršni svet pa bo dal svoje dokončno stališče, ko bodo znana sredstva. Izvršni svet tudi ugotavlja, da glede na znižanje posebnega občinskega prometnega davka od 4 % na 3 % ne bodo realizirani dohodki proračuna, s katerimi bi pokrili dovoljeno porabo za prihodnje leto.

Izvršni svet je dal delovni organizaciji Kovinar Jesenice soglasje k novim cenam storitev zimske službe. Nove cene, višje za 17 %, kolikor je dopustno, bodo veljale od 1. januarja 1976.

Dohodek proračuna občine Jesenice je bil 30. novembra letos realiziran 92,67 odstotno, kar je odstotek nad planirano realizacijo. Če pa pogledamo realizacijo proračunskih dohodkov od 1. januarja do 30. no-

vembra letos, v primerjavi z rebalansiranim planom za letošnje leto, pa je plan realiziran 88,75 odstotno. Realizacija dohodkov od osebnih dohodkov za samoupravne interesne skupnosti v primerjavi s planom za letošnje leto nam pove, da ima najvišjo realizacijo raziskovalna skupnost in sicer 124,91 %, najnižjo pa samoupravna interesna telesnokulturna skupnost, in sicer malo nad 80 %. Skupnost socialnega skrbstva Jesenice ima dohodek realiziran 89,80 %, izobraževalna skupnost Jesenice 89,78 %, kulturna skupnost Jesenice 88,81 % in skupnost otroškega varstva 81,88 %.

Razpravljali pa so tudi o predlogu resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju naše republike ter neposrednih nalog v letu 1976.

Tretjega decembra so vsi trije zbori republiške skupščine razpravljali o osnutku resolucije in so načeloma sprejeli osnutek z nekaterimi dopolnili saj osnutek resolucije premalo upošteva gospodarska gibanja v letošnjem letu. Tako se predlog resolucije razlikuje od osnutka predvsem v tem, ker so realneje ocenili letošnja gospodarska gibanja. Tako se bo po predlogu povečal družbeni proizvod celotnega gospodarstva za 5 %, osnutek pa je predvideval le 4 %. Sredstva za življenjski standard, to je za osebno potrošnjo, se bodo povečala za 3,7 %.

Letna stopnja rasti industrijske proizvodnje bo 6 %, zaposlenost se bo povečala za 3 %. V jeseniški občini pa predvidevajo, da se bo zaposlenost v železnari povečala za 2 %. Produktivnost dela naj bi se povečala za 2 do 4 %, izvoz blaga za 6 %, uvoz za 4 %, realni dohodki na zaposlenega pa za odstotek. Vse to moramo upoštevati tudi v jeseniški občini, če hočemo, da bodo stabilizacijska prizadevanja res uspešna.

Izvršni svet podpira sprejetje te resolucije. R.

Izvršni svet SO je na 42. seji, 23. dec. obravnaval predlog odloka o rebalansu občinskega proračuna za leto 1975 in spremembo odloka o stalnih sredstvih občine za financiranje dejavnosti občinske skupščine; družbeni dogovor o koriščenju in financiranju letovišča v Pineti pri Novem gradu in otoku Stenjak; sklep o priključitvi ekonomske srednje šole Radovljica k šolskemu centru Radovljica; nabavo opreme za potrebe družbenega pravobranilca samoupravljanja; informacijo o izjavi v zvezi z zagotovitvijo podatkov potrebnih za opredelitev od polaganja depozita pri vlaganju v komunalne dejavnosti; stališča XI. zasedanja OK ZKS z dne 20. 11., sklep o dodelitvi stanovanj delavcem državnih organov in tekoče zadeve.

Na 15. seji vseh zborov OS, 24. dec. so delegati obravnavali poročilo o izdelavi urbanističnih in zazidalnih načrtov v 1975. letu in osnutek programa komunalnih del za 1976. letu. Sprejeli so odlok o obvezni ustanovitvi komunalne skupnosti, odlok o obveznem odlaganju, odvozu in deponiranju odpadnih snovi, odlok o davku na promet z nepremičninami, odlok o posebnem občinskem prometnem davku od prometa proizvodov in plačil za storitve v občini, o spremembi odloka proračuna občine za 1975, odlok o začasnem financiranju občinskega proračuna v I. tromesečju 1976, odlok o potrditvi zazidalnega načrta za Predtrg JV del Radovljice ter potrdili poročilo koordinacijskega odbora o gradnji vzgojno izobraževalnih objektov v občini.

Predsednik OK SZDL Franc Jere je v petek, 19. 12. sklical predsednike vseh 20 krajevnih konferenc SZDL. Pregledali so celoletno delo ter spregovorili o bodočih nalogah. Potrdili so tudi program enodnevnega seminarja za vodstva KK SZDL, ki bo v januarju ter sprejeli stališča o enotnem izvajanju praznovanj in obdaritev otrok in starostnikov ob novoletnih prireditvah.

V okviru praznovanja dneva JLA so v petek, 19. 12. dopoldne v avli osnovne šole v Boh. Bistrici svečano odprli razstavo fotokino kluba Radovljica »Spomeniki in obeležja NOB v radovljiški občini«, ki je bila pred tem na ogled v radovljiški šoli. Na slovesnosti je govoril predsednik obč. odbora ZZZB NOV Janez Strgovec, v kulturnem programu pa so sodelovali: šolski tamburaški orkester, recitatorji in pevci. Razstava bo odprta do 6. januarja 1976.

Občinski komite ZK je na 20. seji v četrtek, 18. 12. ocenil izvajanje nalog iz akcijskega programa za obdobje september—december in sklepe XI. zasedanja OK ZK. Razprava je tekla tudi o programu dela OK ZSMS in o nalogah komunistov v družbeni samozaščiti ter o nekaterih kadrovskih vprašanjih.

Kot vsako leto ob izteku leta, so v številnih krajih organizirali sprejem in obdaritev starostnikov. V Radovljici je bil sprejem 26. 12. v domu upokojencev, ki ga je pripravila KK SZDL, hkrati pa so obiskali vse onemogle in bolne in jih obdarili s skromnimi darili. Sprejem so tudi letos pripravili za najstarejše vaščane v Mošnjah. V Gorjah pa je KO Rdečega križa obiskala starostnike na domu.

Krajevna konferenca SZDL Gorje je letošnji praznik dneva republike in praznik JLA počastila s svečano prireditvijo v nedeljo, 21. 12. ob 19. uri v domu Partizana. Slavnostni govornik je bil nekdanji komandant jeseniško-bohinjskega odreda Franc Jernej-Milčec, v programu pa so nastopili domača godba na pihala, recitatorji osnovne šole in harmonikarski orkester.

Praznik naše armade in ljudske obrambe so počastili tudi v Radovljici, v graščinski dvorani, s svečano otvoritvijo razstave karikatur Nikole Ostojčiča iz življenja in dela v JLA. Prireditve je bila v ponedeljek, 22. 12. na kateri sta sodelovala pevski zbor KUD Stane Zagar iz Kroke in glasbena šola Radovljica s koncertom partizanskih pesmi in skladb. Razstavo je organizirala likovna skupina LIKOR pri ZKPO Radovljica.

Delegati uličnih odborov SZDL, TOZD in družbenopolitičnih organizacij, so na 2. seji kraj. konference SZDL Radovljica, v torek 16. 12. pozitivno ocenili delo izvršnega odbora in drugih organov konference ter potrdili sklep o razpisu referendumu za samoprispevek za gradnjo mrliških vežic, popravilo dohoda na pokopališče in komunalna dela.

Po sklepu koordinacijskega odbora za odnose med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi pri OK SZDL, bodo vsakoletni posvet duhovnikov radovljiške občine sklicali v četrtek 8. januarja. Razpravljali bodo o aktualnih vprašanjih odnosov v krajevnih skupnostih.

V petek, 19. in v soboto 20. decembra je bil v hotelu Jelovica na Bledu letos že šesti uveljavni seminar za kandidate ZK, ki se ga je udeležilo 33 slušateljev. Seminar je po programu OK ZK organizirala DU Radovljica. V 1975. letu je opravilo te seminarje nad 250 slušateljev.

Na Bledu so praznik JLA proslavili v soboto, 20. 12. v Festivalni dvorani. Slavnostni govor je imel komandant garnizije JLA Boh. Bela major Kasim Smajilagić, v programu pa so nastopili vojaki, mladinci, godba na pihala iz Gorij ter pevci in recitatorji KUD Bled. Ob tej priliki so podelili zaslužnim rezervnim starešinam osem odlikovanj in pet priznanj.

Na 12. seji SE za družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu pri stanovanski skupnosti Radovljica v ponedeljek, 22. 12. so obravnavali in potrdili prednostno listo pričakovalcev stanovanj v novih blokih v Radovljici. Lista obsega 32 pričakovalcev iz Radovljice in 10 iz Zapuž.

Za novo cesto Jereka—Podjelje v Bohinju, ki je dolga okoli 3800 m in bo predvidoma veljala štiri milijone din, so svoj delež prispevali tudi delavci LIP Bled TOZD Tomaž Godec Bohinj. Njihov prispevek znaša blizu 50.000 din, ki so ga zbrali z enodnevnim zaslužkom v novembru.

V ponedeljek, 22. 12. je trgovsko podjetje Murka odprlo obnovljene prostore poslovalnice Sadije v Lescah. V novi prodajalni bodo kupcem nudili razen sadja in zelenjave tudi ostalo živilsko in delikatesno blago.

Beograjska gospodarska zbornica in potrošniški center sta v novembru podelila tovarni Almira Radovljica diplomu in plaketo Zlati znakovalec Beograda za najbolj kakovostne pletenine, ki so naprodaj v maloprodajni mreži na območju glavnega mesta.

Izvršni odbor kulturne skupnosti je na sedmi seji, 22. 12. obravnaval predlog koordinacijskega odbora za splošno in skupno porabo pri SOB o financiranju kulture v občini za 1976. leto po prispevnih stopnjah 9,41, kar je za 0,04 več kot letos. Sklepal so tudi o dodelitvi nerazporejenih sredstev iz 1975. leta nekaterim porabnikom ter o predlogih za Prešernovo nagrado in odličje Svobode ZKPO Slovenije.

DECEMBRSKA VSTAJA NA DOBRAVI IN GORJAH

V stari Jugoslaviji in še nekaj časa pod okupacijo, je vas Blejska Dobrava spadala v občino Gorje. Večina Gorjancev in Dobravcev, posebno po ukinitvi tovarne elektrod na Dobravi, se je vozilo na delo v jeseniško železarno. Vse tesneje so bili prebivalci povezani z jeseniškimi delavstvom, fronta proletariata pa se je razširjala tudi na vas. Poznal se je vpliv Andreja Prešerna in Marije Zumerje iz Gorij Staneta Kersnika z Dobrave, Poldeta Stražarja z Jesenic in drugih članov KPS kasnejših prvoborcev in organizatorjev protifašističnega odpora že pred okupacijo.

Večkrat je bilo čutiti izzivalne nastope petokolonašev in občasno širjenje fašističnih parol. Na vse to je Partija opozarjala, kajti slutili smo, da bo v kratkem Jugoslavija tudi žrtev Hitlerjeve imperialistične pohlepnosti, kot do tedaj že polovica Evrope. V takratnih društvih Sokolu in prosveti na Dobravi so prevladovale napredne sile in ideje in načela KPS, kar so vnašali njeni člani in simpatizerji. V društvo prijateljev SZ je bilo vključeno lepo število delavcev in vaščanov, če prav takratni ban dravske banovine ni hotel potrditi pravil društva. Že ta akcija, še posebno pa sklepi okrožne partijske konference, dne 2. februarja 1941, katera je bila pri Puklu v Lipcah, je zblížala Partijo z množicami in demokratičnimi silami. Delavstvo je bilo opozorjeno na nevarnost s strani Hitlerjevega in Musolinijevega fašizma, razkrinkavala se je izdajalska vloga jugoslovanske vlade in ljudstvo je organizirano, vodeno od KP zahtevalo priznanje SZ in sodelovanje z njo. Na tej konferenci so bili navzoči B. Kidrič, A. Bebler in M. Džilas, ki so s svojo prisotnostjo dali poudarek pomembnosti konferenci in pokazali kako važno vlogo pripisujejo jeseniškemu proletariatu ki je segal tudi na Dobravo in v Gorje. Sedeindvajseti marec 1941 je pod geslom Boljša vojna – kakor pakt, že pokazal množično protifašistično gibanje in pripravljenost delavstva da sledi KP.

Napad na Jugoslavijo je partijska organizacija pričakala dobro pripravljena. Njeni člani so bili prvi organizatorji za odhod prostovoljcev v vojno in tudi prvi prostovoljci. Ob prihodu v Ljubljano so bili prostovoljci jeseniškega koda navdušeno pozdravljeni. Odlšli so še dalje proti Dolenjski in Karlovcu, toda njihove odločitve in namena so prekržili drugi računi, ki so bili pogojeni s kapitulacijo brez bojev. Vrnili so se ne da bi jim bila dana možnost, da branijo svojo domovino. Stara država je propadla, bila je prodana in razbita, pričela se je okupacija in z njo vse posledice katerih takrat še v sanjah nismo mogli predvidevati. Bili smo prodani, razočarani, počutili smo se nemočne in prevarane. Zasedli so nas Italijani, okupacijo smo sprejeli z do tedaj neznanimi občutki, z nekim strahom in skrbjo toda že odločeni in opredeljeni, da se bo treba boriti in opreti na lastne sile v boju za svobodo.

Dne 19. aprila so Italijane zamenjali Nemci in takoj so sledile že prve aretacije naših ljudi, katere so odpravljali v zapore v Begunje. Konec aprila so bile razpuščene tudi vse politične organizacije in društva. Vsi napisi in oznake so bili izpisani v nemščini, kmalu se je pričel tudi šolski pouk v obveznem nemškem jeziku. Vrnili so se tudi 27. marca pobegli jeseniški petokolonaši iz sosednje Avstrije in pričeli s svojim nepoštenim delovanjem proti slovenskemu narodu. Hoteli so narediti to deželo nemško, kakor jim je ukazal njihov firer.

Doma smo že takoj v maju po razsulu jugoslovanske vojske pričeli spontano zbirati orožje in municijo iz bunkerjev opuščene Rupnikove linije na Hozu. Ni bil redek slučaj, da smo se srečali z Gorenjskimi in Blejskimi mladinci pri istem poslu. Dobravski fantje smo po navodilih Staneta in Ladota Kersnika skrivali in prenašali vojaški material iz Homa in ga zakopavali ter poskrili na raznih mestih v vasi in senikih okoli Dobrave. Celo spomladi leta 1944, sva z Jožetom Kersnikom odkopala zaboj streliva, katerega je četa na Pokljuki koristno uporabila v svojih akcijah. To delo je opravljalo več grup, katere se med seboj niso dogovorile, le delali smo vsi z istim namenom in za iste cilje.

Po večjih aretacijah konec maja 1941, večinoma članov KPS, delavskih voditeljev in sindikalnih delavcev, je okrožni komite KP razmnožil letak s proglasom CK KPS. Pozival je na boj proti okupatorjem vse zavodne Slovence. Ustanovljen je bil tudi vojno revolucionarni komite za Gorenjsko katerega so sestavljali Stane Zagar, Lojze Kebe in Tomo Brejc ter drugi člani, Jože Gregorčič pa je bil takrat sekretar okrožnega komiteja Partije. Njegovi sodelavci so bili tudi Marija Žumer iz Gorij, Vencelj Perko, Jože Ažman iz Bohinja, Ivan Bertonec in drugi, večinoma znani komunisti – delavci, ki

so bili vseskozi v prvih vrstah bojev proti izkoriščanju in za pravice delavcev jeseniške železarne KID. Tako je edino KP kazala pot rešitve, pot, po kateri naj stopa jeseniški proletarec in okoliški kmet. To je bila pot vsesplošnega upora proti okupatorju – pot trde in neizprosne borbe za svobodo in nov pravičnejši družbeni red.

Skoraj redno tedensko, takoj po ustanovitvi OF slovenskega naroda so začeli krožiti po obratih železarne, železniški kurilnici in po okoliških krajih prvi izdvojki Slovenskega poročevalca in radio poročila, razmnožena v raznih krajih. To je organiziral okrožni komite, nekaj pa jih je nosil iz Srednje Dobrave pri Kropi v kurilnico Ciril Debeljak, ki je z Ivanom Krivcem organiziral trojke OF. Na Blejski Dobravi so to opravljali razen bratov Kersnik še Ivan Koselj, Jože Selan, Rudolf Aleš, Alojz Lukežič, pisec članka in drugi. Nacistični red, ki je že kazal svoje zobe, je bil s tem razkrinkan in krog simpatizerjev in sodelavcev OF in KP se je hitro širil. Vsak je vedel, da izpostavlja svojo glavo, toda sprejeli smo borbo in pred nami je bil samo en cilj – zmaga.

»Ko prečitaš – daj naprej« je bilo izpisano na koncu vsakega Poročevalca, in res je krožilo nekaj izvodov tega časopisa OF malone po vsej vasi, kljub temu, da so se ljudje zavedali možnih posledic. To je bila edina slovensko tiskana beseda, ki je vzbujala občutek povezanosti v skupni borbi in vlivala zaupanje med ljudi. Zavedali smo se, da to vodi Partijo, ki ima jasno načrtano pot neizprosne boja proti okupatorju, boja proti hitlerizmu pod katerim je jela vsa Evropa.

V petorko OF, katera je bila prva organizirana na Blejski Dobravi, nas je povezal v začetku junija 1941 na pobudo Staneta Kersnika brat Lado. Tu so bili še Miha in Pavel Bačar, Ciril Zupančič in jaz. Prav v tem času so bile organizirane tudi trojke in petorke OF na spodnjem delu vasi ter v Lipcah. Med seboj smo se poznali le vodje petork in prevzemali naloge, katere sta preko organizatorjev postavljala okrožni komite KP in vojni komite. V spodnjem delu vasi se spominjam so delovali Ivan Koselj, Janez Oman, Franc Mikulič, v Lipcah pa Franc Pukelj in drugi. V Lipce je hodil tudi Frankič z Jesenic, k nam pa poleg Staneta in Ladota Kersnika še Andrej Prešeren in Potočnik. Kersnikovi so bili moji sosedje in prve korake v organiziranem delovanju OF je naredila naša petorka. Določili smo si že naloge za organizirano delo pri zbiranju orožja, municije, papirja in denarja, za pomoč družinam aretiranih tovarišev. K delu smo kmalu pridobili tudi nekatere kmete kot so: Janez Čop, Anton Černe in Svetinove; Lukežič, Šimen in Marija Sodja ter Marija Praprotnik, so se z enakimi nalogami ukvarjali v spodnjem delu Dobrave.

Že 2. julija so Nemci odgnali v Št. Vid Podobnikovo družino in čez nekaj dni številno družino dobavarskega učitelja Laharnarja, katera je bila nato izseljena v Valjevo. Sledile so aretacije in zapiranje v begunske zapore, vpisovanje v Volksbund in ponižujoče merjenje glav, če pripadaš višji rasi, kar vse je povečevalo odpor proti okupatorju. Iz Gorij so preselili učitelje Razingerja in Dodiča, župnika Petriča in še štiri družine. Teror se je stopnjeval, polnili so se zapor Gesta, toda svobodni so ostali naši gorenjski gozdovi. Že v juliju so nastajale prve enote partizanov, tako na Mežakliji kot pod Stolum in na Mercu nad Jesenicami ter Jelovici, pretežno sestavljene iz komunistov. Pokazala se je potreba po organiziranem vojaškem vodstvu in vojni komite je na sestanku, 20. julija na Vodiški planini sprejel ob navzočnosti Žagarja, Kebeta in Toma Brejca sklep, da se partizanske grupe povežejo in združijo v celoto, v vojaško organizirano enoto. Takoj naj bi začeli s sabotažnimi akcijami in napadi na okupatorja in njegove postojanke in pričeli z množično vstajo na Gorenjskem. Sprejet je bil tudi sklep o razširitvi partijskih organizacij in o ustanovitvi odborov OF, kateri naj bi povezovali trojke in petorke OF. Posebno so obravnavali vprašanje zapornikov v Begunjah in zaprtih tovarišev v Krautu. Domenjeno je bilo, da vse gorenjske partizanske enote napadejo Begunje in osvobodijo zapornike. Morala je biti sicer dobra, kljub napredovanju Nemcev proti Moskvi. Računali smo, da je to le taktika reče armade katera bo v ruski zimi uničila Hitlerjev vojaški stroj pred Mosko in da bo s tem tudi že napočil čas za našo osvoboditev in popolni zlom fašizma.

Spominjam se, da sem te dni kompletiral in uredil tri puške, popravil strojnico kar sem skupaj z nekaj bombami oddal tovarišu Selanu. S svojo petorko sem bil pripravljen za odhod v napad na Begunje, toda do tega ni prišlo. Akcija je bila preširoko zastavljena in pritegnjena preveč

ljudi, tako da je zadnjo izvedel Gestapo in jo onemogočil.

V tem času je bila iz grup partizanov na Mežakliji, Mercu in pod Stolum ustanovljena Cankarjeva četa. Združena z borci iz Gorenjskih vasi je že konec julija v uspešni akciji požgala železniški in porušila cestni most v Mostah pri Žirovnici in s tem pretrgala promet za dvajset dni. Ni bil še dodobra pogasjen ogenj, ko je prvega avgusta uspešno odbila napad nemške enote na Obranci. Tam sta padla tudi kot prvi žrtvi v boju železarja Viktor Arzenšek in Ferdo Koren. Znan so še borbe na Jelovici, akcija v Zapužah, kaznovanje izdajalcev, miniranje daljnogredne droga v Lipcah, razstrelitev cevovoda za centralo v Zasipu, kar je izvršil Janez Ambrožič, poleg tega pa je porasla tudi aktivnost pri delu in organiziranju OF na vsem področju okrožja.

Gorje z okolico so imela takrat že 14 borcev, do decembrske vstaje pa že 22, dva pa je že dala Dobrava. Po prvih akcijah in uspehih Cankarjeve čete, kar nam je dvigalo, ker so dokazale, da je boj mogoč in da so tudi Nemci ranljivi, se je delo na terenu še bolj razmahnilo. Zbirali smo hrano in drugo opremo za borce. Pri nas doma smo pekli prve hlebe kruha, vse to pa smo z Jožetom Selanom in Mihom Bačarjem nosili na Poljane. Tam smo srečevali znanca iz Gorij in Jesenic, takrat že partizane.

Poljane so bile skozi vso vojno partizanska javka za razne enote in organe narodnoosvobodilnega gibanja in vsaka družina je sodelovala pri tem delu. Vsakič smo dobili nove naloge, nove Poročevalce in radio poročila, katere sta tiskala v Gorjah tudi Mohoričeva in njen mož, v sodelovanju in po navodilih Marije Žumer. Tam je bilo tudi stalno mogoče dobiti zvezo s partizanskimi enotami in okrožnim komitejem. Zbirala sta tudi prispevke za rdečo pomoč in v času vojne za OF, katere je na Dobravi pobiral Andrej Prešeren in Jakob Vodnov.

Taki aktivnosti so seveda sledile aretacije in iz Dobrave so Nemci odgnali v begunske zapore in dalje v Kraut že prve mesece okupacije dvanajst, v januarju 1942 pa še devet vaščanov. Kot kazen za likvidacijo izdajalca kovača iz Sp. Gorij so Nemci, dne 28. avgusta 1941 skupno s še štirimi talci pripeljali iz begunjskih zaporov, ustrelili ob kolu našega vaščana Jožeta Pikona. Padla je prva žrtev iz naše vasi. Zaradi pogostih aretacij in povečane terorja je bilo treba povečati budnost in previdnost pri delu ter utrditi konspirativnost akcij, kajti Nemci so razvijali svojo obveščevalno službo in plačevali sodelavce. Sestanki so bili v manjših skupinah ali celo s posamezniki, kratki in z določenimi nalogami, menjavali pa smo tudi kraje za sestajanje.

Delovanje OF je bilo do decembra 1941 že tako razvito, da so bili razni sestanki in zveze v enem ali drugem delu vasi že redno vsakih nekaj dni. Povsod so se pojavljali aktivisti OF in nekaj bolj pristopnih hiš je že postalo stalna in varna javka za aktiviste in ilegalce. Znan je javka pri Coklarju, Poru, Janezu Ozebku, pri nas doma, v Črni vasi in v Lipcah. Pri delu smo že pričeli uporabljati mladino, katera je pregledovala teren in nas o premikih Nemcev sproti obveščala.

Bližala se je prva vojna zima, ki je poleg skrbi, ki jih je prinesla okupacija, nalagala pristašem OF še skrb za borce v gozdovih in skrb za lastno varnost. V začetku decembra 1941 je bil sklican sestanek v Selški dolini kjer sta okrožni komite KPS in vojni komite sklenila, da se prične sredi decembra široko zasnovana akcija množične vstaje na Gorenjskem. Posamezna žarišča in mobilizacijska mesta naj bi bila v Bohinju, Gorjah, Dovjem in pod Stolum. Že 12. decembra zvečer je bil za Gorje in okoliške vasi sklican sestanek aktivistov nad Poljšico v Stovičju. O sestanku me je prejšnji večer obvestil Lado Kersnik. Ta dan sem bil pri zdravniku z izgovorom, da sem bolan, sicer bi moral zvečer v službo in bi lahko kdo za menoj poizvedoval. Proti večeru so prišli k meni tudi Janez Oman, Ciril Zupančič in Miha Bačar od tu pa smo po dva in dva odšli proti Gorjam. Dohitevali so nas neznani moški in nazadnje smo ugotovili, da hitimo vsi na isto mesto. Na Poljšici smo dobili tudi Ladota, ki je bil zadolžen za organizacijo na Blejski Dobravi.

Bila je že noč in sledi v snegu so pričale, da je tod hodilo pred nami že več ljudi. Na dogovorjenem mestu je bilo zbrano že okoli petdeset ljudi in še so prihajali iz raznih smeri, kakor so jih vodili vodiči. Poznal sem nekatere iz Gorij s katerimi sem delal v železarni in nekatere iz Bleda in Zasipa. Zbralo se nas je več kakor 150 in kmalu je prišlo po gazi pet ali šest partizanov. Nikoli ne bom pozabil v bel plašč oblečenega in pokritega z belo kučmo in petokrako zvezdo, oboroženega in po-

stavnega partizana Staneta Bokala z Jesenic, ki je tudi pričel ta sestanek. Z zanosom je govoril o skorajšnjem porazu nacistov pred Mosko, o uporui vsega sveta proti hitlerizmu, nas navduševal in pozval na boj za svobodo. Nekaj časa smo potem po grupah razpravljali o nastali situaciji, orožju in drugih stvareh ter se dogovorili, da se zberemo z določenim vodnikom na zbornem mestu na Ledinci nad Dobravo. Preskrbeti si moramo čim več orožja in se primer-no obleči.

Stirinjastega decembra se je že zgodaj zvečer pri meni oglasil Lado Kersnik, s katerim sva odšla na zborni mesto, od koder je kolona dvanajstih upornikov krenila proti Gorjam. Gazili smo sneg skozi Strmo stran in dalje preko Višelnice za Zatnik k Anžku. Med upornike smo šli z zavestjo, da se bomo borili za cilje katere je načrtovala KP in OF. Menili smo, da je že vse tako pripravljeno, da je svoboda na doseg, in je to že konec okupacije. Nekako smo zvedeli, da se bodo istočasno dvignili k uporui tudi v Gornjesavski dolini, Tržiškem kotu in Poljanski dolini in če bo vse po sreči, bo že čez nekaj dni Gorenjska svobodna.

V Bohinju bi razorožili 300 Nemcev ob jezeru in zaplenili skladišče orožja in opreme. S tem bi oborožili sebe in prebivalstvo in osvobodili našo Gorenjsko vse do Jesenic, ki so bile cilj vseh upornih enot. Na Zatniku se nas je zbralo okoli 150 upornikov in ustanovili smo četo katere komandir je bil Andrej Žvan-Boris. Razdelil nas je na vode in desetine in po kratki politični uri, na kateri je govoril Stane Bokal, smo korajžno vzeli pot pod noge in preko visoko zasneženega Mrzlega studenca okoli polnoči prišli na Koprivnik. Pred hišo, kjer je bilo zborni mesto, je visela slovenska zastava, slišala pa se je tudi ubrana partizanska pesem. Bil je to prvi miting z govorom in kulturnim programom in marsikdo izmed nas je prvič slišal revolucionarne in partijske pesmi. Pesmi so nas spremljale vsa leta vojne ob veselju in v težkih trenutkih, ko si le z voljo in vero v zmago premagoval težave partizanskega življenja.

Bližala se je tretja ura po polnoči in komandir nas je razporedil po vojaško in vsakemu vodu pojasnil njegovo nalogo v bojni akciji. Povedal je, da bomo napadli vlak in postajno stražo na Nomenju. Z vlakom bi se nato vrnili v Bohinj, kjer bomo dobili orožje in se združili z borci Godčeve čete. Vsi skupaj bi potem pričeli osvobodjati dolino Save Bohinjske proti Bledu in Jesenicam. Vsega skupaj se nas je zbralo okoli 350 mož. Bili smo slabo oboroženi in še to s puškami raznih vrst in različnim orodjem za podiranje dreves. Jaz sem nosil še težko protioklopno mino, katero sem vkopal na cesti pri Nomenju in ker ni bila uporabljena spet odkopal in jo nosil na Gorjuše. Ob približno tretji uri smo krenili po strmim pobočju v dolino k cesti pod Nomenjem. Imeli smo občutek da je vse v redu, že zadnja povelja so šla po koloni, zasede so odšle, na svoja mesta na cesti proti Bohinju in Bledu. Zapele so žage v rokah vaje-nih drvarjev in podrtje smreke so postale močna ovira za slučajen dostop okupatorske intervencije. Vod, ki bi moral napasti železniško stražo na postaji in ustaviti vlak proti Jesenicam, je že nestrpno čakal povelje za odhod. Toda naenkrat sta iz bohinjske smeri pridrvela dva nemška oklopnika po katerih je udarila naša

zaseda in pričelo je grmeti od vseh strani. Doživeli smo ognjeni krst, toda vsaka krogla ne zadene in pred premočnim obstreljevanjem iz avtomatskega orožja smo se morali umakniti v strmino proti Gorjušam. Oklopnikom le nismo bili kos, čeprav nas je bilo lepo število in odločeni, da se bojujemo.

Bili smo mlada vojska upornikov, neizkušenih v bojih, presenečeni, kajti vse ni šlo po predvidenem načrtu. Ko je iz Bohinjske Bistrice pripeljal jutranji vlak in iz postaje odpeljal naprej proti Jesenicam, je bil to dokaz, da se je tudi v Bohinju zapletlo, da pač vstaja ni ubrala predvidene poti. Vzrok za to je bila izdaja koprivniškega kovača, ki je že ponoči izdal naše namene Nemcem. Vdinjal se je okupatorju, za šop nemških mark, katere pa ni dolgo užival, kajti doletelo ga je zaslužno plačilo.

Gorjanci in Dobravci smo se po krajsšem počitku na Gorjušah vrnili na Zatnik, nekaj pa jih je že takoj odšlo na svoje domove. Po vsestranski oceni položaja, upoštevajoč zimo, hrano, pripravljanje županov in svojcev ter druge okolnosti so vplivali da se je večina vrnila domov. Toda ne za dolgo, kmalu so bili skoraj vsi aretirani, odpeljani v Begunje in dalje v razna taborišča. Zelo malo so jih izpustili domov. Iz Dachaua se niso vrnili in so postali žrtve krematorijev: Martin Skumavec, Janez Oman, Miha Bačar in Ciril Zupančič, v Mauthausenu pa je ostal Franc Sodja. Večina preživelih in odpuščenih iz zaporov in taborišč se je ponovno vrnila v partizane, toda spet so le nekateri dočakali svobodo in zlom fašizma.

Pri decembrski vstaji je sodelovalo preko 150 ljudi iz gorjanskih vasi in Blejske Dobrave. Lepo število jih je ostalo doma pripravljenih za nadaljne naloge, ki bi jih morali reševati, če bi se vstaja posrečila. Kljub slabostim in izdaji pa je vstaja imela velik politični pomen. Osvobodilno gibanje se je širilo in vključevalo v aktivno sodelovanje vedno več prebivalstva. Nemci pa so spoznali, da slovenski narod noče biti suženj in da se bo upiral, da ne bo klonil kljub pozivom gauliterja, da je možno mirno sožitje. Tudi preseljevanje naših ljudi so morali začasno prekiniti in plan germanizacije je padel v vodo.

Nemci so morali začasno tudi ukiniti nekatere žandarmerijske postaje na Gorenjskem. Družine žandarjev pa so se morale vrniti nazaj v Rajh. V partizanski četi na Pokljuki je ostalo le 24 borcev, trdno odločenih, da bodo nadaljevali boj, kljub vsemu kar se je zgodilo. Tudi pod Stolum je zrasla nova četa. Pomnožili so se z novimi borci prerasli v močne enote in dopolnjevali kasnejše ustanovljene odrede in brigade IX. korpusa na Gorenjskem in Primorskem.

ZAKLJUČEK:

Pisal sem le organizacijske priprave za vstajo, organiziranje prvih petork in trojk OF ter prvih akcij prvoborcev iz Gorenjskih vasi in Jesenic. Omenjal režim in ukrepe okupatorja in delo partijskega in vojnega komiteja ter posebno odločenost prebivalstva za boj proti okupatorju. Nisem navajal imena vseh sodelujočih, kajti sodelovalo je vse od pionirjev, žena, mladine do starejših občanov. Nasprotnikov je bilo bore malo, omahljivi pa so kmalu spoznali, da se je treba odločiti za boj ali za okupatorja.

Vsekakor pa so bili ti dogodki in vse delo pomembni pri nadaljnjem razvoju narodnoosvobodilne borbe.

SEJA ZZB NOV JESENICE

Na dan JLA je bila seja občinskega odbora ZB NOV Jesenice, na kateri je predsednik Franc Konobelj-Slovenec poročal o delu organizacije in predstavljal v preteklem letu. Ugotovil je, da je organizacija aktivna na vseh področjih in da borci z večjo kritično oceno gledajo na sodobna dogajanja. V zboru občinske skupščine in telesa SIS je bilo izvoljeno in deluje 124 članov ZB. Prav tako so zastopani tudi v vseh koordinacijskih odborih občinske konference SZDL.

Posebno velika aktivnost je bila ob letošnjih proslavah 30-letnice zloma fašizma in osvoboditve. Pri tem so se posebno izkazale krajevne organizacije, ki so s programi in številno udeležbo dosegle zavidljive uspehe. Uspele so vključiti k delu vse družbenopolitične organizacije, posebno pa mladino. Ta aktivnost se še nadaljuje in jo je treba bogatiti z novimi akcijami.

Zgodovinska dejavnost je naredila velik korak naprej, kar se je videlo pri razstavi v počastitev 40-letnice stavke jeseniških kovinarjev. Izdana je bila Politična zgodovina Gorenjske in jeseniški zbornik Jeklo in ljudje III. del. Dela pa se nadaljujejo na zbiranju zgodovinskega gradiva iz NOB in na pripravi monografije NOB jeseniškega okrožja.

Uspešne so bile tudi spomeniške akcije. Na Koroški Beli so izvršena gradbena dela pri ureditvi spomeniškega parka talcev. Odprto je le še vprašanje sredstev za primeren spomenik. V Kranjski gori je pripravljen idejni načrt za spomenik NOB. Vzidane in odkrite so bile nove spomin-

ske plošče na Potokih, Jesenicah in Mežakliji. Z delom je pričel pripravljati odbor za postavitev spomenika v že skoraj urejenem parku na Jesenicah. Dokončno je bilo urejeno spomeniško obeležje in, postavljen spomenik talcem v Mostah, le da se sredstva kljub obljubam še niso dočkala. Tudi vprašanje varstva invalidov in borcev je bilo posvečeno dosti pozornosti, le dispanzer za borce je prenehal delovati zaradi prezapornosti zdravstva na delovnem mestu.

Sprejet je bil program dela oziroma akcij za leto 1976, v katerem je poudarek na praznovanju 35-letnice vstaje in OF ter odkritju spomenika v Dražgošah, poleg ostale že ustaljene dejavnosti. Dana so bila tudi navodila za letne konference krajevnih organizacij ZB NOV. Predsednik občinske konference SZDL je obrazložil priprave za referendum za samoprispevek za gradnjo Šolskega centra na Plavžu. Več pozornosti bo potrebno posvetiti tudi dopolnjevanju dejavnosti odborov za LO pri KS in izdelavi programov dela za prihodnje leto.

OSNOVNA ŠOLA »16. DECEMBER« MOJSTRANA

Vročja je bila tista prva zima partizanskega vojskovanja. Vročja od bojev in tople krvi, ki je napajala zmazano, toda svobode željno slovensko domovino. Kako hudo so se zmotili tisti, ki so verjeli, da bo zima uničila partizansko vojsko. Zmotil se je Hitler, ki je poleti zatirjal, da bo na obletnico oktobrske revolucije že parada nemških enot v Moskvi. Zito zori poleti, ajda in sadje na jesen, razpoloženje za vstajo na Gorenjskem pa je dozorelo v mrzlih decemberskih dneh in nočeh 1941. leta.

Pred vojno so bili na področju Dovjega in Mojstrane le trije člani Komunistične partije: Jaka Rabič, ki je padel kot borec Cankarjevega bataljona, Anton Šifer, ki je umrl v nacističnem taborišču v Gdansk na Poljskem in Janez Pavlovčič, ki je edini preživel.

Da se je decembra 1941. leta pripravljala vstaja, so na Dovjem in v Mojstrani vedeli vsi vaščani. Dva organizatorja z Jesenic — Ivan Vovk-Zivan in Franc Konobelj-Slovenko, partizana jeseniške čete, sta odšla na Dovje k Mlakarjevi hiši, da bi dobila nekaj fantov, ki so želeli v partizane. Ko sta prišla tja, je v Rabičevi, po domače v Mlakarjevi hiši, že zasedal vaški štab za upor. To so bili: Ivan Dolžan, Janez Pavlovčič, brata Maks in Lojze Rabič, Kristl Ražen, Martin Skumavc, Janez Skumavc-Šurkov in Jože Zima. Pridelala sta k mizi in v dobri uri je bil že izdelan načrt vstaje.

»Razorožimo orožnike,« je predlagal Lojze Rabič, ki je bil med vaščani najbolj bojevit. Razorožili so jih, ko so večerjali v posebni sobi gostilne na Dovjem in v tej akciji zaplenili več pušk, brzostrelk, bomb, pisalni stroj, radioapar in tri uniforme. Slovenko je na Dovjem začel razporejati vaščane po borbenih skupinah. Prva skupina je dobila nalogo, da ob cesti in železniški postaji prereže vse električne in telefonske napeljave. Druga skupina je odšla rušiti drevje na cesti proti Kranjski gori, tretja proti Jesenicam, četrta na železniško progo. Ivan Vovk-Zivan in Lojze Rabič sta hitela v Mojstrano, kjer so ju pri Pavlešu čakali uporniki. V temno noč so odmevali udarci sekir in ob enakomernem žaganju so drevesa hrešče padala na cesto. Na belški most so ženske, mladi in otroci nanosili dračja in butar. BIL JE 16. DECEMBER.

Po kratkem posvetu v Pavlešovi kuhinji so uporniki okrog desetih zvečer odšli v napad na postojanko nemških graničarjev na Velikem bregu. Z zvijačo naj bi se prva približala karavli Vovk in Lojze Rabič. Toda v noč je odjeknil strel in Lojze Rabič je padel kot žrtev izdaje. Uporniki so se umaknili na Vrse.

Na posvetovanju so sklenili, da se bo novo ustanovljena četa imenovala Triglavsko četa. Komandir je postal Miha Potočnik, komisar pa komunist Anton Šifer. Ko se je Martin Skumavc vrnil iz izvidnice, je sporočil, da je Dovje obkoljeno. Nemci so zagrozili, da bodo požgali vas in ustrelili 30 vaščanov, če ne bodo orožniki takoj izpuščeni. Nemci so upornikom pošiljali mamljiva vabila, naj se vrnejo domov, ker se ne bo nikomur nič hudega zgodilo. Žene in matere so prihajale na Vrse ter rotile može in sinove, naj se vrnejo. Vrste upornikov so se začele redčiti in od prvotnih 100 jih je ostalo le še 25. Jasno je bilo, da na Vrsah taborišče ni več varno. Uporniki so se umaknili na rovt za Borovlje. Z dolino ni bilo pravih zvez, borcev je primanjkovalo hrane, upanje na skorajšnji zmagi je začelo kopneti. Slovenko je upornike prepričal, naj Nemcem ne verjamejo, ker zelo radi pozabijo obljube. Tako so na bojišču 1941 na Vrsah ostali še trije: Slovenko in Primorca Jože Koder in Ivan Reven, na Mlakah pa Zivan. Skupaj so odšli proti Planini pod Golico k borem jeseniške čete. Tudi Ivan Vovk-Zivan je imel težave, ker so uporniki verjeli nemškim obljubam in ga zapuščali. Vsa prepričevanja, da se bodo Nemci maščevali, so bila zaman. Na te besede se je marsikdo — žal prepozno — spomnil v begunjskem zaporu, v Dachau ali Mathausnu. V Dragi so ustrelili devet udeležencev vstaje in šele takrat se je v pravi podobi videl nacistični obraz.

Kljub številnim žertvam se je nacistična propaganda o nepremagljivosti nemške vojske zamajala. Okrepila se je vera zaslužnjega ljudstva v moč Osvobodilne fronte. O tem je premišljeval tudi Lojze Rabič, prva in edina žrtev na dan vstaje. Kot bi imel zlo slutnjo, je pol ure pred uporom na Dovjem izročil domačim pismo s prošnjo, naj ga odprejo šele takrat, ko bo že med partizani. Ko so zvedeli, da je padel, so v pismu prebrali:

»DRAGI, ne bodite žalostni, ker smo odšli. Svoboda je tisto, po katerem hrepenimo in ne bo nam žal darovati naša življenja za naš ideal. Na ustnicah

nam igra smehljaj, ker bomo zrlj smrti v oči. Mi ali oni — za vse ni prostora v naši lepi domovini! Če se vrnemo, se bomo vrnili samo v svobodno, fašizma očisto domovino! Če se ne vrnemo, bomo ostali na krvavi poljani poleg tisočev trupel tistih, ki so bili našega mišljenja. ...

Nasle misli so z Vami, dragi moji. Bodite hrabri tudi vi in mislite na nas. Svoboda, zlata svoboda, sonce nam bo sijalo — če ne nam, pa našim mladim pokolenjem.

Dovje, 16. decembra 1941

Ljubi vas Lojze.

Lojze je padel v najlepših letih, star komaj 25 let. V naslednjem letu so za svobodo umrli še trije njegovi bratje. Pri Mlakarju se še niso posušile solze, ko so lepaki že oznanili, da so v Begunjah ustrelili 29-letnega Maksa.

Štirje bratje, štirje grobovi, štirje cvetovi. Kdo bi lahko popisal bole-

DEJAVNOST DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIH V RADOVLJICI

Tretjega občnega zbora društva za pomoč duševno prizadetih v Radovljici se je udeležilo okrog 100 staršev prizadetih otrok, predsednik zveze društev za pomoč duševno prizadetih Slovenije Zdravko Tomažin, zastopniki delovnih organizacij, predsednik kluba zdraviljenih alkoholikov, predstavnik zavoda za zaposlovanje, predstavnik socialnega skrbstva in strokovni delavci zavoda Matevža Langusa Kamna gorica.

Eden od vidnih uspehov društva v preteklem letu je povezanost z drugimi humanitarnimi organizacijami v občini, društvom invalidov, RK, društvom zdravljenih alkoholikov in v angažiranosti vključevanju zmerno prizadetih oseb v delovne organizacije. Društvo je zaprosilo krajevne skupnosti in patro-nažno službo za posredovanje potrebnih podatkov in informacij o prizadetih osebah na njihovem območju.

Ob pričetku novega šolskega leta se je društvo aktivno udeležilo akcije za pridobitev dodatnih šolskih prostorov za posebno osnovno šolo v Radovljici, s tem, da je angažiralo IS Sob Radovljica, občinski svet ZS, občinsko konferenco SZDL in KS Radovljica.

Starše prizadetih otrok je društvo obveščalo v časopisu Zbornik. V prostorih posebne osnovne šole je 27. novembra začela delati posvetovalnica za starše in sicer vsak drug četrtek. Društvo se je tudi angažiralo z razširjenjem članov. Vabilu za včlanjenje so se odzvali osnovne šole Lesce, Radovljica in Lipnica, nadalje Plamen Kropa, LIP Bled in Vezena Bled, ki ji je prav posebna zahvala za prostovoljno denarno nakazilo društvu. Posebna zahvala pa gre tudi zavodu Matevža Langusa Kamna gorica, ki je doslej financiral vse operativne stroške društva.

V bodoče, je bilo rečeno na občnem zboru, bo nujno potrebno odpreti pri POŠ v Radovljici oddelek za delovno usposabljanje. Po podatkih, ki jih ima društvo, je okrog deset zmerno prizadetih otrok v domači oskrbi in se nikjer ne usposablja, niti niso kategorizirani.

V občini Radovljica je po nepopolnih podatkih 47 zmerno, težje in težko prizadetih odraslih oseb. Te osebe niso zaposlene, ker so nekatere popolnoma nesposobne za delo, druge deloma, nekaj pa je ostarelih oseb. Zanje bi bilo potrebno odpreti delavnico pod posebnimi pogoji. Najnujnejših primerov je 17, od tega 15 do let starosti.

Društvo zaradi nezadostnih finančnih sredstev samo ne more reševati vseh navedenih problemov. To problematiko je treba reševati v širši družbeni skupnosti, ki je po zakonu tudi dolžna sodelovati pri financiranju organizacije teh delavnic.

Starejše lažje prizadete osebe so v glavnem zaposlene. Izjeme so le take, ki imajo dodatne motnje, ki pa se jih ne sme zanemariti. Najbolje je poskrbljeno za lažje šolobvezne prizadete osebe.

Velika težnja društva in zavoda Matevža Langusa je, da bi dobili centralno posebno osnovno šolo s celodnevni poukom. Samoupravni sporazum o zbiranju sredstev za gradnjo vzgojno varstvenih ustanov, telovadnic in šol v občini Radovljica, daje tako upanje. Tako bi bili tudi ti otroci deležni vzgoje, ki jo potrebujejo in ki jo je naša humana socialistična družba pripravljena nuditi.

Razpravo so obogatili tudi starši prizadetih otrok in predsednik zveze

čino Rabičevega očeta, ki je v letu dni izgubil štiri sinove.

Prišla je svoboda — tako težko pričakovana, tako težko priborjena. Toda prišla je — kot pride pomlad po hudi zimi. V srečo in veselje in radost pa je kapnila grenka kaplja pelina — spomin na tiste, ki je niso dočakali, ampak so umrli z mislijo nanjo v borbi, v ječi, v taborišču.

Naj nikoli ne uvene cvetje, ki pokriva njihove grobove, naj nikoli ne ugasnejo in ovenijo naše misli in čustva hvalečnosti in topline.

Tudi mi mladi jih ne bomo pozabili. Ponosni smo na to, da je naša šola prav v letu, ko proslavljamo 30-letnico osvoboditve, dobila ime 16. DECEMBER — v spomin na vse tiste, ki so bili pripravljeni na boj in na žrtve za doseg plemenitega cilja, ki mu pravimo svoboda.

Ksenija Lakota

društev za pomoč prizadetim SR Slovenije Zdravko Tomažin. Marica Benedik

JUBILEJNO LETO LOVSKE DRUŽINE NA JESENICAH

Člani lovske družine Jesenice so v letu 1975 ob 30-letnici osvoboditve jugoslovanskih narodov in narodnosti s svojim delom in priveditvami počastili tudi svoj jubilej, 30-letnico obstoja in dela lovske družine Jesenice. Pripravljali odbor je že ob koncu leta 1974 pripravil program prireditev v jubilejnim letu, ki je vseboval osrednjo proslavo z razvijem prapora, strelsko tekmovanje, izdajo lovskega almanaha in lovskega razstava. Sedaj, ko se leto 1975 že izteka, lahko govorimo, da smo program v celoti izvedli z uspehom.

Pod lepimi Karavankami nas je na Pristavi sprejelo v goste PD Koroška Bela — Javornik. Tako smo lahko v osrčju našega lovišča in 1000 m nad morjem v prelepi naravi sprejeli goste lovce sosednjih družin ter predstavnikov RLZ, GLZ in predstavnikov družbenopolitičnih organizacij in sorodnih društev ter z njimi skupaj proslavili 22. junija svoj delovni jubilej.

Na slovesnostni tribuni je lovski rog naznanil zbor vseh lovcev, ki so se razporedili v polkrogu pred častno tribuno. Po otvoritvi in pozdravu gostov je Franc Pejak predal besedo starešini družine Francu Golbu. Let-a je v svojem govoru poudaril zgodovinski pomen 30-letnice vojaške in politične zmage jugoslovanskih narodov pod vodstvom tovariša Tita, ki je tudi starosta lovcev, ko hkrati slavimo 30-letnico lovske organizacije v novi Jugoslaviji.

Starešina je v nadaljevanju predstavil navzočim jeseniško lovsko družino in njeno dejavnost. Z loviščem, ki je srednjegorskega in visokogorskega značaja v izmeri 5.987 hektarov, gospodari 55 članov — lovcev. Poleg male divjadi in roparic, ki so v manjšini, je osnovna divjad: 169 gamsov, 185 srnjadi, 20 ruševcev in 13 velikih petelinov v pomladanskem staležu. Za dobro gojitev in kontrolo v lovišču ima družina tri lovške kočje in eno kočjo v najemu, 49 krmišč, 94 solnic, štiri visoke preše in 9.500 lovskih steza v visokogorskem lovišču.

Za vzdrževanje in obnovo vseh lovskih naprav, člani letno opravijo preko 1.600 prostovoljnih delovnih ur, pri graditvi koč pa so jih naredili preko 8.000. Za svoje dolgoletno udejstvovanje v lovstvu je 15 članov prejelo lovska odlikovanja, kar je tudi priznanje lovske družini. Ob sklepu svojega govora je starešina prosil kuma, direktorja železarne Jesenice Petra Kunca, da razvije prapor.

Peter Kunc, presenečen ko je zagledal v lovskih vrstah skoraj samo znane obraze lovcev — železarjev, saj je nad 70 odstotkov članov železarjev, je s spodbudnimi besedami izročil lovski prapor praporščaku Vinku Sedeju.

Na lovski prapor, ki je bil že okrašen z 48 zlatimi in sedmimi srebrnimi žeblički, katere so darovali člani oziroma njihove žene, gorenjske lovske družine in druge sorodne organizacije, so predstavniki prijeli še spominske trakove. Vsi predstavniki so v krajših govorih želeli mnogo uspeha LD Jesenice.

Slavnostnemu delu je sledil zabavno-tovariški del. V strelskem tekmovanju so lovci pokazali dobro formo, saj je bila pretežna večina zadetkov v črno. Duhovito prikazan lovski krst pa je navzoče spravil v vedro razpoloženje, saj so videli lep lovski običaj.

V spomin na ta jubilej so vsi člani LD in gostje prejeli izdelan almanah, ki je v grobem prikazal 30-letno delo lovske družine. Slikoviti del in

NOVI VPLAČANI PRISPEVKI ZA GRADNJO MRLIŠKIH VEŽIC

Po pregledu seznama vplačnikov prispevkov za izgradnjo mrliških vežic na Blejski Dobravi, ki so vezana na sprejeti samoupravni sporazum, so v času od 25. septembra do 17. decembra, to je od takrat, ko smo zadnjič poročali, vplačale svoje prispevke naslednje delovne in družbene organizacije:

Občinska konferenca SZDL Jesenice — 1.600 din, Državna založba Ljubljana — 2.400 din, Upravni organi Sob Jesenice — 25.800 din, Kulturna skupnost Jesenice — 800 din, Klavnicar Jesenice — 19.200 din, Lesnogalanterijski obrat Jesenice — 11.600 din in Kovinar Jesenice — 75.268,15 din ali skupno 135.668,15 din.

Tudi spisek vplačnikov prispevka iz zasebnega sektorja se je v tem obdobju povečal za šest vplačil, in sicer:

Jožefa Reneier Jesenice — 400 din, Emilija Markelj Jesenice — 500 din, Davorin Vidic Jesenice — 1.163 din, Alojz Markež Jesenice — 2.400 din, Anka Urbar-Pukšič Jesenice — 600 din in Marina Poljšak Jesenice — 400 din, kar zneso skupaj 5.463 din.

S temi vplačili se je skupna vsota vplačil povečala za 142.131,15 din in so skupna vplačila 17. decembra znašala 5.093.543,85 din.

Gradbeni odbor za izgradnjo žal se vsem novim vplačnikom prispevka za njihov doprinos tovariško zahvaljuje.

Se nekaj je vplačnikov, ki svoje obveznosti niso izpolnili, vendar gradbeni odbor pričakuje, da bodo svoje obveznosti poravnali in odboru omogočili uspešno nadaljevanje dela in vseh priprav za čimprejšnji pričetek del druge faze izgradnje mrliških vežic na Blejski Dobravi.

NAMESTO CVETJA SO ZA MRLIŠKE VEŽICE DAROVALI:

Po obvestilu pogrebne službe so namesto vencev na grobove svojcev in prijateljev odkupili vrednostne bone in s tem prispevali za dokončno izgradnjo mrliških vežic na Blejski Dobravi naslednji:

Miha Smolej — 100 din, Iva Smolej — 100 din, Dragica Veber — 100 din, Jože Vilman — 100 din, Diňa Gerdej — 100 din, Vera Jelenič — 100 din, Ruža Erjavec — 100 din, Drago Fatek — 100 din, Alojz Mesojedec — 100 din, Stefan Habjanec — 200 din, Stanko Pristov — 100 din in Francka Markizeti — 100 din.

Vsem vplačnikom prispevka se gradbeni odbor za izgradnjo mrliških vežic iskreno zahvaljuje.

uvodni članek pisatelja lovca Toneta Svetina sta še posebno popestrila jubilejni almanah.

Ko zaključimo prireditev v svojem jubilejnim letu, so v septembru lovci pod vodstvom Petra Boškina, pripravili lovskega razstava v mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah. Razstavo so s svojimi trofejami popestrili jeseniški ribiči. Na razstavi je bila prikazana samo divjad iz našega lovišča, lovske naprave, slikovni material in lovski pripomočki. Razstava je imela izredno poučno-vzgojni pomen, čeprav zaradi utesnenosti prostora ni bilo mogoče prikazati vsega. Številni obisk, tako organiziranih šolskih skupin, kakor ostalih občanov, je to tudi potrdilo.

SEJA SVETA KS NA JAVORNIKU

Svet krajevne skupnosti je na deveti seji, ki je bila v sredo, 24. decembra, razpravljal o delovnem osnutku samoupravnega sporazuma za ustanovitev komunalne samoupravne interesne skupnosti in ga z nekaterimi dopolnitvami tudi sprejel. Franc Brelih, predsednik skupščine krajevne skupnosti bo stalni predstavnik pri določanju smernic in okvirnega programa urbanističnega razvoja občine. Največ pozornosti so posvetili izgradnji in financiranju tretje faze parka talcev na Koroški Beli.

Svet krajevne skupnosti bo v prihodnjih dneh organom občinske skupščine, temeljni kulturni skupnosti ter organizacijam in društvom v krajevni skupnosti, ki uporabljajo prostore v delavskem domu, posredoval pismeno informacijo o problemih vzdrževanja tega objekta.

Člani sveta so sprejeli tudi predlog pravilnika o stanovanjski graditvi, ki ga je posredovala samoupravna stanovanjska skupnost Jesenice, na to pa so uredili nekaj tekočih zadev in poslušali informacijo o izgradnji rekreacijskega centra na Kresu.

Zbrani lovci ob 30-letnici lovske družine Jesenice

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

Richard YATES: Krožna cesta. Založba Obzorja 1975.

Ta knjiga dokazuje, da je pri Amerikancih še vedno v veljavi realistični roman, se pravi tak, ki jasno in nedvoumno govori o resničnem življenju, ki razrešuje ali vsaj skuša razreševati sodobne družbene probleme v skladu s pisateljevo vizijo sveta. Avtorji takih romanov imajo pogosto dober uspeh pri bralcih, pa tudi pri delu kritike. Res je tudi, da praviloma pišejo po ustaljenih receptih in se niti malo ne trudijo, da bi spremenili preprosto in v sebi zaokroženo podobo sveta, kakršno je v zavesti bralcev izoblikovalo tisoč drugih takih romanov.

Problem, ki ga obravnavajo, je pravilno delni problem in je le redko zastavljen radikalno, kot je bilo to pri nekaterih začetnikih realizma: pri Ibsenu ali Tolstoju. Vendar se jim včasih posreči, da živo in učinkovito opišejo neko novo okolje, da nam odkrijejo kakšne neopisane kotičke sveta, kakšne ljudi, ki živijo vsaj za odtenek drugačno življenje, kot bi ga morali po ustaljenih predstavah.

V romanu *Krožna cesta* se seznanimo s tipično ameriško družino srednjega sloja, ki si je našla ljubi domček v naselju vil in majhnih hišic.

(Pravzaprav bi morali reči zakonski par, ne družina, saj otrokom avtor ni posvetil posebne pozornosti.) Moč je samozadovoljen, neproblematičen, prilagodljiv v službi. Žena je nasprotno iz bolj finega materiala in čuti globok odpor do življenja med opravljanjem sosedov v »modernejši« srenji. Vloga gospodinje in matere je ne zadovoljuje. Taka razdelitev vlog je za ameriške razmere precej običajna, in nikakor ni nujno, da bi pripeljala do žalostnega konca.

Kaj je torej pri Yatesu novega in svežega? Se mu je mogoče posrečilo ujeti nek nov trenutek in utripu poindustrialne družbe, je mogoče zajel v ta roman neko novo občutje? Stvari se na zunaj vseeno zdijo stare in oguljene: zakonska naveličanost in iz nje izhajajoči konflikti, neizpolnjene ambicije itd. Razrešitve in razlage nakazujejo junaka sama, iz česar sledi, da je možno dvojne nasprotujočih si razlag. Ženine težnje po begu iz morečega okolja lahko označimo kot zdrave in upravičene, lahko pa vidimo v njih tudi izraz nevrotične in neprilagojene osebnosti. Obe razlagi se zdita sprejemljivi. Možna pa je tudi še tretja: da svet, v katerega sta se junaka rodila, ustvarja probleme, ki jih posameznik ne more rešiti, kvečjemu se ob njih lahko razbije.

PTICE SO NAM PRINESLE USPEH

V mesecu novembru je imelo društvo za varstvo in vzgojo ptic ponovni občni zbor in to zaradi določenih sprememb v samem odboru. Do tega je prišlo zaradi nevestnosti nekaterih članov.

Novi odbor se je z ostalimi tovariši dogovoril za nabavo krme za zunanje ptice. Nekaj krme so dobili od Gozdne uprave in jo razdelili med

člane, da jo vstavijo v krmilne hišice ki so porazdeljene na območju Jesenic in drugih krajev. Dogovorili so se tudi o razstavi ptic, kanarčkov, papig, eksotov, križanih kanarčkov in zunanjih ptic, ki bo meseca januarja v času šolskih počitnic na Jesenicah. Beseda pa je tekla še o klubskem prvenstvu, ki je bilo izvedeno 9. novembra na Jesenicah. Zveza za varstvo in vzgojo ptic je za sodnika določila tov. Simončiča iz Ljubljane, ki je ptice ocenjeval zelo strogo. Po končanem ocenjevanju je ptice članov jeseniškega društva pohvalil kot zelo kvalitetne.

Na tem tekmovanju so bile prikazane kolekcije kot tudi posamezne ptice: kanarčki lipokromi, križanci in eksoti ter papagaji. Doseženi pa so bili naslednji rezultati: Kanarčki lipokromi kolekcija: Ivan Kos, Jože Daskofler in Srečko Noč. Kanarčki posamezno: šampionat v lipokromih — 1. mesto Armi Hudrič.

Prvo, drugo in tretje mesto v papigah posamezno in ekipno — Armi Hudrič.

S kanarčki križanci je nastopil Ivan Posavec. Z eksoti pa predsednik društva Dušan Tanko. Oba sta osvojila prvi mesti in od sodnika prejela še ustno oceno, da lahko uspešno sodelujeta na državnem prvenstvu.

Na državnem prvenstvu, ki je bilo 29. novembra v Zagrebu, je jeseniško društvo sodelovalo s kolekcijami lipokromi in posamezno, ravno tako tudi s papagaji. Na tem tekmovanju je sodeloval 101 tekmovalcev iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Sodelovalo je 542 kanarčkov in 115 papig. Ostale so bile mešane ptice in eksoti.

Sodelovali so tudi Nemci in Italijani z najboljšimi pticami, in sicer Italijani s 60 kanarčki. To tekmovanje je veljalo kot državno in kot mednarodno tekmovanje. V državnem tekmovanju so jeseniški gojitelji ptic dosegli izreden uspeh, in sicer:

1. mesto — lipokromi kanarčki šampionat posamezno — Armi Hudrič.

1. mesto — papagaji šampionat posamezno — Armi Hudrič.

3. mesto — kanarčki križanci — Ivan Posavec.

8. mesto — kanarčki lipokromi kolekcija — Ivan Kos in

14. mesto — kanarčki lipokromi kolekcija — Jože Daskofler.

Tako so osvojili dve zlati medalji, dva kristalna pokala, ki jih je osvojil Armi Hudrič in bronasto medaljo, ki jo je osvojil Ivan Posavec. Ostali so prejeli diplome.

Na mednarodnem tekmovanju sta se uvrstila na 1. in 2. mesto v lipokromi kanarčki in papagaji posamezno Armi Hudrič in na tretje mesto s kanarčki križanci Ivan Posavec.

Na evropskem prvenstvu, ki bo v Španiji, zaradi političnih razlogov naši gojitelji ptic ne bodo sodelovali. Čestitamo klubu za varstvo in vzgojo ptic in jim želimo še več podobnih uspehov v bodoče.

K. I.

Novembra se je v domovino vrnila šesta jugoslovanska alpinistična himalajska odprava. Z osvojitvijo 8.481 metrov visokega Makaluja je dosegla največji uspeh v zgodovini jugoslovanskega alpinizma. V zmagoviti VI. JAHU sta bila tudi dva sodelavca naše železarne, in sicer 30-letni JANKO AŽMAN, zaposlen kot električar na Beli in 26-letni JOŽE ROŽIČ, zaposlen kot ključavničar v mehanični delavnici na Jesenicah. V uredništvu smo se odločili, da oba naša vrhunska alpinista predstavimo bralcem v naši novoletni številki. Rada sta se odzvala našemu vabilu in v prijetnem in sproščenem razgovoru sta »naštrla« kopico vtisov, mnenj in spoznanj iz nevsakdanjega sveta skalnih previsov in prepado.

ŽELEZAR: Za začetek bo naše bralce verjetno najbolj zanimalo, kako sta zašla med alpiniste in kdo vaju je navdušil za ta kar malce nenavaden šport?

AŽMAN: Lahko rečem, da sem planinec od mladih nog. Kot Mojstrančan so me mamili gorski vrhovi Julijskih Alp, ki sem jih imel tako rekoč pred nosom. Navdušenje za plezanje pa me je »zgrabilo«, ko sem končal poklicno šolo za električarja. Začel sem seveda najprej v lažjih stenah, kjer sem s starejšimi alpinisti iz Mojstrane delal prve, še negotove korake v stenah. Oni so me tudi najbolj spodbujali, mi pomagali in svetovali. Ker strasti, ki te prevzame, ne moreš zatreti, sem kaj kmalu spoznal, da bodo stene postale spremljevalke v mojem življenju.

Moj prvi soplezalec je bil pokojni Zvone Kofler. Skupaj sva začela plezati, poleg tega pa sva bila že od mladosti velika prijatelja. V steni sva se najbolj ujela, to pa veliko pomeni, če hočeš uspešno preplezati steno ali previs. Z izgubo Zvoneta pa potem nisem imel več stalnega soplezalca.

Leta 1964 sem sodeloval v prvi večji odpravi, in sicer je bil PD Mojstrana organizirala v pogorje Durmitorja, kjer smo preplezali vrsto najrazličnejših smeri. Nadalje naj omenim, da sva z Zvonetom preplezala več najtežjih smeri v gorovjih Francije, Švice in Italije. Tukaj nama je veliko pomagalo domače planinsko društvo in kolektiv železarne Jesenice, saj sem vedno dobil razumevanje za dopust.

ROŽIČ: Moje prvo srečanje z gorami je bilo leta 1965, ko sem skoraj »pobegnili« od doma na Jalovec. Moje prve ture niso bile zgolj zaradi ljubezni do gora, temveč tudi zaradi kondicije, ker sem se več let ukvarjal s tekaškim športom. Lahko rečem, da sem se za alpinizem zanimal zelo zgodaj, vendar nisem imel možnosti, da bi se vključil v alpinistične vrste.

Leta 1968 sem se na pobudo Pavla Dimitrova in Marka Butinarja vključil v alpinistični odsek na Jesenicah, kjer sem najprej obiskoval alpinistično šolo. Do odhoda v JLA potem nisem opravil veliko vzponov, po prihodu domov pa sem resno poprijel. Vrstili so se vzponi v domačih in tujih gorstvih. Reči moram, da se pri nas najraje podajam v Julijske Alpe, ker jih resnično želim podrobno spoznati. Seveda s tem nočem zapostavljati Kamniških Alp, Karavank in drugih.

ŽELEZAR: V katerih odpravah sta sodelovala potem, ko sta postala prekaljena alpinista?

AŽMAN: Leta 1971 sem bil najprej v alpinistični odpravi v Hindu-kuš, kjer sva z Zvonetom Koflerjem prva prišla na 7.480 metrov visok Istor-o-nal. Zmagoslavje v tej odpravi pa ni trajalo dolgo, kajti na poti domov je v prometni nesreči tragično preminil moj prijatelj in soplezalec Zvone. Potem sem leta 1972 sodeloval v JAHU na Makaluju.

Takrat nismo uspeli in smo se morali vrniti nazaj. Slabo vreme pa tudi premalo številčna ekipa, to sta bila glavna vzroka, da smo klonili dvost metrov pod vrhom. V letošnji VI. odpravi na Makaluju pa sem bil spet član in tokrat smo se mogočnemu Makaluju oddolžili za poraz leta 1972.

ROŽIČ: Poleg vzponov v manjših skupinah v tuje gore, sem prvič z večjo odpravo sodeloval v pogorju Kavkaza. To je bila petnajstčlanska kadrovska ekspedicija, v kateri smo bili alpinisti iz vse Jugoslavije. Uspešno smo osvojili najvišji vrh Kavkaza 5.633 m visok Elbrus. Tudi nas je ob povratku doletela tragedija, saj je štiri naše tovariše zasul plaz.

Sodelovanje v najbolj pomembni odpravi pa je seveda letošnja VI. JAHU, ki je zame seveda tudi dosežek največji uspeh.

ŽELEZAR: Kaj je pravzaprav alpinizem?

AŽMAN: Po mojem je to panoga udejstvovanja mladega človeka, ki se da primerjati na primer s športom. Ravno tako moraš trenirati, če

Janko Ažman

hočeš doseči nek uspeh. Morda je bistvena razlika to, da je alpinizem bolj nevaren. Paziti moraš, da se držiš pogosto nenapisanih pravil v steni, kjer o tvoji usodi odloča iznajdljivost, znanje. Imeti moraš dovolj kondicije, vedeti, kje je stena nevarna, kje skriva pasti. Če obvladaš vsaj delček tega, potem tudi alpinizem ni nevaren.

ROŽIČ: Alpinizem je svojevrsten šport, morda niti ne v pravem pomenu besede. Jaz pojmem to kot neko slo po novih doživetjih. V današnjem zmoderniziranem svetu je alpinizem morda izgubil tisto svojost, posebnost, če to lahko tako imenujemo. Človek nemalokrat dobi občutek, da je osvajanje sten postalo tekmovalstvo, kdo bo boljši, kdo bo bolj uspešen. V športu to recimo lahko primerjamo s tem, kdo bo hitrejši, kdo bo dalj skočil in podobno. Kaj pa v alpinizmu? Tukaj je ta tekma drugačna. Junak je tisti, ki se loti bolj strme stene, višje gore, še nepremaganega skalnega previsa. Stvar, ki se da danes najtežje dobiti, je poslastica za človeka, tisto ima najraje. Tako je tudi v alpinizmu.

ŽELEZAR: Na kaj alpinist pomisli tisti trenutek, ko se znajde v neprijetni situaciji, recimo se zapleza?

AŽMAN: Najprej pomisliš na to, da boš odnesel celo kožo. Seveda, če imaš s seboj soplezalca, je situacija še slabša. Čutiš večjo psihično obremenjenost, ker se zaveš, da moraš rešiti tudi svojega tovariša. Občutke, ki te spreletavajo takrat, je težko opisati, ker takrat nimaš časa, da bi se ubadal s takšnimi mislimi. Odločno moraš pretehtati položaj in najti rešitev. Tukaj ne more obstajati »psihična zatajitev«, kajti želja ostati živ te preplavi do zadnjega tkiva. Spominjam se, da smo se iz stene v Eigerju spuščali ves dan. V nemogočih vremenskih razmerah mokri in prežebli smo imeli en sam cilj: priti srečno iz stene.

ROŽIČ: Vsak alpinist, ki pravi, da ne pozna strahu, laže. V alpinistu se navadno vtihotapi takrat, ko se zapleza ali mu v steni grozi kakšna druga nevarnost. Na kaj pomisliš? Seveda najprej na to, kako se boš rešil. To je poglavitno, kajti alpinizem v takšnih trenutkih ne pozna obupancev in omahljivcev.

ŽELEZAR: Kakšne stene so najbolj ugodne za plezanje?

AŽMAN: Vsaka stena ima svoj čas. Recimo, najlažje se pleza v granitnih stenah, ker se ne krušijo. To so pogorja Kavkaza, Himalaje. Naše Julijske Alpe so iz apnenca, ki se rad krūši. Pri nas je lahko že navadna smer nevarna, če človek ne pazi. To se tudi vidi na primeru, če k nam pridejo plezat Čehi ali kakšni drugi, ki so vajeni granitnih sten. Prav zaradi tega je tudi več nesreč v naših gorah.

ROŽIČ: Za plezanje je vsekakor boljši granit. Za nas je prava poslastica, če gremo plezat nekam v Himalajo ali kakšno drugo granitno gorstvo. S tem ne mislim zapostavljati naših sten iz apnenca, kajti čudovita je Himalaja, čudovit je drugi gorski svet, lepota Julijskih Alp pa le ni moč primerjati, posebno za nas to velja, ki se vsak dan srečujemo z njimi.

ŽELEZAR: Vzpon na Makaluju je bil prav gotovo posebno doživetje. Kaj vidva kot udeleženca menita o tej zmagoviti odpravi?

AŽMAN: Odlična ekipa, dobri odnosi in primerno vreme, to je največ prispevalo k temu, da smo uspešno preplezali svetovno znano južno steno Makaluja. Za sebe lahko rečem, da pri vzponu nisem imel posebnih težav. Kisikovo bombo sem rabil šele na višini 8.200 m. Na vrh Makaluja sem se povzpел z drugo skupino. Kako se počutiš na taki višini? Vsekakor si vesel. Spominjam se, da sem od veselja skakal v zrak. Težko poveš, kaj čutiš. Seveda imaš tudi skrbi, kajti popolno zmagoslavje te preplavi šele v dolini, potem ko srečno tudi izstopiš iz stene.

ROŽIČ: Najprej moram reči, da sem presenečen, ker sem bil izbran za tako pomembno odpravo. Dalj časa sem se pripravljval, kajti zavedal sem se, da za zaupana naloga ni lahka. Kljub temu se me je držala smola, kajti med potjo sem dobil pljučnico. Z žalostjo sem sprejel novice, da se bom v najboljšem primeru lahko

Jože Rožič

povzpел le do višine 7.000 m. Ko sem ozdravel, sem potem le prišel do 7.500 m. Težko mi je bilo, ko sem ležal v šotoru v dolini, prijatelji pa so se trudili v stenah.

Ce odpravo gledam kot celoto, je to izjemen uspeh našega alpinizma. Zdi se mi potrebno, da bi morali to bolj popularizirati. Nasproti prejšnjim odpravam je tokrat že bolje, vendar še vedno ne dovolj. Precej so k temu v zadnjem času pripomogli Riedlovi filmi na televiziji. Ko ljudje spoznajo, kaj se v takšni odpravi dogaja, kaj dela, jo znajo tudi čisto drugače ceniti. Tudi družba gleda danes drugače na te odprave. Stvari se počasi izboljšujejo. Alpinizem je nasproti drugim športom najbolj amaterski, posamezniki za vrsto vzponov koristijo svoj letni dopust. Poleg tega so še drugi problemi, s katerimi se bo treba resno spoprijeti.

ŽELEZAR: Naša sogovornika sta nas prosila, da ob koncu napišemo še naslednje:

Najlepše se zahvaljujemo Železarju za stalno pomoč in podporo pri dosedanjih odpravah in upava na razumevanje tudi v prihodnje.

Jože Rožič je še dodal, da se posebno zahvaljuje strojni delavnici — ključavničarji, za pomoč in podporo svojih sodelavcev.

Tako, pri koncu smo. O vtisih in doživetjih v VI. JAHU na Makaluju namerno nismo spregovorili obirno, ker sta sobesednika obljubila, da bosta pripravila daljši zapis, ki bo prav gotovo razveselil naše bralce.

Prav ob koncu se obema najlepše zahvaljujemo za razgovor in jima v imenu bralcev želimo srečno na vrvi v letu 1976.

Razgovor pripravil:
Janko Rabič

PRAZNOVANJE DNEVA JLA NA JESENICAH

Letos je na Jesenicah pripravila centralno proslavo dneva JLA ZRVS Jesenice II. Program je bil zelo pester in dvorana nabito polna. Slavnostni govor je imela Angelca Pleš-Murko, predsednica občinske konference ZSMS. Predsednik skupščine Slavko Osredkar je razdelil odličja in priznanja s področja SLO in krepitve obrambne moči posameznikov in odborom za LO ter karavli heroja Verdnika v Mostah. Objavljena so bila tudi napredovanja rezervnih vojaških starešin iz naše občine.

V kulturnem programu je sodeloval pihalni orkester Jeseniških železarjev pod vodstvom podpolkovnika Ivana Knifca, dalje združeni pevski zbori: ženski zbor Jesenice in moška pevka zbor Jeklar in Vintgar. Program so popestrili tudi solisti Jeme, Jeraša in Koroščeva ter recitatorji amaterskega gledališča.

Tudi po drugih krajevnih skupnostih občine so bile v teh dneh dobro izvedene proslave. Sodelovali so predvsem šolska mladina, pripadniki JLA in odbori ter članstvo ZB NOV in kulturni delavci.

AL.

DOPISUJTE
V ŽELEZARJA

MEMORIAL PADLIM BORCEM PREŠERNOVE BRIGADE NA POKLJUKI

Petnajstega decembra je minulo 32 let, odkar je izkervavel tretji bataljon Prešernove brigade v Lovčevem hotelu na Pokljuki. Ko so se borci Prešernove brigade v globokem snegu vračali iz nočne prehranjevalne akcije, vsi premočeni in utrujeni pod težo težkih nahrbtnikov, jih je jutraj, 15. decembra 1943 pričakal od sonca obsijan Lovčev hotel na vrhu Goreljeka na Pokljuki. Razložili so na nahrbtnike in počakali na zajtrk, potem pa so se namestili v prostorih hotela. Od utrujenosti so na mah, razen dveh in stražarja vsi pospali. Štab bataljona se je namestil v nekdanji vili na drugi strani hrička. Iznenada se je zaslislalo streljanje. Nemci! Za njimi so prišli do zob oboroženi Nemci, ki jih je vodil izdajalec oblečen v nemško uniformo, domačin, ki jim je še preteklo noč pomagal pri prehranjevalni akciji. Pod krogli, v ruševinah in plamenu je ugasnil 79 življenj, borcev tretjega Prešernove bataljona.

V spomin na to tragedijo smučarska zveza Slovenije in odbor borcev Prešernove brigade, vsako leto razpisuje smučarsko tekmovanje v tehnik. Izvedba tekmovanja je poverjena TVD Partizanu iz Gorij.

Letos je bilo to tekmovanje v nedeljo, 14. decembra, in to osmič. Organizatorji se je prijavilo na startu 275 tekmovalcev — tekačev vseh kategorij — od pionirjev in pionirk do članic in članov. Znak za začetek tekmovanja je dal zadnji

komandant Prešernove brigade, tovarš Karel Leskovec. Celotno tekmovanje je trajalo kar tri ure. Člani — tekači so po tekmovanju imeli še obvezno streljanje s puško. Za tekmovalci so se podali na progo nekdanji tekači — veterani, poleg njih pa še vrsta tekmovalcev za TRIM značko, ki pa jih je žal za polovico udeležencev zmanjkalo, ker nihče ni pričakoval take masovne udeležbe. Kot zadnji so se podali na tri kilometrsko progo še pripadniki JLA, ki se trenutno učijo smučarskih veščin na Rudnem polju na Pokljuki bilo jih je preko dvesto. Tako je sodelovalo na tem spominskem tekmovanju preko šeststo udeležencev.

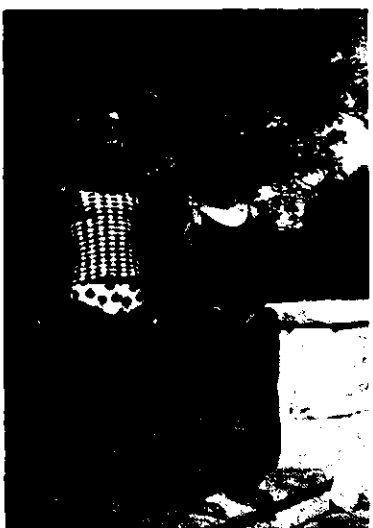
Zaključek spominskega teka je bil popoldan ob 15. uri pred spomenikom padlih borcev Prešernove brigade, na katerem je govoril Karel Leskovec, kulturni program pa so izvajali učenci osnovne šole bratov Zvan iz Gorij.

Ekipno zmago so si tokrat priborili tekmovalci kranjskega Triglava pred ljubljansko Olimpijo in TVD Partizan Gorje. Silhueto kipa — borca, ki je prehodil pokal in ga podeljuje zmagovalni ekipi odbor borcev Prešernove brigade, je bil do sedaj v rokah gorjanskega Partizana, to pot pa je odšel v Kranj.

To tekmovanje postaja iz leta v leto vse bolj množično in razveseljivo je to, da sodeluje vse več mladih.

Jože Ambrožič

PRVO TEKMOVANJE PIONIRK

Jesenjske pionirke na republiškem treningu na Badiji pri Korčuli. Z leve: Lea Mesarič, Varja Podlipnik in Stanka Pogačnik.

Po nekajletnem premoru so se jeseniške telovadke spet udeležile tekmovanja v športni gimnastiki. Ljubljansko TVD Partizan Tabor je že peto leto zapored organiziralo gimnastično tekmovanje za Malejev memorial.

Tekmovanja se je udeležilo 105 pionirjev in pionirk iz petnajstih društev. V srednjem razredu (do 12 let) je tekmovalo 19 pionirjev in 35 pionirk. V tej skupini sta tekmovali tudi jeseniški pionirki Lea Mesarič (10 let) in Stanka Pogačnik (9 let). V višjem razredu (12 — 14 let) je tekmovalo 20 pionirjev in 31 pionirk, med njimi Jeseničanka Varja Podlipnik. Vse tri naše pionirke so svoj tekmovalni krst dobro preestale, čeprav z dokajšnjo mero treme. Najtežje je bilo prav gotovo Podlipnikovi, ki je nastopila na vseh štirih orodjih takoj za odlično Zagrebčanko Kamenko Živčič, ki je letos debitirala tudi že v članski državni reprezentanci na Balkanadi. Najtežje ji je bilo na preskoku, kjer je povsem odpovedala in se dvakrat ustavila pred konjem in ni prejela ocene, čeprav je preskok eno njenih boljših orodij. Če bi konja preskočila, bi prejela oceno preko osem točk.

Konkurenca v višjem razredu je bila izredno močna. Nastopile so vse najboljše pionirke Jugoslavije, vključno z državno reprezentanco, ki jim je bil Malejev memorial zadnja preizkušnja pred prvo pionirsko Balkaniado, na kateri so uspešno nastopile 20. in 21. decembra v Ankari. V taki družini se je Podlipnikova brez točk v preskoku uvrstila na 25. mesto, če pa bi prejela oceno na preskoku, bi bila nekje okrog 15. mesta.

Kvaliteta višjega razreda pionirk je na nivoju prvega razreda mladink, kjer se zahteva na vsakem orodju en element najvišje »C« težine in štirje »B« elementi, ki so prav tako težki elementi, le da imajo lažje vezave v vaji.

Podlipnikova je imela na parterju in gredi polno težino, na bradlji pa le dva »B« elementa.

V srednjem razredu je bilo prvih pet ali šest pionirk izredno kvalitetnih in bi se tudi v višjem razredu

potegovale za mesta v deseterici. Naši dve pionirki sta se kar dobro držali. Brez rezervne tekmovalke sta se kot vrsta uvrstili na sedmo mesto med 12. vrstami. V skupni uvrstitvi je bila Mesaričeva 16., Pogačnikova pa 24. Najuspešnejši orodji sta jima bili gredi in parter. Pri zelo težki vaji na gredi (2 C + 4 B) je Mesaričeva dvakrat padla z gredi in prejela 8,1 točke, za parterno vajo pa je dobila 8,9. Pogačnikova je vajo na gredi izvedla solidno. Nekoliko slabše je bilo na bradlji.

Preskok je bil najtežja preizkušnja. Zaradi majhne rasti obeh pionirk je konj višina 110 cm precejšnja prepreka. Zato je Pogačnikova skakala samo raznoško in prejela 6 točk, od 7 možnih. Mesaričeva pa je pri premetu padla na kolena in roke. Z oceno 6,4 točke tako ni mogla pričakovati boljše uvrstitve. Samo z nekoliko sreče na preskoku in gredi bi lahko bila med prvimi osmimi. Po prikazani kvaliteti mladega rodu ni skrb za prihodnost jugoslovanske ženske gimnastike, saj so najboljše pionirke kvalitetnejše telovadke kot članice jugoslovanske državne reprezentance, ki so letos tekmovala na Balkanadi.

M. L.

DEŽURNE TRGOVINE

V soboto, 3. januarja 1976, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta

SAMOPOSTREŽNA TRGOVINA ŠPECERIJA BLED, SUPERMARKET UNION Titova 22

V KRANJSKI GORI bo v soboto, 3. januarja, od 15. do 19. ure in v nedeljo, 4. januarja, od 7. do 10.30 odprta trgovina

ŽIVILA KRANJ, TRGOVINA ŠKRLATICA

V MOJSTRANI bo v soboto, 3. januarja, od 15. do 19. ure in v nedeljo, 4. januarja od 7. do 10.30 odprta trgovina MARKET MOJSTRANA

V GOZD MARTULJKU bo v soboto, 3. januarja, od 15. do 19. ure in v nedeljo, 4. januarja, od 7. do 10.30 odprta trgovina TP ROŽCA SAMOPOSTREŽNA GOZD MARTULJK

TRGOVINE ZA PRAZNIKE

Občinski odbor sindikata delavcev trgovine Jesenice obvešča, da bodo v sredo 31. decembra 1975 vse trgovine s prehrabeniimi artikli obratovalle do 16. ure, v četrtek in petek bodo zaprte, v soboto 3. 1. 1976 obratujejo do 15. ure s tem, da je dežurna trgovina Špecerija Bled — Supermarket Union Jesenice, Titova 22, ki bo odprta do 19. ure!

ZAHVALA

Ob nenadomestljivi izgubi moža in očeta

IVANA ZABRETA

se zahvaljuje vsem njegovim sodelavcem iz martinarne za vsu pomoč in organizacijo njegove mnogo prerane zadnje poti.

Posebno zahvalo izrekava Stefanu Ščerbicu za ganljive poslovilne besede, Jožetu Leksetu za nesebično pomoč in vsem, ki ste nama ob tako težkih trenutkih stali ob strani ali nam na kakršenkoli način pomagali premagovati tako tragične trenutke.

Neutolajljiva žena Marjanca in sin Branko

ZAHVALA

Ob nenadni izgubi dragega brata

JOŽETA DUGARJA

se iskreno zahvaljuje članom balinarskega kluba Jesenice ter njegovim nekdanjim sodelavcem pri SGP Sava za darovane vence in spremstvo na zadnji poti, ter govorniku za poslovilne besede ob odprtem grobu.

Zalujoči sorodniki

ZAHVALA

Sodelavcem poklicno gasilsko reševalne čete se iskreno zahvaljujem za prejeto darilo ob moji upokojitvi.

Milan Mrak

ZAHVALA

Sodelavcem željbarne se najlepše zahvaljujem za prejeto darilo ob moji petdesetletnici.

Prav lepo se zahvaljujem tudi sindikalnemu odboru željbarne za denarno pomoč, ki sem jo prejel v času moje bolezn. Vsem skupaj želim srečno novo leto in mnogo delovnih uspehov.

Donat Benčič

ZAHVALA

Sindikalni organizaciji železarne Jesenice, se najlepše zahvaljujem za prejeto denarno pomoč v času mojega zdravljenja.

Milka Žurman

ZAHVALA

Sindikalnemu odboru RTA in sodelavcem iz oddelka VMR, se ob mojem odhodu v pokoj za prejeto darila najlepše zahvaljujem.

Vsem želim še veliko delovnih uspehov in srečno novo leto 1976.

Leopold Uršič

ZAHVALA

Sindikalnemu odboru kadrovskega sektorja se zahvaljujem za darilo in denarno pomoč.

Sodelavcem želim še veliko delovnih uspehov.

Marta Oblak

ZAHVALA

Tovarniški konferenci sindikata železarne in sindikalnemu odboru TOZD Talilnice oziroma elektrojeklarne, se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč ki sem jo prejel v času bolovanja.

Karel Markovič

ZAHVALA

Sodelavcem poklicne gasilske in reševalne čete se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, ki sem jo prejel ob smrti mojega očeta.

Milan Hvala

SREČNO VOŽNJO V NOvem LETU

Ob zaključku leta 1975 vabi AMD Jesenice vse svoje člane, da poravnajo članarino za prihodnje leto, ki znaša 150,00 din, in to v mesecu januarju in februarju. S tem bo prihranjeno delo AMS Jesenice, ker člane k naknadni poravnavi članarine ne bo potrebno pozivati, enako tudi AMZS, ki ji ne bo treba ukinjati MOTO revije.

AMD Jesenice bo v prihodnjem letu nudilo svojim članom iste ugodnosti kot letos. Seznanjala jih bo z novostmi v prometni problematiki in bo v ta namen organiziralo nekaj predavanj.

AMD Jesenice pričakuje, da ne bo nikogar, ki bi izostal pri obnavljanju članarine. K sodelovanju vabimo tudi voznike motornih vozil, ki še niso člani, da se priključijo k naši organizaciji.

Vsem članom v letu 1976 pa želimo SREČNO VOŽNJO!

AMD JESENICE

Kaj bomo gledali v kinu

KINO RADIO

29.—30. decembra ameriški barvni film TRADER HORN ob 17. in 19. uri, režija Reza S. Badiyi, v glavni vlogi Rod Taylor

31. decembra italijanski barvni film ONEMOGOČITE INSPEKTORJA STERLINGA ob 17. in 19. uri, režija William Hale, v glavni vlogi Henry Silva

1.—2. januarja 1976 ameriški barvni film ZAPELJIVEC ob 17. in 19. uri, režija Elaine May, v glavni vlogi Charles Grodin

3. januarja ameriški francoski barvni film SREČNI TOM ob 15. uri, scenarij Morris Goscinnny, — Pierre Tchernia

3.—4. januarja ameriški barvni film SUPER POLICIJA ob 17. in 19. uri, režija Gordon Parks, v glavni vlogi Ron Leibman

5.—6. januarja ameriški barvni film TEKSAS EKSPRES ob 17. in 19. uri, režija Steven Spielberg, v glavni vlogi Goldie Hawn

7. januarja ameriški CS barvni film GETAWAY — BEG ob 17. in 19. uri, režija Sam Peckinpah, v glavni vlogi Steve McQueen

8. januarja ZAPRTO

9. januarja francoski italijanski barvni film EMIGRANT ob 17. in 19. uri, režija Pasavale Festa, v glavni vlogi Adriano Celentano

10.—11. januarja ameriški barvni film NEUMNOSTI JERRA LUISA

3.—4. januarja ameriški barvni film TEKSAS EKSPRES ob 18. in 20. uri

4. januarja ameriški francoski barvni film SREČNI TOM

5.—6. januarja ameriški barvni film SUPER POLICIJA ob 18. in 20. uri

7. januarja ZAPRTO

8. januarja ameriški barvni film ZAPELJIVEC ob 18. in 20. uri

9. januarja ameriški CS barvni film GETAWAY — BEG ob 18. in 20. uri

10.—11. januarja italijanski francoski barvni film POSLEDNJE ZATOCIŠČE ob 18. in 20. uri

KINO DOVJE MOJSTRANA

1. januarja ameriški barvni film SINBADOVO ZLATO POTOVA-NJE ob 19.30

3. januarja ameriški barvni film TRADER HORN ob 19.30

4. januarja ameriški barvni film SPIJON, KI JE UNICIL SVOJE VEZE ob 19.30

10. januarja ameriški barvni film TEKSAS EKSPRES ob 19.30

11. januarja ameriški barvni film SUPER POLICIJA ob 19.30

KINO KRANJSKA GORA

31. decembra ameriški barvni film TRADER HORN

1. januarja 1976 domači film NAŠE POTI SE RAZHAJAJO

2. januarja italijanski barvni film ONEMOGOČITE INSPEKTORJA STERLINGA

3. januarja ameriški barvni film SPIJON, KI JE UNICIL SVOJE VEZE

4. januarja ameriški barvni film ZAPELJIVEC

7. januarja ameriški barvni film TEKSAS EKSPRES

10. januarja ameriški barvni film SUPER POLICIJA

RAZPIS

Delovna skupnost osnovne šole Žirovnica

razpisuje naslednja delovna mesta:

1. ADMINISTRATOR — BLAGAJNIK

— za nedoločen čas in polovična delovna obveznost.

Pogoj je administrativna 2-letna šola ali nepopolna srednja šola.

2. UČITELJA ZA SLOVENSKI JEZIK — KNJIŽNICARSTVO;

polna delovna obveznost za določen čas od 10. 1. 1976 — 26. 4. 1976.

3. UČITELJA RAZREDNEGA POUKA

za določen čas od 1. 4. — 31. 6. 1976.

Razpisi veljajo do zasedbe delovnih mest.

RAZPIS

Odbor za medsebojna delovna razmerja TOZD osnovna šola Tone Čufar Jesenice

razpisuje prosto delovno mesto

UČITELJA SLOVENSKEGA JEZIKA

za določen čas s polno delovno obveznostjo do 30. junija 1976.

Pogoj: P ali PRU za slovenski jezik.

Razpis velja do zasedbe delovnega mesta.

Interesenti naj pošljejo prijave tajništvu šole.

RAZPISNA KOMISIJA PRI AMATERSKEM GLEDALIŠČU TONE ČUFAR JESENICE NA OSNOVI 76. ČLENA STATUTA ZAVODA

razpisuje prosto delovno mesto

upravnika-režiserja s polnim delovnim časom za nedoločen čas

Pogoji: visoka izobrazba — diploma na AGRFT.

Osebnih dohodkov po samoupravnem sporazumu o delitvi dohodka in osebnih dohodkov zavoda. Stanovanja ni na razpolago. Prijave z dokazili o strokovnosti pošljite najkasneje 15 dni po objavi na naslov: Razpisna komisija pri AG Tone Čufar Jesenice, Trg Toneta Čufarja 4, Jesenice.

IŠČEMO BILJETERJE

Razpisna komisija pri amaterskem gledališču Tone Čufar Jesenice na osnovi 76. člena statuta zavoda

razpisuje

prosti delovni mesti dveh biljeterjev — honorarno delo

Prireditve so v dopoldanskem, popoldanskem, največ pa v večernem času, delo traja 2 do 3 ure na prireditvi.

Zaželeni so mlajši upokojenci, ki imajo veselje do takega dela. Honorarji po samoupravnem sporazumu o delitvi dohodka in osebnega dohodka. Prijave pošljite najkasneje 15 dni po objavi na naslov: Razpisna komisija pri AG Tone Čufar Jesenice, Trg Toneta Čufarja 4, Jesenice.

zarna Jesenice, še posebej pa prikazala kvaliteta hokeja si tega niso zaslužili. Gre namreč tudi za to, da se je po lanskoletni sezoni, ko ni bilo, razen redkih izjem, kvalitativnih srečanj, začelo razširjati nezadovoljstvo zaradi pomanjkanja kvalitetnih tekem na Jesenicah. Toda letošnja sezona je pokazala nasprotno. Kvalitetne tekme smo lahko v dvorani v Podmežakljih gledali že od meseca septembra dalje. Vsekakor pa je višek kvalitete dosegel pravkar končani turnir, ki so ga organizirali v počastitev 30-letnice osvoboditve, 25-letnice samoupravljanja, dneva jugoslovanske ljudske armade, 40-letnice kovinarske stavke in 30-letnice uspešnega delovanja športnega društva Jesenice. Žal pa je bil tridnevni mednarodni turnir vrhunec sezone le po kvaliteti in ne po obisku. Zato je tistim, ki si ga niso ogledali, lahko resnično žal za prvovrsten športni užitek, ki so ga zamudili.

**UVRSTITEV
PO PRIČAKOVANJU**

Kot je bilo pričakovati, sta si prvi dve mesti razdelili češkoslovaški moštvi. Pri tem je bil Ingstava uspešnejši, saj je že prvega dne napravil presenečenje, ko je premagal ZKL Brno z rezultatom 4:2 (2:1, 0:1, 2:0). Tako hokejski Ingstava prišli v prvi plan in so ob koncu osvojili tudi prvo mesto. ZKL Brno je nato premagal poljskega predstavnika Biednego iz Katowic s 16:2 (2:0, 5:0, 9:2).

in Jesenice z 10:5 (4:1, 0:0, 6:4) in tako osvojil drugo mesto.

Za jesenišne ljubitelje hokeja so bili vsekakor najzanimivejši nastopi jeseniških hokejistov, čeprav smo v igri češkoslovaških igralcev lahko videli vrhunski hokej, ki navdušuje. Za naše je bila odločilna tekma prvega dne z Baïldonom, ki so jo sicer izgubili s 4:5 (1:1, 1:2, 2:2), vendar bi lahko dosegli precej boljši izid. Domačini so namreč v zadnji tretjini celo vodili s 4:3 in imeli precej možnosti, da bi ta rezultat tudi povišali, vendar jim to ni uspelo in so ob koncu doživeli poraz, ki je pomembni zadnje mesto na turnirju.

Tudi v drugem srečanju proti Ingstavu jeseniški hokejisti niso igrali slabo, čeprav smo videli tudi precej napak v njihovi obrambi. Seveda so srečanja z Ingstavom izgubili s 4:9 (2:2, 2:5, 0:2), vendar pa je treba poudariti, da so proti boljšemu nasprotniku z 2:1, dvakrat pa so rezultat tudi izenačili na 3:3 in 4:4. Kljub temu da so doživeli tri poraze in se uvrstili na zadnje mesto, so naši zlasti proti Baidlonu in Ingstavu dokazali, da so v dobri formi in da znajo igrati zelo dobro. Njihova najslabša igra je bila proti ZKL Brnu, čeprav rezultat tega ne govori, saj je ZKL Brno zmagal le z 10:5 (4:1, 0:0, 6:4). Vendar pa se je v sami igri videlo, da gostje ne igrajo s polno močjo. . . . Predvsem so hoteli pokazati svoje tehnične sposobnosti neodvisno na rezultat. Do veljave je prišla njihova virtuoznost, našim pa ni ostalo drugega, kot da so večkrat le opazovali nasprotnika.

S tem ne želimo omalovaževati jeseniških igralcev, ki so tudi proti tehnično precej boljšemu nasprotniku na trenutke pokazali ostre zobe in bi poleg petih doseženih golov lahko še večkrat zadeli nasprotnikovo mrežo, vendar pa je bilo očitno, da češkoslovaškim hokejistom ni bilo do čim višje zmage.

V celoti smo z nastopi jeseniških hokejistov lahko povsem zadovoljni, saj so se v treh srečanjih lahko dobro uigrali za odločitvi prvenstveni derbi, ki bo na sporedu 14. januarja v hali Tivoli v Ljubljani, ko se bodo pomerili z Olimpijo. Razveseljivo je, da se je na tekmah še zlasti izkazal tretji napad Hiti, Pristov, Pavlič, ki bo s kolektivnejšo igro vseh treh igralcev nedvomno še napredoval.

Za jeseniške hokejiste so gole dosegli, proti Baidonu: Hafner, Smolej, Pirih in Pavlič; proti Ingstavu: Pristov 2, Pavlič in Hafner ter proti ZKL Brnu: Klemenc 2, Poljanšek, Pirih in Ščap po 1.

D.

DEDEK MRAZ NA DRŠALIŠČU V PODMEŽAKLJI

Letošnje praznovanje dedka Mraza naj bi bilo na predlog občinske konference ZSMS in Socialistične zveze zelo pestro. Predvsem naj bi bili deležni obiska in daril vsi najmlajši brez razlike. Dedek Mraz bo obiskal vrtce, šole, krajevne skupnosti, TVD Partizan itd. Za zaključek pa se bo s spremstvom pripeljal na drsališče v Podmežakli. Drsalni klub Jesenice je za ta praznični trenutek pripravil revijo, v kateri bodo nastopajoči pokazali različne plesе: zaplesali bodo ples labodov, kozaški ples, ter ples Kranjcev. Pričarali bodo pravljico o Sneguljčici in sedmih škrtatih. Tudi zajčkov in medvedkov ne bo manjkalo. Naš znani umetnik in komik pa nam bo povedal marsikatero veselo.

Tako bomo v prijetnem razpoloženju dočakali prihod dedka Mraza, ki se bo ob tej priloiki poslovil od nas, kot tudi od leta 1975. Pričetek revije bo 30. decembra ob 17. uri na drsališču v Podmežakliji.

Z istim programom bodo drsalci gostovali tudi na Bledu in v Kranjski gori.

Drsalni klub
Jesenice

[illegible]

XI. ZIMSKI POHOD NA STOL 21. IN 22. 2. 1976

Vse udeležence prosimo, da prijavijo svojo udeležbo pri svojem matičnem planinskem društvu do 31. januarja 1976.

Priveditelj in organizator je zaradi zahtevnosti tega pohoda dolžan poskrbeti za vse varnostne ukrepe: z željo, da bi se udeleženci kljub zimskemu času prijetno in varno počutili na Stolu, zato je nujno potrebno vedeti število udeležencev.

Natančnejša navodila bomo pravočasno objavili tudi v našem glasilu.

Udeležence X. zimskega pohoda v letu 1975 obveščamo, da smo zagotovili zadostno število legitimacij, bronastih in posebnih spominskih značk za tiste, ki jih ob tem pohodu niso prejeli. Manjša težava nastaja pri razdelitvi spominskih značk. Drugi dan pohoda je teh zmanjkalo, ker organizator ni računal s tolikšno udeležbo.

Vsem tem priporočamo in želimo, da sporočijo svoje ime in priimek na naslov svojega matičnega planinskega društva, da bi jim te značke preko njih izročili.

Organizator se opravičuje za nastalo zakasnitev dostave legitimacij in značk.

Občinski odbor
Zveze združenj borcev NOV
JESENICE

Smučanje

USPEH CICIBANOV IN MLAJŠIH PIONIRJEV

Naši najmlajši smučarji so imeli preteklo soboto in nedeljo spet dva izredno uspešna nastopa. V soboto je smučarska zveza Jesenice v Kranjski gori organizirala kategorijski veselolam za cihibane in cihikanke. Na startu se je prijavilo 57 cihibanov in 27 cihikanek iz petnajstih slovenskih klubov. Proga je bila dolga 600 metrov z 31 vratici in izredno zahtevna. Najmlajši jeseniški smučarji so se izredno izkazali in pobrali vsa najvišja mesta. Rezultati potrjujejo, da se z njimi dela natančno, zato pa tudi rezultati ne zaostajajo.

REZULTATI:

Cicibani: 1. Matjaž Naglič – Jesenice – 54.65, 2. Jani Pirc – Jes. – 55.64, 3. Rok Petrovič – Novinar – 58.83; ostali cicibani iz smučarske zveze Jesenice so se uvrstili: 9. Blaž Ravnik – 1.00.45, 13. Robi Žan – 1.03.48, 14. Boštjan Smolej – 1.03.99, 15. Lojzi Borštnik – 1.04.28, 17. Gaber Pogacnik – 1.08.08, 21. Igor Klinar – SK Golica – 1.09.05, 23. Iztok Noč – 1.09.53, 28. Andrej Gosar – Kr. gora – 1.12.26, 33. Marko Smolej – Kr. gora – 1.17.97, 41. Aleš Vidic – Kr. gora – 1.26.75, 43. Maki Plavčak – Kr. gora – 1.29.60, 45. Blaž Mertelj – Kr. gora – 1.38.02.

Cicibanke: 1. Barbara Kunc – Jesenice – 54.79, 2. Mojca Dežman – Triglav – 1,02.74, itd.

USPEŠNI TUDI NA SORIŠKI PLANINI

Mlajši pionirji in pionirke so skupno s cicibani v nedeljo odšli na kategorizacijski slalom na Sorško planino. Na izredno težki in nekoliko prezahtevni progi se je pomerilo 40 mlajših pionirk in 100 mlajših pionirjev. Proga je bila dolga 400 metrov z 42 vratici v prvem in 40 v drugem teku. Prve so startale mlajše pionirke in to zelo dobro, saj sta Barbara Benedičič in Saška Vesek po prvem teku vodili z veliko časovno prednostjo, vendar pa sta bili kasneje diskvalificirani zaradi zgrešenih vratic. Tokrat pa so s svojo uvrstitvijo zadovoljili pionirji, saj so se med prvih deset uvrstili kar trije. Matej Oblak pa celo na odlično drugo mesto. Tudi ostali cicibani so peklali odlično in v višji kategoriji zasledili izredno dobra mesta.

REZULTATI:

Mlajše pionirke: 1. Darja Poren-
ta - Transturist - 92.82, 5. Nataša
Čop - Jesenice - 100.79, itd.

Mlajši pionirji: 1. Jure Jakopin – Akademik – 83.74, 2. Matej Oblak – Jesenice – 87.55, ostali Jeseničani: 6. Matjaž Naglič – 91.03, 8. Matjaž Presterel – 95.60, 18. Blaž Ravnik – 101.59, 22. Robin Zan – 103.10, 33. Lojze Borštnik – 109.56, 47. Gaber Pogačnik – 119.00.

Prihodnji nastop najmlajših smučarjev je predviden 3. januarja, ko se bodo v slalomu pomerili mlajši pionirji v Kranjski gori, 4. januarja pa starejši pionirji ravno tako v slalomu v Kranjski gori. Cicibani bodo 3. januarja nastopili v veleslalomu na Koblj v Bohinju, člani in članice pa 27. decembra v Kranjski gori v veleslalomu. Organizator tekmovalj v Kranjski gori bo občinska zveza smučarskih organizacij Jesenice.

-bef

Namizni tenis

ŠPORTNO SREČANJE EKIP ELIMINIRTA

Na pobudo športnih referentov je bilo v okviru praznovanja dneva JLA – 22. decembra – organizirano srečanje v katerem sta se pomerili moški in ženski ekipi v kegljanju na asfaltu na kegljišču v Podmežaklji.

V moški konkurenci je zmagala ekipa podjetja ELIM, dočim je bila pri ženskah uspešnejša ekipa obrata BTA iz TOZD VET - Železarna.

Oh, prijetenem zaključku s prigizkom, ki ga je priredilo podjetje ELIM, je bilo sklenjeno da bo srečanje postalo tradicionalno. mid

**RAZPIS
NAGRADNE
KRIŽANKE**

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s pravilnimi rešitvami razpisujemo naslednje nagrade:

ena nagrada 100 din, dve nagradi 70 din, tri nagrade 50 din in štiri nagrade po 30 dinarjev.

Vsak lahko sodeluje pri žrebanju le z eno rešitvijo, ki naj jo pošlje v kuverti, na kateri naj poleg naslova Uredništvo Železarja napiše še nagradna križanka.

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno 6. januarja 1976 do 12. ure.

ŠEST MODRIJANOV

V neki vasi je živelo šest modrijanov. Vse so vedeli, razumeli in videli, razen morja. Nekega dne se odločijo in odpotujejo, da si ga ogledajo. Bilo je rano jutro in hodijo in hodijo. Naposled pridejo do velikega travnika, na katerem je bila njiva cvetočega lanu.

Modrijani si dodobra ogledajo to širno, modro in v vetru valovito ravan in veselo vzkliknejo:

»Morje, morje!«

Urno se sléčejo in zabredejo v lan, da bodo plavali. Plavajo in priplavajo do globokega vodnjaka.

»Moj bog, kako je globok,« reče eden izmed modrijanov.

»Upajmo, da nihče od nas ne bo padel vanj,« reče drugi.

»Mar ni eden od nas že padel,« reče tretji.

»To je treba nemudoma ugotoviti,« reče četrti. »Stojte, preštel nas bom, če smo vsi — eden, dva, tri štiri, pet...« vse prešteje, toda sebe je pozabil prišteti.

»Pet! Joj, eden manjka,« družno vzkliknejo.

»Trenutek,« reče peti, »bom še jaz preštel.« Dotikajoč se jih s prstom šteje: »Eden, dva, tri, štiri, pet...« Tudi on je pozabil prišteti sebe.

»O, bog!« se prestrašijo. »Eden izmed nas je padel v vodnjak.

»Pokličimo ga, če je v vodnjaku, se bo oglasil,« pripomni šesti. Sklonijo se čez obzidje vodnjaka in zakličejo:

»Hej, ti tam doli, si padel noter?«

»... padel noter...« odmeva v vodnjaku.

»Čuj!« kliče šesti, »rešili te bomo.«

Cez ustje vodnjaka položijo debel drog, nanj pa se obesi najmočnejši med njimi, nanj se obesi, drugi, na drugega tretji, na tretjega četrti in tako dalje. Zadnji, šesti, se skoraj z nogami dotika vodne gladine. Toda prvi, tisti, ki se oklepa droga, ne more več vzdržati teže, zavpije:

»Za trenutek počakajte, da si pljunem v roke. In ko je hotel pljuniti, je spustil drog, tedaj pa vsi cmoknejo v vodnjak. Če v vodnjaku ne bi bilo vode, bi se bili zagotovo pobili. Tako pa so le zmočili in ostali živi.

Vrnili so se v domačo vas in tam na široko pripovedovali, da so videli morje in se celo okopali v njem.

Po francoski pravljici
priredil Črt Šinkovec

PRAVLJICA ZA OTROKE, KI NOČEJO ZASPATI

Neke temne, nevihtne noči sedi ob ognju v duplini dvanajst razbojnikov. Bili so tihi in zamišljeni, tedaj pa reče poglavar razbojnikov tistemu, ki je sedel kraj njega:

»Pripoveduj nam kakšno zgodbo!«

In razbojnik začne pripovedovati:

»Neke temne, nevihtne noči sedi ob ognju v duplini dvanajst razbojnikov. Bili so tihi in zamišljeni, tedaj pa reče poglavar razbojnikov tistemu, ki je sedel kraj njega:

»Pripoveduj nam kakšno zgodbo!«

In razbojnik začne pripovedovati:

»Neke temne, nevihtne noči sedi ob ognju v duplini dvanajst razbojnikov. Bili so tihi in zamišljeni, tedaj pa reče poglavar razbojnikov tistemu, ki je sedel kraj njega:

»Pripoveduj nam kakšno zgodbo!«

In razbojnik začne pripovedovati:

»Neke temne, nevihtne noči sedi ob ognju v duplini dvanajst razbojnikov. Bili so tihi in zamišljeni, tedaj pa reče poglavar razbojnikov tistemu, ki je sedel kraj njega:

»Pripoveduj nam kakšno zgodbo!«

In razbojnik začne pripovedovati:

»Neke temne, nevihtne noči sedi ob ognju v duplini dvanajst razbojnikov. Bili so tihi in zamišljeni, tedaj pa reče poglavar razbojnikov tistemu, ki je sedel kraj njega:

»Pripoveduj nam kakšno zgodbo!«

In razbojnik začne pripovedovati:

»Neke temne, nevihtne noči sedi ob ognju v duplini dvanajst razbojnikov. Bili so tihi in zamišljeni, tedaj pa reče poglavar razbojnikov tistemu, ki je sedel kraj njega...

In tako dalje in tako dalje, dokler ne zaspajo vsi otroci.

Po angleški pravljici
priredil Črt Šinkovec

ILUSTRACIJE – ŠOLSKE RISBE SO PRISPEVALI UČENCI
OSNOVNE ŠOLE TONE ČUFAR JESENICE

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

Črtomir Šinkovec

NOVOLETNICA

*Odtočilo tiho se je staro leto,
kanilo v večnost — kapljica v morje,
želje, ki gnete jih ugibanj dleto,
v napitnicah se vedrih zaiskre,
zvenijo čaše; penijo se vina:
na zdravje pijmo, ej, na zdravje vsem!
Človeška vse ogreje naj toplina,
napijmo dobrim vsem ljudem!*

*Ves svet naj v novem letu sreča spremlja,
povsod miru naj kljuje zlasti klas
in dom sožitja naj bo naša zemlja
od glavnih mest v poslednjo gorsko vas:
sadove klene obrodi naj naše delo,
pšenične njive kruh naj obrode,
naj trta vino dá, ki srca bo ogrelo
v prijateljstvo, da bomo vsi ljudje!*

*Če treba bo, pogumno bijmo se z viharji,
na svojem stojmo, trdno kakor vrh gora
in vsi, prav vsi da bili bi zidarji
granitnih temeljev vse boljšega sveta:
da svet razklani bo enakosti družina
tovarišev, ne divji trop volkov,
ki žre kruh sužnja in trpina
in je zaščitnik teme in okov.*

*Razgrni se čez svet miru jasnina:
človeku človek bodi in tovariš, brat,
da se razcvete vsa človeška veličina
in na stečaj odprejo krila svetlih vrat
v prihodnost lepšo, ki bo razplamtela
vse zarje, vstajajoče iz pravičnih sil —
zato zajadrajmo — so jadra se napela —
v človeštva ta, najvišji cilj...*

LISTI izhajajo kot priloga tednika ŽELEZAR — glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Jesenice, 27. december 1975

Številka 23/V

25 LET TEHNIŠKEGA MUZEJA ŽELEZARNE JESENICE

V letošnjem letu, ki se že izteka, smo praznovali mnogo jubilejev in obletnic. Skoraj vsi pa smo pozabili še na enega jubilarja, tehniški muzej železarne Jesenice, ki je letos pomladi praznoval petindvajsetletnico svojega nastanka in obstoja. Zato moramo tej ustanovi, ki živi v sklopu železarne Jesenice, posvetiti nekaj besed.

Pomladi leta 1950 so se na pobudo nekaterih članov delovnega kolektiva Železarne prvič sestali bodoči člani zbirnega urada tehniškega muzeja. Izvoljen je bil upravni odbor zbirnega urada, ki je bil financiran od takratnega ministrstva za kulturo in prosveto LRS, kot podružnica tehniškega muzeja Slovenije.

Zbrano gradivo je omogočilo, da je bila 26. aprila, za praznik Osvobodilne fronte in praznik dela, pripravljena prva razstava v telovadnici osnovne šole na Jesenicah. Ta razstava je pokazala, da je treba začeti organizirati muzej z lastnimi, stalnimi razstavnimi in depojskimi prostori. Ob 85-letnici železarne Jesenice, v letu 1954, so se prvič odprla vrata stalnih razstavnih prostorov v desnem adaptiranem traktu pritličja fužinske graščine na Stari Savi. To je bil čas velikega entuzijazma, amaterskih zbirateljev, ki so zbirali muzejske eksponate na terenu, pri zasebnikih, v Železarni, študirali arhivsko gradivo in organizirali več predavanj znanih slovenskih strokovnih muzejskih delavcev. Morda se moramo zahvaliti prav amaterski zanesenosti in vnemosti mnogih sodelavcev ter njihov domačijski in poklicni pripadnosti, da imamo danes tehniški muzej, ki je znan ne samo slovenski in jugoslovanski

javnosti, predvsem šolski mladini, temveč tudi izven naših meja.

Delavski svet železarne Jesenice je na svoji seji, 24. januarja 1956 sprejel in potrdil prvi statut tehniškega muzeja, ki je v tem času začel razširjati svoj koncept tudi na človeka — železarja, na njegov boj za socialne in nacionalne pravice, na njegovo delo in življenje. V to podobo je bilo vključeno tudi obdobje NOB ter zanetki delavskega samoupravljanja.

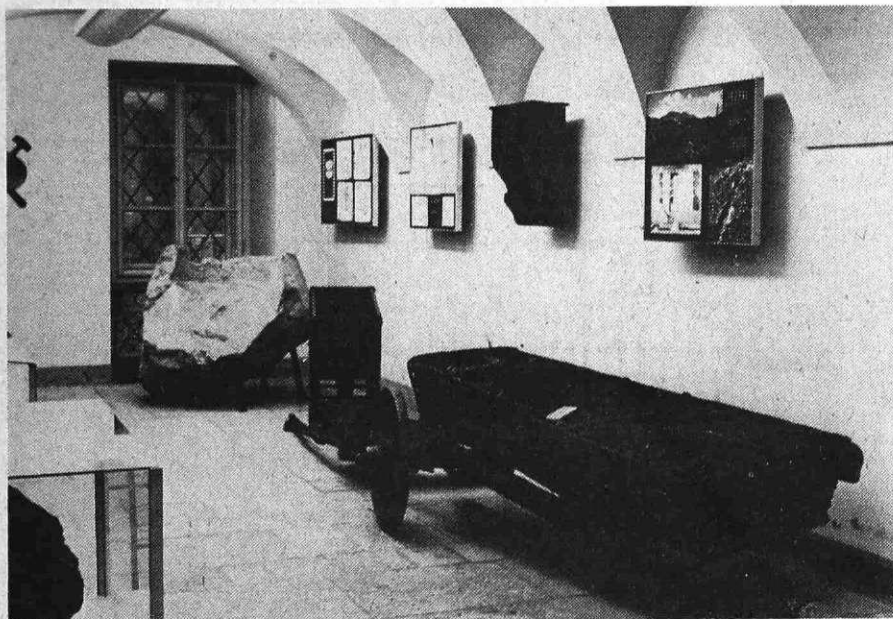
Leta 1960 je končno nastopil trenutek, ko so odprli tehniški muzej in ga izročili širšemu namenu. Zaradi svoje edinstvene lege v okolici ohranjenih objektov Stare Save, se je tehniški muzej odločil v soglasju s kolektivom tovarne, da se to železarsko naselje, vsaj v ožjem smislu ohrani in obvaruje pred razpadom in odstranitvijo. Sklenjeno je bilo, da se v naslednjih letih z restavracijskimi in adaptacijskimi posegi ohrani v takšnem stanju, v kakršnem je bilo ob svojem nastanku in delovanju. Ta projekt je podprl tudi zavod za spomeniško varstvo SRS. Tedaj so se odločili, da ohranijo naslednje objekte Stare Save: graščino, fužinsko cerkev, stanovanjsko hišo imenovano »kasarna«, plavž s skladiščemoglja, fužino s kladivi, tehtnico — adjustažo, mlin, vigenjc za izdelavo žebeljev in verig, ki je bil v celoti prenešen iz Kamne gorice in levi breg Save na tem področju.

S sprejetjem tega projekta je bil določen obseg zgodovinsko tehničnega rezervata, ki naj bi stal sredi moderne proizvodnje in bil ne bil pomemben le za zgodovino Jesenic, ampak dokument našega železarstva nasploh.

(Nadaljevanje na 2. strani)

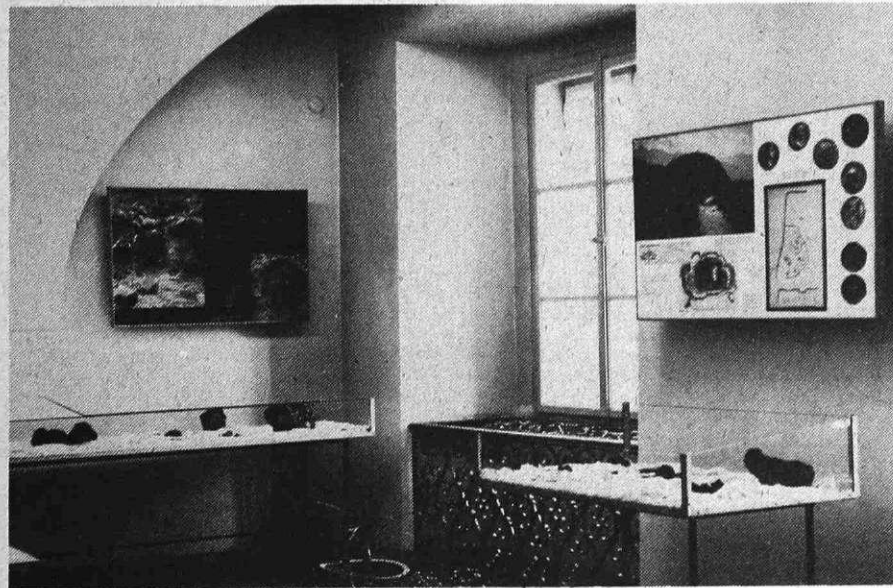
Tehniški muzej železarne Jesenice

Tehniški muzej železarne Jesenice — notranjost

Tehniški muzej železarne Jesenice — notranjost

Tehniški muzej železarne Jesenice — notranjost

(Nadaljevanje s 1. str.)

Celotni kompleks Stare Save, bi nam ob izpolnitvi zadanega projekta, ponazarjal organizacijo železarske proizvodnje 19. stletja, obenem z nekaterimi objekti, ki segajo še v 16. stoletje. V celotni zasnovi je graščina namenjena osrednje reprezentančno mesto. Z glavnim pročeljem zapira in zaključuje trg med cerkvijo in železarskimi obrati. Vse do druge polovice 19. stoletja je graščina služila za upravni sedež železarne na Savi in je poleg cerkve reprezentančna stavba. Današnja podoba je graščina, ki izhaja iz 16. stol. dobila pod Ruard, ki so jo dobili v posest 1766. leta in so jo do leta 1815 preuredili in adaptirali, tako da se je prvotna zunanja forma, kot jo poznamo po Valvasorju, nekoliko zbrisala. Njena zunanja spomeniška adaptacija in restavracija je bila končana prav v letošnjem jubilejnim letu.

Cerkev Marijinega oznanenja je leta 1606 posvetil znani protireformator in preganjalec protestantov Tomaž Hren, ljubljanski škof. Pozidala in okrasila sta jo Oktavij in Julij Bucellini. Gre za zanimiv tip cerkvene ladje z emporami, kjer je ponekod še vidno ohranjen spomin na gotski stil. Zaradi tega je cerkev tudi pomemben umetnostnozgodovinski spomenik. V začetno obdobje sodi lep marmorni oltar, vrsta slik in podob domačih in tujih slikarjev in ostala oprema. Med slikami so dela baročnih mojstrov beneške šole, Potočnika in Herrleina. Vse to bogastvo cerkvenega inventarja priča o bogastvu mecenov Bucelinijev, Zoisov in Ruardov; istočasno pa je to rezultat dela rok marljivih železarjev, ki so gospodi s svojim delom omogočili bogastvo in razkošje. Tudi ta objekt je bil letos z zunanje strani dokončno restavriran in zaščiten. Ko bo urejena še notranjost se predvideva, da bo v cerkvi ustanovljena umetniška razstavna galerija.

»Kasarna« iz konca 18. stol., kjer so bila in so še delavska stanovanja, mlin, kjer so lastniki železarne mleli moko delavcem proti plačilu in ostali objekti Stare Save pa so za sedaj prepuščeni sami sebi in propadajo.

Interno raziskovalno delo v muzejski ustanovi je zadnjih nekaj let omejeno le na oddelka za delavsko gibanje in NOB, ki sta pripravila nekaj uspešnih razstav. Tudi drugače je v tem času, ko so predstavili tovarniški vhod ob predelovalnih obratih bolj proti severozahodu, opaziti precejšnjo zaprtost muzejske ustanove in s tem odmaknjenosti njenemu osnovnemu namenu — obiskovalcem.

O muzejski razstavi nas informira vodič po Tehniškem muzeju, ki je delo A. Rjanceva (ponatis teksta, ki je izšel kot priloga Železarja ob 15-letnici muzeja, 1965. leta) in ga je mogoče dobiti v obliki brošure v muzeju samem.

Razstavni prostori, ki so v pritličju graščine, so polni skrbno zbranega in dokumentiranega gradiva, ki tvori stalno razstavo in povede obiskovalca od prvih začetkov topilništva na širšem področju jeseniškega zaledja, preko prvih fužin in obratov, ki so nastali ob vodnih tokovih v dolini, do moderne proizvodnje v novejšem času. Vzoredno je predstavljena dejavnost rudarjev, kovačev, tovarnikov in drugih, katerih usoda je bila tako ali drugače povezana z železarsko preteklostjo pri nas. Posebej je prikazan tudi boj jeseniškega kovinarja za socialno in osebno svobodo, njegov delež v vojni in revoluciji in doprinos k graditvi nove socialistične skupnosti.

Zaželimo na koncu ob 25-letnici tehniškemu muzeju in njegovim sodelavcem v prihodnosti novega poleta in mnogo uspehov pri osvetljevanju preteklosti tistega dela naše dejavnosti, ki še danes daje prebivalcem Jesenic in okolice precejšen kos kruha.

STRIC MATEVŽ IN STRIC JURIJ

Nekega dne stric Matevž gre na obisk k stricu Juriju. Na poti, kamor je bil namenjen, sreča sina strica Jurija.

»Kaj dela tvoj oče,« ga vpraša.

»Pravkar je južinal, toda ko te je zagledal na drugi strani dvorišča, je vstal od mize.«

»Zakaj vendarle?«

»Dejal je, da si velik požeruh, pa je svetoval materi, naj poskrije vse jedi.«

»Kam jih je skrila?«

»Pečeno gosko je skrila v pečico, gnjat je obesila v dimnik, klobase je položila v kozico, cvrtje je spravila v ponev, dva bokala pive pa pod klop.«

Stric Matevž ni več vpraševal, šel je in potrkal.

»Zdravo, prijatelj!« reče stric Matevž stricu Juriju. »Kakšna škoda, da nisi prišel samo trenutek poprej, lahko bi južinal z nami. Pravkar smo pojužinali, prav ničesar ni ostalo, da bi ti ponudil,« potoži stric Jurij.

»Zares škoda, toda poprej nisem mogel priti, stric Jurij. Doletelo me je nekaj nenavadnega.«

»Kaj, vendar?«

»Preden sem prišel semkaj, sem ubil modrasa. Ta modras je imel tako veliko glavo kakor gnjat, ki jo imaš obešeno gori v dimniku. Bil je debel kakor goska, ki jo imaš v pečici, njegovo meso je bilo belo kakor cvrtje, ki ga imaš v kozici, bil je dolg kakor rešta klobas, ki so zvite v ponvi, njegova kri je bila svetla kakor pivo, ki ga imaš v dveh bokalih pod klopjo.«

»Zelo si pameten,« reče stric Jurij in povabi strica Matevža k mizi, da družno pojedata in popijeta vse te dobrrote.

Po češkoslovaški pravljici
priredil Črt Sinkovec

SPOR ZARADI UKAN

Nekoč so se spri med seboj volk, lisica, maček in zajec. Spoznamo se z lepimi niso mogli, zato so poklicali medveda, naj reši njihov spor.

Medved jih vpraša:

»Zakaj ste se spri?«

Pogovarjali smo se, za koliko ukan ve kdo izmed nas, in sicer za take ukane, s katerimi se v nevarnosti lahko rešimo — in spri smo se.«

»Dobro,« pravi medved. »Najprej volk, stari stric. Za katere ukane veš?«

»Vem za sto ukan,« odgovori volk.

»In ti,« vpraša medved lisico.

»Vem za tisoč ukan.«

»In za koliko ukan veš ti?« vpraša medved zajca.

»Jaz imam samo hitre noge,« odgovori zajec.

Naposled medved vpraša mačka:

»Ali ti veš za mnogo ukan?«

»Samo za eno edino,« odgovori maček.

Zdaj medved na ves glas zarjove, da bi se prepričal, kako se znajo rešiti s svojimi ukani. Da bi ga prestrašil, je planil na volka, ga zgrabil s šapami s tako silo, da je volk na pol mrtev padel po tleh.

Ko vidi lisica, kaj se je zgodilo z volkom, se naglo obrne, da bi zbežala, toda medved jo je že popadel za rep — zato še današnji nosi na repu belkasto liso.

Le zajcu je uspelo, da se reši z urnimi nogami. In maček, ne bodi len, spleza na bližnje drevo in pravi:

»Volk, ki ve za sto ukan, je bil ujet, lisica s tisoč ukani ima oskubljen rep, zajec vedno najde čas, da zbeži. Jaz pa, ki vem za samo eno ukano, lepo sedim v krošnji, kjer se lahko smejem vsem ukani na svetu.«

Po afriški pravljici
priredil Črt Sinkovec

»To pa tebi nič mar,« je nesramno rekel Maks. »Tisti že ne, ki komandirajo tebi!«

Rezka ga je spet pogledala in hkrati je bila prepadena nad tem, kar je zvedela brez ovinkov, in vendar zadovoljna, da so odtlej določno vedeli, do kam je že segala razpoka. Ne, bolje — sovražnost! Zato je rekla:

»Saj si ni težko misliti. Prevečkrat si v farovžu!«

Maks je vzrožil:

»Rekel sem ti že, da ti to nič mar!... Sicer pa meni ali pa Rezki nikoli ne bodo komandirali taki, ki nikoli niso bili nič prida. Komunisti! Phhh!«

Rezka se je vedno bolj čudila odprtemu izpovedovanju Maksovih misli, vendar je rekla:

»Tisti, ki se tolčejo proti Nemcem, zate niso nič prida? Kdo pa je potem pošten?«

Maks je zdaj prišel do tistega, kar bi še rad povedal. Pravzaprav je hotel pregovoriti še to Rezko in jo odvrniti od partizanstva:

»Tisti ušivi partizani po hosti že ne! Ali morda Tiger, ki je bil večkrat brez dela kot zaposlen, ali pa Samo, kakor pravite zdaj Petičkovemu, ki je vedno ščuval ljudi... Poslušaj,« je nadaljeval s prijaznim glasom, »nikar jim ne verjemi. Razočarana boš, jaz pa vem, da so v Ljubljani vsi trije štabi povezani, da delajo skupaj: nemški, domobranski in partizanski! Ne bodi nemna!«

Zadovoljno je čakal kaj bo rekla in to modrost, a mu je zasolila:

»Maks, Maks, razočaran boš ti, če bo kdo. Rečem ti, stopi s te poti, dokler nisi šel predaleč! Ali te ni škoda!«

»Ti mi groziš?« je v prejšnjem ognju vzkliknil Maks. »Raje se ti pazi, kako se boš obnašala odslej! In Rezko mi pusti na miru!« je vpil še potlej, ko sta šla vsaksebi.

Rezka pa mu ni ostala dolžna:

»Raje ti premisli, kaj sem ti rekla!«

Zdaj je šlo naglo. Nemci so kucali v vojsko tudi Maksov letnik. Toda namesto v nemško vojsko, so se v farovžu dogovorili tako, da bo Maks zares začel sestavljati belo gardo. Zato je hodil spat celo na nemško žandarmerijo.

Nekega večera pa ga je partizanska patrulja vendarle med potjo staknila in ga mobilizirala. Zaenkrat samo mobilizirala. Ker pa je fant vztrajal pri svojem, se je mobilizacija spremenila v aretacijo. Kaj je delal in pripravljaj, ni bila nobena skrivnost več. Prav zaradi tega je Potokarjeva Rezka takoj naslednjo noč po razgovoru z Maksom odšla k partizanom.

Zaradi Maksa ji ni bilo nič hudo, ker je bil pač tak, žal pa ji je bilo dobre, poštene in delovne prijateljice, ki je podlegla Maksovemu vplivu in postala žrtev lastne ljubezni.

Maksu pa se je že naslednjo noč posrečilo pobegniti partizanom, ki so računali, da ga bodo še nekako predelali. To je bilo, kot bi olje prill na ogenj sovraštva. Domobranska četa pri fari je bila naglo preoblečena in postavljena na noge! Maks sicer ni bil poveljnik, ker je bil še premlad in nevešč, postal pa je njegov namestnik. Zanesljiv in popadljiv na vsakem koraku...

Potokarjeva Rezka, ki je postala partizanka Majda, je neko noč poiskala prijateljico, kajti ona ni bila kriva, če je bil Maks tak. Toda obisk je bil žalosten, pomešan s solzami in obljubami, da je še vedno pošteno slovensko dekle in na strani partizanov, da pa ji Maks zdaj malo manj kot grozi.

»Potem pa ni druge rešitve, kakor da greš z menoj k partizanom«, jo je hotela izveliči Potokarjeva.

A prijateljica je žalostno zmajala z glavo in razložila:

»Toliko moči pa nimam. Še ne poznaš zadosti Maksa. Če grem, bodo trpeli domači!«

Prijateljci sta se razšli razdvojeni zaradi Maksa!

Partizani so Maksa, ki je preje o njihovi organizaciji precej vedel in je zato povzročil nekaj zločinov in grdega izdajstva, večkrat iskali, toda vedno se jim je izmuznil. Postal je pretkan!

Nekoč, nekega zimskega dne, pa sta se onstran Save ob lesenem mostu spopadli dve četi: partizanska in domobranska! Spopad je bil kratek, a silovit, kajti udarili so se komaj na nekaj deset metrov. Na obeh straneh je bilo nekaj mrtvih in opraskanih.

In med tistimi mrtvimi je bil tudi Kamnikarjev Maks.

Ljudje, ki so ga poznali, so se oddahnili. Logarjeva Rezka je bila sicer prizadeta, toda rešena more in slutenj, kako se bo to steklo. Vojna je razdvojila prijateljici, vojna ju je spet zbližala.

Desetega oktobra letos je preteklo pet let, ko je bil ob prisotnosti 24 kulturnih, družbenih in političnih delavcev ustanovljen kulturno umetniški klub v okviru delavskega prosvetnega društva Svoboda Tone Čufar Jesenice. Pobudniki za ustanovitev: Cvetko Zagorski, književnik, Miha Klinar, književnik in Joža Varl, novinar in kulturno prosvetni delavec, so z ustanovitvijo kluba predvsem hoteli vnesti v kulturno delovanje in snovanje večjo širino, predvsem pa kulturno umetniško tvornost kar najbolj približati delovnim ljudem in občanom. V tem času so se namreč na Slovenskem pojavljali razni zaprti krogi, težnja po elitništvu, posnemanju vzorov iz zahoda in podobno. Delavec — proizvajalec pa je bil porinjen daleč proč od vsega tega dogajanja. Ustanovitev sega precej pred znano pismo predsednika Tita in splošno politične akcije, da je potrebno napovedati neizprosno boj odtujenosti delavca tako od dohodka, ki ga ustvarja, kakor od vseh področij družbenega življenja in dela.

Programsko politična opredelitev kluba je od vsega začetka zasledovala danes znano orientacijo, izrečeno v ustavi in resoluciji o samoupravnih socialistični kulturi sedmega kongresa ZKS, da morajo biti kulturna sporočila prežeta s socialističnimi humanimi vrednotami in da morajo biti dostopna vsem delovnim ljudem in občanom. Taka programska orientacija kluba, ki izhaja iz velike odprtosti in ne samo proklamiranega, temveč v praksi neštokrat dokazanega stališča o enotnem slovenskem kulturnem prostoru in nedeljivosti kulture, je v klub zajela člane, sodelavce od Jesenic in Ljubljane do Celovca.

Svoja programska načela je klub začel uresničevati predvsem na treh področjih delovanja in sicer:

Z izdajanjem kulturno umetniškega glasila LISTI, ki izhaja kot priloga tednika, glasila delovnega kolektiva železarne Jesenice v 9.600 izvodih. To je tudi najbolj neposredno sporočilo delavcem in preko njih njihovim družinam. Klub se je nekaj časa sicer lovil z najbolj ustrežno vsebinsko zasnovo, ker so preveč prevladovali literarni sestavki in med temi poezija. Šele z zadnjimi številkami se je približal vsebinski zasnovi, ki naj bi jo gojil in nadalje izpopolnjeval. Vsebinska zasnova, kakršni bo usmerjena uredniška politika bo zajemala naslednja področja: zgodovinsko-dokumentarne zapise iz preteklosti delavskega in kulturnega gibanja na Gorenjskem območju, arheološke, etnografske in druge posebne, spomeniško varstveno problematiko, marksistične kritike, polemične zapise in podobno, ob drugih zapisih o samoupravnem uveljavljanju socialistične kulture, razne jubileje in drugo, seveda pa bo ustrezna pozornost veljala tudi vsebinsko dobrim, predvsem pa izvirnim literarnim delom. V vsebinski zasnovi bo klub tudi v bodoče posebno pozornost posvečal razvijanju in negovanju tradicij narodnoosvobodilne borbe, ustrezen prostor pa bo namenjal tudi sestavkom mladih iz šol.

Vključno z današnjo številko je v petih letih izšlo 23 števil LISTOV na 334 straneh. LISTE — tisk in avtorske honorarje, plačujejo delavci Železarne, medtem, ko jih volontersko urejajo

PET LET KULTURNO UMETNIŠKEGA KLUBA TONE ČUFAR

člani kluba. Jeseniška železarna je s tem nedvomno izkazala edinstveno razumevanje in podporo klubu in njegovi dejavnosti, čemur s podobnimi oblikami sledijo tudi mnoge druge delovne organizacije v Sloveniji, sicer ne s posebnimi prilogami, toda vedno bolj se v tovarniških glasilih pojavlja tako proza, kakor poezije.

Drugo področje delovanja kluba pa je založniška dejavnost. Ob poplavi različnega bulvarskega tiska, je bil namen te dejavnosti izdajati cenene drobne knjižice, ki bodo dostopne delovnim ljudem, predvsem pa mladini. Založniško zbirko je klub poimenoval po delavskem pisatelju, pesniku, dramatik in novinarju ter komunistu Tonetu Čufarju — MALA ČUFARJEVA KNJIŽNICA. Doslej je izšlo osem knjižic in sicer:

— Tone Čufar — TOVARNA — drobna povest iz delavskega življenja z življenjepisom Toneta Čufarja in njegovim poslednjim pismom staršem. Knjižico je uredil in napisal življenjepis književnik Cvetko Zagorski, Čufarjev portret in ilustracije pa je naredil akademski slikar Jaka Torkar;

— Slavko Savinšek — POREDNI SMEH — izbor otroških pesmi in avtorjev življenjepis, ki je padel kot talec, je pripravil književnik Črtomir Sinkovec, pesmi pa so ilustrirali učenci posebne osnovne šole Jesenice pod vodstvom svojega pedagoga, akademskega slikarja Romana Savinška;

— Viktor Gregorač — RAZMERJA izbor proze mladega besednega ustvarjalca, ki je padel v Dragi kot talec in obsežen uvod z življenjepisom, ki je v nekem smislu spev mladim Slovcem, ki so kot talci omahnili pod okupatorjevimi streli, je pripravil literarni zgodovinar prof. Emil Cesar. Dodanih pa je enajst slik, likovnih reprodukcij, ki so se ohranile od nadarjenega mladeniča.

— Andrej Kokot — ČUJTE, ZVO-NOVI POJO — izbor pesmi slovenskega pesnika iz avstrijske Koroške in uvod je naredil pesnik Valentin Cundrič, opremil pa akademski slikar Jaka Torkar;

— Valentin Cundrič — SONETI — opremil akademski slikar Boni Ceh;

— Miha Klinar — NA MRTVI STRAŽI — partizanska lirika nastala v letih 1941 — 1945, opremil akademski slikar Jaka Torkar;

— Benjamin Gracer — V MRaku — izbor pesmi in uvod je naredil literarni zgodovinar prof. Emil Cesar, opremil pa akademski slikar Roman Savinšek;

— Črtomir Sinkovec — ŠKORCEVA ŠOLA — izbor otroških pesmi in ugank ter uvod je pripravil literarni zgodovinar prof. Emil Cesar, ilustriral pa je akademski slikar Jaka Torkar.

V prihodnjem letu ima klub v programu izdajo devete in desete knjižice MALE ČUFARJEVE KNJIŽNICE in sicer izbrana dela Toneta Čufarja, katerih izbor je naredil književnik Cvetko Zagorski, obsežno monografijo pa je napisal literarni zgodovinar prof. Emil Cesar. Gradivo za prvo knjigo je že pripravljeno za tisk.

Klub je, kot naslednje področje delovanja, prirejal tudi literarno-glasbene večere na ožjem in širšem območju, vključno med Slovenci na avstrijskem Koroškem. Zelo neposredne stike ima klub s slovenskimi literarnimi in kulturnimi delavci na avstrijskem Koroškem, od katerih so nekateri tudi zelo aktivni delavci v klubu. Delo kluba pa sega tudi na področje debatnih večerov, svetovanja in spodbujanja ter aktivnega delovanja v družbeno političnem življenju.

Petletno delovanje kulturno umetniškega kluba, kljub nekaterim manjšim odstopanjem od začrtane poti in prehodnim slabostim, lahko označimo kot eno izmed najbolj uspešnih področij kulturne aktivnosti v jeseniški občini. Te obsežne dejavnosti prav gotovo ne bi bilo mogoče opraviti ob skromni finančni podpori, če ne bi v klubu prevladovala velika ljubiteljska zavzetost za spodbujanje kulturnih potreb med delavci in občani ter za posredovanje kulturnih vrednot v najbolj neposredni obliki delavcu — proizvajalcu in preko njega tudi širšemu krogu občanov.

Andrej Kokot

KULTURNO ŽIVLJENJE SLOVENCEV NA KOROŠKEM

Prestop v novo leto vedno daje povod za razmišljanje, kaj bo prinesla prihodnost in kakšna je bera leta, ki ga zaključujemo, ali smo dosegli tisto, kar smo si ob začetku postavili na cilj. Če s tega vidika potegnemo bilanco, kaj se je na Koroškem v zadnjem letu zgodilo na kulturno prosvetnem področju, potem lahko že kar na začetku zapišemo, da je situacija kljub znanim razmeram spodbudna. Čeprav je kulturno delo med Slovenci na Koroškem v prvi vrsti še borba za narodni in kulturni obstoj, je njihova kulturna raven enakovredna s tisto večinskega naroda, dasiravno ni deležna zadostne podpore s strani uradnih forumov in da se mora Slovenec na Koroškem po dvajsetih letih še vedno boriti za njegove pravice, ki so zapisane v sedmem členu avstrijske državne pogodbe.

Če v teh razmerah lahko še govorimo o kulturnem življenju Slovencev na Koroškem in da le-ta prav v teh težkih časih doživlja močan razmah, potem je to najboljši dokaz za njihovo prisotnost in njihovo življenjsko voljo. Pri tem pa seveda ne gre prezreti čedalje večjo zavest Slovenskega človeka na Koroškem, namreč, da tvori sestavni del slovenskega naroda in da s svojim delom sooblikuje njegov kulturni razvoj.

Zato je Slovenska prosveta zveza v Celovcu vedno smatrala stike z matico za življenjsko važne. To njeno prizadevanje se čedalje bolj obrestuje, zakaj stiki med slovenskimi kulturnimi organizacijami na Koroškem in v Sloveniji so čedalje bolj pogosti in so danes sestavni del kulturnega gibanja slehernega koroškega društva.

Prav te vezi krepijo delo slovenskih društev ter spodbujajo njihove člane, da stremijo za stalnim dviganjem njihove kulturne ravni. Da se prav to dogaja v času, ko svetu hočejo dokazati, da Slovencev na Koroškem ni in da jih bo treba šele »ugotoviti«, je to najboljši odgovor, kajti rezultati so tu in nihče ne more ovreči tega, kar je javnosti znano. Če bi to dejavnost primerjali z enako dejavnostjo večinskega naroda, potem bi razmerje krepko govorilo v prid manjšine.

Dejstvo je, da je bilo v preteklem letu skupno blizu tristo kulturnih prireditev, ki so jih izvedle slovenske kulturne organizacije in društva ki so obsegale pevske, odrske in druge zvrsti kulturnih prizadevanj. Da je tu šlo tudi za obiske od vrhunskih slovenskih kulturnih ustanov kot je Opera SNG, gledališče, Slovenski oktet in podobno pa do amaterskih odrskih prireditev ali družabnih in izobraževalnih akcij.

Seveda pa pri tem niso in ne morejo biti upoštevani stalni stiki organizacij in posameznikov s slovenskimi kulturnimi ustanovami kot je univerza, inštitut za narodnostna vprašanja in drugo. Sodelovanje koroških avtorjev v slovenskem revijalnem tisku. Tu je treba še posebej navesti stike koroških kulturnikov z njihovimi kolegi na Jesenicah, njihovo stalno sodelovanje v Listih in na drugih področjih. Da taki stiki obstajajo tudi v drugih občinah, je samo potrdilo, kako trdne, so vezi z matičnim narodom in da to v obliki statistike niti ni možno zajeti. Lahko pa povemo, da na Koroškem poje več kot petsto pevk in pevcev v raznih pevskih zborih, da je v zadnjih

dveh letih nastalo pet novih pevskih zborov, da je prišlo do obnovitve prosvetne dejavnosti v krajih, katere so že zdavnaj proglasili za »čisto nemške«. Dalje: da je število slovenskih dijakov na slovenski gimnaziji naraslo, da je naraslo število knjižnega daru Slovenske prosvetne zveze od dva tisoč na tri tisoč petsto, da je letošnji Koroški koledar SPZ dosegel največ strani v vseh letih njegovega izhajanja, da je slovenski televizijski film Cvetje v jeseni videlo štiri tisoč petsto ljudi in to na skupno štiridesetih filmskih večerih, da je bil letos ustanovljen slovenski znanstveni inštitut in to v okviru Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, da je knjigarna Naša knjiga dobila nove prostore v središču Celovca in to v novem poslopju Zveze slovenskih zadrug v Celovcu, da je prav tam v preteklem letu bila ustanovljena slovenska galerija AULA SLOVENICA v kateri so že razstavljali vidni slovenski likovniki.

Tako bi lahko naštevali še in še. Na likovnem področju je do priznanjih imen prišlo enajst avtorjev, ravno toliko jih deluje na literarnem področju, mnogo izmed njih je poznanih tudi v matični Sloveniji. Da je v preteklem letu prišlo do intenzivnih prizadevanj za gradnjo slovenskega kulturnega doma v Celovcu ... da pa je prav tozadevno prišlo do zapletov, ker oblasti niso dopustile, da bi bil ta slovenski kulturni center zgrajen v središču Celovca, da je Zveza slovenskih zadrug v Celovcu čakala več kot deset let za dovoljenje za izgradnjo svojih prostorov. To pa so senčne strani, ki koroške Slovence in njihovo delo spremljajo iz dneva v dan. Če bi tu pričeli z naštevanjem, bi urednik imel težave s prostorom. Toda prepričani smo, da so bralci Listov na tekočem, kaj se na Koroškem dogaja, da se vsa povojna leta izvaja protiuustavna gonja proti narodu, ki ne želi nič drugega kot svoj življenjski prostor, mirno sožitje obeh narodov v deželi, priznanje pravic koroškim Slovincem zapisanih v sedmem členu državne pogodbe.

In kljub pritisku Slovenci tu ob Zilji in Dravi vztrajajo. Gojijo svojo kulturo, se ne pustijo vreči iz ravnotežja. In kljub njihovi kulturni zadržanosti, trenutno vlada pripravlja zakon o preštevaniu »posebne vrste«, preštevaniu, ki naj bi bilo pogojeno z uresničitvijo člena sedem. To koroške Slovence čaka v letu 1976, v letu ko bo Koroška praznovala svojo tisočletnico, obletnico pred katero so bili Slovenci že nad tristo let prebivalci te pokrajine. In ravno v tem letu nameravajo šele preveriti, če Slovenci sploh so tu in koliko jih je. Torej leto, ki za Slovence na Koroškem ne obeta nič dobrega.

Kljub temu je v prihodnost treba zreti z optimizmom. S kulturnimi akcijami so Slovenci na Koroškem dokazali že marsikaj, posebno v kritičnih trenutkih, kot je bila doba nacizma, ko so ves slovenski narod zapisali smrti, takrat pa je svet šele videl, da je treba računati tudi z malimi narodi. In Slovenci na Koroškem bodo najmočnejši takrat ko bodo »doglani«, da jih več ni.

Zakaj šteti se ne bodo pustili, v svojih srcih pa bodo nosili bele krizanteme, ki jim bodo svetile v pot pravičnosti po kateri bodo hodili v pričeanju, da bo nekdanji prišel dan, ko bodo tisti v manjšini, ki danes želijo, da bi dežela bila nemška, zakaj tudi v večinski narod prodira počasi, toda dosledno spoznanje, da narod s tako kulturno stopnjo državi ni v sramoto, marveč v ponos!

nekaj časa predsednik komisije za raziskovanje fizikalnih razmer Jadrana, član komisije za merosodstvo in komisije za ugotovitev najprimernejših naprav za preprečitev nesreč v rudnikih.

STEFAN – PESNIK IN PISATELJ

Jožef Stefan pa ni bil samo naš veliki fizik, bil je tudi slovenski pesnik in pisatelj. Pesnikoval in pisal je že kot srednješolec na celovski gimnaziji, kot visokošolec in kot privatni docent je z vnmom nadaljeval to delo. Sodeloval je pri vseh tedanjih slovenskih listih in revijah: pri celovski Slaviji, pri Bčeli, pri Večeru, pri Novicah, pri Šolskem prijatelju in pri Slovenskem glasniku. Spesnil je priložnostne in ljubezenske pesmi, domovinske pa tudi poučne pesmi, prevajal je pesmi in prozo iz drugih slovanskih jezikov, pisal potopise in zgodovinske razprave. Toda najpomembnejši in najbolj značilni so bili njegovi sestavki o Koroški in koroških Slovencih, o njihovem življenju in potrebah, o njihovem gospodarstvu in šolstvu, o slovenskem jeziku in slovenski literaturi ter celo o slovenskih imenih in izrazih za števila.

Vse to je kakor presekano, prenehalo v letu 1859. Kaj je bil vzrok, ni povsem jasno. V svojih spominih omenja Stefan, da ga je v njegovem zanosu od raznih fantastičnih zablod streznil prof. dr. Miklošič, ki ga je hodil poslušat, ko se je vpisal na univerzo. V četrtem letniku Šolskega prijatelja je objavil pesmico Avtokritika, ki se pričenja z besedami:

Kaj hudirja na Parnasu
Matematičar počenja
In v tako dragem času
Krati pesnikom življenja?

V Slovenskem glasniku je tedaj začel objavljati daljšo razpravo Naturoznanske poskušnje. Toda že v drugem delu je zapisal: »Pa še druga stvar me tišči. Stojim pred vami znabiti s celim košem nemškega znanja in s pestjo slovenskih besed. Iz koša bi bilo lahko jemati, a težko je vselej iz njega vzeti stvari, najti prikladnega oblačila v skerčenej pesti. In golih jih vendar ne morem pošiljati v svet. Zakaj Slovenci so zdaj močno sramežljivi in jezične nesramnosti jim bodejo serca slovničarske. Studio je jim besede, katerih proti kmet v domovini slovenskega duha ne nosi na jeziku zjutraj in zvečer. Jaz sem imel le malo priložnosti, pojiti se z duhom slovenskim.«

Ta izliv je bil očitno naperjen proti LEVSTIKU, ki je tedaj v Novicah objavljal svoje Napake slovenskega pisanja, s katerimi se je tudi Stefan čutil prizadetega.

DOKONČNI SKLEP

Nedvomno je pri tem soodločal Stefanov sklep, da se popolnoma posveti znanstvenemu delu. Verjetno pa se je za to odločitvijo skrivala tajna srčna bolečina, na katero je namignil v svojem dnevniku. V njem je nastal odločilen preobrat. Prej veseli mladenič, ki je rad prebil marsikatero uro v veseli družbi prijateljev, se navduševal ob lepoti slovenskih pesmi in sam tudi zapel, se je zaprl sam vase. Živel je samo za znanost.

Šele na jesen življenja v letu 1891 je nastopil v njem blagodejen preobrat – ustvaril si je družino. Postal je zopet vesel, smejal in šalil se je, česar dolgo ni nihče videl pri njem. Toda ni mu bilo usojeno, da bi dalj časa užival toplo jesensko sonce svojega življenja. Že sredi decembra 1892 je hudo zbolel in 7. januarja 1893 ga je smrt rešila hudega trpljenja.

Ko se letos spominjamo stoštiridesetletnice Stefanovega rojstva, se spominjamo tudi njegove ožje domovine, Koroške in tamkajšnjih Slovencev. O njih je Stefan toliko pisal. Njih usoda se od tedaj ni prav nič izboljšala. Nasprotno, čedalje težja postaja in je dosegla prav letos svoje krizno obdobje.

Ivan Jan

PRIJATELJICI

Nista bili samo sosed, tudi stari sta bili enako. In ne le to: obe sta bili tudi Rezki. Samo, da je bila ena Potokarjeva, druga, nekoliko tanjša, pa Logarjeva. Vedno sta tičali skupaj, da ju je bila vsa vas vajena kot nekaj, kar je nerazdvojno. Prav čudno se je zdelo vsakemu, če je katero srečal samo.

»Pa ne da bi ta druga zbolela?« bi vprašal vsak, kdor bi srečal le eno samo.

Da bi se ti dve mogli spreti, niti na misel ni prišlo nikomur. Njuno prijateljstvo je bilo zakoreninjeno tako globoko in tako daleč, kolikor sta bili stari. Zato je vsak rekel o drugi »ta druga«, kajti kako bi rekel drugače, ko sta bili vendar obe Rezki.

Brezkbrni čas otroštva in šolska leta – vse to je prehitro minilo. Rezki pa sta postali sila prikupni dekleti. Kdor ju je gledal, se je težko odločil, da bi rekel: ta je lepša! Tako sta svojo podobnost utrdili še bolj in trosili zvonki in mladi smeh na vsakem koraku. Smeh na smeh! Obe pa sta morali trdo delati, kajti zemlja tam je bila skopa, družini veliki in vedno vsega, razen otrok, premalo. Vendar jima delo ni škodilo. Preje je bilo kot nekaj, ki je kakor žlahten curek prilivalo k njuni razcvetajoči se in doraščajoči lepoti. Mar je bilo zato čudno, če se je za njima obračalo vse več fantovskih oči!

Toda nobeni se ni mudilo navezati se na koga. Pač ni še prišel pravi! Radi sta fante dražili in tako ni bilo enkrat, da ju je kdo čakal v noči in na dežju, oni dve pa sta se mu od daleč smejali! Vse sta obrnili tako, da je bil na koncu smeh!

Potem pa je iz sosednje vasi, kjer je bila fara, prišel Kmanikarjev Maks, ki je omajal srce Logarjevi. Obema ga pač ni mogel. Toda prijateljstvo med dekletoma ni bilo zaradi tega nič prizadeto. Včasih je bilo še bolj zabavno. Maks je bil sicer svojeglav fant, a včasih prav zabaven in tudi čeden. Kako lepo nedeljo je v zapravljiček vpregel po vsej okolici zunega izredno čudno lisastega konja in potegnili so se kam, kjer je bilo veselo.

Dekleti pa še nista napolnili dvajset let, ko je v to lepo in mirno, čeprav trdo življenje udarila v o j n a!

Je bilo zdaj čudno, če sta se obe dekleti ogreli za partizane in jima pomagali z vsem mladostnim žarom!? Če sta se ogrevali za mir in svobodo, ko se bodo spet lahko smejali in oddrdrali na veselico! Brezskrbnost, ki je za obe tako značilna in nepogrešljiva, se je naenkrat izgubila kot rosa v soncu! Rezki ni srca sta enako tolkli za partizane. Potem se je zgodilo, da je nekega dne Potokarjeva rekla Logarjevi:

»Kaj pa Maks? Bo kaj šel?«

Soimenjakinja se je malo zamislila in rekla:

»Saj mu še nič ne grozi. Če bo treba, ga bom že nagovorila!«

Tak odgovor Potokarjevi ni bil všeč. Kako nagovorila? Mar ne ve fant sam, da je Slovenec in kje mu je mesto?

»Sta že kaj govorila o tem?« je spraševala Potokarjeva, ki je bila za spoznanje bolj vneta mladinka kot Logarjeva, ki je kljub vojni še vedno gojila ljubezen in se ni odrekla sestajanju z Maksom.

»Saj pravim, da se mu še nič ne mudi. Kaj pa kmetija, pravi, če mu spomnim partizanstvo!«

Rezki sta se v tistih dneh čudno naglo zresnili. Potokarjeva zato, ker so bili skoraj vsak večer v njihovi hiši partizani, Logarjeva pa zaradi skrbi, kako bo z njeno ljubeznijo. Toda – v srcu je neprestano želela, da bi bil njen Maks bolj navdušen za partizanstvo. Sem in tja je res kaj dal zanje, kajti njihova kmetija je bila trdna, a vse to je delal bolj zaradi ljubezni z Rezko. To je tudi potožila prijateljici, a ta jo je potolažila tako, da sta se na koncu skoraj zarotili:

»Ga bova že pripravili do tega. Če ne preje takrat, ko bo moral v nemško vojsko!«

Toda zgodilo se je čisto drugače ...

Potokarjeva Rezka je vsak dan bolj čutila, da se ji prijateljica nekako izmika, da njena vnema za partizane popušča. Potokarjeva je to partizanom tudi povedala. Prav tisti čas pa se je tudi razvedelo, da bi nekateri v vasi radi vzpostavili belogardistično postojanko. To da sicer ni šlo kdo ve kako od rok, da so ljudje bolj na partizanski strani, vendar je obstajala nekakšna nevarnost. Vmes je bilo omenjeno tudi ime Kmanikarjevega Maksa. Rezki se zdaj nista videvali niti vsak drugi dan, včasih je minil celo teden.

Tedaj je Potokarjevo nekega dne poiskal Maks in se hotel z njo pogovoriti na tihem.

»No,« je začel, »ali Rezka dosti dela za partizane?«

Potokarjeva, ki je bila odrezava in že skoraj huda na oba ter poučena v glavnem, kaj hoče Maks, je takoj rekla:

»Dela že, a zadnje čase dokaj malo!«

Fant, ki ga je Rezka ostro opazovala, kako se bo obnašal, se je potihoma in skoraj zadovoljno nasmešnil ter pokimal:

»Da, da. Dela pač tako, kakor ji rečem jaz!«

Tisti jaz je bil zlasti poudarjen. To naj bi pomenilo, da Rezka ni več tista kakor je bila, pomenilo, da se plete nekaj novega. A Potokarjeva je prav to hotela izkoristiti, da bi zvedela kaj več in če bi se dalo, priti stvari do dna. O Maksu je bilo vsak dan več slišati, da ga je župnik pregovoril, naj bi spravil skupaj več svojih prijateljev, ki bi jih preoblekli v belogardiste, on, Maks pa bi bil njihov poveljnik. Zato je naročila:

»Če je tako, ji pa reci naj dela bolj kot zdaj!«

A Maks kot da je čakal na kaj takega. Naglo je ugriznil za izrečno in usekal:

»Kaj? Še to je bilo preveč! Ti, jo pa pusti pri miru!«

Rezka ga je pogledala tako začudeno, da se je je Maks malce ustrašil. Toda naglo se je zbral, kajti čutil se je močnega. Odslej sta govorila malo manj kot dva nasprotnika, ki sta odkrila karte. Mar naj se tako konča veliko prijateljstvo, mar naj bo zdaj, ko so bili še vsi tako mladi, konec mladosti? In vse zavoljo tega, ker nekeje ščuvajo Maksa, naj se obrne proti partizanom, proti svojemu ljudstvu!

»Zato Rezke ni videti več?« je rekla zamisljeno Potokarjeva.

»Da, zato, ker sem ji jaz prepovedal!« je zadovoljno, misleč da jezi Rezko, potrdil Maks.

»Kdo pa je tebi tako naročil?« je poizvedovala naprej in kar naravnost.

(Nadaljevanje na 22. str.)

»KDOR ZANIČUJE SAMEGA SEBE, JE PODLAGA TUJCEVI PETI. MARSKAJ SLAVIMO V NAŠI KULTURI, UMETNOSTI IN ZNANOSTI DELA IN OSEBE, KI TO KOMAJDA ZASLUŽIJO. RESNIČNO VELIKA DELA IZGINJAJO PRED NAŠIMI OČMI V MRAKU NAŠE NEOBCUTLJIVOSTI IN SAMOLJUBNOSTI. SKRATKA, POGOSTOKRAT TAVAMO V TEMI POMANJKLJIVIH KRITIČNIH MERIL IN ESTETSKIH VREDNOSTNIH IZHODIŠČ. S POMANJKLJIVIMI MERILI IN NEZANESLJIVIMI VREDNOSTNIMI IZHODIŠČI PA SEVEDA NI MOČ VZPOSTAVITI V ZNANOSTI, KULTURI IN UMETNOSTI POŠTENEGA IN KRITIČNO PREVERJENEGA USTVARJALNEGA VZDUŠJA...«

STOŠTIRIDESETLETNICA ROJSTVA JOŽEFA STEFANA

Letošnje leto je jubilejno, saj smo praznovali stoštiridesetletnico rojstva našega svetovno znanega koroškega rojaka Jožefa Stefana. Rodil se je 24. marca 1835 pri Sv. Petru poleg Celovca (danes je Sv. Peter sestavni del mesta Celovec) kot sin slovenske matere in slovenskega očeta. V mladosti je bil slovenski pesnik in pisatelj, pozneje je postal svetovno znani fizik. Odkar

ODLIČEN FIZIK, EKSPERIMENTATOR IN UČITELJ

nosi naš največji znanstveni zavod v Ljubljani po njem ime INŠTITUT JOŽEF STEFAN in stoji pred njim Stefanov spomenik, se šele zavedamo njegovih velikih prizadevanj in uspehov, ki jih je dosegel naš rojak v mednarodnem svetu fizike.

Ob Stefanovi smrti leta 1893 so slovenski listi in revije, med njimi celo celovski MIR, le z nekaj besedami omenili ta dogodek, in še to po nemških virih. Ti so bili v nasprotju s slovenskimi viri daleč pravičnejši in so naštevali vsi po vrsti Stefanove zasluge za znanost.

Dr. A. Obermayer je v svojem spomin-skem članku z naslovom »GROSSER SLOWENISCHER FORSCHER J. STEFAN« posvetil v dunajskem listu naslednje vrstice našemu velikanu:

»Jožef Stefan je bil kot fizik univerzalen, njegova znanstvena raziskovanja obsegajo vsa področja fizike in se prepletajo druga z drugo. Bil je predvsem teoretični fizik. To je dokazal že v svoji prvi razpravi O ABSORBCIJI PLINOV, ki mu je odprla pot v širni znanstveni svet. Kot eksperimentator je bil dr. Stefan izredno spreten, iznajdljiv in marsikatero njegovo eksperimentalno odkritje je postalo naravnost epohalno.

Kot teoretik si je dr. Stefan zaslužil ogromne zasluge predvsem na področju elektrike in magnetizma. Pomembna je njegova razprava o SKIN EFEKTU. Matematični obrazec, ki se nanaša na ta pojav, je v tehniki visokih frekvenc znan pod imenom STEFANOVA FORMULA. S svojim znanstveno raziskovalnim delom si je dr. Stefan pridobil splošen ugled in priznanje. Filozofska fakulteta dunajske univerze ga je izbrala kot prvega Slovenca za dekana v letu 1869/70. V letu 1870 je postal dr. Stefan rektor dunajske univerze. Pozneje je bil izvoljen za rednega člana akademije znanosti in umetnosti na Dunaju. Avstrijska vlada je odlikovala dr. Stefana z imenovanjem za dvornega svetnika in mu podelila red viteza tretje stopnje. Postal je redni član akademije v Upsali, dopisni član akademije v Monakovem ter dopisni član akademije v Würzburgu. Nedvomno je tej blesteči karieri botroval Stefanov sklep, da se popolnoma posveti znanstvenemu delu. In v tej vlogi je vztrajal do konca svojega bogatega znanstvenega življenja.

Torej tuji odmevi so pravično prikazali delo našega velikega rojaka. Dve leti pozneje je dunajsko društvo kemikov in fizikov odkrilo Stefanu prekrasen spomenik v arkadah dunajske univerze. Deset let pozneje po Stefanovi smrti je njegov učenec I. Šubic v Zborniku Slovenske matice objavil odlomek iz Stefanovega dnevnika in izvelec Boltzmannovega govora ob odkritju dunajskega spomenika.

Ob stoletnici Stefanovega rojstva je v tedniku Življenje in svet izšla daljša razprava M. Adlešiča o Stefanovem življenju in delovanju.

NAGEL ZNANSTVENI VZPON

Stefan je že s svojim 22. letom končal študije na dunajski univerzi in se leta 1858 habilitiral za privatnega docenta. Pet let pozneje je bil že redni profesor, nato pa

predstojnik fizikalnega inštituta. V letih 1869/70 postane dekan filozofske fakultete, šest let pozneje pa rektor dunajske univerze. Že leta 1860 je komaj petindvajsetletnik bil izbran za dopisnega, pet let pozneje pa za rednega člana dunajske akademije. V letih 1875 do 1885 je bil tajnik matematično-prirodoslovnega razreda in od leta 1885 do svoje smrti (v letu 1893) podpredsednik akademije. Vse to je Stefan za svoje delo tudi zaslužil. Prav po njegovi zaslugi je fizikalni inštitut dunajske univerze zaslovel v tedanji Evropi. V ožjem krogu njegovih sodelavcev je bil tedaj tudi njegov najboljši učenec in njegov naslednjak na univerzi L. Boltzmann.

Z velikim uspehom se je uveljavil na vseh področjih tedanje fizike: v mehaniki — zlasti v mehaniki plinov in tekočin; v akustiki (pod njegovim predstvom in na njegov predlog je mednarodna konferenca sprejela normalni ton, ki je še danes v veljavi), v kaloriki (splošno znan je zakon o sevanju, ki nosi ime STEFANOV ZAKON). Po tem zakonu je množina izsevane toplote premo sorazmerna s četrto potenco temperature sevalnega telesa. Dalje je napisal temeljne razprave o interferenci in polarizaciji svetlobe, o uklonskem spektru in merjenju dolžine svetlobnih valov ter v elektriki in magnetizmu. Stefan je bil prvi na kontinentu, ki je spoznal pomen Faradayevih idej in predaval o Maxwellovi teoriji.

VISOKA ODLIČJA

Prav na področju elektrike in magnetizma ni Stefan pokazal samo svoje velike sposobnosti kot teoretik in eksperimentator, temveč tudi svoj smisel za potrebe praktičnega življenja in gospodarstva. Leta 1883 je bil član pripravljalnega odbora za mednarodno električno razstavo na Dunaju. Stefan je aktivno deloval v tej sekciji. O delu komisije je izšlo obsežno poročilo, ki ga je napisal prav on. V tem poročilu je bilo besedilo njegovih epohalnih predavanj in rezultati merenj, pri katerih je sodeloval. Za njegove zasluge pri tej razstavi ga je avstrijski cesar odlikoval z redom, ki mu je dal pravico do plemstva, toda Stefan ni izkoristil te pravice. Ruski car pa mu je podelil Red sv. Ane, ki je bil sicer namenjen generalom.

ZLATA ČASTNA STEFANOVA MEDALJA

Leta 1883 so ustanovili društvo elektrotehnikov na Dunaju. Stefan je bil njegov pobudnik in njegov prvi predsednik. To funkcijo je opravljal tri leta, na njegovo pobudo je društvo pričelo izdajati svoje glasilo. Društvo elektrotehnikov na Dunaju se je Stefanu oddolžilo za njegove zasluge za elektrotehniko in za samo društvo. Ob 75-letnici njegove smrti (leta 1958) je ustanovilo zlato Stefanovo častno medaljo, ki jo podeljujejo avstrijskim in tujim znanstvenikom in strokovnjakom za pomembne zasluge na področju praktične in teoretske elektronike in elektriškega gospodarstva.

Jožef Stefan pa se je tudi drugače uveljavil v praktičnem življenju. Bil je član in

KULTURNI SPOMENIKI GORENJSKE

RADOVLJICA

Med mesti, ki so se na Slovenskem po zgledu ostale Evrope oblikovala v visokem in poznem srednjem veku, je Radovljica do danes ohranila svojo pričevalno podobo. To velja predvsem za njen talni načrt, ki ga je pogojevala oblika peščenega pomola, na katerem mesto stoji pa tudi prometna cesta, ki se je tod z radovljiške ravnine usmerjala čez Savo v železarska področja pod Jelovico. Ugodno prometno in obrambno lego naselja je izkoristil fevdalni rod Ortenburžanov, ki je želel svojim zemljiškim posestvom v tem delu Gorenjske ustvariti tržno središče, kjer bi se izmenjavali proizvodi agrarnega in železarskega področja na levem oz. desnem bregu Save.

Zemljišče na mestnem pomolu so verjetno v 14. stoletju, ko se Radovljica prvič omenja kot trg (leta 1343) razdelili na več ali manj enake dele in na njih naselili nove naseljence — obrtnike in trgovce, ki so prišli iz drugih, največkrat že prenaseljenih mest in trgov bližnjih pa tudi bolj oddaljenih dežel. Hiše, ki so jih naseljenci postavili ob robu prometne ceste, ki se je sredi naselja razširila v obsežen pravokoten trg, pa so bile med seboj več ali manj podobne. Vedeti moramo namreč, da so bili pogoji življenja in dela v srednjeveških mestih vsaj v zgodnejši dobi precej sorodni in da je med prvimi meščanskimi naseljenci še prevladoval čut za socialno enakost, ki so jo vsaj v začetku do neke mere spodbujali tudi strogi predpisi srednjeveških obrtniških združb — cechov. Hiše so bile majhne in ozke, saj je bilo treba z mestnim zemljiščem, ki ga je največkrat omejevalo obzidje, varčno gospodariti. Širina stavb se je sukala okrog šest metrov, v višino pa vsaj pri nas niso presegle enega nadstropja. Proti cesti so bile hiše obrnjene s svojo ožjo, čelno stranjo in prekrile z dvokapno in s škodlami krito streho. Šele po velikem požaru mesta leta 1835 so les nadomestili z opeko. Ozki presledki med posameznimi hišami (npr.: med Bulovčevo in Zakotarjevo hišo na Linhartovem trgu) so skrbeli za odtok deževnice pa tudi kot zasilni izhod iz dvorišča.

Kamnit hišni portal nas je pripeljal v vežo, od koder se je prišlo na dvorišče ali po stopnicah v I. nadstropje oz. v delavniški prostor, ki v začetku ni imel nobene neposredne povezave z ulico oz. trgov, temveč se je vanj prišlo skozi vežo (npr.: ohranjeni vhod poznogotške oblike v Černetovi hiši). Klet je bila prvotno vkopana kar v vežna tla in prekrita s poklopnimi vrati. Šele kasneje je našla vrednejše mesto, največkrat pod stopnicami, ki so vodile v stanovanjsko nadstropje.

V veži prvega nadstropja je stalo odprto ognjišče, ki je kasneje dobilo mesto v posebnem prostoru — kuhinji. Ta se je že v kasnem srednjem veku začela počasi osamosvajati od ostalih prostorov. Obokana, pred ognjem dobro zavarovana shramba — čumnata, je stala v zadnjem delu veže. Stanovanjski prostor je bil postavljen ob ulično fasadno steno. Nekdaj enotni prostor so kasneje predelili in tako je nastala kamra. Strop v obeh prostorih je bil lesen, nosilni tram pa rezljan in lepo profiliran. Eden najbogatejših te vrste se je ohranil v Šivčevi hiši, ki je tudi sicer ena najbolj ohranjenih stavb in dobe kasne gotike oz. renesanse, kar jih najdemo pri nas.

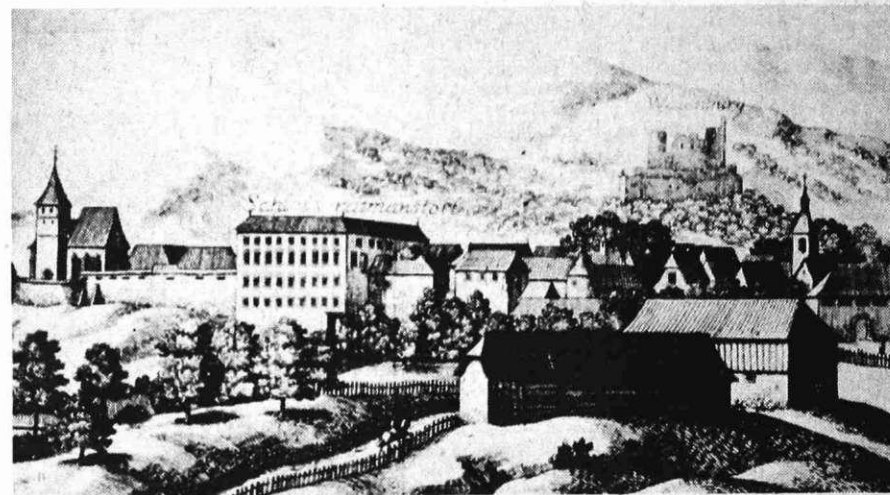
Renesansa je v mnogočem spremenila tudi podobo radovljiške meščanske hiše. Stavbe so se s svojo širšo stranjo obrnile proti cesti in pri tem vključile v svoj sestav tudi že omenjene prehode, ki so tekli med hišami. Razširitvi stanovanjskih prostorov so služili tudi nadstropni in ogelni pomoli, ki so s svojo razgibano obliko poživljali pročelja hiš (npr.: Vidičeva, Šivčeva, Komanova, Boruljekova ali še neodkriti pomol pri Spenglarjevi hiši). V tem času t. j. v 16. in 17. stoletju se pojavi na posameznih hišah tudi slikani okras, včasih v obliki ornameta (npr.: Vidičeva hiša iz leta 1634), slikanih oglov, pogosto pa tudi v obliki figuralnih prizorov, kakršne so odkrili restavratorji zavoda za spomeniško varstvo v Kranju na Šivčevi hiši — iz okrog leta 1629).

Želja po razširitvi stanovanjskih površin, po ureditvi dvorišnega prostora, po ustanovitvi bolj primerne in obstojnejše povezave med stanovanjskimi prostori, kakršno so predstavljali srednjeveški leseni mostovi, je privedla do nastanka arkadnih hodnikov v 16. in 17. stoletju. Navzven se je nova hišna komunikacija odpirala z loki, ki so jih nosili kamniti, kasneje tudi zidani stebriči. (Stebrišni hodniki imajo svoj izvor v italijanskih renesančnih arkadnih dvoriščih, kakršne poznamo npr. iz Toskane, pot pa jim je pripravljalo že stavbarstvo kasne gotike, ki je tudi novim arhitekturnim členom, posebno v zgodnejši dobi, vtisnila mnoge oblikovne značilnosti (gotso oblikovani stebriči, povezani loki, itd.).

Preostali del mestnih površin, ki jih niso prekrile meščanske stanovanjske hiše oz. zapolnile ulice in tržni prostor, je bil namenjen širšim potrebam mesta, mestnemu fevdalcu in cerkvi.

Prvotni grad, ki so ga verjetno že v visokem srednjem veku na severnem robu mestnega pomola in v neposredni bližini cerkve zgradili Ortenburžani, je kasneje, ko so ga podedovali Celjani oz. Habsburžani in za njim prevzeli Dietrichsteini in končno Thurni, doživljal mnogo sprememb. Umetniško zrelo podobo je grad dobil v 17. in 18. stoletju, ko so mu gospodarili grofje Thurni. V prvi polovici 18. stoletja je na-

(Nadaljevanje na 6. strani)

Radovljica v Valvasorjevi dobi (1689) z razvalinami lipniškega gradu v ozadju

stalo s figurami in drugimi dekoracijami in štukaturami prekrito pročelje. Sestavni del gradu je bil v baročni dobi grajski park ali kot so mu meščani rekli »paradiž«. Svojo prvotno zasnovo je ohranil prav do danes, čeprav je razen gabrovega in lipovega drevoreda izgubil vse svoje nekdanje vrtnarske, arhitekturne in kiparske privlačnosti.

Župna cekev se je umaknila na skrajni severovzhodni del mestnega platoja. Arheološki predmeti staroslovanske dobe, ki jih je izkopal arheolog A. Valič, so izrazito grobnega značaja in kažejo, da je morda na tem mestu že okrog leta 1000 stala ena prednic sedanje cerkve. Današnja poznogotska stavba, katere prezbitერი so sezidali sredi 15. stol., ladjo pa leta 1495, ima rebrasto obokan strop z bogatim figuralnim in rastlinskim okrasom na sklepnih kamnih. Obok ladje nosijo vitki stebriči. Prostor se med njimi, tako kot v npr.: cerkvah v Kranju, Škofji Loki, pri Sv. Petru nad Begunjami in drugod svobodno preliva in daje vtis velike, prostorsko enotno zasnovane dvorane (dvoranska cerkev). Vpliv opisane dvoranske arhitekture se je prenesel tudi na nekatere stavbe v mestu (poznogotska dvorana v najstarejšem delu gradu ali delavniški prostor v Špenglarjevi hiši, s stropom, ki ga opira osrednji steber; stebrična veža v Šivčevi hiši). Odlična obrambna lega cerkve in neposredna bližina gradu nas napeljuje k domnevi, da pomeni prav predel ob cerkvi, ki ga še danes obdajajo zidovi, nasipi in stolpi, začetek mestnega obrambnega sistema, ki je s svojim obzidjem, jarkom in utrjenimi mestnimi vrati, že v času prvih turških vpadov v 15. stoletju vkleil mesto v trden okvir. Obzidje je spremljala pot, ki je bila s številnimi dohodi povezana z glavnim trgom in vpadnima cestama. Nekatere teh dohodov so kasneje zazidali, nekateri pa še danes služijo povezavi med glavno prometno žilo, ki teče preko mestnega pomola in dvoriščnimi predeli posameznih meščanskih hiš.

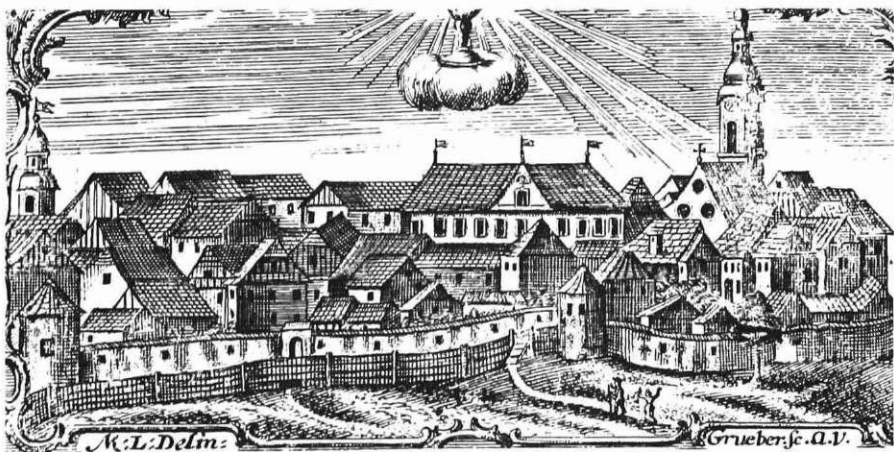
Domnevno najstarejše naselbinsko in bržkone tudi tržno jedro ob cerkvi, se je v 13. in 14. stoletju razširilo na predel ob današnjem trgu, ki predstavlja še dans urbanistično jedro mesta. Njegova pravokotna talna zasnova se po svoji obliki navezuje na podobne urbanistične zasnove, kakršne poznamo npr. iz Kranja, Škofje Loke, Kamnika in od drugod. Razvoj mestnega jedra je kasneje segel na obrobje vpadne ceste, ki je prihajala z radovljiške ravnine in se usmerjala proti Savi.

Onstran mestnega jarka, ki je deloma še ohranjen, so stale lesene pristave meščanov in fevdalca, okrog leta 1800 pa tudi kapela sv. Barbare, ki so jo podrli, ko so urejevali predel ob grajskem parku.

Nova Radovljica je začela rasti ob cesti, ki so jo na začetku našega stoletja speljali proti Lescam. Tako je na tem prostoru že okrog leta 1900 zraslo poslopje osnovne šole, sodišča, hranilnice (današnja banka), in leta 1906 posojilnice, ki sodi med najlepše secesijske stavbe na Gorenjskem (arhitekt C. M. Koch?). Med velikimi javnimi stavbami so se sredi vrtov pojavile stanovanjske hiše tako, da je ta predel s svojimi vrtovi, vilami in kostanjevim drevoredom, ki je spremljal skozi naselje speljano cesto, spominjal na ureditve mestnih vrtnih naselij tistega časa.

Težnja po povezavi z industrijsko in prometno pomembnimi Lescami tudi danes usmerja razvoj mesta proti severozahodu, v novejšem času pa tudi proti bližnjemu Predtrgu. Upravno, trgovsko, prometno pa tudi turistično središče Radovljice se že nekaj let oblikuje na severozahodnem obrobju nekdanjega starega dela mesta, na stičišču treh glavnih urbanističnih področij – starega jedra, Predtrga in naselbinskega kraka, ki vodi proti Lescam.

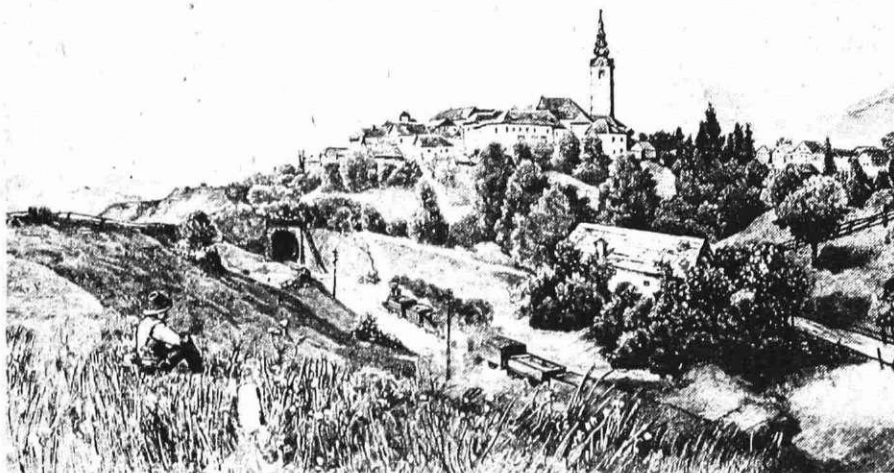
Cene Avguštin

Radovljica sredi 18. stoletja (Marko Layer 1756) z obrambnimi napravami

Radovljica sredi 19. stoletja s cerkvijo in graščino (Wagnerjeva litografija)

Radovljica z Gradišča okrog leta 1900 (L. Benesch)

Valentin Polanšek

PESEM O VODNJAKU

Tvoje žuborenje
je polnilo nočno mirovanje,
ko sem svoje hrepenenje
nosil že v dekliške sanje.

Tvoje šumotanje
skrivalo je moj šepet,
ko sem v ljubkovanje
dekleta bil odet.

Tvoje valovanje
zdaj oživlja le spomine
na nekdanje vasovanje
sred mladostne mesečine.

PREOBLOŽENOST

Natovorjen
z zaupno pezo,
kot zaljubljen zelenec,
prežarjen
od dekletovih obljub
in sončnih misli,
ki se precejajo v meni
kakor bakrena strd
iz rumenega satja.
Jutri bom
slavnostna čaša,
s katero bomo krstili
snežnobelo ladjo
skorajšnjega veseljačenja.
Kaj vse bo še
useboval nemir,
ki mi skrotoviči
praznično razpoloženje?

MRAČNA PUŠČOBA

Kakor bi v zimskem dolgočasju
bolehal
kot krulavi starec
v vročinskih blodnjah –
in spomine lovil,
nadležno godrnjal
o stvarih,
ki nikogar
ne zanimajo –
pogledoval
skozi zaledenela okna,
kot bi si želel
med pozeble ptice
po sočustvovanje.

PO VROČEM

POLETNEM DNEVU

Večer je zopet
zemeljsko oprijemljiv,
v ozračju se pozibava
mekkoba,
prepoten obraz je hladu
predan:
utrgan oveneli cvet,
ki po večerno hladnem ribniku
plava.
Čepim
na obmorski skali
in izginjam
s pošepetavanjem Jadrana
in mežikanjem lučic,
ki zabrisujejo
na obzorju
mejo med vodo in nehom.

POZABLJAM TVOJ GLAS

Ne da mi miru:
kako naj izgrebem
iz tebe tisto,
kar ti je srce
razkralo?
Naj tebe in sebe
otmem,
preden nekoga obup
zadavi.
Prožim ti roko ...
Ko bom pozabljal tvoj glas,
bom iskal zaman svoje dlani,
ki so se zapletale
kdaj v tvoje bujne lase,
ker sem bil tebe lačen in žejen
nedopovedljivo.
Ti pa si tako vame
zrla,
kot bi hotela reči:
To bolečino bova prenesla.

OBOŽEVANKI

V vznemirljivi vzvišenosti
tvojih pogledov
postajam prozoren,
da se vse krog mene
sprosti luskini laskanja.
Srebrni galebi
se dvigajo
v prežarjene sinjine,
morje mojih čustev
se je strnilo
v sonce
nastajajočega
školjkinega biserčka:
Občudujem te!
Nocoj
bom prespal
na prostem pod zvezdami,
da se s tabo
uravnovesi
moje mladeničevo sanjarjenje.
Pred jutrišnjo zoro
naj svet izve,
da si moja!

Benjamin Gracer

ZAVZETOST

a
V meni
se nabere
pa udarim
BOMBO DUHA
in me raznese ...
b
Gooool ... goooool!
Kriči ljudstvo
s polnimi usti ...
in:
GLAS
se zaduši
v zasteklenem jutru
PESEM
umre
v mrtvašnici svobode

c
Poskrbimo za
KULTURO MEDNOŽIJ!
Dolčas je
pod plazovi besed
BRÉZDUHA DOBE

č
Stvarnost je stvarnost:
BRÉZ HUMUSA
NI HUMANIZMA ...

d
Ampak jaz ...
jaz ki bom
ŠPELCO ljubil:
PTICE
OTROKE
IN TRAVE
jaz bom tako
SVET OBLJUDIL –
da bo še bog
debelo gledal ...

BESEDE

BESEDE
kakor
ŽENSKÉ:
ubogajo –
in se ti
rogajo
obljubijo –
in te ljubijo
rodijo –
in ti
umoriyo:
PESEM –
če nisi
samo NJIHOV ...

VELIK ČAS (prosti spis)

Velik čas ...
kaj potem
če otrokom
otežiš želončke
da pobruhaajo
sedanjost ...
Velik čas ...
lahko tisočkrat
pogreješ
prekuhaš
premesiš
in lepo prodaš ...
lahko ga spečeš
in prežvečiš
pa je še zmeraj
VELIK ČAS
ko iščejo
VELIK ČAS
v majhni literaturi
VELIK ČAS
ostane
VELIK –
za VELIKE ...

Na Silvestrovo,
to silvestrovo,
prijatelj moj stari,
na to Silvestrovo,
ko so me vsemogočni
urgli iz toplega stanovanja
pijem, se napijem
z grenkobo srca na jeziku
in v možganih
poln kratkih stikov.
oči

križem, kražem
nogé
križem, kražem
škilim z očmi
škilim z nogami
križem, kražem
z obloženim jezikom
z blebetavim jezikom
z jezikom
naloženim z vinom
in žganjem
z dvojnimi vidom
z dvojnimi sluhom
z dvojnimi obrazom
razdvojen
med resničnost
in res ničnost
z basom neba na plečih
v zabavo odraslim
in otrokom
s postrani klobukom
s kapo
ali brez kape
imam ga brez strehe
pod streho
nastreljen, zastreljen
križem, kražem
pod nevidnim bremenom,
ki sem si ga sam po nerodnem
postrani naložil na ramo
križem, kražem
moder kakor vijolica
križem, kražem
ti pišem pesem
namesto razglednice
in se tolažim:
use bo končano,
nekoč boš pozabljen
spal med pozabljenci
uselej treznimi,
uselej veljavimi,
uselej spoštovanimi
brez pijače gobezdavimi
med papagaji blebetavimi
s položaji
na istem podležaju.

2
(Sonet 1955)

Deset let, bogme, vse prehitro mimo
zdrselo je in vse je kakor včeraj
z menoj in s tabo. Kakor tisto zimo
bila sva bedna, sva še revna zmeraj.

Začudeno strmijo vame luči
tovarniške pod oknom: nas bilo ni.
Res, te so nove ... ali naju muči
življenje kakor takrat, ko v koloni
prebijali smo gladni se v gozdove:
še pomniš boj ... kri ... sanje ...
in grobove?

Kako lahko prenašal sem trpljenje
in nisem tožil ... A zdaj me razorožil
je z bedo čas in revščino v življenje
z rokami slepimi trdó položil.

Z BASOM NA PLEČIH ALI BALADA IZ MOČVIRJA

NOVOLETNA RAZGLEDNICA 1955

3
(Jalov dan)

Vse ceste sive. Siv večer. Nemir
vse večji od nemira cest.
Na ulice sta gnali me
samota in bolest.

Vse krčme prazne, ker pošel
ljudem že zdavnaj je denar.
K samotni mizi sedel sem
izmučen, sam in star.

Odšel poslednji sem drobiž,
izpil na dušek encijan
z okusom solz in skozi dim
slovo jemal je jalov dan.

4
(Ljubosumje)

Nocoj, o draga, pil sem, pil,
napil se iz bolesti.
Samoten noč v objem lovil
in taval sam po cesti.

Me veter nosil je kot val
skoz prazno spečo mesto.
Zakaj sem čul sred spolzkih šal,
da imam ženó nezvesto.

Kako se je s teboj bahal!
Res, fant je lep in slok.
Tvoj mož, seveda, je propal,
propal, ker je ubog.
O ko bi žena ne bila,
prav vse bi ti oprostil
in srečo želel iz srca,
obesil sam se v hosti.

Tako pa dva sva in otrok:
nam vsem je treba kruha.
Jaz sem pijan, neba obok
blesti se od napuha.

Saj rad bi dal, ko mogel bi,
vse, kar bi si želela ...
Zakaj si v sli (kako boli!)
pohotneža objela.

On je seveda lep in slok,
donosen položaj.
A jaz? Brezposelni falot,
zavržen tolovaj.

Resnica čista! Z njim sem pil,
z njim za njegov denar
in delal se, kot da ne bil
bi mrzek mi slepar.

Zdaj žalost para mi srce,
da kriknil bi do zvezd.
Naj žganje mi srce razžre,
če para ga bolest.

Ne, ljubica ... ne, to ni prav!
Prepozno je kesanje.
Ljubezen je prešla, prešla ...
Razbit kozarec — sanje.
Njegov obraz pa iz črepinj
se moji duši roga.
S pestmi bom obračunal z njim!
A roka ne uboga.

Zapustil sem pijani krog,
a čul še glas oholi,
da takih lepih, gibčnih nog
ni božal še nikoli.

In v hipu sem postal pijan:
tako je daleč z nama?
Zato si rekla mi ondan,
da si najraje sama.

Ubil bi te! A kaj, srce
še vedno tebe ljubi,
čeprav vsa pota zdaj drže
v prepad brez dna — k pogubi.

Ves svet vrti se pred menoj.
Res, svet je vrtljak ...
Cigan, uh, ležal je s teboj,
vsem vzor in poštenjak.

A kaj je on? Le kaj je on,
uživajoč povsod kredit?
Naj k vragu gre! Jaz sem pijan
in vse poslal sem vragu in rit.

Zato me nosi vetra val
skoz spečo prazno mesto,
saj ni več daleč do obal,
kjer najdem zemljo zvesto.

In v zvesti zemlji spal bom, spal
tako kot usak mrlič
in mrtvim bratom roko dal
tovariš Nič.

5
(Sedmina)
Nocoj je bil čuden pogreb:
svojo mladost smo pokopali,
se napili vina in se smejali
neznani žalosti.
Nocoj je bila čudna sedmina
in spet smo bili pijani.
A se nismo smejali:
Še včeraj mladi
in neugnani,
čez noč
smo starci postali
in pili
pili
pili
trpko vino spominov.

PREGLED ARHEOLOŠKIH NAJDB IN NJIHOV POMEN V RADOVLJIŠKI KOTLINI DO KONCA ZGODNJEGA SREDNJEGA VEKA

NADALJEVANJE

Po kratkem splošnem kulturnohistoričnem pregledu starejše in mlajše železne dobe nam naše področje nudi naslednjo najdiščno sliko (karta 4):

1. Ajdovski gradec v Bohinju. Prve najdbe z Ajdovskega gradca se omenjajo že v prvi polovici 19. stoletja. Leta 1849 je raziskoval A. v. Morlot (A. v. Morlot, Jahrbuch d. Geol. Reichsanstalt 1, 1950, 199 ss. Prvo poročilo pa imamo že v Illyrisches Blatt 1821, 62, 20. IV.), po prvi svetovni vojni pa W. Schmid od 10. do 24. 8. 1936 (Slovenec 22. 8. 1937. Po znanem gradivu je bil Ajdovski gradec naseljen vse od halštatskega obdobja do vključno kasne antike, kamor sodi predvsem obrambno zidovje. K naselbini na Ajdovskem gradcu sodi tudi halštatska nekropola v Bitnjah (gradivo je neobjavljeno), ki jo je leta 1937 odkril W. Schmid, in morda tudi halštatski grobovi na Kremu pri Lepencah (S. Gabrovec, Arheol. vest. 17, 1966, 243 s.). A. v. Morlot še ni spoznal predrimске naselitve Ajdovskega gradca — v zvezi s tem so tekle polemike s Karlom Deschmanom in Hochstetterjem — vendar pa mu moramo biti hvaležni za zelo dobra opazovanja in dragocene podatke. On nam je podal tudi prvi situacijski načrt Ajdovskega gradca. Med najdbami Morlot omenja mnogo železne žindre, bobovca, živalske kosti, utež in brus iz peščenca. V njegovi zbirki z Ajdovskega gradca, ki se nahaja v zbirki Antropološkega društva na Dunaju, pa so naslednje ohranjene najdbe: pečna obloga, ilovnata obloga za ognjišče, sekira na uho, fragmenti keramike in »keramični fragmenti z vložnimi biseri«. Ohranil pa nam je tudi starejše najdbe, ki sta jih zbrala bistriški župnik Završnik in kaplan Brencé. Te najdbe pa je posredoval sedanjemu Naravoslovnemu muzeju na Dunaju. Le-ta hrani danes naslednje gradivo z Ajdovskega gradca: rimsko provincialno fibulo — sponko —, peresje podobne bronaste fibule, fragmentirano bronasto verižico, košček pravokotne ornamentirane srebrne pločvine s kavljem, jagodo iz steklene paste, modre barve z belim kolobarjem, vložek za prstan iz steklene paste, dva železna noža s trtastim ročajem, fragment železnega okova z obročem, jezičast železen okov z zanko, ovalen železen obroč, železno sulično ost in več železnih žebeljev s pravokotno skovanimi konicami in ploščatimi okroglimi oz. nepravilno skovanimi glavicami.

Leta 1887 je v isti muzej na Dunaju poslal znani starinokop — samouk Jernej Pečnik naslednje najdbe, ki prav tako izvirajo z Ajdovskega gradca: železno sekiro na uho, železen nož, fragment certoške — mladohalštatske — fibule, koščke železne žice ovalnega preseka in bronast zvonček. Iz izkopavanja prof. W. Schmida poznamo danes največje število najdb z Ajdovskega gradca. Gradivo se nahaja v Narodnem muzeju v Ljubljani (S. Gabrovec, O. C., T 1—4) dokumentacija, pravzaprav le skope beležke, ki jih je Schmid pisal zase na terenu, pa hrani graški muzej Joanneum. Ti zapiski so zgolj pomagalo avtorjevemu spominu in so zato čisto pomanjkljivi in nejasni. O izkopavanju je ohranjen tudi načrt, ki ga je napravil inž. Černjač in je bil objavljen v Slovenscu dne 22. 8. 1937 (sl. 8). Originalni načrt je danes izgubljen.

Na podlagi Schmidovih zapiskov in načrta je razvidno, da je le-ta izkopal devet objektov, ki jih je opredelil v bivalne hiše, kovačnice in topilnice. Značilno za te objekte je, da so glede na plitvo kulturno plast — objekti so se nahajali takoj pod rušo — najdbe precej pomešane in je zato možno ločiti starejše železnodobne najdbe od mlajših — latenskih — predvsem na podlagi kulturnih in tipoloških zapazanj. Prevladuje halštatska keramika in tipične latenske, razen v enem primeru (S. Gabrovec, o. c., 246 s., T. 2/14) sploh ne poznamo; gre predvsem za značilno grobo keramiko, pri kateri pa je časovna in kulturna klasifikacija čisto nemogoča (sl. 9). Presenetljivo je Schmidovo zapazanje, da je bila pri njegovih delih popolnoma odsotna rimska keramika in sorodne najdbe v nasprotju s prejšnjimi najdbami, predvsem numizmatičnimi. Kovinsko gradivo (sl. 10) bo najbrž že v večji meri rimskodobno, težko pa ga ločimo od kasnolatskega. Zaradi stratiografske situacije je razumljivo, da se je starejše gradivo ohranilo le v manjši meri in po naključju.

Kot je bilo omenjeno, je Schmid odkopal na Ajdovskem gradcu devet stavbnih objektov, ki jih je razdelil v stanovanjske objekte, topilnice in kovačnice. Ti objekti si zaporedoma sledijo na severozahodnem delu deloma pa jugovzhodnem delu naselbine. Dvema objektoma sledovi temeljev niso bili ugotovljeni. Med stanovanjske objekte spadajo hiše I, IV, V, VII in IX. Topilnicam pripadata hiši II in III, medtem ko hiši VI in VIII tolmači kot kovačnici. Osnovni princip gradnje je za vse objekte enoten. Glede na to, da so hiše postavljene v pobočju, so tla zanje umetno zravnana oz. nekoliko vkopana v pobočje. Temelji so — v dveh primerih le-teh ni bilo možno ugotoviti — grajeni iz zloženega kamena in so pravokotne ali ovalne oblike. Ostala nadgradnja je bila lesena iz vezanih brun — Block Haus — kot je bil običaj za celotno obdobje železne dobe. Stanovanjske hiše so imele v notranjosti navadno ležišče

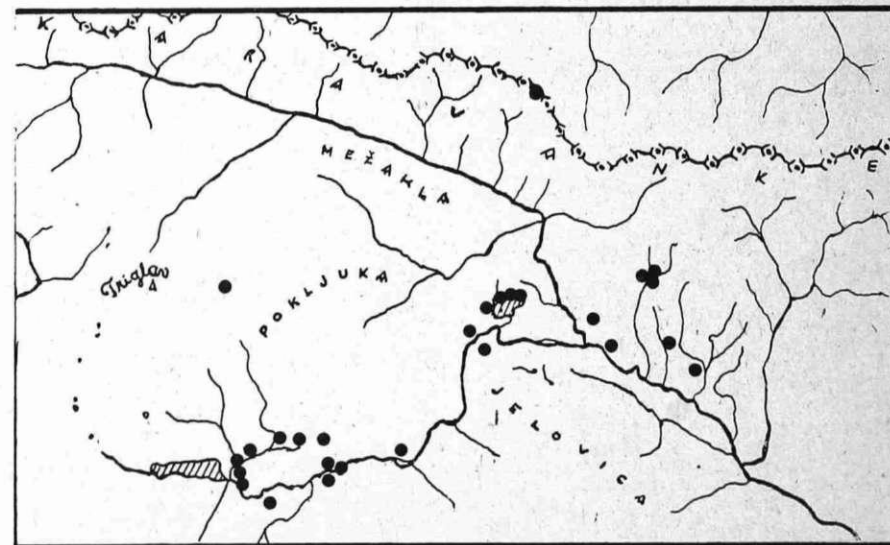
in ognjišče. Oboje je bilo zloženo iz kamena. Za topilnice je karakteristično, da se v njih in okoli njih nahajajo topilne jame, ki so čisto vsekane v skalo, ali pa so v ta namen uporabljene razne naravne kadunje ali skalne jame in razpoke, ki so bile za to ustrezne. Kovačnici pa je Schmid pripisal dve hiši, ki imata v notranjosti le ostanke večjega ognjišča in sedeže.

V stanovanjskih hišah je med najdbami prevladovala keramika, ostanke žganega hišnega ometa — hiše so bile ometane ali premazane z ilovico —, glinasti obročki, železni in bronasti predmeti — nakit, orodje, orožje —, živalske kosti, itd. Za topilnice je značilno, da med najdbami prevladuje železova žindra in kosi železa. V obeh kovačnicah pa prevladujejo predvsem razni izdelki iz železa — žebelji, pločevina, žica, dleta, itd. — in neobdelani kosi železa.

Poleg opisanih objektov pa Schmid omenja tudi »klavnico« ob jugovzhodnem rimskem stolpu, pač na podlagi številnih živalskih kosti, ki so bile najdene na omenjenem področju.

2. Bitnje v Bohinju. Na levem bregu Save Bohinjke, nasproti Ajdovskemu gradcu, leži vas Bitnje. S tega področja nam je znana halštatska nekropola z žganimi grobovi, ki se pripravlja za objavo. Izkopaval jo je W. Schmid isto leto kot Ajdovski gradec. Gradivo je deponirano v Narodnem muzeju v Ljubljani. Sicer najdbe z Bitenskega polja omenjajo že A. Müller, Hoernes, J. Tominšek (M. Hoernes, Mitt. d. Anthr. Gesellschaft Wien 18, 1888, Sb. 87; J. Tominšek, Ajdovski gradec, Ljubljana 1911, ponatis iz Dom in sveta), in nekateri drugi. Ta nekropola se pripisuje, kot smo že omenili, naselbinskemu kompleksu Ajdovskega gradca. Že Müller pa omenja pri Bitnjah ledinsko ime »Gradišče«. Pri tem gre za naravno utrjeno postojanko z dvema naselbinskima platojema (A. Rjžanec, Železar, teh. pril. V/2, 1963, 48 s.; Kraj. leks. Dravs. ban., 531 s.).

(Nadaljevanje na 8. str.)

Karta 4 — Razprostranjenost najdb starejše in mlajše železne dobe (J. Meterc)

3. Lepence v Bohinju. Vzhodno od Ajdovskega gradca pri Lepencah A. Müllner (Müllner, Geschichte des Eisens in Krain Goerz und Istrien, 1909, 87 s.) navaja »med kapelico ob cesti in Savo Bohinjsko leta 1878 odkrite žgane grobove z bronastimi predmeti kot v Sv. Luciji«. To grobišče pripisuje že omenjenemu gradišču pri Bitnjah.

4. Ribčev laz. Leta 1961 je bil pri gradnji vrtni poti najden v Ribčevem laz v Bohinju žgan prazgodovinski grob. Najdbe je zbral in posredoval tehniškemu muzeju železarne Jesenice pok. Jože Repinc. Pridatki so naslednji: več slabo ohranjenih fragmentov bronzaste vozlaste ovratnice (inv. št. 2038), bronzast trnek (inv. št. 2037), 33 preluknjanih jagod ogrlice iz rumenkaste steklene paste (inv. št. 2036) (A. Valič, Varst. spom. 8, 1962, 228 s., T. X/5-7). To najdbo verjetno lahko pripišemo žgani halštatski nekropoli, ki bi lahko pripadala gradišču Veliki in Mali gradec nad sedanjim hotelom Belevue ob Bohinjskem jezeru (A. Rjazancev, Železar, Teh. pril. V/2, 1963, 48 s.).

5. Žlan v Bohinju. Na Žlanu sta bila najdena dva žgana prazgodovinska grobova iz kasnohalštatskega obdobja. Tudi tu lahko suponiramo grobišče in le-temu pripadajočo naselbino.

6. Stara Fužina v Bohinju. Omenjajo se naključne prazgodovinske najdbe (J. Pečnik, Izvestja Muz. druž. z. Kranjsko 14, 1904, 125 s.; J. Kastelic/B. Škerlj, Dela SAZU 1, 1950, 11 s.). A. Rjazancev predpostavlja na tem področju tudi utrjeno naselbino (A. Rjazancev, o. c.).

7. Studor v Bohinju. To področje je odkril in raziskoval A. Rjazancev. Svoja prizadevanja je usmeril v glavnem na proučevanje načina in tehnologije pridobivanja železa iz bobovca (A. Rjazancev, Železar, Teh. pril. IV/2, 1962, 30 ss.; 41 ss.; V/2, 1963, 43 ss.; 67 ss.; 71 ss.; 85 ss.; 97 ss.; VI/1, 1964, 42 ss.) (sl. 11 in 12).

8. Srednja vas v Bohinju. Ob priliki topografske akcije v Bohinju leta 1955 v okviru Gorenjskega muzeja iz Kranja je bilo sondirano na več mestih področje slovanske nekropole na Žalah, ki jo je leta 1907 izkopal W. Schmid. Novih grobov niso našli. Naleteli pa so na sledove prazgodovinske — halštatske in verjetno tudi latenske — naselbine. Slovanski grobovi so bili podobni kot na blejski Pristavi, vkopani v prazgodovinsko plast. V tej plasti je bila najdena značilna groba prazgodovinska keramika, kosti živali in plasti oglja (S. Gabrovec, Varst. spom. 7, 1960, 322 s.; A. Rjazancev, Železar, Teh. pril. IV/2, 1962, 31 s., sl. 3). Meje naselbinskega kompleksa niso bile ugotovljene.

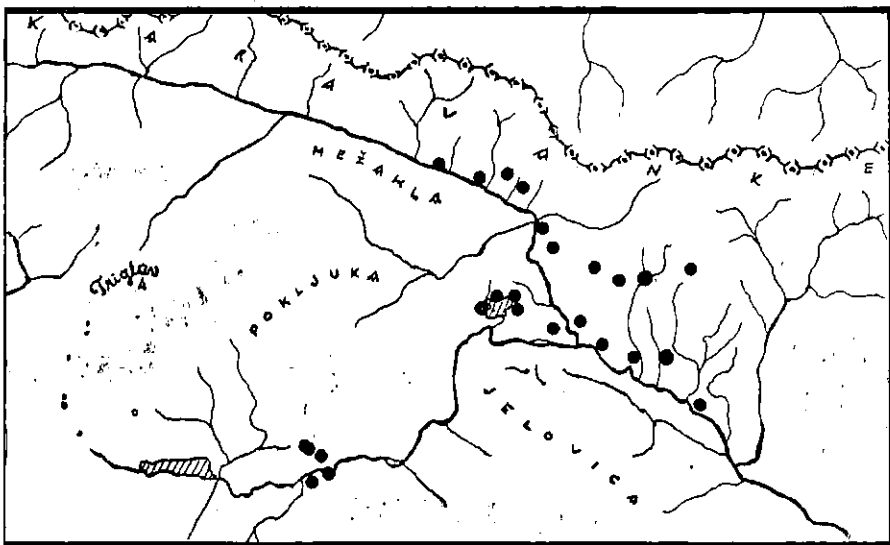
9. Češnjica v Bohinju. Omenjajo se posamezne slučajne prazgodovinske najdbe (J. Pečnik, o. c., 125 s.; KLDB 1937, 533 s.; Kastelic/Škerlj, o. c. 12 s.).

10. Jereka v Bohinju. Na hribu južno od vasi, znane pod imenom Dunaj, je raziskoval R. v. Windischgrätz v letih 1888-89 (A. Müllner, Argo 4, 1895, 66 s.). Leta 1937 je na tej lokaliteti kopal W. Schmid in končno leta 1957 in 1959 Narodni muzej iz Ljubljane — Gabrovec — in Mestni muzej iz Kranja — Valič (S. Gabrovec, Varst. spom. 7, 1960, 323 ss.). Ob tej priliki sta bila odkrita do danes še neobjavljena halštatska grobova, ki sodita k naselju na Dunaju. Vse tri izkopavalne kampanije so prinesle naslednje najdbe: hišo — kot na Ajdovskem gradcu —, topilniške jame in med drobnim materialom naselbinsko keramiko (sl. 13), certoško-kasnohalštatsko fibulo, kose železne žice, več železnih nožev, miniaturne železne — votivne pluge (S. Gabrovec, Slovenski etnograf 8, 1955, 9 s.), fragment steklene zapestnice, prstan, glinaste obroče in predvsem »Na kovačnici« precejšnje količine žlindre (S. Gabrovec, Arh. vest. 17, 1966, 248 ss.,

Tab. 1; 2/1-12). Predpostavlja se, da gradišče samo ni bilo posebej zavarovano z napisom ali zidom. Najdbe se nahajajo v Naravoslovnem muzeju na Dunaju, graškem Joanneumu in Narodnem muzeju v Ljubljani. Leta 1959 najdena železna konica noža (A. Rjazancev, o. c., 53 s., sl. 13) pa je bila podarjena tehniškemu muzeju železarne Jesenice, kamor pa na žalost ni prišla, oz. ni bila nikoli registrirana.

11. Nomenj v Bohinju. Tudi v Nomenju se omenjajo posamezne prazgodovinske najdbe (J. Pečnik, o. c., 125 s.).

12. Lipanca na Pokljuki. Na tej poključki planini, od koder poznamo že nekatere starejše najdbe, je bilo po drugi svetovni vojni sondirano. Namen teh raziskovanj je bil predvsem geografsko-geološkega značaja, vendar so pri sondiranju na Novih kočah prišle na dan tudi nekatere prazgodovinske najdbe. Tako je bila najdena predvsem prazgodovinska halštatska keramika. V teh prazgodovinskih plasteh so našli tudi ostanke ognjišč ter živalske ter rastlinske hrane — zrna žitaric. Domneva se, da gre za pastirske postojanke (V. Sribar, Geogr. zbornik 3, 1955, 321 ss.).

Karta 5 — Razprostranjenost najdb rimskega obdobja (J. Meterc)

13. Bled — Grajsko kopališče. Pri gradnji kopališča je bila najdena fibula zgodnje latenske sheme (S. Gabrovec, Dela SAZU 8, 1960, 7 s., Tab. 2/1; 32/3). Po ustnem izročilu naj bi bila najdena v žganem grobu.

14. Bled — Pecovca. Na Pecovci je bil najden fragment železnega latenskega meča (sl. 14). Najdba je bila naključna (S. Gabrovec, o. c., 13 s., Tab. 5/6).

15. Bled — »na Seliščih«. A. Müllner je na posestvu A. Vovka (Müllner, Argo 3, 1894, 117 ss., T. X/21-27) prekopaval prazgodovinsko gomilo in našel žgan ženski kasnohalštatski grob. V njem sta bili dve fibuli. V sipu gomile je bilo tudi nekaj kasno latenskega gradiva. Glavnina gradiva je očitno halštatska.

16. Lesce. Posamezne prazgodovinske železodobne najdbe (J. Pečnik, o. c., 126 s.; W. Schmid, Carniola 2, 1909, 112 s.).

17. Radovljica. Prazgodovinske latenske najdbe (W. Schmid, o. c., 128 s.; Kastelic/Škerlj, o. c., 12 s.).

18. Brezje. Prazgodovinske najdbe (J. Pečnik, o. c., 126 s.; W. Schmid, o. c., 112 s.).

19. Spodnji Otok. Na vrhu hriba, na katerem stoji podružnična cerkev sv. Janeza Krstnika, se nahaja manjši naselbinski plato — gradišče.

20. Begunje. Omenjajo se prazgodovinske najdbe brez natančnejših navedb (W. Schmid, o. c. 112 s.).

21. Jama pod Jamarskim vrhom pri Begunjah. Pod Jamarskim vrhom, zahodno od gradu Kamna, je votlina, v kateri je bil v času Valvasorja že porušen grad. Med materialnimi ostanki se dobi tudi halštatska keramika (A. Valič, Varst. spom. 9, 1965, 172 s.; dr. J. Prešern, Planin. vest. 2, 1933, 42 ss.).

22. »Njivice« pod Jamarskim vrhom pri Begunjah. Na platoju »Njivice« pod Jamarskim vrhom je halštatska naselbina. Sondiranja Gorenjskega muzeja iz Kranja so prinesla pozitivne rezultate (A. Valič, Varst. spom. 8, 1962, 229 ss.). Najdeni so bili ostanki suhega kamnitega zidu, sledovi žganine in prazgodovinska halštatska keramika.

23. Kočna nad Javorniškim rovtom. V drugi polovici prejšnjega stoletja je bila na Kočni najdena železna ost kopja. Od dana je bila Deželnemu muzeju na Kranjsko (A. Müllner, Argo 1, 1892, 19 ss.).

Predloženo gradivo nam komaj omogoča poglobljeno analizo, s katero bi lahko reševali vprašanja materialne kulture tega časa. Ugotovljeno stanje pa lahko štrnemo v nekaj osnovnih dognanj.

France Klinar

VIGILIJE

I
Glas moža: Gorje, utihnila je pesem neba.
Glas žene: Gorje, o hočejo mi vzeti moža.
Glas moža: Kosi več ne puja, škrlancev ni na nebo,
moj dom, moje lehe pojo žalostinko.
Glas žene: Moje srce je bolno, name zgri-
nja se zlo.
Moj mož, ali še bo poznal te
tvoj sinko?
Oba: Na najinih grudih je črn gav-
ran, o gavrani!
O najine grudi zevajo od ran,
krvavih ran!
Glas moža: Nad mojo zemljo žareč je pol-
dan
in lehe razrvane od žeje žehte.
Glas žene: In molk noči grozi mi strašan.
Li čuješ, kako trepeti mi srce?
Glas moža: Zarjavel je moj plug, orača ni na
ledino.
Glas žene: Kje moj ljubeči si drug? Roka
objema praznino,
ko v noč se hram ljubezni raz-
paja.
Glas moža: Pred mano se kakor pušča
polje razgalja.
Sejavec kje si?
Glas žene: Ljubi mojih ledij, kje si?
Glas moža: Plodna nedra zemlje, semcnja
kalečega up,
o v tebi klasje zrna bogato ne
bode vzkali.
Glas žene: Iščem tvojih opojnih ust, iščem
naročja poljub
o moje naročje ti bo cvetja
trosilo...
Glas moža: In ne bo plodu...
Glas žene: Nositeljica sem rodu...
Oba: O krohočejo se črni gavrani,
gavrani...
Po najinih grudih drve razdiv-
jani volcje
in mesto brazd kolotečine
težkih holec.
In setev rohneči šrapneli —
rušeče granate,
o steptane, lehe, plodne zem-
lje bogate,
v nje se zaril je razkrajajoči
mrčes.

II

Dekle: Trepetlika v večerni sapi je
moje srce...
Od čebeljakov dehti prešerna
sladkost, mejece svetijo se
v zlatorožnem predivu,
ki ga posnel je zlati prah zarje
večerne.
Moje telo objema sladkotru-
dna medlost,
popki mi rožnati se vzpeli so
v žarkem netivu,
ki se je vžgalo v tihu krvi in
nemira
v nestrpnem pričakovanju.
Fant: Trave pokošene so moje misli
nocoj.
Vonj cvetov pomešan s sonč-
nim prahom zlata
jih omamlja v sladko trepeče
kopnenje,
ko pšenica zori in hresnic je
srebrno svetlenje.
V sčebeljajočih nemirih grmov
in klasju polja
se vzbudila je moškost
v sebi spoznanju.
Dekle: Moje naročje je vzorelo v
popek kipeč,
ki se hoče razcvetiti v rože
bohotni cvet.

OB TRIDESETLETNICI AVTORJEVE SMRTI

III

Fant: O omamil me v lini je nagelj
rdeč,
v dihi rožmarina in zore rožne
zajel.
Dekle: Veliko prebujenje je vzburlilo
ženskosti kri.
Fant: Ustvarjajoči rod, sila moža,
se v meni budi.
Dekle: Pa moje srce je žalostno,
o žalostno...
pa moje očke se jokajo,
o jokajo...
Oba: Kakor divji mož otroške sanje
vigred trgajo kanje.
Fant: Omreženo je moje okence,
trda je postelja,
korakov pet navzdol in tri na
šir,
vsak dan privezan ur sem pet
na okvir
in curek na živce zrvane ubi-
jajoč curja.
Dekle: Je zora v jutro ohledela, slana
cvetje mi mori,
je noč izplala luni mrzli soj in
led,
zamorjen je v moji lini rdeči
cvet
in žgoč poldan solzive mi
duši.
Fant: Mislim nate, mislim na popje
tvojih rož...
Dekle: In ko bi se razcveto, bi postal
moj mož.
Oba: O ure nestrpne, ure trpljenja
je zadnja mladost
in časa polna sil kopnenja
je pelin — bridkost.

Moje oko se je odprlo na ste-
žaj
in se zagledalo v vzhajajoče
sonce
zlatih dvoran obrobjenih v
rdečih rožah
in v mavričnih tenčicah
opravljenih.
Škrlanci in kosi pojo himno
narave,
ovenčano v veličastju nove
pomladi.
Se vran glas se hoče zlit v pe-
sem,
pa jih preplašene preženem
preko polj
v pušče požganih trav in
okostij.
Himna jutra je prevzela lesa-
ve,
v zarji so rožnati zlati pra-
meni
objeli cvetne grede in naše
domove.
Himno novega sveta poje zve-
neča sekira
nas — zelenih gozdov gospo-
darjev,
nas — drvarjev trhljih storov,
na katerih zgrajen je bil pro-
šlosti svet.
Vsesilni gozdar nam je vza-
jemnosti volja,
sadeča mladine zdravega
rodu
brez glodalcev starine.
Mi smo neizprosni drvarji
gnilih tesov,
mi smo neizprosni grobarji
robstih vekov,
mi stavbarji dobe
v svežih mladikah, obsejanih
od sončnega vzhoda.

Marjan Čufar

NA SVETILNIKU ČASA

1. Večer:

Mesečina glasov, razlita kot veter
po plošči neba
z usodno pahljačo razlita spomine
z najnižjega dna.
V lobanji vodnjaka zastala svetloba
kot mavrična kri
izvira vsa solzna vsa travno nedolžna
iz mrtvih oči.
Bleščeče zavese večera z neslišno,
razpadlo lučjo
budijo lepljivo prepadnost nemira
s koščeno možjo.
In zvezde oblačijo veter v telesu
v tišino poti,
svetlobni zobje so zagrizli v praznino,
v lobanjo noči.

2. Nema svetilka:

Zrcalna vetrovnost je v tvoji goloti
svetloba besed,
neskončnost večera, koraki v praznini
in jutranji led.
V temnici umira prosojnost iskanja
breztrežnih valov,
v zvonovih kristalov ugaša samota
brezstrastnih grobov.

V tem gnezdu dežele, v oklep prepado-
ugaša zenit,
kot sinji obraz je v polnočno tkanino
izrazotovit.

In svečnik prostora prižiga v pogledu
časovni tubin,
to nemo svetilko s prgiščem svetlobe
iz modrih globin.

3. Ostanke obzorja:

V nočeh pa piramida zvezd, razpadli prah
s čelad vesolja
polži v ostanke temnih mest, kot v ustnice
zavita volja.

In slana pajčevina vetra razpira
žarke v nem objem,
preliwa se v požirkih misli, v brezčutna
trupla, v usta vsem.

Le vonj po snegu v mastni travi pod miehko
Luno bo ostal,
le čut po kosi brezna v roki, v zgoščenem
dihu, v krvi trav.

Gladina mest bo spet kot jasen zažig neba
pod čolnom zvezd
in veja morja bo kot glasen dež glasov
iz pene gnezd.

V zadnjih petih letih, ko naštejemo v vasi že pet traktorjev, pa vaščani brez prevoznih sredstev lahko izbirajo tako, da opravljeno uslugo bodisi plačajo ali pa povrnejo z ustreznim delom.

Se vedno pa je v navadi, tako kot v preteklosti, da si sorodna ali pa gospodinjstva, ki imajo tesnejše gospodarske stike, po potrebi izposojajo samovprežno žival ali tudi že stroj, kar navadno prav tako odslužijo z različnimi deli.

Zaenkrat le še posamezne pa so izmenjave živinskih in strojnih uslug. Ko na primer lastniki konj in volov lastnikom strojev okopujejo, osipljejo in tudi zorjejo neprikladnejše njive, v zamenjavo za oranje s traktorjem, prevoze sena in lesa.

V Studorju se pokaže že ob koncu 19. stoletja (po letu 1884) zanimiva oblika sodelovanja med lastnikom mlatilnice in ostalimi vaščani. Tako so se vaščani, ko so spoznali gospodarnost strojne mlatve, sami od sebe ponujali lastniku mlatilnice, da mu bodo pomagali ob košnji, z namenom, da jim je v zamenjavo omlatiti žito. Ker se je ob velikem številu vaščanov, ki so do zadnje vojne še sejali več vrst žita, in so na ta način odsluževali mlatilnico, nabralo mlatilničarju preveč senoskov, so vračali opravljeno delo tudi še z drugimi kmečkimi deli.

Podobno so se razvili po letu 1926 odsluževalski odnosi tudi z lastnikom prve motorne žage, po letu 1960 pa z lastniki okopalnikov, na podlagi menjave dela.

In končno tudi lastniki kosilnic in traktorjev, v primeru da nimajo dovolj delovne sile, kosijo, orjejo in vozijo vaščanom v zamenjavo za delavca.

II. Pomoč, ki jo posameznik, skupina ali skupnost vaščanov izkazuje enemu ali več vaščanom

1. ob nepričakovanih nesrečah (ob ognju, boleznih)

Tako kot v ostalih slovenskih vaseh tudi v Studorju naštevajo vrsto primerov, ko so vaščani bodisi skupini ljudi ali pa posameznikom kot en mož priskočili na pomoč ob ognju. Tako se najstarejši še živo spominjajo, da so 1908. leta, ko so pogoreli kozolci na začetku vasi, vsi vaščani priskočili na pomoč ne samo ob požaru, ampak tudi kasneje, ko so jih obnavljali ali pa na novo postavljali.

Prav tako pa so v letu 1949, ko je gorela Srednja vas, Studorci obenem z ostalimi Bohinjci reševali s skrajnimi napori, kar se je še rešiti dalo in vzeli pod streho nekaj družin iz pogorele Srednje vasi. Mimo tega pa so opravili veliko prostovoljnih delovnih ur, ko so pomagali pri gradnji prizadetim vaščanom. Ob enaki priložnosti so Češnjanom med drugim tudi darovali krmo za prehranitev živine.

Navedemo naj za ilustracijo, da je samo lastnik mlatilnice, ki je prizadetim vaščanom zastoj omlatiti žito, prispeval 14 delovnih dni.

In končno so v lanskem letu, ko je enemu izmed vaščanov pogorel stog, prav vaščani, obenem z družbenimi organizacijami (gozdno gospodarstvo je na primer dovolilo najetje ustreznega kredita in izredno sečno lesa, na zadrugi žagi v Srednji vasi so zastoj prežagali les) opravili veliko število prostovoljnih delovnih ur.

Se leta po zadnji vojni, deloma pa tudi še zdaj, pridejo posamezni vaščani sami od sebe pomagati, če vidijo, da je dolgotrajnejša in težja bolezen pri hiši, pa domači sami ne morejo opraviti dela.

In če zbolijo ali na poti obnemore žival, bo vsak vaščan, če je le sposoben za delo, rad priskočil na pomoč s tem, da bo pomagal vzdigniti in kasneje vzdigovati obolelo žival.

Prav tako pa ne bo nihče odrekel pomoči tistem, ki išče izgubljeno žival in jo bo pomagal reševati iz rupe s skrajnimi napori.

In če se primeri, da se zvrne voz sena, se takoj najdejo vaščani, ki so pripravljeni pomagati.

2. pomoč ostarelim ljudem in revnim vaščanom

Se pred zadnjo vojno so tudi v Studorju prehranjevali in prenočevali potujoče berače. V vasi je bilo nekaj hiš, ki so nasploh slovele po tem, da ni šel nihče prazen od hiše. Vaščani, ki bi se jih radi znebili, so jih največkrat na večer pošiljali k takšnim hišam: »Češ, tja pojdite, tam jih radi tudi prenočijo«.

Starejši ljudje se še zdaj spominjajo, da so nekatere gospodinjke ob času kol in rezumevanjem napovedovale prihod stalnih beračic: »Zdaj bodo prišle pa M. ce, ker smo začeli klat po vasi.«

Oranje

Predvsem starejše sosedo in ostale vaščanke pa se največkrat ob nedeljah obiskujejo med seboj, zlasti pa prihajajo v času, ko na primer vaščanka dlje časa leži na postelji, ko pride iz bolnice, itn. Ob obisku, kot smo se lahko sami prepričali, mimogrede potisnejo na mizo tudi kakšno skromno darilo.

Prav tako pa se spominjajo nekdanji kajžarji, da so posamezne dobrosrčnejše in premožnejše kmetice kajžarskim otrokom odrezale še med zadnjo vojno malico kruha, če so prišli v hišo, pa jim nasule — kar na klop — nekaj fižola.

In ker smo pri dosedanjih raziskovanjih medsebojne pomoči privrati naleteli na resnično, čeprav skromno, nesebično pomoč, naj zapišemo, da je pred zadnjo vojno na pustni torek, ko so po vsej vasi cvrli, neznan in »dobra duša« postavila pred kajžarsko hišo, pred vrata, vrečko koruzne moke, ker niso imeli moke niti za žgance, kaj se le za cvrtje.

3. pomoč pri porodih (človeških in živalskih)

Se pred dvema desetletjema so tudi studorske porodnice večinoma rodile doma.

Pri porodu so sicer že v vsem obravnavanem času pomagale uradno nastavljene babice, vendar je bila še nekaj dni po rojstvu otroka predvsem pomoč domače družine, od koder je bila porodnica, nenehna. Zlasti matere in sestre so večkrat pritekale že pred in po porodu na hčerini oziroma sestrin dom pogledat, če bi bila potrebna kakšna pomoč.

Se vedno pa je v navadi, da priskoči na pomoč ob težjih telitvah, mimo vaščana, ki se razume na živalske porode, še po kakšen sosed ali vaščan, ki ima tedaj čas. Ljudje zatrjujejo, da te vrste pomoči ni treba vračati s kakšnimi drugimi uslugami. Po zatrujevanju »vaškega porodučarja« pa marsikdo od vaščanov, kateremu je rešil žival, hvaležno prihitel na pomoč ob ustrezni priložnosti.

Prav tako pa tudi lastniki avtomobilov, pa čeprav jih zbudijo sredi noči, radi odhitijo na vaščanovo prošnjo po zdravniku ali po veterinarja. Kot pravijo vaščani, tudi za te vrste uslug nihče ne terjaja plačila, navadno pa vsakdo uslugo že kako povrne, češ: »da niso čez čas očitki«.

4. pomoč v zvezi z običajskim življenjem ob rojstvu, poroki in smrti ter nekaterih drugih, pretežno tradicionalnih obredjih

V primerjavi z doslej obravnavanimi naselji ugotavljamo, da so najrazličnejše oblike pomoči (navajamo jih kasneje na ustreznih mestih), predvsem v povezavi z življenjskimi običaji, kar najbolj skromne. Izvzeta je le pomoč ob smrti.

Nekaj več medsebojnih sodelovanj opazimo v zvezi z letnimi običaji tudi še danes. Mimo tradicionalnih oblik, so se pojavile še nekatere nove, tako skupno praznovanje dneva žensk.

5. raznovrstna pomoč

Tudi v Studorju imajo v zadnjih letih pri varovanju otrok zaposlenih mater stare matere vedno večji pomen. Pri čuvanju otrok pa so si tudi v preteklosti, kot opazujemo še zdaj, velikokrat priskočile na pomoč sosedo, posebej če so bili otroci približno enake starosti.

Tako za preteklost kot za današnji čas smo opazili nekaj iskrenih prijateljstev med družinami, ki jih povezujejo prav otroci.

Prav tako vidimo, da posamezne starejše ženske, ki niso preobremenjene z delom, pomagajo pri posameznih, največkrat sosednjih družinah, če vidijo, da je potreba, bodisi s pomočjo pri kuhanju, ali pa pri prinašanju živil iz trgovine. Predvsem glede kruha smo opazili, da ga vaščanke, ker prihaja približno ob določenih urah, nosijo druga drugi.

Kot je na našem podeželju še povsod v navadi, si vaščani tudi v Studorju še vedno drug drugemu držijo prešiča ob zakolu.

In končno bo tudi v Studorju še tako zaposlen vaščan, če bo videl, da se sosed muči s porivanjem voza, s prenašanjem težjega bremena, priskočil na pomoč. In prav tako, če vidijo, da se bliža nevihta in bi zmočilo že dovolj suho krmo, vaščani še tu in tam prihitijo na pomoč.

III. Medsebojna pomoč pri pastirjih

V zvezi s specifičnim načinom življenja, s planšarstvom, smo ugotovili še nekatere posebne oblike medsebojne pomoči pri pastirjih v času poletne paše. Tako so si vsaj še nekaj let po zadnji vojni »majerjia«, ki so po tri mesece prebili na planini, »kot ena družina« pomagali pri najrazličnejših delih in pri živini ter ob nekaterih drugih priložnostih, kot navajamo na ustreznem mestu, pri obravnavanju pastirske skupnosti.

V povezavi z nazadovanjem planšarske živinoreje in vedno težjimi pogoji pastirovanja pa so se v zadnjih letih razvile nekatere nove oblike medsebojne pomoči.

(Se nadaljuje)

Venete v Posočju. Tako kot pri kulturnih vplivih lahko na Gorenjskem pričakujemo tudi mešanje etničnih elementov. Za razdvojniško kotlino in bohinjski kot predpostavljamo glede na način pokopa v tem času večji vpliv venetskega etničnega elementa, kot ilirskega. Vsekakor pa v tem smislu moramo dati prednost Bohinju, ki je tudi geografsko bližji centrom venetskega živila.

Glavna opora za to trditev je, poleg specifičnosti v materialni kulturi obeh glavnih skupnosti, način pokopa in pogrebne kulture. Način pokopa nam daje možnost vpogleda v duhovno življenje nekega etnosa in je glavni pokazatelj v tem smislu. Kot vemo so Iliri imeli običaj pokopavati svoje pokojnike v gomilah brez predhodnega sežiga. Za razliko od njih so Veneti svoje mrtve pred pokopom v planih nekropolah sežigali. Ta običaj tolmačimo kot tradicijo kulture žarnih grobišč. Kot ilustracijo naj navedemo halštatsko grobišče v Kranju — vila Prah — kjer imamo v planem grobišču skeletne pokope in pojav žganega pokopa v gomili na Bledu — »Selišče«.

V Bohinju pa je pripadnost svetolucijski skupini tako poudarjena — materialna kultura in pokop —, da bi lahko celo predpostavili, da so tedanji prebivalci prišli pri iskanju železne rude preko bohinjskih gora iz Posočja in se zaradi ugodnih razmer naselili. Kot oporo tej domnevi lahko navedemo dejstvo, da vse doslej znane halštatske najdbe v Bohinju datirajo v razmeroma kasni halštati in da starejšega horizonta te kulture za sedaj tu sploh nimamo. Glede na to, da so bila tla za železarstvo v Bohinju in njegovem višje ležečem zaledju zelo ugodna, je verjetno, da so se tu naselili predvsem nosilci svetolucijske kulturne skupine, ki so pri iskanju novih virov železa prodrli po stari karavanski poti preko sedla Čez Bačo. Morda lahko vidimo v uveljavljeni železarskega Bohinja tudi razlog za prenehanje pristavske nekropole na Bledu. Vsekakor je prišlo v času 7. stol. do premika naselitvenega areala s področja današnjega Bleda v bohinjski kot.

Kot smo omenili za sedaj starejšega horizonta halštatske kulture v Bohinju ne poznamo. Doslej znane najdbe pa nam izpričujejo precej gosto naseljenost od konca 6. stol. dalje. Gre za izrazito kontinuiteto iz halštatskega v latensko obdobje. To velja predvsem za naselja, ki so v našem primeru tudi najbolj raziskana — Ajdovski gradec in Dunaj pri Jereki —, medtem ko je pričevanje grobnih najdb zaenkrat še premalo jasno in popolno. Vsekakor je to posledica premajhne raziskanosti grobišč na eni strani in nepoznavanje doslej izkopanega, a neobjavljenega materiala. Kljub tem težavam pa vidimo, da bohinjski kot ni tako intenzivno doživljal družbenopolitične spremembe, ki so se vršile na prelomu 4. v 3. stol. p. n. š. v jugovzhodni Evropi. Pri tem mislimo na propad klasičnega halštata, ki je povezan z vpadom Kelto v nastanek latenske — mlajše železne — dobe.

Te politične razmere in spremembe se zrcalijo le v materialnem življenju in so izpričane v obeh raziskanih naselbinah, medtem ko podoba duhovnega življenja ostaja več ali manj nespremenjena. Vse znane grobne celote z našega področja imajo in ohranjajo tipični halštatski značaj. Značilnih keltskih grobov ne poznamo. Tudi princip gradnje naselbinskih objektov živi v tipičnem halštatskem duhu dalje. Vse to je verjetno pogojeno predvsem s samo zemljepisno lego Bohinja.

Bohinj je bil celo do polpreteklega časa znan po svoji geografski zaprtosti in konservativnosti za zunanje vplive. Zato lahko rečemo, da je vpliv Kelto v Bohinju temeljen predvsem na osnovi nekaterih materialnih dobrin. Na relativno mirno življenje brez zunanjih nevarnosti nam kaže tudi dejstvo, da tako na Dunaju kot Ajdovskem gradu nimamo sledov nikakršne

umetne fortifikacije; v Srednji vasi pa imamo celo naselbino na ravnam. V Bohinju se je torej halštatska kultura brez večjih sprememb ohranila do prevlade rimskega imperija — okoli leta 14. p. n. š. — ko je bila izvršena prva večja aneksija našega ozemlja. Vendar tudi tedaj verjetno ni prišlo do večjih pretresov.

Med halštatskimi grobnimi najdbami v Bohinju lahko stavimo v 6. st. p. n. š. — Ha D — žgani grob iz Ribčevega laza in grob 3 iz Bitenja (S. Gabrovce, Dela SAZU 8, 1960, 68 s., opom. 4). Grob iz Ribčevega laza lahko primerjamo z grobom iz Este — Pelà grob 10 —, ki je prav tako ženski in v okviru klasičnega venetskega kroga sodi v prvo polovico 6. stol. p. n. š. (O.-H. Frey, Die Entstehung der Situlenkunst, Röm.-German. Forschungen, 31, 1969, 98 s., Taf. 30).

Sl. 8 — Situacijski načrt izkopavanja W. Schmida na Ajdovskem gradu v Bohinju (Slovenec, 22. 8. 1937)

Med tipični kasno latenski — keltski — material pa moramo staviti meč z Bleda — Pecovce —, fragment nožnice podobnega meča z Ajdovskega gradca (S. Gabrovce, Arh. vest. 17, 1966, T. 3/5), dve sulici z Ajdovskega gradca (S. Gabrovce, o. c., T. 3/3, 10; 4/13), dleta in svedre z istega najdišča. Značilno je, da se v kasnem latenu razvije velika množina orodja — pri tem je za celo vrsto novosti iskati nastanek v jugovzhodnih Alpah, oz. govoreno politično, v Noriku, — ki je z rimsko zasedbo še v celoti ostalo v veljavi. Latenske fibule lahko uvrstimo v vse časovne stopnje. Po svoji shemi je še zgodnjelatska fibula, ki je bila najdena na Bledu (S. Gabrovce, o. c., T. 8/10). Fibula je domača v notranjealpskih predelih, kjer je dobimo posebno pogosto v Ticinu (W. Krämer, Germania 39, 1961, Taf. 41; 42) in Gubiascu. Domovina blejske fibule bo vsekakor Ticino, od koder je prišla ob južnem robu Alp — verjetno preko Bohinja — k nam na Bled. Poznamo pa z Ajdovskega gradca nekaj kasnolatskih fibul.

Zelo maloštevilno je iz latenskega obdobja ohranjena keramika. Velika večina je halštatske, podobne izdelave kot je bila najdena v nekaterih grobovih v Bitnjah in Dunaju — iz leta 1959 —. Nekateri profili črepinj kažejo tudi na vaze na nogi, ki so tako pogoste v halštatskem obdobju. Drugo močno skupino tvori groba hišna keramika, ki je po ornamentiki latenska, po svoji izdelavi pa stoji še v halštatski tradiciji. Več pove fragment izrazito kasnolatske keramike, ki ima tipičen grafitni premaz in je izredno pogosto blago v kasnem latenu.

Omeniti moramo še nekatere v čistem halštatskem okolju zasidrane najdbe. Z Ajdovskega gradca in Dunaja poznamo dve mladohalštatski cerčoški fibuli — 5.—4. stol. —, nadalje uhlyato sekuro z Ajdovskega gradca, ki pa je prav tako lahko

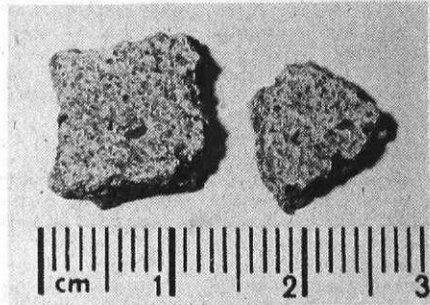
lastna tudi latenskemu obdobju. Z Bleda — »Selišče« pa poznamo žgan ženski grob v gomili, ki pa je zaradi nezanesljivosti pomanjkljive dokumentacije A. Müllnerja problematičen. Ostale prazgodovinske najdbe, ki so v tem zapisu navedene, pa so po večini starejšega datuma — glede na čas, kdaj so bile najdene — in njihova registracija temelji predvsem na noticah in omembah v starejši znanstveni literaturi, medtem ko se najdbe same v skoraj vseh primerih niso ohranile. Gradišče v »Njivicah« nad Begunjami ob vhodu v dolino Drage pa je pomembno tudi zaradi stare tovarne poti (A. Melik, Dela inštit. za geogr. SAZU 1, 1950, 82 s.), ki je prihajala od Bleda preko Begunja in se po dolini Drage povzpela preko prelaza Preval — 1308 m — in se navzela na ljubeljsko pot. Ta pot je bila desni krak že omenjene poti, ki je vodila iz Bohinja preko Pokljuke na Bled.

Posebej moramo obravnavati še miniaturna železna rala in črta iz Dunaja pri Jereki (sl. 15). Že pri obravnavi drugega orodja smo omenili, da razvije kasni lateni — 2. in 1. stol. p. n. š. — celo vrsto specializiranega orodja v prav modernem pomenu. Ena izmed velikih iznajdb je tudi železno ralo (S. Gabrovce, Slovenski etnograf 8, 1955, 9 ss.). Da ne gre pri tem za bolj ali manj izpopolnjeno motiko, ampak za pravo orno orodje, nam kaže najdba črtal, ki jih dobimo že od vsega začetka skupaj z železnimi rali — Idrja ob Bači, Reka pri Cerknem — in h katerim se pridružuje še gredelnica. Vsi trije elementi nam dajo prav konkretno predstavlo ornega orodja v obliki t. i. rala s kolci, ki ga najlaže navežemo na Plinijevo (Plinius, Naturalis historia, 18, 48) poročilo o iznajdbi pluga pri Retijcih. Vsekakor je orno orodje v kombinaciji rala, črtala in gredelnice arheološko prvič izpričano v jugovzhodnih Alpah, oziroma govoreno v političnem smislu tega časa, v Noriku. Vsa najdišča, ki poznajo orno orodje, so tudi v svojem arheološkem gradivu kulturno najožje povezana. V tem kulturnem krogu tudi smemo videti nastanek te vrste orodja, ki živi nato še v vsej rimski dobi in so ga pozneje, verjetno nekeje v Panoniji, prevzeli Slovani.

Primerki z Dunaja so miniaturni, verjetno votivnega pomena. Vendar so očitno izdelani po velikih uporabnih kosih in zanesljivo predstavljajo tudi poznavanje pravega ornega orodja. V duhovnem življenju so izraz domačega verovanja in domačih običajev. Povezava Bohinja z najdišči, ki poznajo orno orodje, to je predvsem z Idrjo ob Bači in Cerknim, je očitna. Kot je bil torej Bohinj v halštatskem obdobju najožje povezan s svetolucijsko kulturno skupino onkraj baškega prelaza, tako lahko domnevamo zvezo s tem prostorom še tudi v latenskem času.

V pričujočem poglavju smo poskušali podati pregled najdb in najdišč železne dobe kot celote, ki jih poznamo z našega ožjega območja. Istočasno smo želeli narediti nekakšen prerez skozi kulturnohistorične razmere in prikazati problematiko, ki je v zvezi s tem prisotna.

(Nadaljevanje na 10. str.)

Sl. 9 — Dva koščka prazgodovinske keramike z Ajdovskega gradca (A. Rjazancev, Zelezar, Teh. pril. V 2, 1963, 50 s., sl. 9)

VII.

Če hočemo govoriti o rimskem obdobju na ozemlju današnje Slovenije, moramo seči precej nazaj v čas srednjega in kasneje latena. Pomembno, a tudi usodno je leto 181 p. n. š., ko so se Rimljani po zavrnjenem vdoru Kelto v Furlanijo in zaradi vojnih načrtov makedonskega kralja Filipa V., da ob Savi preko Ilirika in čez kraške prelaze prodre v severno Italijo, odločili, da blizu ustja Nadiže ustanovijo kolonijo Aquileio — Plinius: eodem anno Aquileia colonia latina deducta est... —, mestno naselbino, opasano s obzidjem, kot središče širšega zaledja — agra, ki je bil gospodarska osnova za njen obstoj, medtem ko je njen osnovni pomen vojaško-strateški, njena prihodnost pa prav zaradi lege v obrti in trgovini. Komajda bi bilo mogoče preceniti pomen Aquileie za uveljavljanje rimskega vpliva in oblasti v vzhodnih Alpah. Obenem je bila ključna točka za obrambo Italije ter odskočna deska za ekspanzivno politiko. Od tod so začele svoje pohode vojske, ki so kmalu pokorile Histre v Istri ter se znova in znova borile s Karni, Japodi in Tavriskimi. Istočasno pa so že prodirali v »barbarske« kraje trgovci — negotiatores —, ki so seznanjali domačine s privlačnimi dobrinami in izdelki mediteranskega sveta — oljem, vinom, dišavami, razkošnim posodjem in nakitom — ter zanje dobivali živino, koze, konje, sužnje, zlato, ki je bilo na ozemlju Tavriskov odkrito sredi 2. stol. p. n. š., predvsem pa znameniti »ferrum noricum« — železo. S tem so se spletale niti, ki so te dežele vedno bolj navezovala na Aquileio z neizprosno logiko interesa, če že ne celotne skupnosti, pa vsaj tiste vrhne plasti, ki jo navadno imenujemo plemenska aristokracija in ki je imela neposredne koristi od menjave. Tej plasti so Rimljani nudili vso podporo in ker je to pomenilo nadaljnjo utrditev njenega privilegirane položaja, je to podporo seveda sprejemala in v odvisnosti od nje pristajala na nove in nove koncesije, ki pa so vedno bolj omejevale samostojnost skupnosti.

Sl. 10 — Železno dleto z Ajdovskega gradca (A. Rjazancev, Železar, Teh. priloga IV, 2, 1962, 31 s., sl. 2)

Takemu razvoju sledimo v t. i. Noriškem kraljestvu — Regnum Noricum —, ki je imelo svoje središče na današnjem Koroškem. Po zatonu moči Tavriskov, ki so v tem kraljestvu nekaj časa igrali vodilno vlogo, v 1. st. p. n. š., je združevalo številna plemena — Ambiline, Ambidrave, Uperake, Saevate, Laianke, Ambisonte, Helvete, itd., kot navaja na Magdalenski gori odkriti posvetilni napis —, na našem ozemlju pa je segalo v Ljubljansko kotlino in Štajersko. Vse do postopnega odvzemanja za Rim strateško pomembnih delov ozemlja na jugu, do vojaške okupacije že tako klientskega kraljestva in naпослед do njegove vključitve v imperij kot navadne province za časa cesarja Kalvdija v sredini 1. stoletja n. š.

Najpomembnejši dokument tega procesa so izkopanine na Stalenskem vrhu — Magdalensberg — nad Gosposveto. To središče rimske izpostave nam govori tako o obsegu in intenzivnosti izmenjave kot

o postopni izgradnji rimske oblasti do ustanovitve province, ko se je središče preselilo v ravno, v novoustanovljeni Virunum na Gosposvetem polju. Na našem ozemlju je imel pomembno vlogo v trgovini in posredništvu Nauportus — Vrhnika. Sicer pa pričajo o stikih z Rimljani najdbe novcev rimske republike, bronastega in keramičnega posodja, amfor, itd. vzdolž celotne jantarne poti, ki je potekala preko našega slovenskega ozemlja iz severne Italije proti Panoniji.

Seveda pa niso Rimljani zmagovali le z uspešno politično strategijo, temveč predvsem z ognjem in mečem. Skozi dve stoletji pred n. š. so se vrstili pohodi najprej proti Histrom, nato pa proti Tavriskom, Karnom Japodom in Panoncem. Tudi tu se je odvisnost in neposredni nadzor uveljavljal vse do končne ureditve vojaške in civilne oblasti Rima. In ko je bilo današnje ozemlje Slovenije že trdno na ta ali oni način pod nadzorom Rima, so panonska plemena ob Savi in na ozemlju današnje Bosne še enkrat v veliki vstaji skušala odvračati breme vedno bolj nadležne in zahtevne nadoblasti tujca. Upor je trajal štiri leta in šele leta 9 je Tiberiju po dolgotrajnem izčrpanju uspelo prisiliti ponosnega Dezidijata Batona k predaji. V deželah Ilirika se je s tem začelo novo obdobje v izgradnji rimske države. Uvajale so se rimske institucije, rimski način življenja, počasna asimilacija domačinov v novi kulturi in civilizaciji. Začel se je tisti proces, ki je čez dobri dve stoletji omogočil, da je prav Ilirik dajal Rimu visoke državne uradnike, vojskovodje in tudi cesarje.

V času osvajanja in utrjevanja oblasti v Iliriku — Oktavijanove vojne 35–33 pr. n. š., operacije 16–9 pr. n. š., panonska vstaja 6–9 n. š.) so rimski strategji ocenili kot pomembni predvsem dve točki na današnjem ozemlju Slovenije in ju utrdili s stalno vojaško posadko: ljubljanska vrata kot edino zvezo Italije s Podonavjem so zavarovali s posadko v Nauportu, kmalu pa tudi z legijskim taborom na mestu kasnejše Emone, in pa pomembno prometno križišče na prehodu čez Dravo ob robu Panonske nižine Ptuj — Poetovio prav tako z legijskim taborom. Pri tem sta bili obe omenjeni območji izvzeti iz Noriškega kraljestva in sta prišli pod vojaško upravo. Na okupiranem področju je vojska gradila strateške ceste, mostove, urejala novo obliko uprave med domačini. Ko so se razmere umirile in ustale in navzočnost vojske ni bila več potrebna, so jo premestili na Donavo braniti meje; naše ozemlje pa je prišlo pod civilno upravo mestnih ustanov.

Mesto Rim — Urbis je bilo osnova in izhodišče rimske države; osnova in izhodišče rimskega življenja in kulture pa je bila zemlja. Rim je bil mesto, a za razloček od grškega ali srednjeveškega je bilo to mesto kmetov in kasneje mesto zemljiških posestnikov. In ko se je specializirana obrt in trgovina že davno zasidrala kot značilni v dobičkonosno mestno podjetje, je v miselnosti Rimljana kot edini častni dohodek še vedno veljala zemljiška posest. Če se je s trgovino obogateli Rimljan hotel preriniti v družbeno elito, v senatorski stan, je moral svoj kapital naložiti v zemljo.

To pojmovanje se zrcali v celotni družbeni in državni ureditvi rimskega imperija. Nekoliko poenostavljeno si lahko rimsko državo predstavljamo kot skupek po zgledu Rima urejenih in vodenih področij z mestnim ali drugim ustreznim središčem, ki so se med seboj razlikovala predvsem po obsegu pravic. Po okupaciji so nova ozemlja postala last rimskega naroda. Senat in cesar sta deloma zemljo dodeljevala uglednim senatorjem in vitezom, cesarju samemu — za njihova zasebna posestva, deloma z ustanovitvijo kolonij rimskim državljanom, največkrat pa vojnim veteranom kot odpravnino. Deloma pa so jo prepustili samim domačinom, ki so kot tujci — peregrini živeli dalje v svojih skup-

nostih. Središče take skupnosti je bilo že po svojem značaju kot upravno in trgovsko središče zamelek mesta. Seveda pa je lahko dobilo mestne pravice — municipium — šele tedaj, ko so se domačini toliko prilagodili rimskemu načinu življenja, da so dobili pravico do rimskega državljanstva in so tako lahko postali polnopravni člani rimske skupnosti. Tako je za cesarja Klavdija nastalo Celje — Municipium Claudium Celeia, za Vespazijana in družine Flavijcev pa Drnovo pri Brežicah — Municipium Flavium Latobitorum Neviodunum. Kjer pa so bile ustanovljene mestne kolonije novih priseljencev — državljanov, so seveda te prevzele vlogo središča; okoliške skupnosti domačinov so bile vključene v njihov teritorij — ager — in domačini so se šele sčasoma vključevali življenju mesta. Takšni ustanovi sta bili Colonia Iulia Emona — Ljubljana in Tergeste — Trst.

Kjer pa je bila dalj časa nastanjena vojska — npr. Ptuj —, se je ob legijskem taboru razvilo naselje trgovcev, obrtnikov, gostilničarjev in dr., ki so jim dajali kruh, vojaki. To so bile t. i. canabae, ki so bile po odhodu legije in ustanovitvi kolonije — Colonia Ulpia Traiana Poetovio — verjetno njej priključene.

Podeželju so dajale pečat villae rusticae — kmečka posestva —, pod čemer razumemo navadno vse od razkošnih dvorov velikih zemljiških posestnikov pa do navadnih večjih ali manjših kmetij.

Rimski okupaciji je sledilo več kot pol drugo stoletje trajajoče obdobje miru in blagostanja, plodnega razvoja. Ta razvoj je potem začasno pretrgala katastrofa markomanskega vdora, ki je naznanjala negotove čase poznorimske dobe. Markomanski vdor je gotovo pomenil težko rano živemu organizmu rimskega sveta med Donavo in Italijo, Katastrofa je bila velika — poleg Germanov je kosila tudi kuga —, nikakor pa ne popolna. Dežela je bila v ognju in pepelu, a obzidja večine mest na poti vdora — tudi emonsko — so vzdržala in sledil je nasprotni udarec. Na novo sestavljene legije so z Germani začele boje, ki so trajali do leta 175 in se kasneje še nadaljevali.

Najpomembnejša posledica rušilnega vdora barbarov pa je dejstvo, da se je v celoti pokazal strateški pomen današnjega slovenskega prostora za obrambo Italije. Lok Alp, ki kakor zid obkrožajo Italijo, je ponujal možnost za drugo obrambno črto za mejnim sistemom utrdb limesa na Donavi in Renu. Še posebej pa se je pokazal kot najbolj ogrožen in za varnost države najusodnejši prostor, kjer se lok Alp približuje Jadranu in na Krasu tvori vrsto prehodov v smeri Podonavja. Onkraj velike reke so živela številna germanska in sarmatska in kasneje še druga stepska ljudstva, ki niso bila pod neposrednim nadzorom Rima in so bila nenehna nevarnost za imperij. Sam cesar Mark Aurel je organiziral posebno vojaško upravo — praetentura Italiae et Alpium, t. j. predstražo Italije in Alp — in postavil legijski tabor v Ločici pri Sempetru v Savinjski dolini na strateško izbranem terenu pri prehodu čez Savinjo, na kraju, od koder je mogoče nadzorovati vse poti čez prvi venec alpskih prelazov — Trojane. Ta tabor je bil etapna postaja v vojaških operacijah; jedro vojske je kmalu potem odšlo na Donavo in tam utrdilo porušene trdnjave.

Germanška nevarnost je bila vsaj začasno odklonjena in obdobje vladarjev afriškega porekla iz družine Severov — od 193 do 235 — je bilo zopet čas graditve in razsveta ob mnogih novih pobudah, ki so prišle z Vzhoda in so nakazovale globoke spremembe v rimski družbi.

Če je pomenil vpad Markomanov katastrofo, pa je bil nemirni čas 3. stoletja, čas vojaških cesarjev, ki so jih izbirale in podpirale legije posameznih provinc, katerih pravica do oblasti je slonela bolj na moči orožja kot na kakem pravnem nasledstvu, čas cesarjev in proticesarjev, od katerih so

v polni meri. Končno bi ugodnejši pogoji pastirovanja najbrže še vedno zaposlovali vsaj del vaščanov v poletnih mesecih, ki pa si prav tako zadnja leta iščejo bolj ali manj stalnih zaslužkov največkrat pri gradbenih delih ob Jezeru.

Po statističnih podatkih za leto 1931 je bilo v vasi š 218 prebivalcev, od tega pa 41 posestnikov ter šest kočarjev in najemnikov (3).

Podatki za leto 1971 pa pokažejo, da je od skupnega števila 155 prebivalcev aktivnih 93. In sicer se jih aktivno ukvarja s kmetovanjem le 54, ostali pa so zaposleni večinoma v industriji in gostinstvu (4). Ker za leto raziskovanja nismo mogli dobiti uradnih statističnih podatkov, naj navedemo le, da se je — podobno stanje opazujemo tudi v drugih agrarnih naseljih — v štirih letih še povečalo število zaposlenih na račun agrarnega prebivalstva.

Tako so se v letu 1971 ukvarjala samo s kmetijstvom tri gospodinjstva, 22 je bilo mešanih, 22 pa nekmečkih. (5)

Tako kot v preteklosti tudi še zdaj prevladuje v Studorju mala kmečka po-5 sest (21). Maloštevilnejši srednji kmetje (9) pa prav tako premorejo največje deleže v oddaljenih gozdovih, travnikih in pašnikih, kjer sodi na primer spravlanje lesa in krme med najtežja dela.

Mlatiči

Po podatkih za leto 1971 so bili vaščani razporejeni v naslednje zemljiške kategorije: brez zemlje 6, do 0,10 ha 3, od 0,11 do 0,50 ha 2, od 0,51 do 1,00 ha 3, od 1,01 do 2,00 ha 1, od 2,01 do 3,00 ha 1, od 3,01 do 4,00 ha 1, od 4,01 do 5,00 ha 3, od 5,01 do 6,00 ha 2, od 6,01 do 8,00 ha 3, od 8,01 do 10 ha 1, od 10,01 do 15,00 ha 8 in nad 15,01 ter več ha 13 gospodinjstev. (6)

V letu 1975 je bilo v vasi 5 traktorjev in 14 kosilnic ter 1 mlatilnica. Le posamezni vaščani (10) imajo avtomobile, s katerimi se vozijo na delo večinoma v Bohinjsko Bistrico. Opremljenost stanovanj z modernimi aparati in stroji je iz dneva v dan večja.

OBLIKE MEDSEBOJNE POMOČI

Približno od konca preteklega stoletja do danes ugotavljamo v Studorju naslednje oblike medsebojne pomoči, ki jih zavolje večje preglednosti razvrščamo po doslej uporabljani razvrstitveni shemi (v delih Vzajemna pomoč na vasi I, 1973 in Vzajemna pomoč na vasi II, 1974) (7):

I. Medsebojna pomoč — pretežno delovnega značaja — ki si jo izkazujejo posamezna gospodinjstva:

1. na podlagi vrnitve istega ali podobnega dela.

Na splošno velja tudi za Studor, da so si vsaj že nekaj let po zadnji vojni vaščani v veliko večji meri kot dandanes pomagali pri raznih sezonskih delih, povezanih z gospodinjstvom v teku leta.

Prvo spomladansko delo, ki je združevalo med seboj posamezna gospodinjstva, ko so si hodila »na vračvo«, je bilo v mesecu maju sajenje krompirja in koruze. Le posamezna gospodinjstva si pri omenjenih delih pomagajo drug drugemu tudi še dandanes.

Približno do leta 1950 so si pomagali pri okopavanju koruze in krompirja z motikami. Ko so krompir in koruzo po navedenem času začeli okopavati z okopalnikom, so prenehala sodelovanja v tej smeri.

Spomladansko delo, kjer so si posamezne ženske prav tako medsebojno v večji meri kot danes pomagale med seboj, je bila pletev koruze in krompirja, združena z okopavanjem, navadno proti koncu maja. Ko so okoli 1970. leta začeli koruzo škropiti proti plevelu, je sodelovanje pri pletvi koruze prenehalo. Še zdaj pa si pomagajo posamezne ženske pri pletvi krompirja, ker ga sadijo skupaj s fižolom in ga zato ne morejo škropiti.

V večji meri kot danes, so si moški še pred zadnjo vojno, ko ni bilo (razen v enem primeru) motornih žag, pomagali pri pomladanskem podiranju lesa.

V manjši meri so si vse do leta 1960, ko so začeli krompir osipati z osipalniki in živalsko vprgo, pomagali pri osipavanju krompirja z motikami.

Nedvomno pa so v preteklosti dosegla medsebojna sodelovanja tudi v Studorju svoj vrh v poletnem času, ko so si vaščani, bodisi na podlagi vračanja ali pa odsluževanja pomagali pri žetvi, košnji in spravlanju sena ter ob strojni mlatvi.

Tako se je največ sodelovanja zvrstilo ob košnji sena v juliju in v avgustu v rovtih, kjer so dosegale največje površine enkratne košnje tudi tri hektare. V manjši meri pa so si pomagali ob košnji v ravnini in pri košnji otave proti koncu avgusta.

Vse do zadnje vojne, ko so začeli izoravati krompir, so si vaščani pomagali tudi pri kopanju krompirja z vilami. Tako kot v preteklosti pa si tudi še zdaj pomagajo posamezna gospodinjstva pri pobiranju krompirja v septembru, ko ga pobirajo tako, da lezejo po kolenih, podobno kot plevice.

Proti koncu septembra, ko so poželi in obtrgali koruzo, so še splošno hodili drug drugemu »majt koruzo«, kot je deloma v navadi tudi še zdaj.

V poznosenskem času so si vsaj še pred desetletjem pomagale posamezne ženske obrezovati repo.

Kot omenjeno, so si moški spomladi pa tudi jeseni pomagali pri raznih delih v gozdu »v goši«. Tako sta si vsaj do zadnje vojne po dva vaščana pomagala drug drugemu voziti les iz gozda. Po splošnejšem uvajanju motornih žag so v zadnjih letih prenehala pogostnejša sodelovanja pri spravlanju drv in podiranju lesa. Posamezni gospodarji pa si tudi to delo še vedno medsebojno vračajo.

2. na podlagi povrnitve izposojene živine in orodja

Še nekaj let po zadnji vojni — splošneje še v šestdesetih letih, ko so srednji in mali kmetje še premogli po eno vprežno žival — vola ali konja — je bilo močno v navadi, da sta si po dva vaščana drug drugemu pripragala po eno žival, »sta skupaj orala, sta orala drug drugemu«. Tako so si posamezni gospodarji orali drug drugemu tudi po 20 let (Ukc, Zvan, Skantar)! Po letu 1970, ko so prišli v vas prvi traktorji, pa si tudi lastniki konj raje najemajo ali pa odslužujejo oranje s traktorjem, če je le njiva primerna za strojno oranje. Tako, da so si v letu raziskovanja orali drug drugemu le še štirje gospodarji.

V večji meri kot danes so se v preteklosti zatekli k sosedu na posodo po konja ali vola, če je žival zbolela ali postala »kruljova«.

Kot po drugih vaseh je bilo tudi v Studorju v navadi, da so si sosedje ali pa vaščani po potrebi izposojali predvsem manjše orodje za obdelovanje polja (motike) in za delo v gozdu (šerpce, majovce), če jih je šlo več v gozd, pa vile za nakladanje gnoja. Izposojanje je živo še zdaj.

Tudi še zdaj pa si na primer lastnika stroja za vejanje žita oziroma sadnega mlina, menjavata pripravi, itn.

Gospodinjje pa si tudi še zdaj, čeprav v manjši meri kot v preteklosti izposojajo drobne gospodinske potrebščine (živila in razne strojčke). Prav tako je skoraj ponehalo izposojanje kruha, ker si ga lahko vsakodnevno kupijo v trgovini. Navada, posebej če so šli v planino, pa je bila močno razširjena še v povojnih letih.

3. na podlagi kasnejše povrnitve (ob gradnji stavb in popravljanju poti)

Vaščani zatrjujejo, da so si vsaj do zadnje vojne v veliko večji meri kot v zadnjih letih pomagali drug drugemu pri gradnji hiš in gospodarskih poslopj. Tako so si pomagali predvsem pri težjih stopnjah gradnje in delih, ki terjajo večje število sodelavcev, ko so kopali temelje, podajali opeko ali deske za kritje strehe in nameščali ostrešje.

V zadnjih letih je ta pomoč precej bolj skromna. Največkrat pridejo na pomoč pri betoniranju, posebej če računajo na vračilo v bodočnosti. In končno pri podajanju opeke.

Še vedno pa si vaščani, ki uporabljajo isto gozdno pot pomagajo jeseni pri spravlanju poti, da pripravijo izvoz. Podobno kot pomagajo vsi lastniki krav, ki se pasejo na planini pri enem pastirju, pomagajo spomladi popravljati gospodarjev stan in streho za živino, pripraviti drva in popraviti plotove.

4. na podlagi menjave dela, kjer vaščani odslužujejo takoj ali kasneje lastnikom živali in strojev njihove usluge z raznimi drugimi deli ali pa tudi z menjavanjem živinskih in strojnih uslug

Pobiranje krompirja

Tovrstna medsebojna pomoč pokaže v primerjavi s preteklostjo vrsto novih oblik predvsem pri sodelovanjih, ki jih rojevajo inovacije v kmetijstvu in z njimi povezano opuščanje vprežne živine.

Vse do šestdesetih let — splošneje pa še med zadnjo vojno — so lastniki vprežne živine opravljali nelastnikom vprežne živine najrazličnejše usluge. Največkrat s prevažanjem bremen in oranjem v zamenjavo za pomoč ob košnji in drugih večjih delih.

dr. Marija Makarovič

MEDSEBOJNA POMOČ NA VASI III. NA PRIMERU STUDORJA V BOHINJU

UVOD

Za raziskovanje medsebojne pomoči v Studorju sem se odločila šele potem, ko sem poizkusno obdelala več naselij na Gorenjskem (Breg pri Predvoru, Breg pri Komendi, Olševke, Podgorje, Loka pri Mengšu), ki so predhodno prihajala v poštev za nadrobnejše raziskovanje medsebojne pomoči.

Kot pri doslej raziskanih naseljih (Nedelica, Predgrad, Orehovec, Bučecovci, vasi v Ljutomersko-jezerskem območju) pa sem se za monografsko obdelovanje medsebojne pomoči v Studorju odločila z avtorizacijo tega, ker tako po številu (kmečkega, polkmečkega in nekmečkega) prebivalstva kot tudi po ostalih značilnostih predstavlja tipičnejše naselje za širše območje.

V primerjavi s sosednjimi vasi (Stara Fužina, Srednja vas, Češnjica), skozi katere teče asfaltirana cesta, je Studor nedvomno bolj oddaljeno naselje. Vendar le tudi semkaj, čeprav morda nekaj počasneje, iz dneva v dan prodirajo nova materialna in duhovna spoznanja, ki nenehno osveščajo vaščane in izpodrivajo, še v prvih povojnih letih, izrazitejšo tradicionalno usmerjenost vaščanov.

Tudi v Studorju sem skušala ugotoviti spremenjajoče oblike in pomen medsebojne pomoči nekako od zadnje četrtine 19. stoletja pa do danes ter vzroke, ki so v navedenem obdobju pogojevali medsebojno pomoč. Prav tako pa sem skušala še posebej opredeliti medsebojno pomoč v mejah ustreznih sodelovalnih skupnosti in njihov pomen v okviru medsebojne pomoči v Studorju.

V želji, da bi podala čim bolj resnično podoben današnje medsebojne pomoči, sem anketirala vsa gospodinjstva v vasi. Z metodo lastnega opazovanja in presojanja ter ob upoštevanju terenskih (1) in drugih podatkov za starejše obdobje in današnji čas, pa sem skušala čimbolj natančno zajeti najrazličnejše oblike medsebojne pomoči, njihovo izginjanje, spreminjanje in rojevanje.

SPLOŠNI PODATKI

Studor, srednjeveška in strnjena vas v Bohinju, leži pod 999 m visokim Studorjem. Ima — podatki veljajo za leto 1975 — 157 prebivalcev in 49 hišnih števil. Od tega je danes naseljenih 42 hiš, ena je nenaseljena, dve sta spremenjeni v vikenda, troje hišnih števil pripada planinskim kočam na Velem polju, ena pa trgovini (2). Vas je oddaljena približno pol kilometra od asfaltirane ceste, ki pelje od Bohinjske Bistrice proti Srednji vasi.

Približno dve desetletji ima naselje svojo trgovino. V kilometer oddaljeni Srednji vasi pa so podružnična štirirazredna osnovna šola, pošta in krajevni urad.

Predvsem starejši vaščani tudi še zdaj razločujejo dele naselja z nekaterimi starejšimi imeni, kot na primer Na korit (št. 7, 36), Na gorici (št. 11, 12, 13), V grabnu (št. 16, 17, 18, 20), kamor sodi, kot smo navedli, tudi pripadajoče število hiš. Na splošno pa poimenujejo domačije po domačih hišnih imenih, npr. pri Odolnjaku, pri Ukcu, pri Kavcu, pri Suštarju, pri Andreju, itn. Če pa se dve hiši enako poimenujeta, pa vsako posebej razločujejo, na primer: »pri ta spodnjem Petricu, v grabnu pri Petricu« itn.

Hiše, ki stoje večinoma tesno druga ob drugi, so bodisi lesene ali pa tudi že zidane,

največkrat enonadstropne z značilnimi lesenimi ganki in skrbno negovanim cvetjem. Čeprav je naselje zaščiteno, je veliko hiš obnovljenih. Ob vhodu v vas stoji 14 razmeroma strnjeno postavljenih kozolcev »stogov«. Zavoljo omejenega prostora v bližini domačij in prikladnejše lege za dovažanje pridelkov, so jih vaščani postavili semkaj vsaj že ob koncu preteklega stoletja.

Zemlja je proti Srednji vasi rodovitnejša in črna, proti Bohinjskemu jezeru pa svetlejša in bolj peščena.

Tako kot v preteklosti, se tudi še zdaj vaščani ukvarjajo — čeprav v precej manjši meri kot pred leti — z živinorejo. Tudi za tukajšnjo živinorejo je značilno vedno bolj zamirajoče planšarstvo, s poletno planinsko pašo v rovtih in visokogorskih planinah (Ukanc, Voje, Vodični vrh, Blato, Grintojca, Pri jezeru, Laz, Dedno polje, Ovcarija, Viševnik).

Vzporedno z upadanjem živinoreje, beležimo v sosednjih vaseh (Stara Fužina, Srednja vas, itn.) naraščanje kmečkega turizma. V Studorju pa zaenkrat le še trije vaščani oddajajo večinoma preko poletja bolj ali manj stalnim gostom planinske hiše v rovtih Ukanc in Voje.

Tako kot v preteklosti se tudi še zdaj vaščani ukvarjajo v večji meri z gozdarstvom, ki jim prinaša večji ali manjši zaslužek s prodajanjem lesa, hlodovine in drv.

Pojedelnost je razvito v skromnejši meri. V glavnem pridelujejo le krompir ter nekatere krmilne rastline (peso, korenje, koruzo) in povrtnino za domačo uporabo. Od žitaric sejejo le še manjše količine ječ-

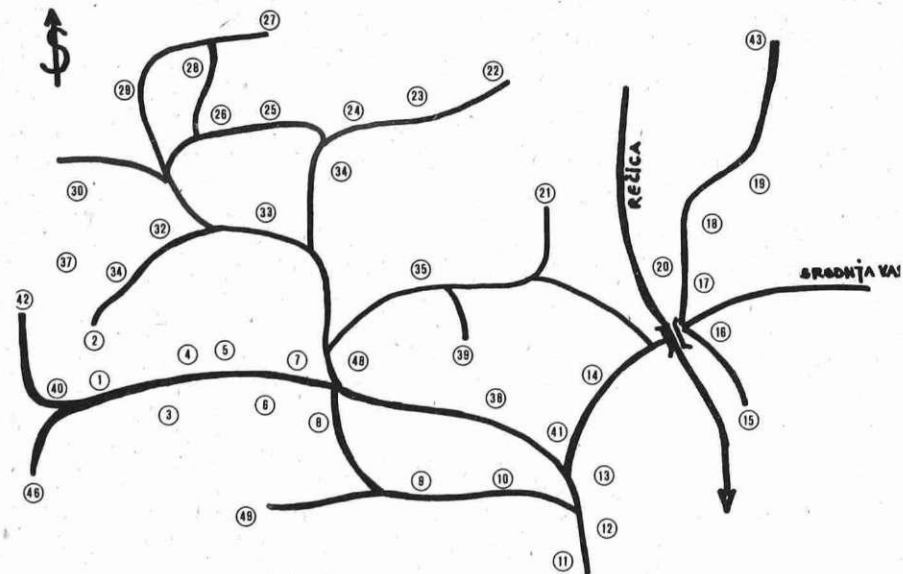
mena, ki ga krmijo živini. Pšenico in rž pa so splošneje opustili v zadnjih dveh desetletjih. Tako že vsaj desetletje večina studorskih gospodinj kupuje kruh. V večjih količinah sejejo deteljo.

Še pred zadnjo vojno so si predvsem kajzarji pa tudi mali kmetje iskali dodatnega zaslužka. Tako so se moški zaposlovali pri železnici kot progovni delavci, sezonsko s kidanjem snega na železnici in deloma tudi v železarni Jesenice. Posamezniki so, tako kot še zdaj, sezonsko tovorili hrano in razni material v okoliške planinske kočice. V precej večji meri kot moški, so se neporočene ženske — kmečke in kajzarske — največkrat do poroke, udinjale v domači in sosednjih vaseh kot dekle. Le posamezni moški pa so hlapčevali. Mlajšim pa tudi starejšim ženskam in moškim — predvsem najetim — pa je pomenilo pastirvanje »pvanvanje« v poletnem času prav tako ustrezen vir zaslužka, v večji meri še desetletje po zadnji vojni.

Pred prvo svetovno vojno so se pri posameznih domačijah ukvarjali z lesno obrtjo, predvsem s škafarstvom. Izdelke so prodajali prekupcem, ki so jih nosili celo v Trst.

V zadnjih letih so številni vaščani zaposleni v Bohinjski Bistrici. Tako pri LIP-u oz. IMPEX-u in v šivalnici ter v okoliških Viatorjevih in Kompasovih hotelih in gostiščih.

Število agrarnega prebivalstva se tudi v Studorju iz dneva v dan manjša. Raste pa število zaposlenih. Prepričanje, da samo kmetovanje ne prinaša zadostnih dohodkov za — današnjim razmeram — ustrežno življenjsko raven, je tudi tukaj prisotno

Skica razporeditve hiš v naselju Studor. Številke pomenijo posamezne domačije (Risal Janez Gartner, Studor 3).

množi vladali le malo dni, komajda kdo pa je doživel starost. Nemirno 3. stoletje je bil zatorej čas nenehne nevarnosti za Italijo, za tisto oblast, ki se ji je posrečilo obvladati prestolnico imperija. Če temu dodamo še stalen strah pred vpadi barbarov, je razumljivo, da je prav v tem času na prostoru med Triglavom in Tarsatico — Reko — nastal cel sistem zidovja in trdnjav, ki so nadzorovale in dobesedno zapirale vse možne prehode v Italijo. To so bila t.i. Clastra Alpium Iuliarum. Danes se nam na zemljevidu kaže kot prava antična Maginotova linija, strateška mojstrovina, na najpomembnejših točkah z več obrambnimi pasovi. Moramo pa dodati, da je bila prav tako kot Maginotova črta tudi ta v odločilnih trenutkih neučinkovita.

Lepo osvetljuje položaj v tem času zapis o pohodu Maksimina Tračana, ki so ga za cesarja oklicale panonske legije, v Italijo leta 238. Prebivalci Emona, so, zvesti cesarjem, ki ju je priznal rimski senat, uničili vse, kar bi moglo prodirajočemu Maksiminu koristiti, »zažgali so vrata« hiš in svetišč »in zapustili mesto, tako da je ob njegovem prihodu v mesto, kot to dramatično in zato morda ne ravno zvesto prikazuje vir, po ulicah zavijalo krdelo 500 volkov. Alpske prelaze je samozvani cesar prečkal brez odpora, v nižini pa ga je čakala ista slika. Ljudstvo se je zateklo v Aquileo in se pripravilo za obrambo. Maksimin je dal posekati vse nasade v okolici mesta in porušiti vse stavbe ter se lotil obleganja, ki pa je zanj postalo usodno.

Take vrste merjenja moči je imelo katastrofalne posledice za gospodarstvo imperija in za blaginjo prebivalstva. Vsakokratna administracija je s stroški neprestanih vojn opravila največkrat po najpreprostejši metodi — z devalvacijo in novimi davki, dokler denar ni postal že kar smešno brez vrednosti in je nemogočnejši in najbolj civilizirani del zahodne poloble prešel praktično na menjalno gospodarstvo. Z odlokom cesarja Karakale so leta 212 postali vsi svobodni prebivalci polnopravni rimski državljani. S tem je bil pravzaprav sklenjen dolgotrajni proces prilagajanja domačih prebivalcev rimskim oblikam življenja. Rimski svet se je spremenil. Državljanke pravice, ki so nekoč pomenile bistven privilegij, so bile sedaj le še naslov in sodelovanje v javnih službah in lokalni upravi; svoj čas velika čast in najvišji cilj slehernega meščana, je bilo le še nadležno breme. Pomisliti je treba le na to, da je moral tak uradnik — magistratus s svojim premoženjem odgovarjati za izterjanje predpisane davka osrednji oblasti.

Tudi družba se je spremenila. Romaniziranim domačinom in v provinco doseljenim Italikom so se pridružili prišli vzhodnjaškega porekla in z njimi njihovo pojmovanje oblasti in življenja, predvsem pa njihova monotistična verstva z izrazito kritično osnovo, so v kriznem času našla širok odmev. Predvsem vojaki z Orienta so bili tisti, ki so prinesli v naše kraje kult Mitre, obenem pa je bil to tudi uradni kult, povezan z osebo cesarja, zato so ga razširjali tisti, ki so bili v neposredni odvisnosti od cesarja: uradniki, cesarski sužnji in osvobodenci. Ta proces najbolje sledimo v Poetoviju, ki je imel v tem času pomembno vojaško vlogo. Morda bi mitraizem tudi prevladal, če se ne bi istočasno že razraščalo krščanstvo, katerega pobudniki so bili prav tako priseljenci z Vzhoda — trgovci, obrtniki — sprejeli pa so ga predvsem nižji sloji mestnega prebivalstva. Zaenkrat še nimamo nespornih dokazov za obstoj krščanskih skupnosti v Sloveniji v herojskem obdobju preganjanega krščanstva. Vsi znani spomeniki so iz časa po znamenitem ediktu cesarja Konstantina, da smejo kristjani javno izpovedovati svojo vero — »milanski edikt« 313. leta —. Pomembna mesta — Emona, Celeia, Poetovio — so v 4. stoletju sedeži škofij in kompleksni cerkvenih stavb s svojimi gradbenimi fazami

pričajo o postopni rasti in razvoju skupnosti kristjanov.

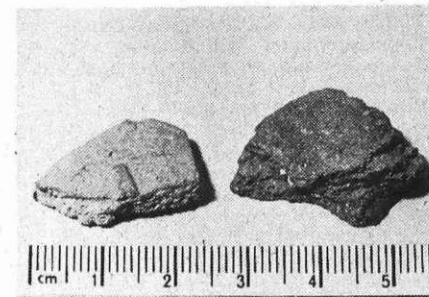
Četrto stoletje je sicer zadnje obdobje vsaj relativne blaginje v naših krajih pod oblastjo Rima. To se odraža v novi gradbeni dejavnosti v mestih in na deželi. Energične ekonomske in upravne spremembe cesarja Dioklecijana so na prelomu 3. v 4. stoletje dale za to dovolj trdno osnovo. Razcvet, ki ga kot upravna, obratna in umetnostna središča cesarstva doživljajo mesta v zaledju bogatih rudnikov Srbije in Bosne, se vsaj deloma odraža tudi pri nas, najbolj gotovo v Poetoviju. Za Slovenijo so v tem času značilna zunaj mestnih obdij utrjena kmečka posestva, pribežniški tabori na nedostopnih hribeh in zopet vojaške utrdbe na alpskih prehodih.

Na teh prehodih se je odigralo eno odločilnih dejanj zgodovine izmučenega cesarstva. To je bila zmaga cesarja Teodozija nad Evgenijem pri Ajdovščini leta 394, ki je bila obenem dokončen poraz poganke reakcije, reakcije v imenu stare rimske kulture, po razglasitvi krščanstva za državno in edino priznano vero. Z razdelitvijo cesarstva na vzhodno in zahodno polovico se kmalu potem začne zgodovina Bizanca. To je bilo umiranje nekega sveta in porajanje novega — in v resnici nekateri znanstveniki tu zaključujejo obdobje antike. Pri nas pa štejemo v sklop tega sveta še obdobje gotskega pohoda in Atilovega pustošenja v sredini 5. stol. tja do leta 476, ko je zadnji zahodnorimski cesar Romulus Augustus, čigar mati je bila Ptujčanka, prepustil mesto vladavine germanskemu vladarju v Italiji. Pri nas potem ko oblasti Rima ni več — to se je sicer zgodilo precej pred letom 476 — nastopi konec 5. in v 6. stol. čas, ko se menjavajo germanska in bizantinsko gospodarstvo, prebivalstvo ostaja ves čas isto, obubožano in razredčeno morda, a vendar nosi v sebi zavest romanske pripadnosti in pripadnosti rimskim institucijam. Dejanski nosilec teh institucij pa je v tem času postala cerkev in ko so se Romani umaknili iz Norika pred Germani, je njihov odhod organiziral in vodil sv. Severin. Ko pa so se morali okoli leta 594 prebivalci Emona umakniti pred novimi prišelci — Slovani, je njihov umik organiziral in ustanovil novo Emono — Emonio v Istri (Novigrad) — škof Joannes.

S tem je bil sklenjen cikel antične kulture na ozemlju današnje Slovenije.

Naša naloga je sedaj, ko smo okvirno skicirali razmere in potek rimske okupacije, da v ta širok okvir postavimo in ocenimo naš obravnavani prostor in skušamo določiti njegovo vlogo in pomembnost. Najdbe, ki so nam znane, izvirajo iz naslednjih najdišč (karta 5):

1. Ajdovski gradec v Bohinju. S te znane naselbinske točke, ki je živila nepretrgano v obdobje kasne antike, so nam znane tudi rimskodobne najdbe. Omenja se večje število numizmatičnih najdb od Augusta do Constansa (A. Müllner, Geschichte des Eisens, 1909, 82 s.) (sl. 16), železno orodje, rimske provincialne fibule, biseri, sulične osti, razno železno okovje, itd. (Morlot, Jahrb. d. Geol. Reichsanstalt 1,

Sl. 11 — Dva fragmenta keramike iz Studorja (Prodovje) (A. Rjazancev, Železar, Teh. priloga V'2, 1963, 54 s., sl. 17)

Sl. 12 — Srebrni keltski gumb z upodobitvijo konja iz Studorja (foto arhiv Teh. muzeja železarne Jesenice)

1850, 199 s. M. Hoernes, Mitt. d. Anthropol. Gesellschaft Wien, 18, 1888, 87 s.). Po udariti pa moramo, da vse antične najdbe z Ajdovskega gradca izvirajo iz obdobja prvih raziskovanj, ki so se vršila v sredini preteklega stoletja — Morlot — in še iz starejše zbirke župnika Zavrznika in kaplana Brenceta (M. Hoernes, o. c.). Schmid v svojih beležkah ne omenja posebej antičnega materiala, v kolikor ne pripisemo predvsem najdbe orodja rimskemu obdobju. Pomembno pa je v kasni antiki nastalo zidano obzidje s stolpi. Takrat je bila naselbina na Ajdovskem gradu prvič in zadnjič utrjena in je spadala v sklop antičnih zapor, že omenjenih Clastra Alpium Iuliarum, ki so nastajale koncem 3. stoletja in v 4. stol. Utrdba — kastel — na Ajdovskem gradu je varovala cesto, ki je prihajala preko sedla Čez Bačo in potekala čez Pokljuko naprej proti Bledu in Radovljici.

2. Lepence v Bohinju. Ze v prejšnjem stoletju so bili tu odkriti rimski grobovi (J. Pečnik, Izvest. muzej. druž. z. Kranjske 14, 1904, 126 s.; P. Petru, Arh. vest. 9—10, 1958/59, 14 s., op. 16).

3. Babna gora v Bohinju. V votlini v Babni gori, ki leži v soteski na poti iz Spodnje v Zgornjo bohinsko dolino, so bili najdeni novi Hadrijana, Septimiusa Severa, Probusa in Gratiana.

4. Dunaj pri Jerki. Poleg že omenjene naselbine so bili slučajno najdeni v nekem previsu nad Kocjančičevim travnikom rimski bronasti novci. Bilo jih je osem in segajo od Valentinijana I — 364 do 375 — do Honorija — 395 do 423 — (A. Valič, Varst. spom. 8, 1960, 330 s.).

5. Jerka. Pod Hostnikovo hišo, Jerka 25, sta bila odkrita dva žgana rimska grobova, krita in predeljena s peščenjakovo ploščo. Grobni inventar so sestavljali fragmenti oljenk, lončkov, bronasti prstan, deli zapetnic ter sežgane kosti in ogle (A. Valič/S. Gabrovec, Varst. spom. 7, 1958/59, 331 s., Tab. XII, 8—9). Glede na pridatke te najdbe moramo staviti v konec 1. in v prvo pol. 2. stol. n. š.

6. Jerka. Najden je bil rimski napisni — epigrafski — spomenik (CIL III. — Corpus inscriptionum latinarum —, 1435419).

7. Bled. Rajko Ložar je leta 1937 izkopaval na Bledu — Želeče — več rimskih grobov. Dvoje mrličev je bilo pokopanih v notranjosti nekakšne hiše, ostali pa izven nje. Ležali so na gramozni podlagi. Glede na časovno zvezo med hišo in grobovi je verjetno, da so bili pokopani kasneje. Kakšen je odnos med grobovi in hišo — zidovi,

(Nadaljevanje na 12. str.)

(Nadaljevanje z 11. str.)

ni jasno. Na osnovi pridatkov so grobovi iz 1. stol. n. š. (P. Petru, Arh. vest. 9–10, 1958/59, 14 s.).

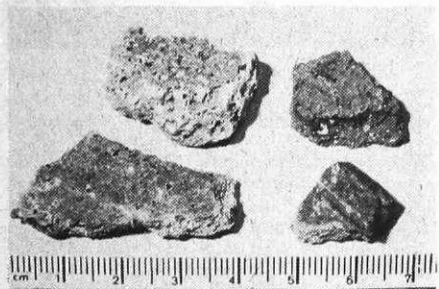
6. Bled – Grad. Najdba rimskih novcev (R. Andrejka, Bled am See, Ljubljana 1929, 41 s.).

7. Bled – Zaka. Najdba rimskih novcev (R. Andrejka, Bled am See, 41 s.).

8. Bled – Želeče. Najdeni so bili rimski novci (R. Andrejka, o. c., 41 s.).

9. Lesce. Znana je najdba dveh rimskih epigrafskih spomenikov (CIL III, 3888; 3890 10780; Antike Inschriften aus Jugoslawien, 218; J. Pečnik, o. c., 126; P. Petru, Varst. spom. 8, 1962, 208 s.).

10. Radovljica – Predtrg. V severnem delu zaselka Predtrg, ki ima ledinsko ime »Zale«, je bilo najdeno precej rimske strešne opeke (W. Schmid, Mitt. d. Zentral Commiss., 1906, 154 s., 176 s., 222 s., 257 s.; KLBD 1937, 544 s.).

Sl. 13 – Fragmenti keramike z Dunaja pri Jereki (A. Rjazancev, Železar, Teh. pril. V 2, 1963, 52 s., sl. 12)

11. Ribno. Pok. Janez Kerstnik iz Ribnega je leta 1927 odkopal pri izkopu zemlje za temelje mlina, ki danes stoji ob potoku na desni strani vaške poti, ki vodi proti Savi Bohinjki, rimsko konjsko podkev (sl. 17). Podkev je železna in se nahaja v privatni lasti.

12. Mošnje. V Mošnjah je bil najden rimski mozaik. Ta najdba nam kaže na prisotnost rimske stavbe in morda celo naselbine (KLDB 1937, 543 s.; P. Petru, Arh. vest. 9–10, 1958/59, 14 s.; A. Valič/S. Petru, Arh. vest. 15–16, 1964–65, 321 s.).

13. Ljubno. Leta 1946 je J. Bole poročal Narodnemu muzeju v Ljubljani, da so pri kopanju vodnega zbiralnika bili najdeni rimski grobovi. Med drugim je bila najdena tudi oljenka z znakom izdelovalca – Fortis – (P. Petru, Arh. vest. 9–10, 1958–59, 14 s., op. 16.). Glede na najdbo oljenke – tvrdkovna z napisom tvrdke FORTIS – kaže na konec 1. stol. n. š.

Sl. 14 – Fragment latenskega meča z Bleda (Gabrovec, Dela SAZU 8, 1960, 13 s., T. 5/6)

14. Brezje. Slučajna najdba rimskih grobov (J. Pečnik, o. c., 126 s.; A. Müllner, Argo, 1895, 43 s.; P. Petru, Arh. vest. 9–10, 1958/59, 14 s., op. 16.).

15. Brezje. Pri gradnji hiše M. Eržena so našli dvojne oljenke in več keramičnih posod, ki pa so jih razbili. Okoli najdb je bilo precej oglja – žgano grobišče –, tako da je najditelj menil, da je bilo na tem mestu ognjišče, verjetno pa je bilo na tem kraju bogato grobišče upeljenih mrličev. Ena od oljenk je pečatna, temno rdeče

žgana z napisom FORTIS; druga pa je reliefno okrašena – na zgornji strani ima upodobitve psa, vepra in leva. Pri tej zadnji se sredi diska na vrhni ploskvi boči navzgor obrnjen predtrg ročaj (P. Petru, Varst. spom. 7, 1958/59, 298 s.). To najdbo datiramo v konec 1. stol. n. š.

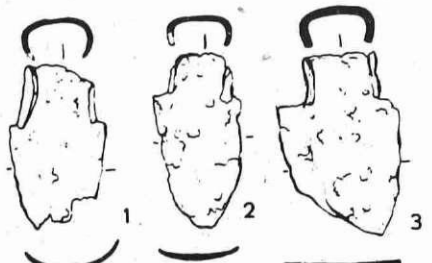
16. Slatna. Omenjajo se naključne rimske najdbe (Jahreshefte d. Landes Museum, 1862, 249 s.; A. Valič/S. Petru, o. c., 321 s.).

17. Begunje. Od tu so znane nekatere slučajne antične – rimske najdbe (B. Saria, Glasn. Muz. druž. z. Slov. 14, 1933, 10 s.; Zmavc, Mitt. d. Zentr. Komm. 1908, III. 7. Bd. 7, 314 s.).

18. Begunje. Rimski epigrafski spomenik (Antike Inschr. aus Jugosl., 219).

19. Poljče. A. Müllner poroča o rimskih najdbah (A. Müllner, Argo 10, 1903, 32 s.; A. Valič/S. Petru, o. c., 321 s.).

20. Rodine. Pod vasjo Rodine, na travniku z ledinskim imenom »v Ključeh« je bila odkrita in delno sondirana rimska villa rustica. Kompleks te antične kmetije sestavljajo tri stavbe – stanovanjski in dva gospodarska objekta –, celotni kompleks je obdan z nasipom in vodnim jarkom. Najdbe iz omenjenih objektov datirajo v prvo polovico 2. stol., vendar moramo poudariti, da glede na sistem fortifikacije ta kmetija živi še v 3. stoletju (A. Valič/S. Pe-

Sl. 15 – Miniatura rala in ertala z Dunaja pri Jereki (po Gabrovcu)

tru, Arh. vest. 15–16, 1964/65, 321 ss.; P. Petru, Arh. vest. 20, 1969, 121 s.). V bližini je bil najden tudi kovanec rimskega cesarja Otona – 69 n. š. Nahaja se v privatni lasti.

21. Bled – Želeče. Najdba rimskih grobov iz 1. stol. n. š. (R. Ložar, Cerkev in dom 7, julij 1937, 25 s.).

22. Moste pri Žirovnici. Pri gradnji odseka nove avto-cesta na skrajnem vzhodnem delu vasi Moste, so pri zemeljskih delih – parc. št. 127/5 k. o. Žirovnica – našli pokop šestih individuumov brez pridatkov. Nad njimi so ležali trije kamniti obdelani bloki (sl. 18). Po svoji značilnosti sodijo v antično obdobje in so bili verjetno sestavni deli neke rimske arhitekture. Na tem mestu so v sekundarni legi (A. Valič, Varst. spom. 13–14, 1968/69, 189 s.).

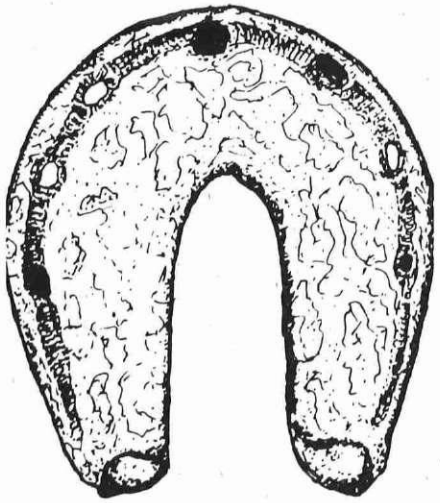
Sl. 16 – Nekaj rimskih novcev z Ajdovskega gradca (foto arhiv Teh. muzeja železarne Jesenice)

23. Koroška Bela. Sredi oktobra je Vinko Cerar s Koroške Bele, cesta Janeza Sida 19, – parc. št. 224/2, k. o. Koroška Bela –, našel ostanke rimske ceste. Cerar je pri gradnji hiše naletel na tlakovano površino ceste in pri tem našel fragmentirano železno rimsko konjsko podkev in železen latenoidni – vsekakor rimski – nož.

24. Kres – Nad Koroško Belo. Konec avgusta 1975 je avtor pričujočega zapisa pri terenskem obhodu, pod vodstvom tov. Jožeta Rozmana, naletel na prelazu za Kresom na očitne ostanke in sledove rimske ceste. Najdba je bila rezultat močne erupcijske sile hudournika, ki je s svojim delovanjem v globini več kot meter globoko odkril plasti, ki to najdbo nedvomno klasificirajo kot ostanek antične ceste.

25. Konec 19. stol. so na »Škofenci« pri gradnji obratov KID našli pri kopanju jaška za vodno turbino v globini nekaj metrov prvotna tla. Tu so odkrili več rimskih bakrenih novcev. Ostale okoliščine so neznane (S. Tušar, Kako stare so pravzaprav Jesenice, Železar, Muzejsko zgodovinski vestnik 20, 1973, 10 s.).

(Se nadaljuje)

Sl. 17 – Rimska konjska podkev iz Ribnina (J. Meterc)

Benjamin Gracer

ODPIRANJE DUŠE

1.

Na kratko, samo dejstva: pravkar prečunavam ceno enega življenja: najprej v dinarje, nato v besede – enak hudič!

Dr. Kranjec mora napraviti obdukcijo. Pri vsakem primeru pa se mu odpirajo neslutene pokrajine iz zgodovine pokojnikov duše. Žalivo nesramno se mu vsili primerjava med raztelesevanjem mrličev in vsakodnevnim razosebljanjem živih. Se malo: in verjel bo, da ga med delom obletava duh umrlega, čeprav ga poznam kot marksista od nog do glave. Eden tistih redkih je, ki jih misli obsedejo, samo obsedencem pa je dano hoditi po robu prepada med življenjem in smrtjo. In kdor ima rad ljudi, ki imajo kanček smisla za blaznost, ta je doktorjev prijatelj. Policiji je seveda vedno sumljiv. Z njegovega obraza ji je menda uspelo razbrati, da mu duh velikokrat uhaja iz države... Vsaj tako mi je nekoč v šali potožil.

Danes je po pomoti pred njim truplo Angele (sicer se izogiba znanec!); prijateljice iz otroških let, znanke, ki je prinašala njegovi ženi rože, da je lahko kdaj kdaj poklepeta z njim... ko je bila čisto na tleh. Doktor stoji sklonjen nad truplo – kot bi molil. Angela: čudovit otrok, z vrnje črnimi lasmi in velikimi, zvedavimi očmi, ki ga preiskujejo prav do zadnje skrivnosti. Hči brez očeta, z materjo – fanično tercialko, ki bi z jezikom oblizala tla v cerkvi, samo da bi si prislužila vstopnico za v nebesa. Ko je odšel študirat, in je med počitnicami prihajal domov, je čutil, da je vse bolj osamljena, da se zapira vase. Pozneje mu je nekoč povedala, da je hotela biti učiteljica, a je niso sprejeli v šolo. Rekla je, da verjetno zato, ker se je med vojno nek pimpek v njeni žlahti pobelil (padla je pri sprejemnem izpitu).

– Ampak, kje je že tisti čas, je premišljeval doktor. In koliko sem še tisto, kar sem bil? Koliko? Nihče ne doume človeka na poti iz noči v dan in iz dneva v noč.

Zdaj je nenadoma dojel, da je razosebljanje tudi zakonitost narave, njenega življenja, četudi poteka pri ljudeh pod krinko humanosti, vere, resnice, pravice, smrti, ljubezni, partije, boga... skratka vsega, kar se hote ali ne hote naseljuje v naša življenja, se v nas razrašča, cveti, diši, gnije, smrdi... in postaja del naše vsebine. Človek je nekaj časa samemu sebi zadovoljen vrtnarček. Toda dela je vedno več: leta tečejo, moči pešajo – in vsak dan težje je počistiti za sabo; kaj šele da bi spoznal, odkril, vzgojil in vzljudil kaj novega – svojega. Nazadnje zbiraš le še žarke zahajajočega sonca na debeli leči pohote in žgeš dišeča mednožja spominov v krogu svojega konca... ali pa...

Tok misli se mu je naenkrat prekinil. Dvignil je glavo in iskal nove možnosti:

– Ali pa pošiljaš signale Bogu, da prihajaš, če...

Ali pa... ali pa...
Začutil je popolno praznino v glavi. Trajala je le trenutek; potem pa je vse njegovo bistvo postalo en sam upor. Trmasto se je obrnil – kot bik, ki bo zdaj zdaj nataknil smrt na rogove – in odšel.

Tisto noč je v kolodvorski do ranega jutra odpiral žensko dušo – in madeži črnega vina so ostali na njegovi mizi kakor utelešene misli...

2.

Trgovka Angela je dokončno umrla predčerašnjim (proces njenega odhajanja pa je bil dolg in zamotan!). Udarec v drevo pri sto kilometrih na uro – kot pika Majakovskega. Še prej pa z dinamitom nabit večer: šampanjec, viski, plešasti komercialist iz podjetja z mesnatimi, šepetajočimi usti, zamaščenim smehom in debelo, zvedavo tace med njenimi stegni. Pa šumenje v glavi, bolečine v želodcu... in potem cesta... cesta... pa gozd: in noro divje nategovanje.

Angela kleči na sedežu, prsi pritiska ob naslonjalo. Njena košata zadnjica ga premetava v valovih kot lupino. Na vratu čuti njegovo sapo – pavze med grgrajočimi besedami:

– O... ti... ti... znaš... bo... žan-sko... te...

– Kot psico, spreleti Angelo. Vedno kot psico!

Potem se še bolj dvigne in prestrežen sunek jo nagne čez rob noči, da se začudeno prelije v jutro. Nekje daleč valovi težka kri in zdi se ji, da na vse kaplja med iz zmečkanega satja. Od nekod potegne raztrgane, pohojene hlačke; on pa se ji še zadihan opravičuje. Toži o svoji frigidni ženi, ki je postala služkinja lastne hiše. Z vso resnostjo menda po ves dan skrbi za

mrtve stvari, da imajo svojo modo, prostor, red in čistočo. Angela pozna te zgodbe; podobne so si kot jajce jajcu. Ve, da je v njih le ena plat resnice, in če razume eno, ne more doumeti druge, zakaj obe sta del neke razbite celote; celote, ki ji ona nikoli ni pripadala.

Ko spet drvita po črni asfaltni cesti, ji obljublja boljšo službo, ona pa premišljuje o življenju, ki postane vzorec – šablona: istih gibov, dejanj, trikov, misli, besed, laži... kjer je vse že vnaprej določeno. Dozdeva se ji, da ničemur ne moreš ubežati, saj se še tako različne poti v neki točki združijo. Zato je vsaka človekova odločitev nesmiselna. A že isti hip zasliši oddaljeni prišepet sebe:

– Angela, usoda je izgovor, je tolažba... izgovor.

– Ja, ja: tolažba, to-lažba, to-laž... omahuje z glavo.

Nato kot da se je zbudila iz morečih sanj, pokrije oči z dlanmi in glasno zajoče:

– Kurba sem, pijana kurba! O mama... tvoja hči...

Na ovinku udari z glavo v vrata. Nebo zgosti zvezde v vrteče jedro, iz katerega je najbolj velika zvezda izstreljena in svetleče bela pada proti zemlji. Angela stegne roki in jo svinčeno težko ujame v svoje umirajoče naročje – med razbitimi kosi pločevine.

Andrej Kokot

Zdaj stojim

pred vami.
Moje oči so suhe,
roke trdne,
beseda moja mrtva.

Tu pred
vami je telo
prazno vsakih upov.

Udarite,
kar vas je moč,
ubite,
kar že zdavnaj je ubito,
da potešite svojo vest,
da laži svoji uidete za ped.

Moj molk
vas vznemirja?
O kako preprosto
biti je z resnico
in kako pošastno mora biti
krotenje slepe jeze.

Kam naj odložim spomine

težke?
Ali naj jih zaupam
tebi, zemlja,
ki molčeča sprejemaš
ljubezen in kletev,
in ki je moja?

Leto odšteva
svoje ure
in se brezbržno umika
uri slave.

Molk
pa je hud.
Zakriva
tisočletno se modrost.

Sam
bom prebrodil
reko soočja.

Zemlja bo tih,
a vendar z menoj,
korak moj bo podprla,
da ne stopi v prepad,
nastavljen trudnim nogam.

Nekje na obzorju
sonce napoveduje svoj dan.
Noč pa ne
misli na predajo moči.

Joj, kako lepa
je igra za črno in belo.
Le zakaj smrt
hodi zdaj tu in zdaj tam?

Predrznim

besedam
so odpovedala krila.

Oblak
razsanjanih črk
pada v dolino
pozabljenih rož.

Nekje
se veseli
rosnega jutra
in klepljejo
otopelo jezike,
da pokosijo žalost
pobeglih spominov.